

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav hudební vědy

Obecná teorie a dějiny umění a kultury

Hudební věda

Jan Baťa

**Hudba a hudební kultura
na Starém Městě pražském 1526–1620**

*Music and Musical Culture
in the Old Town of Prague 1526–1620*

Disertační práce

školitel: Doc. PhDr. Jaromír Černý, CSc.

2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci napsal samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Abstrakt

Disertační práce je příspěvkem k poznání hudby a hudební kultury Starého Města pražského v letech 1526–1620. První, metodologicky laděná kapitola *Hudební kultura renesančního města jako téma* je zhodnocení různých způsobů uchopení problému městské hudební kultury v dosavadní české i zahraniční odborné literatuře. Na tuto kapitolu navazuje přehled stavu bádání *Hudební kultura Starého Města pražského 1526–1620 ve světle dosavadní literatury*, který mapuje pouze ty práce, jež významným způsobem přispěly k obrazu hudebního života Starého Města. Vlastní výsledky výzkumu hudební kultury Starého Města pražského otevírá třetí kapitola s názvem *Pohled do hudebního soukromí staroměstských obyvatel v době předbělohorské*. Na osmi konkrétních příkladech staroměstských inventářů je ukázáno zastoupení hudebnin a hudebních nástrojů v měšťanských domácnostech a zároveň je řešena otázka jejich funkce v tehdejší životě. Čtvrtá kapitola nazvaná *Hudební kultura Starého Města pražského 1526–1620 pohledem dochovaných hudebních pramenů* se snaží v co nejširším záběru přehlédnout hudební prameny, u nichž lze prokázat pražskou provenienci a je dokonce možné je atribovat ke konkrétní lokalitě. V těsném sepětí se čtvrtou kapitolou je i následující text *Graduál Trubky z Rovín*, věnovaný podrobné sondě do jednoho z mála pramenů dochovaných z kostela Panny Marie před Týnem. Poslední kapitola – *Jezuité a hudební kultura předbělohorské Prahy* – přináší kromě jiného i rozbor dosud neznámého pramene, důležitého pro poznání vztahu jezuitů a městského a potažmo též dvorského prostředí. Spíše než definitivní řešení problémů tak výsledky této disertační práce ukazují, kam by měl směřovat budoucí výzkum, založený na koncepční práci s nesmírně širokou a rozmanitou pramennou základnou.

Abstract

This dissertation is a contribution to our knowledge of music and musical culture in the Old Town of Prague between 1526 and 1620. The first methodological chapter, *Musical culture of a Renaissance city as a topic*, discusses different views on the problem of musical culture in the city, both in domestic and foreign academic literature. This text is followed by a survey of the present state of research entitled *Musical Culture in the Old Town of Prague 1526–1620 in the light of present literature*. It focuses only on the items that contributed significantly to the topic. The third chapter, *Focus on the musical privacy of Prague citizens in the period before the Battle of the White Mountain*, opens the main part of the dissertation with the results of newly-undertaken research. It discusses eight concrete samples of inventories and shows the presence of musical scores and instruments in citizens' households and their function in life in those times. The fourth chapter, *Musical Culture in the Old Town of Prague 1526–1620 viewed through preserved musical sources* tries to focus broadly on those preserved musical manuscripts, that can be attributed to a specific place. The following chapter, *The Gradual of Trubka of Roviny*, is closely related to the previous one. It is a detailed examination of one of the few sources preserved from the Church of Our Lady before Týn. The last chapter, *Jesuits and Prague musical culture before the Battle of the White Mountain*, among other things analyses a hitherto unknown source which is important for the evaluation of the relationship of the Jesuits and the city, hence, court culture. The results of this dissertation do not offer the ultimate solutions to all problems but, rather, show a possible direction for further research that should be based on conceptual work with an extremely wide and varied source basis.

Obsah

Abstrakt	3
Abstract	4
Seznam zkratek	6
Úvod	7
Kapitola 1.	
Hudební kultura renesančního města jako téma	10
Kapitola 2.	
Hudební kultura Starého Města pražského 1526–1620 ve světle dosavadní literatury	25
Kapitola 3.	
Pohled do hudebního soukromí staroměstských obyvatel v době předbělohorské	36
Kapitola 4.	
Hudební kultura Starého Města pražského 1526–1620 pohledem dochovaných hudebních pramenů	48
Kapitola 5.	
Graduál Trubky z Rovin	92
Kapitola 6.	
Jezuité a hudební kultura předbělohorské Prahy	128
Závěr	142
Bibliografie	143

Seznam zkratek

A–Gu	Graz, Universitätsbibliothek
A–Wn	Wien, Österreichische Nationalbibliothek
ARSI	Archivum Romanum Societatis Iesu
CZ–Bsa	Brno, Státní oblastní archiv
CZ–Bu	Brno, Moravská zemská knihovna, hudební oddělení
CZ–HKm	Hradec Králové, Muzeum východních Čech
CZ–CHRM	Chrudim, Okresní muzeum
CZ–K	Český Krumlov, Státní oblastní archiv v Třeboni, pobočka Český Krumlov
CZ–KLm	Klatovy, Okresní muzeum a galerie
CZ–KRa	Kroměříž, Arcibiskupský zámek, hudební sbírka
CZ–Pa	Praha, Národní archiv
CZ–Pam	Praha, Archiv hlavního města Prahy
CZ–Pkřiž	Praha, Klášter Rytířského řádu křižovníků s červenou hvězdou
CZ–Pmp	Praha, Muzeum hlavního města Prahy
CZ–Pnm	Praha, Národní muzeum
CZ–Pst	Praha, Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově
CZ–Pu	Praha, Národní knihovna České republiky
CZ–ROk	Rokycany, Děkanský úřad, knihovna
CZ–UL	Ústí nad Labem, Muzeum
D–B	Berlin, Staatsbibliothek zu Berlin, Preußischer Kulturbesitz, Musikabteilung mit Mendelssohn-Archiv
GB–Lbl	London, British Library
H–Bn	Budapest, Országos Széchényi Könyvtár
IT–R	Roma
Ms.	rukopis
PL–GD	Gdaňsk, Biblioteka Gdańska Polskiej Akademii Nauk
PL–PE	Pelplin, Seminarium Duchowne, Biblioteka
RISM	<i>Répertoire International des Sources Musicales</i>
SI–Lng	Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica, Glasbena zbirka

Úvod

Tematika hudby ve městě v sobě skrývá pro muzikologii takřka nevyčerpatelné možnosti výzkumu. Ať už pohlížíme do historie vzdálené mnoho staletí, nebo zkoumáme žhavou současnost, vždy se před námi otevírá mnohohrstvá problematika místa a funkce hudby v organismu města a v životě jeho obyvatel.

Tato práce chce být příspěvkem k poznání hudby a hudební kultury Starého Města pražského v letech 1526–1620. Omezení na jediné ze tří pražských měst je dáno především rozsahem dochovaného pramenného materiálu, jenž dosud sloužil spíše obecným a kulturním historikům než muzikologům. Staré Město pražské se jako nejstarší a nejdůležitější článek souměstí těší badatelské pozornosti již od 19. století a řada pramenů relevantních i pro tuto práci byla zpřístupněna v novodobých edicích, což v mnohém usnadňuje orientaci v obsáhlém materiálu. Časové vymezení sledovaného tématu je dáno dvěma tradičními periodizačními mezníky. Roku 1526 nastupuje na český královský trůn habsburská dynastie. Právě v tomto období začínají do českých zemí ve větší míře a soustavněji proudit impulzy humanismu a renesance, jež vyvrcholily v době předbělohorské. Po roce 1526 také nastává markantní změna charakteru pramenů z produkce městské samosprávy. Městské knihy se začínají více diferencovat a svědčí tak o nárůstu specializace úřední agendy. Horní časová hranice je určena politickými změnami a přesuny obyvatelstva, jež způsobila bitva na Bílé hoře.

Z původně ambiciózního disertačního projektu bylo během času nutno z různých důvodů výrazně slevit. Na první pohled tak mohou následující kapitoly budit dojem pouhých vybraných otázek z řešeného problému. Zároveň to však zcela jasně ukazuje na bohatství a rozmanitost hudebního života v Praze v průběhu 16. a na počátku 17. století, k jehož syntetickému pojednání za současného stavu zpracování pramenné základny ještě nedozrál čas. Tuto práci je tak nutno chápat jako snahu zorientovat se v poměrně rozsáhlé a mnohohrstvé problematice a naznačit možné směry dalšího výzkumu.

První, metodologicky laděná kapitola *Hudební kultura renesančního města jako téma* je právě výsledkem tázání nad způsobem uchopení problému městské hudební kultury v dosavadní české i zahraniční odborné literatuře. Jejím smyslem je nabídnout k diskusi univerzální schéma výzkumu, jež by se mohlo stát jakýmsi konceptem dalšího bádání na tomto poli.

Na tuto kapitolu navazuje přehled stavu bádání *Hudební kultura Starého Města pražského 1526–1620 ve světle dosavadní literatury*, který mapuje pouze ty práce, jež významným způsobem přispěly k obrazu hudebního života Starého Města.

Vlastní výsledky výzkumu hudební kultury Starého Města pražského otevírá třetí kapitola s názvem *Pohled do hudebního soukromí staroměstských obyvatel v době předbělohorské*. Na osmi konkrétních příkladech staroměstských inventářů je ukázáno zastoupení hudebnin a hudebních nástrojů v měšťanských domácnostech a zároveň je řešena otázka jejich funkce v tehdejší životě. Touto kapitolou také začíná vyplňování pomyslného schématu nastíněného v úvodním metodologickém textu.

Čtvrtá kapitola nazvaná *Hudební kultura Starého Města pražského 1526–1620 pohledem dochovaných hudebních pramenů* se snaží v co nejširším záběru přehlédnout hudební prameny, u nichž lze prokázat pražskou provenienci a jež je dokonce možné atribuovat ke konkrétní lokalitě. Snadnější orientaci v problému by měla napomoci mapa, na níž jsou probírané prameny vyznačeny. Závěry této kapitoly ukazují, na jaké lokality by mohl být zaměřen další výzkum.

V těsném sepětí se čtvrtou kapitolou je i následující text *Graduál Trubky z Rovin*, věnovaný podrobné sondě do jednoho z mála pramenů dochovaných z kostela Panny Marie před Týnem. Graduál je předmětem kodikologického, paleografického, repertoárového a liturgického rozboru, vyústujícího v zasazení do kontextu české a evropské hudební kultury.

Poslední kapitola – *Jezuité a hudební kultura předbělohorské Prahy* – navazuje na výzkum EMILIÁNA TROLDY z počátku 40. let 20. století. Jeho podněty se snaží rozvinout i reflexí zahraniční odborné literatury, která nebyla v našem prostoru dosud zohledňována. Přináší také rozbor dosud neznámého pramene, důležitého pro poznání vztahu jezuitů a městského a potažmo též dvorského prostředí.

S výjimkou druhé a třetí kapitoly byly jednotlivé texty buď předneseny jako referáty na mezinárodních vědeckých konferencích a zveřejněny v konferenčních sbornících, nebo byly publikovány v odborných periodikách. Podrobnější bibliografické informace jsou uvedeny na začátku každé kapitoly.

Na tomto místě se sluší poděkovat všem, kteří přispěli k dokončení této disertační práce. Je jich velmi mnoho a dovolím si jmenovat je i s tím rizikem, že se dopustím některých opomenutí. V první řadě děkuji svému školiteli JAROMÍRU ČERNÉMU za citlivé vedení a inspiraci, kterou jsem mohl čerpat z jeho textů, jež mi budou neustálou pobídkou ke zlepšování. Děkuji též konzultantovi PETRU DAŇKOVÍ, především za to, že jsem měl to

šťěstí již od konce 90. let minulého století soustavně pracovat v jeho semináři renesanční a raně barokní hudby, kde jsem naplno propadl kouzlu hudby české renesance. Můj obdiv a vděk má též za to, že se z pedagoga stal v průběhu let nejen kolegou, ale – troufám si tvrdit – i přítelem, který neváhá inspirujícím způsobem vstoupit do proudu mých myšlenek a který se také nezdráhá podělit se zcela nezištně o výsledky svých dosud nepublikovaných výzkumů. JIŘÍMU K. KROUPOVI jsem zavázán za jeho přátelství, podporu a pomoc při finalizaci práce, ale také za jeho provokativní otázky „zvenčí“, jež nutí k zamyšlení a mnohdy opuštění zaběhaných myšlenkových schémat našeho oboru. Od počátku disertačního projektu mám možnost těžit z výhod mezioborové spolupráce díky historičce umění MARTINĚ ŠÁROVCOVÉ. Také její pohled odjinud v mnohém obohatil mé vidění hudební kultury v renesančních Čechách a náleží jí hluboký dík za obětavé sdělování výsledků jejího vlastního bádání. Inspiraci a podporu jsem čerpal i od DAVIDA R. HOLETONA a DAVIDA R. BEVERIDGE. Prvně jmenovaný od počátku se zájmem sledoval mé pokroky a s otcovskou laskavostí i důrazem nabádal ke včasnému dokončení disertace. DAVID R. BEVERIDGE mi pak svou překladatelskou akribií připravil nejednu horkou chvíli při přesnějším terminologickém formulování textu. Neutuchající inspirací byl i můj dlouholetý přítel a kolega JOSEF ŠEBESTA. Můj vděk také směřuje ke kolektivu pracovníků Ústavu hudební vědy FF UK v čele s JARMILOU GABRIELOVOU, která k mé práci přistupovala vždy s pochopením a velkorysostí. Nebylo by myslitelné zmínit naše univerzitní pracoviště, aniž bych nejmenoval jeho srdce, sekretářku MILENU ČÍŽKOVOU, která neustále bděla nade vším podstatným souvisejícím s mým doktorandským studiem a svou vytrvalou podporou nemalou měrou přispěla k dokončení práce. Dík náleží i mým kolegyním v knihovně ÚHV FF UK ANEŽCE POLÁŠKOVÉ, EVĚ STAŇOVÉ, TEREZE ESTERLOVÉ a ŠÁRCE HÁLEČKOVÉ, které mi významným způsobem odlehčily v knihovnických povinnostech v dokončovací fázi projektu. V neposlední řadě děkuji svým rodičům za podporu, s jakou mě provázeli po celou dobu studia. Své ženě ELIŠCE děkuji za láskyplné prostředí, pomoc při revizi definitivního textu a zejména za odbornou inspiraci, již jsou pro mě její texty o starší české hymnologii. K vyšší jazykové kultuře této práce přispěla též má tchýně JANA ESTERLOVÁ, které zde vyjadřuji velký dík.

Těch, kteří větší či menší mírou přispěli ke zdaru této práce, je ještě mnohem více. Patří k nim pracovníci domácích i zahraničních badatelských institucí a odborných knihoven, dále badatelen Archivu hlavního města Prahy, Národního archivu a ostatních českých archivů a muzeí, v nichž jsem našel srovnávací materiál ke svému výzkumu. Konzultanti dílčích problémů jsou pak uvedeni v poznámkovém aparátu příslušných kapitol.

Kapitola 1.

Hudební kultura renesančního města jako téma

Při výzkumu hudební kultury Starého Města pražského v letech 1526–1620 v první řadě vyvstává palčivý problém, jakým způsobem vlastně toto téma uchopit, případně jaká by měla být metodologická východiska, jimiž by bylo možné další bádání podepřít. Jako velmi užitečné se v tomto ohledu jevílo alespoň částečně přehlédnout a roztřídit impozantní výsledky dosavadních výzkumů, ať už domácích, nebo zahraničních badatelů. Lze v nich totiž nalézt četné metodické podněty pro vlastní práci a zároveň tak umožnit srovnání získaných výsledků s materiálem z rozdílných lokalit.

Dříve než budeme moci přistoupit k přehledu relevantní muzikologické literatury, je nutno alespoň v základních obrysech charakterizovat pojem hudební kultura. V souvislosti s moderním pojetím slova „kultura“, jak ho chápe historická antropologie,¹ je možno za hudební kulturu považovat část kultury související nejen s hudbou ve vlastním slova smyslu (materiálem hudby), ale též se systémem jevů spojených s hudbou a zabezpečujících její existenci, tedy antropologickými a historickými (individuálně i skupinově nesenými) podmínkami vývoje hudby, se všemi účastníky hudební komunikace a činiteli podílejícími se na jejím zabezpečení, veškerými médii a materiálními i duchovními kontexty hudby (jako jsou hudební nástroje, záznamy hudby, instituce).² V případě hudební kultury ve městě nastupuje poměrně úzké teritoriální vymezení. Oproti předchozímu bádání je tak vedle tzv. vysoké kultury, již bývá věnována největší pozornost, možno rozkrýt i kulturní sféru ostatních vrstev městské společnosti, včetně vrstvy nejnižší. Výzkum tohoto typu se však nutně musí

Kapitola je doplněnou verzí studie publikované v internetovém periodiku acta.musicologica.cz 2/2009 (dostupné z <http://acta.musicologica.cz>).

¹ RICHARD VAN DÜLMEN: *Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly*, Praha: Dokořán, 2002, s. 39: „V antropologickém chápání tedy: 1. Kultura už není pojímána jako sféra vyčleněná z materiálních, ekonomických a sociálních zájmů, nýbrž jako tvořivá síla formující život jako takový. Zahrnuje životní způsoby, vzorce vnímání a formy dorozumívání různých skupin, stavů, pohlaví a tříd. 2. Proto už nevycházíme z uzavřeného pojetí kultury, na níž se stejnou měrou podílejí všichni lidé. Měšťáci a sedláci, dělníci a šlechta nemohou být poměřováni podle stejného pojetí kultury, protože podléhají odlišným životním podmínkám a sledují odlišné životní zájmy. Pluralita životních stylů je přitom stejně charakteristická pro starý jako pro moderní svět. Toto rozšíření kulturního pojetí umožňuje poznat životní způsoby spodních vrstev společnosti, stejně jako mimoevropských národů v jejich svébytnosti a zároveň závislosti. Takto definované, široké pojetí kultury konečně zahrnuje nejen hodnotový kánon „měšťanského“ světa, ale také tradici, způsob života a svět potřeb a zájmů jednotlivců a sociálních skupin, které nejsou interpretovatelné vzhledem k jedinému cíli. Různorodost životních praktik a rozdílných duchovních konstrukcí tak už nedovoluje mluvit o jedné, nýbrž pouze o mnoha kulturách. Hodnota kultury se také už nepoměřuje hierarchicky podle elitních evropských vzorů, ale podle hodnoty a významu, který má pro konkrétního člověka či jednotlivé skupiny. Zřeknutí se absolutních měřítek v konečném efektu tříbí smysl pro pluralitu a rovnocennost kultur.“

potýkat s velmi nevyrovnanou pramennou základnou, proto až dosud přetrvává spíše proud zkoumající kulturu vyšších vrstev společnosti, z pramenného hlediska mnohem lépe doloženou.

Muzikologie věnuje tématu hudební kultury ve městě pozornost již od počátku konstituování oboru. Nemají-li jednotlivá evropská města vlastní hudebněhistorickou monografii, pak je jejich hudebním dějinám věnována aspoň částečná pozornost v obecně historických pojednáních zejména pozitivistického charakteru. Speciální bibliografie, jež by mapovala čilou muzikologickou produkci na tomto poli, však stále chybí. Proto je dnes už takřka nemožné tak rozsáhlou oblast přehlédnout a rozlišit podnětné příspěvky od nezajímavých.

Omezíme-li prostor hledání na období renesance, respektive 16. století,³ pak i zde je nutné konstatovat, že městská hudební kultura je předmětem dlouhé řady studií. Této produkci jednoznačně vévodí anglosaská muzikologie, která městské hudební kultuře věnuje jak absolventské práce, tak tištěné monografie. Pozornost výzkumu směřuje převážně k důležitým západoevropským hudebním centrům, lze se však setkat i se sondami do hudební kultury politicky méně významných měst. Praha, případně země Koruny české se objevují převážně u česky píšících autorů, v mnohem skromnější míře pak u muzikologů zahraničních.

Rámcově je možné onen rozměrný korpus příspěvků rozdělit na pět typů, přičemž často se lze setkat s pracemi, které níže zmiňované druhy přístupů kombinují. První z nich se snaží popsat hudební dění v konkrétním městě v co možná největší úplnosti, i když je jasné, že téma je ve své celistvosti pro jednotlivce v podstatě nezvládnutelné. Takový tematický záběr je ovšem možné uplatnit pouze v samostatné monografii. Mezi zástupce této kategorie patří *Musikleben im 16. Jahrhundert* WALTERA SALMENA,⁴ *Music in Renaissance Lyons* FRANKA DOBBINSE⁵ a *The Civic Muse* FRANKA D'ACCONEHO.⁶

² Srov. JIŘÍ FUKAČ – JIŘÍ VYSLOUŽIL – PETR MACEK (eds.): *Slovník české hudební kultury*, Praha: Editio Supraphon, 1997, s. 320.

³ Zcela vědomě tak opomímám jinak velmi podnětné práce zaměřené na 15. století, jako jsou REINHARD STROHM: *Music in Late Medieval Bruges*, Oxford: Clarendon Press, 1985, ²1990, x, 273 s., LEWIS LOCKWOOD: *Music in Renaissance Ferrara 1400-1505. The Creation of a Musical Centre in the Fifteenth Century*, Oxford: Clarendon Press, 1984, xxii, 355 s. nebo BARBARA HELEN HAGGH: *Music, Liturgy, and Ceremony in Brussels, 1350-1500*, 2 sv., disertační práce University of Illinois, Urbana-Champaign 1988, xxiv, 1106 s.

⁴ WALTER SALMEN: *Musikleben im 16. Jahrhundert* (= Musikgeschichte in Bildern, III/9), Leipzig: VEB Deutsche Verlag für Musik, 1976, 211 s.

⁵ FRANK DOBBINS: *Music in Renaissance Lyons*, Oxford: Clarendon Press, 1992, xii, 424 s.

⁶ FRANK A. D'ACCONE: *The Civic Muse. Music and Musicians in Siena during the Middle Ages and the Renaissance*, Chicago: University of Chicago Press, 1997, xxiii, 862 s.

Dosud nepřekonaná syntéza WALTERA SALMENA zaměřená na hudební život v 16. století umožňuje celistvý vhled do problematiky hudební kultury renesančního města. V brilantním úvodu se autor věnuje sociální stratifikaci hudebního života, statutu a funkcím institucí spojených s hudebním životem a konečně funkci hudby v jednotlivých prostředích renesančního města. Protože je publikace součástí velkého ikonografického projektu dějin hudby v obrazech, může SALMEN doložit svá tvrzení na 151 komentovaných vyobrazeních z dobových pramenů vzešlých z různých evropských zemí. SALMENOVA práce tak patří mezi nepostradatelné výchozí pomůcky pro výzkum hudební kultury renesančních měst.

Publikace FRANKA DOBBINSE věnovaná renesančnímu Lyonu je ve všech ohledech metodologicky inspirativním příkladem výborně zpracované široké pramenné základny. Po přehledu dějin města v uvedeném období se postupně zaměřuje na zmínky o hudbě v dílech literátů činných v Lyonu a na doklady o hudebnících i světských a církevních hudebních aktivitách v pramenech úřední povahy. Dále se zabývá několika málo dochovanými hudebními rukopisy, významem a aktivitami lyonských hudebních tiskařů nebo spoře doloženému působení hudebních skladatelů. Autor se též pokouší charakterizovat a analyzovat druhy hudby a repertoár pěstovaný v renesančním Lyonu. Velmi důležitou součástí práce je rozsáhlá příloha, v níž je dokumentováno více než 200 osob spojených s hudebním provozem ve městě (zpěváci, instrumentalisté, výrobci hudebních nástrojů, mecenáši) a přes 100 hudebních tisků, o nichž máme zprávy jen z katalogů nakladatelů a knihkupců.

FRANK A. D'ACCONE obětoval podstatnou část své profesionální muzikologické kariéry výzkumu hudební kultury renesanční Sieny. Svou syntézu založil podobně jako Dobbins na detailním průzkumu archivních pramenů úřední povahy. Rozsáhlý text je rozčleněn na tři části – „Katedrála“, „Palazzo publico“ a „Hudba v životě města“. Vzhledem k povaze pramenů, jež tvořily základ výzkumu, je výklad zaměřen vesměs na hudebníky spojené s jednotlivými institucemi nebo typy prostředí; jinými slovy řečeno, na katedrální hudebníky (zpěváky, trubače, varhaníky), palácové trubače a na hudebníky „za zdmi katedrály a paláce“ – amatéry i profesionály. V rozsáhlé příloze je připojen rejstřík katedrálních a městských hudebníků.

Druhý typ tematického uchopení výzkumu se zaměřuje pouze na určité instituce, jež hrály v městské hudební kultuře důležitou úlohu. V případě sídelního města panovníka či místního vládce je to zpravidla dvůr, přesněji dvorní kapela. Dnes již klasickým příspěvkem k tomuto tématu je habilitační spis WALTERA SENNA *Musik und Theater am Hof zu Innsbruck*.⁷ Jiným případem jsou sondy do dalších hudebních institucí ve městě, ať už přímo zřizovaných městskou samosprávou či církví, nebo jinými subjekty stojícími na pomezí mezi světskou a církevní sférou. Zde je možné dle obsáhlosti materiálu volit mezi formátem monografie nebo rozsáhlejší studie. Hudbě pěstované v církevních rádech v uvedeném období

dluží muzikologie ještě mnoho pozornosti. Výjimkou potvrzující pravidlo bývají studie věnované jezuitskému řádu, u nějž se pěstování hudby vyvinulo od velmi skromných začátků po jeden z pilířů jeho úspěšného evangelizačního úsilí. Zástupcem tohoto proudu bádání je PIERRE GUILLOT se svou monografií *Les jésuites et la musique*.⁸ Velmi důležitým typem instituce, která sehrávala nezastupitelnou úlohu jak sociální, tak duchovní, byla náboženská bratrstva. Jejich klíčovou roli pro hudební život renesančních měst zatím vnímá spíše západní muzikologie, mimo jiné i proto, že se v západoevropském prostoru dochovalo mnohem více pramenných dokladů. Výraznými příspěvky k poznání této problematiky jsou práce NOELA O'REGANA *Institutional Patronage in Post-Tridentine Rome*⁹ a JONATHANA GLIXONA *Honoring God and the City*.¹⁰

Monografie WALTERA SENNA, zaměřená na hudební život u habsburského dvora v Innsbrucku, pokrývá období téměř tří staletí. Jako základ výzkumu autorovi posloužily archivní materiály úřední povahy, jichž se i přes četné ztráty zachovalo velké množství. SENN při tom navázal na nepublikovanou syntézu innsbruckého varhaníka LAMBERTA STREITERA (1869–1947) a doplnil ji o široce založený pramenný průzkum. Autor sice věnuje pozornost výhradně hudebnímu provozu u dvora, spadají sem nicméně i městští hudebníci, jejichž služby kapela využívala. Výrazným prvkem této práce je její sociologické zaměření, nenajdeme tu proto analytické zhodnocení hudby na innsbruckém dvoře tak, jak se o to snaží FRANK DOBBINS v případě renesančního Lyonu.

Velkou výhodou při výzkumu hudebních aktivit církevních řádů ve městech je možnost tvorby analogií.

Ve většině řádů totiž kláštery udržovaly vztah ke svému mateřskému klášteru i k řádovému centru.

V případě propracované struktury centrálně řízeného a důmyslně hierarchicky spravovaného jezuitského

⁷ WALTER SENN: *Musik und Theater am Hof zu Innsbruck: Geschichte der Hofkapelle vom 15. Jahrhundert bis zu deren Auflösung im Jahre 1748*, Innsbruck: Österreichische Verlagsanstalt, 1954, xx, 447 s.

⁸ PIERRE GUILLOT: *Les jésuites et la musique. Le Collège de la Trinité à Lyon 1565–1762*, Liège: Mardaga, 1991, 285 s. Dlužno podotknout, že od druhé poloviny 20. století se reflexi vlastních hudebních dějin věnují i samotní jezuité, mezi jejichž příslušníky patří i několik významných muzikologů. Srov. THOMAS D. CULLEY: *Jesuits and Music: I. A Study of the Musicians Connected with the German College in Rome during the 17th Century and of their Activities in Northern Europe*, Rome – St. Louis: Jesuit Historical Institute, 1970, 401 s.; TÝŽ: *The Influence of the German College in Rome on Music in German-speaking Countries during the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, in: *Analecta musicologica* 7, 1969, s. 1–35, 9, 1970, s. 20–63; THOMAS D. CULLEY – CLEMENT J. MCNASPY: *Music and the Early Jesuits (1540–1565)*, in: *Archivum historicum Societatis Iesu* 40, 1971, s. 231–245; THOMAS D. CULLEY: *Musical Activity in Some Sixteenth Century Jesuit Colleges, with Special Reference to the Venerable English College in Rome from 1579 to 1589*, in: *Analecta musicologica* 19, 1980, s. 1–29; THOMAS FRANK KENNEDY: *Jesuits and Music: The European Tradition 1547–1622*, disertační práce University of California, Santa Barbara 1982, x, 291 s.; TÝŽ: *Jesuits and Music: Reconsidering the Early Years*, in: *Studi musicali* 17, 1988, s. 71–100; TÝŽ: *Jesuit Colleges and Chapels: Motet Function in the Late Sixteenth and Early Seventeenth Centuries*, in: *Archivum historicum Societatis Iesu* 65, 1996, s. 197–213.

⁹ THOMAS NOEL O'REGAN: *Institutional Patronage in Post-Tridentine Rome. Music at Santissima Trinità dei Pellegrini 1550–1650* (= RMA Monographs, 7), London: Royal Musical Association, 1995, ix, 117 s.

¹⁰ JONATHAN GLIXON: *Honoring God and the City. Music at the Venetian Confraternities, 1260–1807*, New York: Oxford University Press, 2003, x, 372 s.

řádu je pak možno vypomoci si příkladem „odjinud“ tam, kde není možno z důvodu nedostatku pramenů vytvořit konkrétnější obrysy hudebních aktivit v dané lokalitě, což platí i pro pražské prostředí. V tomto ohledu je vysoce inspirativní příspěvek PIERRA GUILLOTA věnovaný lyonské jezuitské koleji. Všímá si dějin lyonské školy od jejího založení roku 1519, tedy dávno před příchodem jezuitského řádu do města (1565), až do 18. století, dále principů jezuitského školství, role hudby v řádu a hudebních aktivit. Důležitou kapitolou je i jezuitské divadlo, jež bylo bez hudby nemyslitelné.

Pro všechny příspěvky irského muzikologa NOELA O'REGANA¹¹ je příznačná jistá monotematicnost v „zahledění se“ do problematiky římských náboženských bratrstev a jejich významu pro hudební život Věčného města na přelomu renesance a baroka. Dlouhodobá a precizní práce s primárními prameny však nese své ovoce v podobě detailního přehledu hudebních aktivit v těchto institucích, který vede k plnějšímu pochopení a docenění významu náboženských bratrstev v hudební kultuře města jako takového. Pro oblast střední Evropy je pak tento výzkum velmi podnětný v několika ohledech. Především nabízí možnost hledání analogií u institucí, jejichž členové se u nás rekrutovali z řad cizojazyčné katolické menšiny (italská komunita v Praze, jezuité ad.) a inspiruje ke kladení jiného druhu otázek i domácím institucím typu literátských bratrstev. Metodologicky příkladná je pak O'REGANOVA monografie věnovaná římskému Arcibratrstvu Nejsvětější Trojice (*Arciconfraternità della Santissima Trinità dei Pellegrini e Convalescenti*) v období jejího největšího rozkvětu v letech 1550–1650. Na základě dochovaných archivních pramenů se snaží v uvedeném časovém rozmezí sledovat hudební život v této instituci, její hudbymilovné mecenáše, charakter pěstované liturgické hudby, počet a konkrétní jména hudebníků a pochopitelně usiluje o rekonstrukci hudebního repertoáru bratrstva. To vše je bohatě dokládáno v připojených edicích dokumentů a přehledových tabulkách.

Americký badatel JONATHAN GLIXON shromáždil během svého pětadvacetiletého výzkumu hudebního života benátských bratrstev přes čtyři tisíce pramenů, které zásadním způsobem obohacují obraz hudebních aktivit ve městě. GLIXONOVA práce je tak syntézou široce založeného pramenného bádání, pomyslnou špičkou ledovce, kde jsou jednotlivé konkrétní příklady použity pro ilustraci celku a zbylý obsáhlý materiál je plánován pro vytvoření plnotextové databáze. Autor dochází k důležitému zjištění, že hudební obraz Benátek zůstává nutně fragmentární, pokud sledujeme pouze baziliku San Marco. Mnohem větší množství hudby bylo provozováno v laických konfraternitách (*scuole grandi e piccoli*), kde se hrála soudobá špičková hudba vedle jednoduchých zpěvů (laudy, falso bordone). K bohatství hudebního života přispívalo i enormní množství svátků, díky nimž lze napočítat téměř tisíc hudebních příležitostí během roku. GLIXON neponechává stranou ani sociologický aspekt tématu; široké sociální rozpětí členů bratrstev zapříčiňovalo, že mecenášem hudby mohl být vedle předního měšťana i relativně chudý člověk. Benátské konfraternity tak měly nejširší dopad na hudební kulturu města. V tomto ohledu vedou GLIXONOVY výsledky společně s výzkumem O'REGANA k většímu docenění významu náboženských bratrstev jako instituce nanejvýš významné pro hudební dějiny města.

¹¹ Jeho personální bibliografii viz na

Třetí typ uchopení problému popisuje hudební kulturu města z pozice specifického hudebního druhu. Typickým zástupcem takového přístupu je kniha MARTHY FELDMANOVÉ *City Culture and the Madrigal at Venice*.¹² Našly by se pochopitelně i další příklady, za všechny jmenujme dvousvazkovou disertaci NOELA O'REGANA věnovanou vícesborové duchovní tvorbě v Římě.¹³

MARTHA FELDMANOVÁ se soustřeďuje na kulturní dění v Benátkách v polovině 16. století a hlavní téma – madrigal – pojímá velmi široce. Autorka zkoumá kontext fungování tohoto druhu v organismu benátské hudební kultury. Velkou pozornost věnuje zejména specifické situaci v tamějších literárních a hudebních kruzích, mecenátu a dobové reflexi rétorického diskurzu. Stejnou péči věnuje i analýze benátské literární a jazykové teorie, ovlivněné aktualizací petrarcovské poetiky z dílny kardinála Pietra Bemba (1470–1547) a rostoucímu významu ciceronovského pojetí rétoriky jak v literatuře, tak v hudbě. Zosobněním těchto vlivů v hudbě jsou pro FELDMANOVOU sbírky *Musica nova* ADRIANA WILLAERTA (1559) a první dvě knihy pětihlasých madrigalů CIPRIANA DE RORE (1542, 1544), jejichž důkladným a rozsáhlým rozbořem svou práci uzavírá.

Disertační práce NOELA O'REGANA se koncentruje na do té doby opomíjenou problematiku vícesborové duchovní tvorby v Římě, která stojí oproti obdobnému výzkumu situace v Benátkách jaksi stranou. Autor svůj výzkum časově vymezuje roky 1575 (vydání první vícesborové sbírky GIOVANNIHO PIERLUIGIHO DA PALESTRINA *Motettorum liber secundus*) a 1621 (smrt papeže PAVLA V.). Na pozadí jednotlivých hudebních institucí potridentského Říma tak sleduje vznik a postupný rozvoj koncertantního stylu v motetové tvorbě skladatelů palestrinovské generace a jejich následovníků. Společně s důkladným archivním průzkumem, zachycujícím zmínky o způsobu provozování tohoto typu hudby, shromažďuje detailní soupis relevantních hudebních pramenů rukopisných i tištěných. Vedle značného podílu heuristické práce zde nechybí ani velmi podstatná hudebněanalytická část, zkoumající stylové charakteristiky římské vícesborové tvorby v mnoha parametrech (např. forma, vztah hudby a textu apod.). Metodologicky nejcennější je právě ono propojení obou zmíněných přístupů, jež bývá v pracích tohoto typu spíše výjimečné.

Čtvrtý typ uvažování o hudební kultuře renesančního města se zaměřuje na určitý sociologický problém – mecenát, konfesionalitu či mentalitu, popřípadě identitu. U některých titulů, či spíše u jejich mnohoslibných názvů, lze v tomto ohledu vytušit jistou snahu využít velkou vlnu zájmu veřejnosti o postmoderně problematizovaná témata. V zásadě jsou to však výsledky precizní historiografické práce, které se do jisté míry snaží podchytit hudební dění

<http://www.music.ed.ac.uk/staff/academicprofile/TNoelOReganAcademicProfile.html>

¹² MARTHA FELDMAN: *City Culture and the Madrigal at Venice*, Berkeley: University of California Press, 1995, xxxi, 473 s.

renesančních měst jako celku, případně mají tendenci k zobecňování závěrů platících pro městskou hudební kulturu v celoevropském měřítku. Klasickým příkladem práce analyzující roli šlechtického mecenátu v renesančním městě je *Music and Patronage in Sixteenth-Century Mantua* IAINA FENLONA.¹⁴ Úlohu náboženského vyznání v hudební kultuře renesančního města na příkladu říšského Augsburgu pak zkoumá ALEXANDER J. FISCHER ve své práci *Music and Religious Identity in Counter-Reformation Augsburg, 1580–1630*.¹⁵

IAIN FENLON se ve své práci nesoustředil pouze na šlechtický mecenát (tj. panovnického rodu Gonzagů), jak by se dalo očekávat. Roli a funkci panovnického mecenátu lze totiž pochopit až v souvislosti s mantovským mecenátem obecně, tedy kromě dvora i s dalšími důležitými institucemi či vrstvami obyvatel (akademie, kostely, bratrstva, jednotliví měšťané ad.). Ve srovnání s hudebním mecenátem ostatních mantovských institucí však gonzagovský dvůr v zaměření FENLONOVY práce bezesporu dominuje. Autor se věnuje zejména hudebním aktivitám kardinála ERCOLA a vévody GUIGLIELMA GONZAGŮ a snaží se vysledovat změny v charakteru hudby, ve kterých se odrážely hluboké proměny související s církevními reformami po skončení Tridentského koncilu (1545–1563). Jako ohnisko nové liturgické hudby je zde představena mantovská bazilika svaté Barbory. Stranou však nezůstává ani světská hudba kvetoucí za vlády VINCENZA GONZAGY, ovlivněného leskem šlechtických dvorů ve Ferrare a Florencii. Výklad je doplněn jak edicí důležitých archivních pramenů, tak i světské hudby pěstované na mantovském dvoře.

Kniha ALEXANDRA J. FISCHERA se soustředí na konfesionalitu jako na bezesporu výrazný aspekt, který velmi ostře odděloval dvě skupiny obyvatel Augsburgu – většinové protestanty a katolickou minoritu. Autor zkoumá úlohu časové písne na vzrůst konfesionalního napětí, zejména v souvislosti se zaváděním tzv. gregoriánského kalendáře roku 1584. Na základě dochovaných pramenů hudební i nehumánní povahy se pak snaží zrekonstruovat roli a charakter hudby u obou vyznání, ukázat liturgický hudební provoz v městských kostelích a charakterizovat odlišnosti protestantské a katolické hudby.

Poslední typ publikací k tomuto tématu představují dva v současnosti velmi oblíbené formáty – kolektivní monografie a konferenční sborníky. Stejně jako v předchozím případě i zde se lze setkat s ambiciózními názvy aspirujícími na celistvé zpracování problematiky, ovšem při podrobnějším pročtení bývá zřejmý obsahový a metodologický rozptyl, mající spíše mozaikovitý charakter. Na druhé straně s sebou tento přístup nese určitou pestrost pohledů a

¹³ THOMAS NOEL O'REGAN: *Sacred Polychoral Music in Rome 1575–1621*, 2 sv., disertační práce, Oxford University, Oxford 1988, viii, 368, 232 s.

¹⁴ IAIN FENLON: *Music and Patronage in Sixteenth-Century Mantua*, 2 sv., Cambridge: Cambridge University Press, 1980–1982, 233, 151 s.

¹⁵ ALEXANDER J. FISHER: *Music and Religious Identity in Counter-Reformation Augsburg, 1580–1630*, Aldershot: Ashgate, 2004, xv, 345 s.

možnost srovnání hlubších sond do materiálu rozprostřeného po celém evropském území. Typickým příkladem je kolektivní monografie *Music and Musicians in Renaissance Cities and Towns*.¹⁶

Editorka FIONA LOUISE KISBY sestavila kolekci čtrnácti textů, jež z časového hlediska pokrývají období 1400–1650, geograficky sledují takřka celou Evropu (Anglie, Francie, Irsko, Německo, Nizozemí, Rakousko, Španělsko) a částečně zohledňují i situaci v zámořských koloniích (střední a jižní Amerika). Kolektivní monografie soustřeďuje různě zaměřené příspěvky amerických, britských, německých a španělských muzikologů a míří jak k samotné muzikologické komunitě, tak k mnohem větší obci historiků. Českým zemím, případně zemím střední a východní Evropy, se však jako obvykle autoři bohužel vyhýbají. Z obecně metodologického hlediska je přínosný především úvodní text editorky, která se zamýšlí nad rolí, jakou by měla hrát muzikologie ve vztahu k urbánní historii. Ta má totiž tendenci přehlížet výsledky muzikologického bádání, i když sama sebe deklaruje jako nutně interdisciplinární obor. Ze strany muzikologie pak KISBY konstatuje jistou zúženost pohledu na problém městské hudební kultury, způsobenou právě nespojitostí obou disciplín. Řešením je pro ni nejen spolupráce muzikologie a urbánní historie v oblasti metodologie či inspirace etnomuzikologickým výzkumem, ale také rozšíření výzkumného záběru, který se dosud soustřeďoval spíše na dějiny hudebních druhů nebo městských hudebních institucí. Zdůrazňuje nutnost archivního výzkumu a jiného pohledu na vícevrstvou roli hudby v městské společnosti.

Pro muzikologii v českých zemích je příznačný příklon k prvním dvěma typům metodologického přístupu k tématu. Zde je nutné poznamenat, že tento druh výzkumu má u nás delší tradici, k jejíž kultivaci vydatně přispěla i německojazyčná muzikologie v čele s Ústavem hudební vědy na německé větvi pražské Karlovy univerzity. V důsledku pohnutých událostí během 2. světové války a následných politických změn však zůstává přínos německé muzikologie na českém území v tomto ohledu dosud nedoceněn, mnohdy o něm čeští muzikologové ani nevědí. Vzorovým příkladem je knižně vydaná disertace KARLA RIESSE věnovaná hudebním dějinám renesančního Chebu.¹⁷ V českojazyčném kontextu lze najít obdobu pouze v precizní práci o hudebním životě v Českém Krumlově z pera MARTINA HORYNY,¹⁸ která již v úvodu volá po systematickém výzkumu hudební kultury renesančních

¹⁶ FIONA LOUISE KISBY (ed.): *Music and Musicians in Renaissance Cities and Towns*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001, xiv, 188 s.

¹⁷ KARL RIESS: *Musikgeschichte der Stadt Eger im 16. Jahrhundert*, Brünn: Verlag Rudolf M. Rohrer, 1935, 144 s.

¹⁸ MARTIN HORYNA: *Hudba a hudební život v Českém Krumlově v 15. a 16. století*, 2 sv., diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha 1980, 169, 43 s. Částečně publikováno jako TÝŽ: *Hudba a hudební život v Českém Krumlově do poloviny 16. století*, in: *Miscellanea musicologica* 31, 1984, s. 265–306.

měst v českých zemích.¹⁹ Druhý přístup reprezentuje německá práce HERBERTA SCHLUSCHEHO, zabývající se městskými trubači a nástrojaři v Olomouci v 16. století.²⁰ Česká muzikologie druhé poloviny 20. století se v tomto ohledu věnovala zejména literátským bratrstvům, a to jak činnosti těchto institucí, tak i dochovaným hudebním pramenům z jejich kdysi bohatých sbírek. Příkladem takové studie je diplomová práce KATEŘINY MAÝROVÉ.²¹

Jen pro úplnost je nutné dodat, že v cyklu konferencí Společnosti pro starou hudbu bylo 16. a 17. dubna 1986 uspořádáno v pražském Obecním domě setkání s názvem *Město ve středověké a renesanční hudební kultuře*, z něhož sice nebyl vydán samostatný sborník, nicméně podstatná část referátů posléze vyšla v odborném tisku.²² Z hlediska obecnějšího přístupu k tématu stojí za pozornost příspěvek MARTY HULKOVÉ (viz o něm níže).

KARL RIESS sledoval hudební kulturu Chebu v letech 1500–1600 na základě důkladného studia archivních materiálů úřední povahy. Shromáždil tak doklady k městským trubačům, k hudebnímu životu ve škole a farním kostele svatého Mikuláše. Velkou pozornost věnuje činnosti chebských skladatelů, hudebních teoretiků, editorů a nakladatelů, jejichž vazby mířily především do protestantského Německa. Hudební dění související s městem pak vtěluje do závěrečné chronologické přehledové tabulky.

HERBERT SCHLUSCHE založil svůj výzkum na detailním studiu archivních pramenů v olomouckém městském archivu, z nichž vy excerpoval dokumenty týkající se městských trubačů a varhanářů. Cenné jsou zvláště edice zápisů v městských knihách a dochovaného listinného materiálu. Válečné události spolu se skutečností, že SCHLUSCHEHO práce narozdíl od RIESSOVY nevyšla tiskem, způsobily, že tento

¹⁹ MARTIN HORYNA: *Hudba a hudební život v Českém Krumlově v 15. a 16. století*, sv. 1, Praha 1980, s. 1: „Chceme-li se pokusit naplnit široké pojmy »hudební kultura« nebo »hudební život«, s nimiž operuje současná hudební historiografie, musíme mít na mysli, jak velké množství aspektů zahrnují a jakým způsobem bude možné co nejlépe a co nejúčinněji naplnění dosáhnout. Protože výsledky starších výzkumů neposkytují pro poznání hudební kultury 15. a 16. století solidní základ, který by bylo možné rozvíjet, zdá se, že je nezbytné podstoupit zcela elementární pramenný průzkum, který by se zaměřil na ty lokality, kde lze předpokládat určité výsledky – tedy tam, kde jsou dochovány dobové hudební materiály, a tam, kde jsou prameny sice nehudební, ale skýtající důležitá svědectví o hudebním životě. Jedině na základě řady monografií, které by se zabývaly dílčími problémy nebo jednotlivými lokalitami, by se dalo dospět k ucelenějšímu pohledu.“

²⁰ HERBERT SCHLUSCHE: *Stadtpfeifer und Instrumentenbauer in Olmütz im 16. Jahrhundert*, disertační práce Univerzity Karlovy, Praha 1942, v, 82 s.

²¹ KATEŘINA MAÝROVÁ: *Hudební prameny literátského bratrstva v Rokycanech ze XVI. a začátku XVII. století*, 2 sv., diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha 1980, 260, 151 s., příl.

²² JIŘÍ BERKOVEC: *Kvodlibetní disputace o hudbě na pražské univerzitě počátkem 15. století*, in: *Hudební věda* 24, 1987, s. 137–141; PETR DANĚK: *Nototiskařská činnost Jiřího Nigrina*, in: *Hudební věda* 24, 1987, s. 121–136; MARTA HULKOVÁ: *Hudobný život v spíšských městech koncom 16. a v 17. století*, in: *Hudební věda* 26, 1989, s. 18–27; MARIE KUČEROVÁ – JOSEF VÁLKA: *Odras náboženského zápasu 16. století v hudebním životě moravských měst*, in: *Hudební věda* 24, 1987, s. 141–146; JIŘÍ PEŠEK: *Postavení hudebního života v měšťanské kultuře předběllohorských Čech*, in: *Hudební věda* 24, 1987, s. 147–159; JIŘÍ SEHNAL: *Hudební zájmy královského rychtáře v Uherském Hradišti v roce 1632*, in: *Hudební věda* 24, 1987, s. 63–72; THEODORA STRAKOVÁ: *Hudební život v Kroměříži v době předběllohorské*, in: *Zpravodaj Společnosti pro starou hudbu* 1986, č. 3, s. 21–26; DAGMAR VANIŠOVÁ: *Literáti latinského kúru v Lounech před rokem 1620*, in: *Sborník Okresního*

významný příspěvek k tematice hudební kultury renesančních měst v českých zemích zůstal až dosud zcela nepovšimnut.

Velmi dobře dochovaný a obsáhlý soubor pramenů k dějinám Českého Krumlova umožnil MARTINU HORYNOVI poměrně plasticky načrtnout obrysy hudebního života v centru rožmberského dominia nejenom během vytyčeného 15. a 16. století, ale též v období středověku. Na této bázi rekonstruoval hudební provoz kostela svatého Víta a přilehlé školy, odkud se rekrutoval sbor choralistů z řad žáků, k němuž později přibýlo literátské bratrstvo. Výjimečným prvkem v hudební kultuře města pak byla bezpochyby rožmberská kapela, založená VILÉMEM Z ROŽMBERKA roku 1552, ovšem hudba na rožmberském dvoře je doložena již dříve. V souvislosti s protireformačními tendencemi v jinak relativně klidném, převážně katolickém městě vstupuje do jeho hudební kultury roku 1584 jezuitský řád. Kromě zpráv o hudbě v primárně nehudebních pramenech zkoumá HORYNA i dochované prameny hudební, jež opět poukazují na výjimečnou roli Českého Krumlova na cestě poznávání hudební kultury renesančního města. Kromě zlomků ze staršího období se jedná o rukopis s vícehlasými zpracováními nešporních hymnů, Magnificat a žalmů,²³ dále o rukopis obsahující hlasově kompletní polyfonní mešní ordinaria autorů převážně z okruhu habsburské kapely a konečně o sborovou knihu uchovávanou vedle jednoho ordinária i na tři desítky motet. Všem těmto pramenům se autor podrobně věnuje, v příloze dokonce uvádí tematický katalog jejich obsahu. Souhra dějinných náhod tak v případě Českého Krumlova umožňuje hloubkový průzkum, který ve většině měst českých zemí bohužel není možný.

Obsáhlá diplomová práce KATEŘINY MAÝROVÉ se zaměřuje především na dochovanou hudební sbírku rokycanských literátů, jejíž rozsah – i při vši fragmentárnosti dochování – z ní činí jeden z klíčových dokumentů pěstování vrcholné a pozdně renesanční polyfonie na našem území. Mimo to si však autorka všímá též dějin samotného literátského bratrstva a hudební kultury v Rokycanech ve druhé polovině 16. a v první polovině 17. století. Nechybí zde ani analytická část, věnovaná dvousborovému motetovému repertoáru, dokládajícímu stylovou proměnu v hudbě kolem roku 1600. Pokus o nastínění hudební kultury renesančních Rokycan však selhává na nedostatku dochovaných pramenů jak úřední, tak neúřední povahy. Příčinou tohoto neblahého stavu je několik rozsáhlých požárů, které město stihly v průběhu 17. a 18. století a při nichž byly zničeny četné hudební prameny i archiválie. Proto hlavní přínos práce spočívá spíše v osmisvazkovém tematickém katalogu dochované hudební sbírky, již se ostatně KATEŘINA MAÝROVÁ věnuje i nadále.²⁴

archivu Louny I, 1985, s. 43–48; BOHDAN ZILYNSKYJ: *K starší fázi vývoje literátských bratrstev na Novém Městě pražském*, in: *Hudební věda* 24, 1987, s. 154–161.

²³ Srov. MARTIN HORYNA (ed.): *22 vícehlasých hymnů z rukopisu Kaplanské knihovny v Českém Krumlově č. 9, 1540–1600* (= *Monumenta musicae antiquae Bohemiae meridionalis*, 1), České Budějovice: Státní vědecká knihovna, 2000, xxvi, 88 s.

²⁴ Srov. zejm. KATEŘINA MAÝROVÁ: *Compositions for Double-Choirs (Cori spezzati Compositions) in Bohemia at the Turn of the 16th and 17th Centuries: The State of Manuscripts and Printed Sources and the Problems of Migration of Double-Choir-Singing*, in: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Philosophica-Aesthetica* 17, 1998, s. 123–140; TÁŽ: *I „cori spezzati“ nelle terre ceche tra il XVI e il XVII secolo, le fonti e i modelli ispiratori italiani: il repertorio italiano dei „cori spezzati“ conservato in Bohemia*, in: *Italia e Boemia nella cornice del Rinascimento europeo*, Firenze: Leo S. Olschki, 1999, s. 237–260; TÁŽ: *German Composers in the Rokycany Music Collection from the Second Half of the 16th Century to the First Third of the 17th Century*, in:

Hudebněhistorický výzkum výše zmíněného zaměření lze zaznamenat i u slovenské muzikologie. Soustředíme-li se pouze na monografické práce, vyvstává zde několik pozoruhodných titulů, náležejících opět k prvnímu typu uchopení tématu – dvojce zpracování hudebních dějin Banské Bystrice z pera KONŠTANTÍNA HUDCE²⁵ a RENÁTY KUKLOVÉ²⁶ a jedna hloubková sonda do kremnické hudební kultury od jejích počátků do 19. století od ERNESTA ZAVARSKÉHO.²⁷ Všeobecnou charakteristiku slovenského renesančního města jako hudebněhistorického tématu lze nalézt i v syntetické práci RICHARDA RYBARIČE věnované starším dějinám hudební kultury na Slovensku.²⁸ V souvislosti s charakteristikou městské hudební kultury na Slovensku je také nutné zmínit dílčí studii MARTY HULKOVÉ zaměřenou na spišský region na přelomu 16. a 17. století.²⁹

Průkopnická monografie KONŠTANTÍNA HUDCE se oproti široce rozkročenému titulu koncentruje spíše na hudbu a hudební kulturu 16.–18. století, neboť pro starší období konstatuje značný nedostatek pramenů. Přesto si autor musí i v pozdějších obdobích do jisté míry vypomáhat analogiemi buď z ostatních oblastí Slovenska, nebo Německa. Výklad postupuje od hudby na evangelickém gymnáziu přes reformační a protireformační hudbu, divadelní hry až ke světské hudbě. Text je doplněn edicí školského řádu evangelického gymnázia z roku 1617, notovou přílohou s polyfonním zhudebněním hymnů provozovaných gymnazisty před zahájením a na konci výuky a obrazovou dokumentací. Vzhledem k tomu, že se jedná o jednu z prvních prací tohoto druhu v moderní slovenské muzikologii, kterou navíc sám HUDEC v úvodu označuje za přípravnou studii pro budoucí systematické zpracování dějin slovenské hudby, nelze jí příliš vytýkat jistou mezerovitost či zkratkovitost. Diplomová práce RENÁTY KUKLOVÉ má kompilační charakter. Je bohužel zcela závislá na HUDCOVÝCH zjištěních, jehož doplňuje pouze v obecné rovině na základě novější odborné literatury a dokonce mechanicky přebírá jak HUDCOVU strukturu výkladu, tak i jeho notové příklady.

Rozsáhlá studie ERNESTA ZAVARSKÉHO je přepracovanou slovenskou verzí původně německé práce *Beiträge zur Musikgeschichte der Stadt Kremnitz (Slowakei)*, publikované na pokračování ve

ERIK FISCHER (ed.): *Musik-Sammlungen. Speicher interkultureller Prozesse*, Teilband A, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2007, s. 133–154.

²⁵ KONŠTANTÍN HUDEC: *Hudba v Banskej Bystrici do 19. storočia*, Liptovský Mikuláš: Tranoscus, 1941, 210 s.

²⁶ RENÁTA KUKLOVÁ: *Hudba v Banskej Bystrici v XVI. a XVII. storočí*, diplomová práce Masarykovy univerzity, Brno 1996, 86 s.

²⁷ ERNEST ZAVARSKÝ: *Príspevok k dejinám hudby v Kremnici od najstarších čias do roku 1650*, in: *Hudobný archiv* 2, 1977, s. 9–121; 3, 1981, s. 287–385; 4, 1981, s. 131–202.

²⁸ RICHARD RYBARIČ: *Renesančné mesto ako hudobnokultúrny organizmus*, in: TÝŽ: *Dejiny hudobnej kultúry na Slovensku I. Stredovek, renesancia, barok*, Bratislava: Opus, 1984, s. 39–45.

²⁹ Viz pozn. 22.

sborníkové řadě *Musik des Ostens* v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století.³⁰ První díl sleduje kremnickou hudební kulturu od počátků do roku 1650, ovšem i zde se, podobně jako v případě HUDCE, autor potýká s velkým nedostatkem přímých pramenů pro období před rokem 1450. Z metodologického hlediska je velmi přínosná úvodní pasáž, v níž ZAVARSKÝ podává přehled relevantních pramenů, z nichž je nutno při výzkumu této problematiky vycházet. V uvedeném časovém rozmezí je totiž až na malé výjimky nutné spoléhat především na prameny úřední povahy. Autor se postupně zabývá nejstaršími zmínkami o hudbě ve městě, dále městskými trubači, hudbou v městské škole, školními hrami, mecenášskou rolí městské rady v hudební kultuře města a konečně varhaníky, varhanami a jejich výrobci. I přes to, že dochovaných hudebních pramenů je pro starší období poskrovnu a úřední agenda naopak velmi rozsáhlá, daří se ZAVARSKÉMU vytvořit vcelku plastický obraz hudebního života v jednom z důležitých ekonomických a obchodních center dolních Uher.

Krátká kapitola věnovaná stratifikaci hudebního života slovenských měst je součástí RYBARIČOVY syntézy starších dějin slovenské hudby. Pro výzkum městské hudební kultury na Slovensku hrají podle autora klíčovou roli především svobodná královská města, která svým bohatstvím a kulturními aktivitami ovlivňovala nejen hudební život uvnitř vlastních hradeb, ale též hudební dění v ostatních, méně významných hornouherských městech. Schéma důležitých institucí je vylíčeno obdobně jako u KONŠTANTÍNA HUDCE; nejdůležitější úlohu sehrával kostel a škola, jež byly propojeny v osobě kantora, který tak byl nejdůležitějším organizátorem hudebního života ve městě. Vedle něj to byli především žáci a varhaník, ve světském prostředí pak městští trubači. Hudba šlechtického a měšťanského soukromí zůstává dle RYBARIČE nadále poměrně neznámá, především v důsledku nedostatku relevantních pramenů.

Studie MARTY HULKOVÉ je rozšířenou verzí referátu předneseného na výše zmiňované konferenci Společnosti pro starou hudbu. Autorka v něm na základě studia sekundární literatury a dochovaných pramenů z jednotlivých měst (zejména Levoči a Kežmarku) charakterizuje strukturu hudebního života spišského regionu. Oproti RYBARIČOVI může obecná tvrzení doložit na konkrétním pramenném materiálu nejen úřední, ale i hudební povahy, především díky významné sbírce rukopisů a tisků uložených v levočské knihovně Evangelické církve augšpurského vyznání (tzv. *Levočská sbírka hudebnin*).

Přehlédneme-li výše zmíněný výčet zástupců jednotlivých přístupů k výzkumu městské hudební kultury, dojdeme k závěru, že hudební kultura renesančního města představuje pro muzikologii velké téma, jehož šíře – zvláště u významných měst – je enormní. Proto je zpracování této problematiky v její celistvosti spíše úkol pro badatelský tým, i když příklad FRANKA DOBBINSE ukazuje, že je do jisté míry stále uchopitelná i pro jednotlivce.

³⁰ ERNEST ZAVARSKÝ: *Beiträge zur Musikgeschichte der Stadt Kremnitz (Slowakei)*, in: *Musik des Ostens* 2, 1963, s. 112–125; 3, 1965, s. 72–89; 4, 1967, s. 117–125; 7, 1975, s. 7–173.

Konfrontujeme-li širší sledovaných problémů s rozmanitými a specifickými aspekty hudební kultury renesančních měst v českých zemích, je možno pro tuto oblast navrhnout a nabídnout k diskusi následující vytyčení jednotlivých směrů výzkumu:

A. Pramenná základna pro výzkum hudební kultury renesančních měst v českých zemích³¹

I. Písemné prameny

1. Písemnosti institucionálního původu (míněny jsou zde nehudební prameny vzešlé z činnosti institucí hudebního i nehudebního charakteru – např. účty, manuály, protokoly a nařízení, testamenty a inventáře, úřední korespondence, diplomatické depeše)³²
2. Písemnosti osobní povahy (soukromá korespondence, deníky, památníky či jiné osobní záznamy)
3. Literární prameny (historická pojednání, novinové zprávy, příležitostné tisky, odborná literatura, próza, poezie, divadlo)
4. Hudební prameny (hudební rukopisy, hudební tisky, hudebněteoretické spisy, spisy o tanci a divadle)

II. Nepsané prameny

1. Hmotné prameny (hudební nástroje)
2. Ikonografické prameny

B. Vlastní výzkum hudební kultury renesančního města

I. Hudba ve vlastním slova smyslu

1. Charakteristika a rozbor žánrů, druhů a forem

³¹ Srov. též MIROSLAV HROCH A KOL.: *Úvod do studia dějepisu*, Praha: SPN, 1985, s. 132–163.

³² Rozsah pramenného materiálu vzešlého z činnosti městské samosprávy názorně dokládá JIŘÍ ČAREK A KOL.: *Městské a jiné úřední knihy archivu hlavního města Prahy (Přehled)*, Praha: Archivní správa ministerstva vnitra ČSR, 1956, 228 s.

2. Popis a zhodnocení role a funkce hudby v jednotlivých prostředích města a situacích městského života
 - a. Veřejné prostory × soukromí
 - b. Všední dny × sváteční dny
 - c. Mimořádné události (korunovace, triumfální vjezdy panovníka, návštěvy významných osob a poselstev, pohřby panovníka a jiných významných osob)

II. Hudební instituce

1. Církevní
 - a. Katedrála a její hudební provoz
 - b. Městské kostely, jejich hudebníci a hudební provoz
 - c. Církevní řády a jejich hudební činnost
 - d. Literátská bratrstva
 - e. Náboženská bratrstva a jejich hudební činnost
2. Světské
 - a. Královský dvůr a jeho hudebníci
 - b. Šlechta a její hudebníci v městských palácích
 - c. Městští hudebníci
 - d. Cechy
 - e. Školství (partikulární školy, univerzita)
 - f. Notopisci, nototiskaři a jejich dílny
 - g. Výrobci hudebních nástrojů
 - h. Obchodníci s hudebninami a hudebními nástroji
 - i. Hudebníci jazykových nebo kulturních minorit (např. židovští hudebníci, rómští hudebníci apod.)
 - j. Potulní muzikanti
 - k. Amatérští hudebníci

Navržené schéma je formulováno v co nejobecnější rovině, aby ho bylo možno uplatnit na rozdílná městská prostředí. Má v sobě zahrnutý dva aspekty. Prvním z nich je vědomí širě pramenné

základny a nutnosti zhodnocení relevance jejich jednotlivých částí pro muzikologické bádání. Druhým z nich je vlastní výzkum hudební kultury, sestávající ze zkoumání hudby (její charakteristiky, klasifikace v jednotlivých vrstvách společnosti a zhodnocení její funkce v různých prostředích města) a z výzkumu všech dobových hudebních institucí církevního i světského charakteru. Nebude-li možné pojednat problematiku monograficky, lze výše uvedené schéma použít jako obecnou platformu pro dílčí sondy, jež by systematickým způsobem doplňovaly obraz hudebního života měst v českých zemích v 15. a 16. století tak, jak po tom již před třiceti lety volal MARTIN HORYNA.³³ Snaha o teoretické uchopení problému je patrná také u badatelů zaměřených na podobné téma, ovšem v jiných časových a místních souvislostech. Na moravském pramenném materiálu 17. a 18. století se o to inspirativním způsobem pokusil VLADIMÍR MAŇAS.³⁴

I když není možné navrhovat takovou metodiku od „zeleného stolu“ a bude nutno ji v praxi prověřit na konkrétním materiálu, je nezbytné začít s koncepčním a systematickým výzkumem městské hudební kultury českých zemí. Jen tak bude možné v bádání o tomto tématu pokročit výrazným způsobem vpřed a připravit vhodnou půdu pro budoucí syntézu a srovnání s ostatními městskými aglomeracemi ve střední Evropě.

Vedle vlastní badatelské práce je však neméně důležité neustále přemýšlet nad smyslem celého počínání a charakterem i kvalitou jeho metodologických východisek. Bez této reflexe lze totiž snadno propadnout pozitivisticky suchopárnému a nesystémovému hromadění jednotlivých fakt, z nichž nelze vystavět smysluplný celek, jehož povahu a historický vývoj by bylo možno podrobit analýze a zhodnocení.

³³ Viz pozn. 19.

³⁴ VLADIMÍR MAŇAS: *K typologii pramenů hudebně topografického bádání v 17. století*, in: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, H 36–37, 2001–2002, s. 73–86.

Kapitola 2.

Hudební kultura Starého Města pražského 1526–1620 ve světle dosavadní literatury

Praha jako hlavní město českého království a její pohnuté dějiny i umělecké bohatství přitahovaly pozornost historiků již dlouhá staletí.³⁵ Práce zaměřené na hudební život metropole jsou však plodem novodobého výzkumu. Přesto je už dnes jejich počet téměř nepřehlédnutelný a v souvislosti s tematickou rozmanitostí a odbornou úrovní jednotlivých příspěvků by bylo vhodné provést obdobný typologický rozbor jako v předchozí kapitole. Orientace v oné záplavě textů je však ztížena tím, že specializovaný bibliografický soupis hudebních pragensií dosud postrádáme. Stejně tak se hudební Praha – na rozdíl od Bratislavy – zatím nedočkala syntetické monografie.³⁶ Neuspokojivý stav ostře kontrastuje s výsledky dějin umění, které se již mohou pochlubit jak pracemi věnovanými Praze jako celku,³⁷ tak i jednotlivým pražským městům.³⁸

Pohled na dosavadní bádání také zároveň poněkud „rozostřují“ četné práce popularizačního rázu, jejichž charakter je víceméně kompilační. Proto jim v následujícím výkladu nebude věnována žádná zvláštní pozornost. Stejným způsobem bude přistupováno i k literatuře odborné. Budou zmíněny jen ty práce, které významným způsobem přispěly k poznání obrazu hudebního života Starého Města, ať už mají charakter monografie, nebo přehledové studie. Na dílčí příspěvky k tématu bude upozorněno na patřičných místech v dalších kapitolách.

Neexistující syntézu do jisté míry suplují hesla v hudebních slovnících z produkce zahraniční i domácí muzikologie. Rozsah a kvalita zpracování jednotlivých statí se ovšem liší. RIEMANNŮV *Musiklexikon* kupříkladu uvádí pouhý výčet literatury (vesměs německojazyčné), kterou ovšem nikde jinde citovanou nenajdeme.³⁹ Ostatní encyklopedie v čele s *Die Musik in Geschichte und Gegenwart* a *The New Grove Dictionary of Music and Musicians* již obsahují

³⁵ Srov. MONIKA MRÁZKOVÁ (ed.): *Soupis bibliografií pragensií*, Praha: Státní knihovna ČSR, 1988, 12 s.

³⁶ Srov. ZDENKO NOVÁČEK: *Hudba v Bratislave*, Bratislava: Opus, 1978, 634 s. (souběžný slovenský, německý, anglický a ruský text).

³⁷ EMANUEL POCHE A KOL.: *Čtvero knih o Praze. Praha na úsvitu nových dějin*, Praha: Panorama, 1988, 699 s.

³⁸ PAVEL VLČEK A KOL.: *Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov*, Praha: Academia, 1996, 639 s.; RŮŽENA BAŤKOVÁ A KOL.: *Umělecké památky Prahy. Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady (Praha I)*, Praha: Academia, 1998, 839 s.; PAVEL VLČEK A KOL.: *Umělecké památky Prahy. Malá Strana*, Praha: Academia, 1999, 685 s.; PAVEL VLČEK A KOL.: *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany*, Praha: Academia, 2000, 521 s.

³⁹ ALFRED EINSTEIN (ed.): *Hugo Riemanns Musik Lexikon*, sv. 2, 11. vyd., Berlin: Max Hesse Verlag, 1929, s. 1422–1423; WILIBALD GURLITT (ed.): *Riemann Musik Lexikon*, Sachteil, 12. vyd., Mainz: Schott, 1967, s. 746.

propracovaná hesla čítající více stran. Stejně tak je tomu ve *Slovníku české hudební kultury*. Renesanční hudební kultuře bývá pochopitelně věnována jen menší část výkladu.

JAROSLAV BUŽGA je autorem pragensiálních hesel v obou vydáních *MGG*.⁴⁰ Texty jsou odlišně strukturovány, v zásadě však přinášejí shodné informace o literátských bratrstvech, varhanících, varhanářích, trubačích a hudebnících na dvoře RUDOLFA II. Novější vydání navíc integruje dříve samostatné heslo věnované pražským hudebním rukopisům. Kromě kvalitního výkladu jsou hesla vybavena i dobře zpracovanou výběrovou bibliografií.

Shodného autora mají i hesla ve dvou nejnovějších edicích *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. Byla vytvořena ve spolupráci s ADRIENNE SIMPSON.⁴¹ Oproti *MGG* jsou mnohem méně podrobná, rovněž bibliografie je pro sledované období nedostatečná a není doplněna ani v posledním vydání. Renesanční hudební kultura v podstatě splývá jen s činností habsburské dvorské kapely. Starší vydání *Grove Dictionary* začíná svůj výklad až 19. stoletím, i když neopomene zmínit „zašlou“ hudební slávu rudolfinské Prahy.⁴²

Česká lexikografie přispěla k poznání pražské hudební kultury heslem LUDMILY VRKOČOVÉ ve *Slovníku české hudební kultury*.⁴³ Ve svém zkratkovitém výkladu zmiňuje varhanní hru, varhanáře, potažmo instrumentální hudbu obecně, hudební formace měšťanského (*collegium musicum*) a dvorského rázu (kapela FERDINANDA TYROLSKÉHO a RUDOLFA II.), nototiskařskou činnost a položení základního kamene kostela sv. Salvátora na Starém Městě pražském roku 1611. V mezerovitém textu jsou hojně využívány křížové odkazy na související hesla, v bibliografii chybí důležité monografie (NĚMEC, KYBALOVÁ) a časopisecké studie (PEŠEK, DANĚK).

Moderní muzikologický výzkum hudební kultury Starého Města pražského v letech 1526–1620 si nelze představit bez úzké spolupráce s obecnou historií. Sepětí obou disciplín je nutné zejména z toho důvodu, že se do dnešní doby nedochovalo příliš mnoho hudebních pramenů, na nichž by bylo možné představit samostatnou a nosnou koncepci výkladu. Neméně pádný důvod pro interdisciplinární spolupráci vyplývá z vymezení pojmu hudební

⁴⁰ JAROSLAV BUŽGA: *Prag*, in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Allgemeine Enzyklopädie der Musik*, sv. 10, Kassel: Bärenreiter, 1962, sl. 1572–1594; TÝŽ: *Prag*, in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Allgemeine Enzyklopädie der Musik. Zweite, neubearbeitete Ausgabe*, Sachteil, sv. 7, Kassel: Bärenreiter, 1997, sl. 1776–1792.

⁴¹ JAROSLAV BUŽGA – ADRIENNE SIMPSON: *Prague (Cz. Praha)*, in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 15, London 1980, s. 192–201; JAROSLAV BUŽGA – ADRIENNE SIMPSON – JITKA SLAVÍKOVÁ: *Prague (Cz. Praha)*, in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second Edition*, sv. 20, New York 2001, s. 266–275.

⁴² GRACIÁN ČERNUŠÁK: *Prague (Praha)*, in: *Grove's Dictionary of Music and Musicians. Fifth Edition*, sv. 6, London 1954, s. 907–912.

⁴³ LUDMILA VRKOČOVÁ: *Praha*, in: JIŘÍ FUKAČ – JIŘÍ VYSLOUŽIL – PETR MACEK (eds.): *Slovník české hudební kultury*, Praha 1997, s. 722–730.

kultura, který v sobě skrývá nejen samotnou sféru hudby, ale i veškeré materiální a duchovní kontexty, jež jsou nutnou podmínkou pro její fungování ve společnosti.⁴⁴

Naše dosavadní představy o hudební kultuře renesanční Prahy se tak do jisté míry odvíjejí od monumentálních prací významných českých historiků 19. století – VÁCLAVA VLADIVOJE TOMKA, ZIKMUNDA WINTRA a JOSEFA TEIGEHO. Pozitivistický přístup uplatňovaný v jejich pracích má pro další výzkum světlé i stinné stránky. Souvislá linie výkladu se často vytrácí v obrovském množství nashromážděných dat a více než kdy jindy zde platí rčení, že pro stromy není vidět les.⁴⁵ Nejmarkantněji se tento jev zrcadlí u ZIKMUNDA WINTRA, jehož kulturněhistorické práce bývají kritizovány jako pouhé parafráze či dokonce špatné opisy historických pramenů.⁴⁶ Na druhou stranu jsou však pro nás tyto práce i nadále nevyčerpatelnou studnicí poznatků a v důsledku různých dějinných peripetií tak za uplynulé století získaly téměř povahu pramene.

TOMEK věnuje sledovanému období poslední dva svazky svého *Dějepis města Prahy*, dovedeného do roku 1608.⁴⁷ Zaměřuje se zvláště na politické dějiny, o hudbě se zmiňuje spíše při slavnostních příležitostech (triumfální vjezdy, pohřby). Lepšímu využití pro muzikologické účely bohužel brání absence poznámkového aparátu a nepříliš podrobný rejstřík. Tento význačný historik také poprvé upozornil na pražské *Collegium musicum* z počátku 17. století a uvedl ho tím do dalšího odborného povědomí.⁴⁸ ZIKMUND WINTER využil své detailní znalosti pramenného materiálu jak v odborných,⁴⁹ tak literárních dílech.⁵⁰ Vedle syntetických prací věnoval tématu kultury renesanční Prahy i řadu drobných časopiseckých studií. Díky němu tak máme k dispozici údaje o hudbě na školách, o literátských bratrstvech, hudebnících, hudebních nástrojích a jejich výrobcích. JOSEFU TEIGEMU pak

⁴⁴ Srov. s. 10.

⁴⁵ Srov. FRANTIŠEK KUTNAR – JAROSLAV MAREK: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, 3. vyd., Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 293 (Tomek), s. 413 (Winter) a s. 420 (Teige).

⁴⁶ Srov. TOMÁŠ VOJTĚCH: *Česká historiografie a pozitivismus. Světonázorové a metodologické aspekty*, Praha: Academia, 1984, s. 37.

⁴⁷ VÁCLAV VLADIVOJ TOMEK: *Dějepis města Prahy*, 12 sv., Praha: V komisi u Františka Řivnáče, 1855–1901.

⁴⁸ VÁCLAV VLADIVOJ TOMEK: *Starý hudební spolek v Praze*, in: Dalibor 3, 1860, s. 3–4; ERNST RYCHNOVSKÝ: *Ein deutsches Musikkollegium in Prag im Jahre 1616*, in: Zeitschrift der Internationalen Musikgesellschaft VI, 1904/1905, s. 20–24.

⁴⁹ Zejm. ZIKMUND WINTER: *Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století*, 2 sv., Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1895–1896, 1026 s.; TÝŽ: *O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje. Kulturní obraz XV. a XVI. století*, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1899, 614 s.; TÝŽ: *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. století. Kulturně historický obraz*, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1901, 821 s.; TÝŽ: *Řemeslnictvo a živnost XVI. věku v Čechách. 1526–1620*, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909, 749 s.; TÝŽ: *Český průmysl a obchod v XVI. věku*, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1913, 681 s.

⁵⁰ ZIKMUND WINTER: *Miniatury. Humoresky a studie historické*, Praha: Otto, s. a., 191 s.; TÝŽ: *Staropražské novelly ze XVI. a XVII. věku*, Praha: Otto, s. a., 238 s.; TÝŽ: *Pražské obrázky. Historické kresby a novelly*, Praha: Otto, 1893, 223 s.; TÝŽ: *Ze staré Prahy. Historické obrázky*, Praha: Otto, 1894, 227 s.

vděčíme za výjimečně cennou pramennou edici *Základy starého místopisu pražského*, která je pokračováním stejnojmenné místopisné publikace z pera VÁCLAVA VLADIVOJE TOMKA.⁵¹ TEIGE dokonale využil své funkce hlavního pražského archiváře a v průběhu 12 let shromáždil a chronologicky seřadil pramenné zápisy podle jednotlivých popisných čísel Starého Města. Jeho dílo však bohužel přerušila smrt, a tak ze zamýšleného čtyřsvazkového kompletu vyšly pouze dva díly, jimž chybí podrobnější rejstřík. Oproti WINTROVI však TEIGE jednotlivé zápisy neupravuje ani neinterpretuje. Jde o spolehlivé excerpty v původním jazyce (latinsky, německy, česky), jež mají být podkladem pro další badatelskou práci. Vedle místopisu je neméně důležitým příspěvkem k tématu TEIGEO edice knih měšťanských práv Starého Města pražského pokrývajících období 1324–1621, kde se objevují jména hudebníků, která lze využít k dalším prosopografickým účelům.⁵²

Souběžně s úsilím obecných a kulturních historiků probíhal v 19. a na počátku 20. století i výzkum uměleckohistorický. Jeho čelným představitelem je KAREL CHYTEL s monografií věnovanou pražskému malířskému cechu.⁵³

Práce je pro muzikologii přínosná především díky četným informacím o výtvarné výzdobě mnoha graduálů a kancionálů, které vznikaly v pražských malířských dílnách na zakázku literátských bratrstev z celých Čech. Autor se na základě stylového rozboru vybraných iluminací kriticky vypořádává s dosavadní literaturou, uvádí výčet a zhodnocení prací jednotlivých umělců nejen v oblasti knižní malby, ale i ostatních žánrů. Svůj výklad doprovází množstvím reprodukcí pramenů. Vedle toho věnuje pozornost fungování malířského cechu a v závěru přináší edici jeho cechovní knihy. Podobně jako v případě obecných historiků zůstává i CHYTILOVA syntéza dosud v platnosti, i když byla v některých aspektech překonána pozdějším výzkumem.

Rodící se odborný zájem o hudební minulost českých zemí se projevil v poslední čtvrtině 19. století publikační aktivitou jak obecných historiků, tak prvních zástupců vznikajícího samostatného oboru muzikologie. Hudební kultura v Čechách 16. století je v tomto období nahlížena jako éra literátských bratrstev, jimž je proto věnována velická pozornost i z mimohudebních – především nacionálních – důvodů. První takové syntézy, jež mají i výrazně pragensiální zaměření, pocházejí kromě ZIKMUNDA WINTRA od ANTONÍNA

⁵¹ JOSEF TEIGE: *Základy starého místopisu pražského. (1437–1620)*, 2 sv., Praha: Nákladem Obce královského hlavního města Prahy, 1910, 1915, 829 s., 902 s.

⁵² JOSEF TEIGE: *Seznamy měšťanů pražských I. Staré Město 4. Od r. 1490–1550*, in: Almanach královského hlavního města Prahy na rok 1904, Praha: Nákladem důchodův Obce královského hlavního města Prahy, 1904, s. 37*–77*; TÝŽ: *Seznamy měšťanů pražských I. Staré Město 5. Od roku 1551–1620*, in: Almanach královského hlavního města Prahy na rok 1905, Praha: Nákladem důchodův Obce královského hlavního města Prahy, 1905, s. 101*–157*.

⁵³ KAREL CHYTEL: *Malířstvo pražské XV. a XVI. věku a jeho cechovní kniha staroměstská z let 1490–1582* (= Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, tř. I, č. 36), Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906, 353 s.

RYBIČKY, FERDINANDA TADRY a KARLA KONRÁDA.⁵⁴ Platí pro ně stejná charakteristika jako pro ostatní výše zmíněné historické práce pozitivistického charakteru a i v tomto případě se jedná o dosud v mnohém nepřekonaná díla.

Jeden z nejvýznamnějších českých hudebních historiků 1. poloviny 20. století EMILIÁN TROLDA přispěl k dějinám hudební kultury Starého Města pražského rozsáhlou studií o hudebních aktivitách jezuitského řádu.⁵⁵ Její první část *Hudba v pražské koleji od roku 1556 do roku 1610* se detailně zaměřuje na hudební dění v Klementinu.

TROLDA pro svou studii excerpoval klementinská rektorská diaria⁵⁶ a doplnil je citacemi z práce JOSEFA PEŠKA a MATĚJE MAŘÍKA.⁵⁷ Text je doslova nabitý informacemi, což místy zhoršuje jeho recepci. Soupis jednotlivých aktivit – ač nestrukturovaný – svědčí o velké hudební angažovanosti jezuitského řádu, který během 2. poloviny 16. století vytvořil z klementinské koleje jedno z nejdůležitějších hudebních center Starého Města pražského. Autor tak shromáždil svědectví o zpěvu polyfonie, o účasti nástrojové hudby a o hudbě varhanní. Zároveň upozornil na těsné sepětí jezuitů a dvora, jež se projevovalo zejména častým účinkováním císařských hudebníků při jezuitských produkcích. Pokus o identifikaci jednotlivých skladeb bohužel ztěžují mnohdy jen povšechné záznamy pisatele diaria, který až na výjimky autory neuvádí. V neposlední řadě je na vině také absence většiny dobových hudebních pramenů.

Na sklonku druhé světové války vyšla dosud nepřekonaná monografie věnovaná pražským varhanám z pera muzikologa a varhaníka VLADIMÍRA NĚMCE, již autor roku 1945 obhájil na obnovené Karlově univerzitě jako disertační práci.⁵⁸

NĚMEC se v kapitole věnované renesanci věnuje nejen samotné konstrukci varhan a zvukovému ideálu, ale i varhanářům a varhaníkům, potažmo chrámovému provozu obecně.⁵⁹ Využívá k tomu jak dosavadní literaturu (DLABAČ, TADRA, EKERT, WINTER, TEIGE), tak i dochované prameny nebo relevantní pramenné edice. Lepšímu využití jinak velmi cenných informací brání absence rejstříku.

⁵⁴ ANTONÍN RYBIČKA: *O bývalých společnostech čili kůrech literátských*, in: Památky archæologické a místopisné X, 1878, sl. 719–734; FERDINAND TADRA: *Sborové literátův čili kůry literácké v Čechách*, in: JOSEF SRB – FERDINAND TADRA (eds.): *Památník pražského Hlaholu. Na oslavu 25leté činnosti spolku*, Praha 1886, s. 1–72; KAREL KONRÁD: *Dějiny posvátného zpěvu staročeského od 15. věku do zrušení literátských bratrstev. I. část, XV. věk a dějiny literátských bratrstev*, Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1893, xvi, 502, xvi, xxii, xviii s.

⁵⁵ EMILIÁN TROLDA: *Jesuité a hudba*, in: Cyril 66, 1940, s. 53–67, 73–78; 67, 1941, s. 2–10, 42–46, 53–63; 106–108.

⁵⁶ Praha, Královská kanonie premonstrátů na Strahově, knihovna, sign. DU II 11. Jedná se o novodový přepis originálů z let 1560–1583, sign. DC III 16 a DC III 20, pořízený knihovníkem CYRILEM STRAKOU OPraem.

⁵⁷ JOSEF PEŠEK – MATĚJ MAŘÍK: *Dějiny Akademického gymnasia v Praze*, Praha: Akademické gymnasium, 1927, 280 s.

⁵⁸ VLADIMÍR NĚMEC: *Pražské varhany*, Praha: František Novák, 1944, 342 s., 64 s. obr. příl.

⁵⁹ *Renesance (1526–1620)*, in: VLADIMÍR NĚMEC: *op. cit.*, s. 40–62.

Praze se roku 1958 dostalo významné kampanologické monografie historičky umění LUDMILY KYBALOVÉ, která vedle historického přehledu vypracovala i soupis pražských zvonů, nejen dochovaných, ale i zaniklých a pouze pramenně doložených.⁶⁰

Kniha mapuje muzikologicky zcela opomíjenou oblast. Vedle způsobů výroby zvonů pak v dalším výkladu věnuje pozornost spíše uměleckořemeslnému zpracování jednotlivých zvonů. V kapitole *Rozkvět pražského zvonařství v 16. století* však zmiňuje i hudební aktivity známého zvonařského mistra BRIKČÍHO Z CIMPERKA (člen literátského bratrstva u sv. Jindřicha na Novém Městě pražském) a jeho syna BARTOLOMĚJE (hudební nástroje a tisky v pozůstalostním inventáři).⁶¹ Práce se později dočkala přepracovaného vydání.⁶²

Hudební kultuře renesanční Prahy byly věnovány také studentská práce JIŘINY LIŠKOVÉ⁶³ a diplomová práce PAVLA JIRÁKA,⁶⁴ kteří nepracují přímo s prameny, ale svá tvrzení dokládají pouze dosavadní literaturou. Mají tak spíše charakter shrnujících kompilací stavu bádání; i to však má pro další výzkum jistou hodnotu.

Pokus o souhrn a kritické zhodnocení dosavadního bádání o renesanční Praze od JIŘINY LIŠKOVÉ tvoří celek s dalšími proseminárními pracemi z akademického roku 1986/87, vedenými JAROMÍREM ČERNÝM a zaměřenými na jednotlivá období tématu „Hudební život v Praze“. Autorka se obdivuhodným způsobem vypořádala s šíří tématu, a přestože jí unikly některé klíčové studie,⁶⁵ zůstává její text dosud nejobsáhlejším přehledem a dobrým výchozím bodem pro další výzkum. PAVEL JIRÁK se oproti širěji vymezenému titulu věnuje vesměs rudolfínské kapele. Text vypracoval na základě excerptce dvou základních studií k tématu⁶⁶ a drobnějších českých příspěvků. Nejcennějším přínosem práce je abecedně řazený soupis členů kapely s biografickými daty, který je užitečnou příručkou při dalším průzkumu pramenů a ve výše zmíněných příspěvcích chybí.

Počátek 80. let 20. století znamenal pro výzkum kulturního života renesanční Prahy kvalitativní přelom, především díky řadě studií historika JIŘÍHO PEŠKA, zahájených

⁶⁰ LUDMILA KYBALOVÁ: *Pražské zvony*, Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1958, 190 s., 58 s. obr. příl.

⁶¹ LUDMILA KYBALOVÁ: *op. cit.*, s. 65–66.

⁶² LUDMILA KYBALOVÁ – RADEK LUNGA – PETR VÁCHA: *Pražské zvony*, Praha: Rybka Publishers, 2005, 349 s.

⁶³ JIŘINA LIŠKOVÁ: *Hudební život v Praze v období renesance. Stav bádání*, proseminární práce Univerzity Karlovy, Praha 1987, 37 s.

⁶⁴ PAVEL JIRÁK: *Hudební Praha v době Rudolfa II. ve světle pramenů a literatury*, diplomová práce Univerzity J. E. Purkyně, Brno 1978, 126 s.

⁶⁵ EMILIÁN TROLDA: *op. cit.*; LUDMILA KYBALOVÁ: *op. cit.*

⁶⁶ LUDWIG RITTER VON KÖCHEL: *Die kaiserliche Hof-Musikkapelle in Wien von 1543 bis 1867 nach urkundlichen Forschungen*, Wien: Beck, 1869, 160 s.; ALBERT SMIJERS: *Die kaiserliche Hofmusik-Kapelle von 1543–1619*, in: *Studien zur Musikwissenschaft* 6, 1919, s. 139–186; 7, 1920, s. 102–142; 8, 1921, s. 176–206; 9, 1922, s. 43–81.

analytickým pohledem na formu, obsah a výpovědní hodnotu měšťanských kšaftů a pozůstalostních inventářů předbělohorské doby.⁶⁷ Z následujících sond do tohoto bohatého materiálu má pro naši tematiku největší dopad práce o hudební literatuře v měšťanských knihovnách a o hudebních nástrojích v mobiliárii jednotlivých domácností.⁶⁸

PEŠEK mohl díky detailní analýze pramenného – byť fragmentárně dochovaného – materiálu provést srovnání situace v jednotlivých pražských městech jak po stránce vlastnictví hudebnin, tak i hudebních nástrojů. Z jeho srovnání jasně vyplývá klíčová role Starého Města pražského. Autor se programově vyhýbá zveřejnění konkrétních výskytů hudebnin a hudebních nástrojů, obecné závěry dokládá názornými příklady a edicí jednoho z nejvýznamnějších pozůstalostních inventářů (JACOBUS HANDL GALLUS). Nechává tak prostor pro další výzkum, případně ověření získaných poznatků. Hudební tematiku pak autor začlenil do obecnějšího kulturního kontextu ve svém syntetickém spisu *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách*.⁶⁹

Ve stejném období začal svou badatelskou a publikační aktivitu také PETR DANĚK, jehož hlavním zájmem se stal hudební tisk v renesančních Čechách. V mnohém tak revidoval starší výzkum v této oblasti⁷⁰ a vytvořil protipól k obdobným snahám na Moravě.⁷¹

Nejvýznamnějšími DAŇKOVÝMI příspěvky k tématu jsou dvě studie zaměřené na předního pražského nototiskaře JIŘÍHO NIGRINA,⁷² popřípadě na tisky vokální polyfonie pražské provenience,⁷³ a soupis dochovaných a v Čechách uložených tisků.⁷⁴ Obdobný soupis pražské produkce jednohlasých tisků bohužel postrádáme, do velké míry ho však kromě *Knihopisu* nahrazuje práce JANA KOUBY, zaměřená na nejstarší písňové tisky.⁷⁵

Zasazení nototisku do širšího kontextu kulturního rozkvětu Prahy v době panování RUDOLFA II. přivedlo PETRA DAŇKA k uvažování nad problémem rudolfínské Prahy jako

⁶⁷ JIŘÍ PEŠEK: *Pražské knihy kšaftů a inventářů. Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské*, in: *Pražský sborník historický* 15, 1982, s. 63–92.

⁶⁸ JIŘÍ PEŠEK: *Z pražské hudební kultury měšťanského soukromí před Bílou Horou*, in: *Hudební věda* 20, 1983, s. 242–256.

⁶⁹ JIŘÍ PEŠEK: *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547–1620. Všední dny kulturního života*, Praha: Univerzita Karlova, 1993, 159 s.

⁷⁰ Srov. ERWIN W. RICHTER: *Geschichte der Musiknotendrucke in den böhmischen Ländern*, disertační práce Univerzity Karlovy, Praha 1933, 28 s.

⁷¹ THEODORA STRAKOVÁ: *Vokálně polyfonní skladby na Moravě v 16. a na počátku 17. století. 3. Hudební instituce na Moravě a jejich repertoár*, in: *Časopis Moravského muzea. Vědy společenské* 68, 1983, s. 149–180.

⁷² PETR DANĚK: *Nototiskařská činnost Jiřího Nigrina*, in: *Hudební věda* 24, 1987, s. 121–140.

⁷³ TÝŽ: *Tisky vokální polyfonie pražské provenience do roku 1620*, in: *Documenta Pragensia*, 10/1, 1990, s. 219–237.

⁷⁴ TÝŽ: *Tisky vokální polyfonie, rané monodie, hudební teorie a tabulatur v Čechách (1500–1630). Soupis dochovaných a v Čechách uložených tisků*, disertační práce Univerzity Karlovy, Praha 2005, 118 s., 60 s. obr. příl.

hudebního centra. Řešení této otázky se věnoval v několika studiích,⁷⁶ prozatím posledním příspěvkem je přehledový text, vycházející z referátu předneseném v roce 1999 na výroční konferenci České společnosti pro hudební vědu s názvem *Centrum a region v dějinách hudby*.⁷⁷

DANĚK zde sumarizuje stav poznání hudební kultury rudolfínské Prahy, vyrovnává se s některými schematismy dosavadního výzkumu a uvádí relevantní literaturu k jednotlivým problémům. Základní autorovou tezí je nastínění přelomu v hudebním životě města s příchodem dvora roku 1583, který z Prahy učinil významné hudební centrum, jehož činnost a dosah přecházely RUDOLFOVU smrt a ovlivňovaly hudební kulturu až do 30. let 17. století.⁷⁸ Vedle souhrnu informací plní však jeho text ještě mnohem důležitější úkol, jímž je boření muzikologických mýtů (pobělohorská doba jako hudební vakuum) a kladení dosud nevyřešených otázek (hudba v pražských šlechtických palácích, návštěvy významných zahraničních hudebníků, poselstev aj.). I když pohlíží na problém pražské hudební kultury z „hradní perspektivy“, která je pouze jednou z možných, zastává roli paradigmatického textu, jehož podněty je nutno dále rozvíjet.

Roku 1997 proběhla v Praze výstava *Rudolf II. a Praha. Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*. Rozsáhlý mezinárodní projekt, představující danou tematiku v novém světle a dosud netušené šíři, obsahoval i expozici věnovanou hudbě, jejíž charakter byl výrazně pragensiální.⁷⁹ Vedle katalogu se mezi dalšími oficiálními publikacemi objevilo společné dílo historičky JAROSLAVY HAUSENBLASOVÉ a historika umění MICHALA ŠRONĚKA.⁸⁰

Jedná se o výpravnou obrazovou publikaci populárního charakteru, připravenou však významnými odborníky na rudolfínskou tematiku. Věnuje se jak samotnému RUDOLFOVI, tak jeho dvoru a sídelnímu městu. Hudba je zde zmiňována v kontextu pražského kulturního života.⁸¹ Letmý dotyk v textu však zastihuje velké množství reprodukcí dobových hudebních tisků, ale především též rukopisů – bohatě vyzdobených graduálů literátských bratrstev.

⁷⁵ JAN KOUBA: *Nejstarší české písňové tisky do roku 1550*, in: *Miscellanea musicologica* 32, 1988, s. 21–92.

⁷⁶ PETR DANĚK: *Die rudolfínische Musikkapelle und die böhmische Musikkultur*, in: *Prag um 1600. Beiträge zur Kunst und Kultur am Hofe Rudolfs II.*, Freren 1988, s. 39–44; TÝŽ: *Valerius Otto Lipsiensis – „Fürstlich Lichtenbergischer Organist in Prag“*, in: VALERIUS OTTO: *Neue Paduanen, Galliarden, Intraden und Currenten, Nach Englischer und Frantzösischer Art. à 5*, Praha: Editio Simiae ludentes, 1993, s. iv–xii.

⁷⁷ PETR DANĚK: *Rudolfínská Praha jako hudební centrum*, in: *Opus musicum* 32, 2000, s. 15–25.

⁷⁸ TÝŽ: *op. cit.*, s. 24.

⁷⁹ Srov. PETR DANĚK: *Musica Noster Amor – hudba rudolfínské Prahy*, in: ELIŠKA FUČÍKOVÁ A KOL. (eds.): *Rudolf II. a Praha. Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy. Katalog vystavených exponátů*, Praha: Správa Pražského hradu, 1997, s. 318–341.

⁸⁰ JAROSLAVA HAUSENBLASOVÁ – MICHAL ŠRONĚK: *Urbs aurea. Praha císaře Rudolfa II.*, Praha: Gallery, 1997, 256 s.

⁸¹ JAROSLAVA HAUSENBLASOVÁ – MICHAL ŠRONĚK: *op. cit.*, s. 132–135.

Ve stejném roce uspořádalo Muzeum hlavního města Prahy výstavu věnovanou každodennosti pražských měšťanů na přelomu středověku a novověku. Katalog, vytvořený autorkou projektu JULIÍ RYCHTEROVOU, je pojat spíše jako přehledová práce k danému tématu.⁸²

V kapitole *Kultura a vzdělanost pražských měšťanů* je pozornost věnována i hudbě. V popředí autorčina zájmu jsou literátská bratrstva, písářské dílny produkující literátské zpěvníky a hudba měšťanského soukromí. Z autorů činných v pražském prostředí pisatelka zmiňuje pouze JACOB A HANDLA GALLA. Hudební tematika se však objevuje i v roli doprovodné obrazové složky. Pro tento účel byly použity iluminované graduály z pražských sbírek. Z příložené bibliografie je patrné, že RYCHTEROVÁ čerpala zejména z historické literatury, jedinou ryze muzikologickou prací je stať JANA KOUBY z knihy *Hudba v českých dějinách*.

Stagnující uměnovědné bádání o ikonografii českých renesančních graduálů v mnohých ohledech posunula dopředu svými studiemi MARTINA ŠÁROVCOVÁ,⁸³ která konfrontuje zakořeněná kliše a povrchní soudy s dochovaným pramenným materiálem, čímž zpravidla dochází k zásadním revizím dosavadních názorů na danou problematiku.⁸⁴

Z několika příspěvků s pragensiálním zaměřením má pro další muzikologický výzkum zásadní význam studie o provenienci dvou graduálů ze Starého Města pražského. Dosud přijímanou lokalizaci tzv. Křižovnického graduálu do chrámu Panny Marie před Týnem autorka přesvědčivě vyvrátila a doložila jeho správnou provenienci do nyní již zaniklého kostela svatého Valentýna. Tzv. Staroměstský graduál pak atribuovala Betlémské kapli. U obou pramenů se tak stalo na základě jejich důkladné vnitřní kritiky a prověření veškeré existující literatury. Podobně tomu bylo i v případě tzv. Unhošťského rorátníku, jež lokalizovala do staroměstského kostela svatého Štěpána Menšího.

Doposud opomíjenou tematikou luteránské hudby v předbělohorské Praze se zabývá disertační práce JOSEFA ŠEBESTY, vzniklá pod vedením JAROMÍRA ČERNÉHO.⁸⁵

⁸² JULIE RYCHTEROVÁ: *Pražané na přelomu středověku a novověku. Život a kultura pražských měšťanů v 2. polovině 15. a v 16. století*, Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 1997, 67 s.

⁸³ Srov. MARTINA KRATOCHVÍLOVÁ: *K provenienci Křižovnického a Staroměstského graduálu*, in: *Umění* 53, 2005, s. 323–334; TÁŽ: *Rébus Unhošťského rorátníku. K provenienci, objednavatelům a dataci iluminovaného hudebního pramene z počátku 17. století*, in: *Umění* 58, 2010, č. 6, s. 388–402.

⁸⁴ KAREL CHYTIL: *Malířstvo pražské XV. a XVI. věku a jeho cechovní kniha staroměstská z let 1490–1582* (= Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, tř. I, č. 36), Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906, 353 s.; JARMILA VACKOVÁ: *Podoba a příčiny anachronismu*, in: *Umění* 16, 1968, s. 379–393.

⁸⁵ JOSEF ŠEBESTA: *Luteránská hudba v Praze v předbělohorském období. Tři skicy z hudebního života rudolfínské Prahy*, disertační práce Univerzity Karlovy, Praha 2006, 102 s., příl.

Autor zaměřuje svůj výklad na tři dosud známé příklady hudební kultury pražských luteránů – na tvorbu JOHANNA KNÖFELIA, MARTINA KRUMBHOLTZE a nově objevený opis sbírky MELCHIORA VULPIA. Vzhledem k charakteru a stavu zpracování tématu lze práci postihnout jako první novodobý a záslužný pokus české muzikologie o vhled do problematiky hudby německé menšiny v rudolfínské Praze. Pisatel se však nevyvaroval jistých zjednodušení a dezinterpretací, jež jsou postaveny převážně na dosavadní historické literatuře nebo na vlastních dedukcích, nepodložených průzkumem širší pramenné základny. V budoucnu tak bude nutno jeho závěry prověřit důkladnějšími sondami do historického materiálu.

Výjimečně vysokou úroveň v oblasti popularizačních knih oplývá česko-aglický průvodce rudolfínskou Prahou, týmové dílo vzniklé roku 2006 pod redakcí IVANA MUCHKY.⁸⁶

PETR DANĚK, autor muzikologické části průvodce, nejprve v krátké úvodní studii shrnuje poznatky o hudební kultuře rudolfínské Prahy,⁸⁷ pro niž není charakteristický pouze čilý hudební ruch na císařském dvoře, ale též dění v pražském podhradí. Z výčtu důležitých hudebních institucí však zcela vypadly církevní řády, mezi nimiž vynikají především nově přichozí jezuité, jejichž hudební aktivity nabraly v průběhu druhé poloviny 16. století pozoruhodný směr. Další výklad je strukturován místopisně a jednotliví autoři věnují pozornost pouze těm lokalitám, jež mají užší vztah k danému období. Z hudebněhistorického hlediska je zde relevantní Pražský hrad, Vrtbovský palác v Karmelitské ulici (sídlo KRYŠTOFA HARANTA Z POLŽIC), dům v Lázeňské ulici č. p. 183 (domov CARLA LUYTHONA), kostel sv. Tomáše (náhrobky rudolfínských hudebníků), Klementinum (zmněna pouze příručka o tanci CESARA NEGRIHO), věž Staroměstské radnice (trubači), kostel Panny Marie před Týnem (literátské bratrstvo a jeho hudební sbírka, domnělé varhanické angažmá VALERIA OTTA), kostel sv. Jakuba (hrob PHILIPPA DE MONTE), zrušený kostel svatého Jana Na Zábradlí (působíště JACOBA HANDLA GALLA) a kostel sv. Michala V Jirchářích (literátské bratrstvo a jeho hudební sbírka). Výběrová bibliografie uvádí mimo jiné i velký počet muzikologické literatury, chybí zde však některá důležitá hudební pragensia.⁸⁸

Shrneme-li tedy stručně dosavadní stav bádání, dojdeme k následujícím zjištěním. Syntetickou monografii, která by byla věnována hudební kultuře Starého Města pražského v letech 1526–1620, potažmo celé metropoli, citelně postrádáme. Do jisté míry ji suplují slovníková hesla v hudebních encyklopediích, přehledové studie nebo populárněji laděné publikace, z nichž je na skutečně odborné úrovni zpracována jen malá část. Bezesporu největší pozornost je koncentrována na předbělohorskou, přesněji řečeno rudolfínskou Prahu,

⁸⁶ IVAN MUCHKA A KOL.: *Rudolfínská Praha 1576-1612. Průvodce* (= Edice Detail, 5), Praha: Středoevropská galerie a nakladatelství, 2006, 251 s.

⁸⁷ PETR DANĚK: *Hudba v rudolfínské Praze*, in: IVAN MUCHKA a kol.: *op. cit.*, s. 55–60.

předchozí dějinné období dosud čeká na své zpracování. Tematický rozptyl dílčích studií je pozoruhodný, nicméně i tak zůstávají na mapě našeho poznání dané problematiky četná bílá místa. Chybí jasnější představa o liturgickém provozu v jednotlivých městských kostelích a všech institucích, jež se na něm podílely. Kromě jezuitského řádu nevíme nic o hudbě ostatních řádových společenství - zcela v duchu zavedené představy, že před rokem 1620 živořily na okraji společenského zájmu. Pohled do některých typů městských knih odhalil hudební kulturu měšťanského soukromí, nejen v pražském městském archivu však čekají na zhodnocení další typy úředních dokumentů, které by snad mohly poodhalit hudební aktivity spojené s městskou radou. Odbornému zájmu uniká i sféra hudební kultury šlechty usazené ve městě, nemluvě o hudbě národnostních a náboženských menšin (Italové, Židé apod.) nebo nejnižších sociálních vrstev městské společnosti. Českými muzikology dosud nedotčenou oblastí jsou hudební produkce při triumfálních vjezdech panovníků a poselstev do pražského trojměstí. Absenci kvalitní odborné studie tak musí suplovat příspěvky z jiných oborů.⁸⁹ Přitom zahraniční hudební věda a příbuzné disciplíny již k tomuto problému přinesly řadu cenných monografií.⁹⁰

V tomto ohledu lze zhodnotit naše poznání hudební kultury Starého Města pražského v letech 1526–1620 jako dosti neuspokojivé, zvláště ve srovnání se stavem zpracování ostatních důležitých evropských měst.⁹¹ K jeho částečnému zlepšení by měla přispět i tato práce.

⁸⁸ VLADIMÍR NĚMEC: *Pražské varhany*, Praha: František Novák, 1944, 342 s.; LUDMILA KYBALOVÁ – RADEK LUNGA – PETR VÁCHA: *Pražské zvony*, Praha: Rybka Publishers, 2005, 349 s.

⁸⁹ Srov. ALENA RICHTEROVÁ: *Einige Überlegungen zur Literatur über die Geschichte von Feierlichkeiten in Prag zwischen dem 15. und 17. Jahrhundert*, in: *Berichte und Beiträge des Geisteswissenschaftlichen Zentrums Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas* 5, Leipzig: GWZO, 1999, s. 111–142; MARINA DMITREVA-EINHORN: *Ephemeral Ceremonial Architecture in Prague, Vienna and Cracow in the Sixteenth and Early Seventeenth Centuries*, in: J. R. MULRYNE – ELIZABETH GOLDRING (eds.): *Court Festivals of the European Renaissance. Art, Politics and Performance*, Aldershot: Ashgate, 2002, s. 363–390.

⁹⁰ Srov. LEO VAN PUYVELDE: *L'Ommegang de 1615 à Bruxelles*, Bruxelles: Editions du Marais, 1960, 36 s.; JOHN LANDWEHR: *Splendid Ceremonies, State Entries and Royal Funerals in the Low Countries 1515–1791. A Bibliography*, Nieuwkoop: B. de Graaf, 1971, 206 s.; THIEMO WIND: *Musical Participation in Sixteenth-Century Triumphal Entries in the Low Countries*, in: *Tijdschrift van de Vereniging voor nederlandse Muziekgeschiedenis* 37, 1987, s. 111–169; EDMUND A. BOWLES: *Musical Ensembles in Festival Books, 1500–1800. An Iconographical & Documentary Survey* (= *Studies in Musicology* 103), Ann Arbor: UMI Research Press, 1989, xxii, 583 s.

⁹¹ Srov. předchozí kapitolu.

Kapitola 3.

Pohled do hudebního soukromí staroměstských obyvatel v době předbělohorské

Vlastní výzkum hudební kultury Starého Města pražského zahájíme pohledem do písemností institucionálního původu, tedy do oddílu A.I.1 podle navrhovaného schématu.⁹² Tato skupina je vnitřně různorodá a jednotlivé typy pramenů mají pro účely muzikologie rozdílnou výpovědní hodnotu. Jako informačně nejhodnotnější se za současného stavu poznání jeví knihy testamentů a knihy inventářů.⁹³

Pražským předbělohorským inventářům a jejich významu pro poznání hudební kultury renesanční Prahy se souhrnně věnoval JIŘÍ PEŠEK na stránkách časopisu *Hudební věda*, a to ve studii *Z pražské hudební kultury měšťanského soukromí před Bílou horou*, zmiňované v kapitole shrnující stav bádání.⁹⁴ Autor uvedl celkovou statistiku výskytu hudebnin a hudebních nástrojů v jednotlivých měšťanských domácnostech společně s analýzou profesní struktury vlastníků. Konkrétní výčet všech zastoupených titulů však odmítl uvést s poukazem na jejich množství a častou nepřesnost označení.⁹⁵ V textu se tak objevují pouze vybrané příklady a celkového zpracování se dostává jen inventářům skladatele JACOB A HANDLA GALLA (c1550–1591) a ALŽBĚTY, manželky pozouněra HAVLA ZACHA.⁹⁶ Při vyvozování dalších závěrů je nutno mít na paměti některé limity, jako je například fragmentárnost dochované základny a vůbec celková praxe inventarizace pozůstalého majetku, jež se prováděla spíše v případě právní nejistoty. Musíme tak být smířeni s faktem, že dochovaná pramenná svědectví představují pouze část historické skutečnosti, o jejímž poměru k celku se navíc můžeme jen dohadovat. Dalším výrazným omezením je charakter zápisů, které jsou jen málokdy zcela konkrétní a zachycují spíše dražší nebo „užitečné“ předměty. Větší soubory knih nebo hudebnin pak uvádějí nejčastěji sumárním výčtem. V tomto ohledu je nutné upozornit na termín *žaltář*, s nímž JIŘÍ PEŠEK operuje ve svých statistikách a který nemusí nutně spadat mezi hudební prameny. Biblická kniha žalmů byla totiž vydávána i samostatně jako meditativní poezie.

⁹² Srov. s. 22.

⁹³ Dosud nepřekonaným úvodem do této problematiky je práce JIŘÍHO PEŠKA *Pražské knihy kšafů a inventářů. Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské*, in: *Pražský sborník historický* 15, 1982, s. 63–92.

⁹⁴ Srov. s. 31.

⁹⁵ JIŘÍ PEŠEK: *Z pražské hudební kultury měšťanského soukromí před Bílou horou*, in: *Hudební věda* 20, 1983, s. 247.

⁹⁶ *Tamtéž*, s. 255–256.

Přes všechna výše nastíněná omezení však stojí za to se knihami pražských, respektive staroměstských pozůstalostních inventářů i nadále zabývat. JIŘÍ PEŠEK se soustředil pouze na celkový přehled situace ve všech třech pražských městech s cílem postihnout a charakterizovat skupinu měšťanů, v jejichž domácnostech se vyskytly hudebniny, hudební nástroje, nebo obojí dohromady. Proto se v následujícím textu budeme věnovat osmi vybraným konkrétním příkladům, které nejsou explicitně zmiňovány v citované PEŠKOVĚ studii a které se buď svou podrobností vymykají ostatním nálezům (inventáře tiskařů), nebo mohou do jisté míry reprezentovat *pars pro toto*. Vynecháme tudíž pozůstalosti, v nichž se nalézaly jednohlasé zpěvníky, jež se ostatně v inventářích zachycujících hudebniny vyskytují nejčastěji.⁹⁷ Bez povšimnutí projdeme i kolem soupisů, jejichž obsah nelze pro povšechný název identifikovat.

Prvním příkladem pozůstalostního soupisu, jenž vyčnívá nad ostatní materiál, je inventář JIŘÍHO MLADŠÍHO MELANTRICHA Z AVENTÝNA († 1586), dědice jednoho z nejvýznamnějších českých knihtiskařů JIŘÍHO MELANTRICHA Z AVENTÝNA (1511–1580).⁹⁸ Jak ukázal rozbor JIŘÍHO PEŠKA, tento inventář, pořízený 9. září 1586, zachycuje pouze část melantrišského knižního fondu. Zastoupení tisků s hudební tematikou je nicméně i tak velmi pozoruhodné, neboť svědčí o titulech dnes nenávratně ztracených:

Zaltaržuow in 8.º 11⁹⁹ / [100^v] pijfnie rocznij 2¹⁰⁰ | ... Pijfnij nowých Pryftakowych 22¹⁰¹ | ... Pijfnie Klimenta Bosaka 2.¹⁰² | ... Pijfnij swietfkych 7.¹⁰³ / [101^r] Zialtarže 2.¹⁰⁴ / [101^v] pijfnie rocznij in 16º dwoge¹⁰⁵ | ... Pijfnie Pryftuchowy 7.¹⁰⁶ / [102^r] Commedia o Narozenij Bozijm 6.¹⁰⁷ Sylwanowy pijfnie

⁹⁷ Srov. JIŘÍ PEŠEK: *Z pražské hudební kultury měšťanského soukromí před Bílou horou*, in: Hudební věda 20, 1983, s. 244.

⁹⁸ CZ–Pam, Ms. 1173, ff. 100^r–104^v. Edici srov. in: JIŘÍ PEŠEK: *Melantrišská pozůstalost z roku 1586*, in: Documenta Pragensia, 1, 1980, s. 87–101, částečně TÝŽ: *Jiří Melantrich z Aventýna. Příběh pražského arcitiskaře* (= Slovo k historii 32), Praha: Melantrich, 1991, s. 26.

⁹⁹ Srov. Knihopis 17.556 ([*Žaltář Dawida sw., w nowé do češtiny přeložený.*] (Wytisštěno w Starém Městě Pražském v Giřijka Melantrycha z Awentýnu. Letha(!) M. D. Lxxj. [= 1571])) nebo 17.558 (*Žaltář, totižto písně chwal božských od Dawida krále israelského a welikého proroka božího složené, a nyní w této obzvláštní knížce wšechněm pobožným a kajícím lidem k spasitedlnému užíwání wydané.* W St.[arém] m.[ěstě] Pražs.[kém] u Jiř.[iho] Melantricha z Awent.[inu] 1581 w).

¹⁰⁰ Mohlo by se jednat o dřívější vydání Knihopis 13.306 (*Pjsně Ročnj kteréž se zpijwagij při wssech Slawnostech celého Roku. K nimž gsau přidány giné Mnohé Obecné Pjsně: y na obzwlásstnij časy Dne a Nocj: Wytisštěny w Staré[m] Městě Pražském (u Dědice M. D.[anyele] Adama z Weleslawjna.) Léta Páně M. DC. XI. [=1611.].*)

¹⁰¹ Nezjištěno.

¹⁰² Srov. Knihopis 3.982 (*Písně Klementa Bosáka.* V Starém Městě Pražském, Jiří Melantrich z Aventinu. Před r. 1586.).

¹⁰³ Nezjištěno.

¹⁰⁴ Srov. pozn. 99.

¹⁰⁵ Srov. pozn. 100.

¹⁰⁶ Nezjištěno.

4.¹⁰⁸ / ... *Pijfnie Klimenta Bofaka j.*¹⁰⁹ / ... *Mufica j.*¹¹⁰ / ... *pijfnij fwietfkých 5.*¹¹¹ / *pijfniczky o Narozenij panie 5.*¹¹² / *O zuzannie 2.*¹¹³ / *Pijfnie Klimenta / Bofaka малы j.*¹¹⁴ / *Item tyto knihy fau newazany ...* / ... *pijfnie na Euange^a in 4^o.*¹¹⁵ / ... *žaltarž j.*¹¹⁶ / [102^v] *Anno 81 zaltaržu in 8^o 30.*¹¹⁷ / ... *Anno 71 Pijfnie rocžnij Latinfky a Čežky 20.*¹¹⁸ / [103^r] *Anno 86 pijfnij rocžniich in 16^o 100.*¹¹⁹ / *Anno 84 Cantionalu Cziefkych in 8^o 100*¹²⁰ / ... *Anno 80 pijfnij na Euangelia in 4^o 20.*¹²¹ / ... *Anno 78 pijfen fwietfkych 50.*¹²² / *Anno 78 pijfnij Sylwanowych 50.*¹²³ / *Anno 77 pijfnij pryftachowych tež 50*¹²⁴ / ... *Cantionalu in 8^o tež 5*¹²⁵ / [103^v] *pijfnij rocžnij 10.*¹²⁶ / ... *Cantionalu 10.*¹²⁷ / ... *pijfnij rocžnijch 15.*¹²⁸ / ... *pijfnij na Euangelia in 4^o 5*¹²⁹ / *Cantionalu 10*¹³⁰ / [104^r] *pijfnij rocžnijch 10*¹³¹ / ... *Cantionalu 10.*¹³² / ... *Zialtaržu 10.*¹³³ / ... *pijfnij rocžnijch 20.*¹³⁴ / [104^v] ... *pijfnij rocžnijch 20.*¹³⁵ / *Cantionalu 5*¹³⁶

O dvacet let později dochází k inventarizaci tiskárny znovu, tentokrát po smrti ANNY MELANTRICHOVÉ Z AVENTÝNA († 1606), manželky mistra DANIELA ADAMA Z VEESLAVÍNA

¹⁰⁷ Mohlo by se jednat o dřívější vydání Knihopis 16.229 ([*Komedie o narození Krista Pána. Složil Johannes Tobeides Bitešský.*] (W Litomyssli wytiskl Mataub Březyna, A^o. 1637.). Srov. FRANTIŠEK ČERNÝ (ed.): *Dějiny českého divadla I. Od počátků do sklonku 18. století*, Praha: Academia, 1968, s. 122.

¹⁰⁸ Srov. Knihopis 15.866 ([*Jana Sylwána Pijsně nowé na sedm Zialmů kagijcých y giné Zialmy.* W Praze 1571.) nebo 15.867 ([*Pijsně nowé na sedm Žalmů kagijcých y giné Žalmy od Jána Sylwana z Teyna Horssowského.* W PRAZE Létha Páně 1578.]).

¹⁰⁹ Srov. pozn. 102.

¹¹⁰ Srov. Knihopis 1.160 (*Musica to jest Knížka zpěvákům, náležitě zprávy v sobě zavírající. Sepsaná jazykem českým k žádosti některých dobrých přátel.* V Holomauci, Jan Günther 1558.). Je však možné, že se jedná o zcela jiný tisk.

¹¹¹ Nezjištěno.

¹¹² Nezjištěno.

¹¹³ Mohlo by se jednat o pozdější vydání Knihopis 4.204 (*Komedie o Zuzaně.* (:Povolena prodávati od bisk. Olom. v. r. 1567:).)

¹¹⁴ Srov. pozn. 102.

¹¹⁵ Srov. Knihopis 4.968 (*Pijsně Nowé. Na Ewangelia Swatá Nedělnij přes celý Rok ...* Wytisštěno (s powolenijm ... Pana Arcybiskupa Pražského ...) w Starém Městě Pražském v Giříjho Melantricha z Awentýnu. Léta Páně MDLXXX [= 1580].).

¹¹⁶ Srov. pozn. 99.

¹¹⁷ Srov. Knihopis 17.558 (citováno v pozn. 99).

¹¹⁸ Srov. pozn. 100.

¹¹⁹ Srov. pozn. 100.

¹²⁰ Srov. Knihopis 3.727 (*Kancionál ze starých písní vybraný.* = Kancional český. V Praze, u Jiřího Melantricha z Aventinu 1584.).

¹²¹ Srov. pozn. 115.

¹²² Nezjištěno.

¹²³ Srov. Knihopis 15.867 (citováno v pozn. 108).

¹²⁴ Nezjištěno.

¹²⁵ Srov. pozn. 120.

¹²⁶ Srov. pozn. 100.

¹²⁷ Srov. pozn. 120.

¹²⁸ Srov. pozn. 100.

¹²⁹ Srov. pozn. 115.

¹³⁰ Srov. pozn. 120.

¹³¹ Srov. pozn. 100.

¹³² Srov. pozn. 120.

¹³³ Srov. pozn. 99.

¹³⁴ Srov. pozn. 100.

¹³⁵ Srov. pozn. 100.

(1546–1599), pokračovatele melantrišské tiskařské tradice.¹³⁷ Za pozornost zde stojí především tisk trojhlasých žalmů a zmínka o literkách určených právě pro žalmové tisky:

[247^r] *W fklepie doleyffijm przed finij na dwur gdaucz | po prawe firanie w rohu leżiczym, naſflo fe | knieh newazaneych ... | toto. | ... Zialmuw Tenornijch Trzij ſta patnaczte Exemplarżuów. | Item obzwlaſtnie zialmów Trium Vocum. | Baſsus, Altus, Difcantus, na każdy hlas počzytagicz, | po dwau ſtech Exemplarżijch uczynij ſfeſt ſeth | Exemplarżuow¹³⁸ | dale w truhliczych knijhy wazaný rozlične ...*
[247^v] *pijfeñ rocznijch dwie ſtie deſet exemplarżuów¹³⁹ ...* [248^r] *kanczyonaluow in Octauo Cztырż ſta deſet Exemp[arżuów]¹⁴⁰ ...* [249^r] *[zafe w domie Melantrychowě na mazhauſe] pijnie gedny na Ewangelia¹⁴¹ ... dale w ſſpiżjrnje knihe newazaneych |* [249^v] *Kanczyonal geden¹⁴² ... Matrices |* [250^v] *Frakturka zialmowa. | Noty zialmowy ...* [251^r] *Wydanij niekterych knieh ſtarých k prodá. | gj, kterežby fe na ten czaſ odbytyj mohli. ... Zialtarżuow in octauo dwadczeti¹⁴³*

Třetím příkladem je inventář impressora JANA MLADŠÍHO FILOXENA JIČÍNSKÉHO (c1560–1591).¹⁴⁴ JIČÍNSKÉHO oficína patřila mezi skromnější pražské podniky svého druhu. Produkovala spíše drobnější tituly s výjimkou tisků zhotovených na zakázku. V soupisu zaujmou především tisky písní, jež však nelze přesněji určit. Tiskům s hudební tematikou se ostatně věnoval už zakladatel tiskárny JAN STARŠÍ JIČÍNSKÝ († 1570), po jehož smrti bylo ve skladu nalezeno a sepsáno 400 exemplářů *Tricinií* a 500 exemplářů *Písní ročních*, v obou

¹³⁶ Srov. pozn. 120.

¹³⁷ CZ–Pam, Ms. 1174, ff. 243^r–251^r. Edici inventáře srov. in: JIŘÍ PEŠEK: *Tiskárna a sklad knih mistra Daniela Adama z Veleslavína*, in: Zprávy Archivu Univerzity Karlovy 4, 1982, s. 75–79.

¹³⁸ Jedná se nejspíše o Knihopis 17.531 (*Žalmowe aneb Zpěwowé swatého Dawida, kterýchž Cýrkew swatá y stará y nowá při službě Božj, wůbec y ginde obzwlaſtně, wždycky smnohym prospěchem vžjwala, w rytmy Česke nynj w nowě wyloženi a w způsob zpjwánj, k wzdělánj čistého náboženstwj právě slaužjcy, ſſformowani od Giřjka Strejce Z.* [= Zábřežského] M.D.XCVI. [= 1596]).

¹³⁹ Mohlo by se jednat o dřívější vydání Knihopis 13.306 (*Pjsně Ročnj kteréž se zpijwagij při wssech Slawnostech celého Roku. K nimž gsau přidány giné Mnohé Obecné Pjsně: y na obzwlaſstnij časy Dne a Nocy: Wytisštěny w Starém Městě Pražském (u Dědice M. D.[anyele] Adama z Weleslawjna.) Léta Páně M. DC. XI. [=1611.]).*

¹⁴⁰ Mohlo by se jednat o dřívější vydání Knihopis 3.721 (*Kancyonál Český ginák, Pijsně chwal Božských ... Wytlačen w Starém Městě Pražském v Dědice M. Danyele Adama z Weleslawjna. Léta Páně M. DC. VIII. [= 1609.]).*

¹⁴¹ Patrně starší melantrichovské vydání Knihopis 4.968 (*Pijsně Nowé. Na Ewangelia Swatá Nedělnij přes celý Rok ... Wytisštěno (s powolenijm ... Pana Arcybiskupa Pražského ...) w Starém Městě Pražském v Giřijho Melantrycha z Awentýnu. Léta Páně MDLXXX [= 1580.]).*

¹⁴² Srov. pozn. 140.

¹⁴³ Patrně starší melantrichovské vydání Knihopis 17.556 (*[Žaltář Dawida sw., w nowě do čeſtiny přeložený.] (Wytisštěno w Starém Městě Pražském v Giřijka Melantrycha z Awentýnu. Letha(!) M. D. Lxxj. [= 1571])*) nebo 17.558 (*Žaltář, totižto písně chwal božských od Dawida krále israelského a welikého proroka božijho složené, a nyni w této obzwlaſtní knížce wſechněm pobožným a kajícím lidem k spasitedlnému užíwání wydané. W St.[arém] m.[ěstě] Pražs.[kém] u Jiř.[ijho] Melantricha z Awent.[inu] 1581 w).*

¹⁴⁴ CZ–Pam, Ms. 1173, ff. 247^v–249^r. Edici srov. in: JIŘÍ PEŠEK – BEDŘIŠKA WIŽDÁLKOVÁ: *Impresí Jana staršího a Jana Filoxena Jičínských (1563–1590)*, in: Documenta Pragensia, 10/1, 1990, s. 156–160.

případech bohužel nedochovaných titulů.¹⁴⁵ Také většinu hudebních tisků JANA MLADŠÍHO FILOXENA JIČÍNSKÉHO buď nelze přesně určit, nebo nejsou dochovány. Velmi zajímavý a v odborné literatuře dosud nepovšimnutý detail inventáře je „*ruka a dva kusy k Musice*“. Bezpochyby se jedná o štoček guidonské ruky a další dvě schémata pro tisk hudebněteoretické příručky. Otázka, zda tyto předlohy tiskař použil, či nikoliv, zůstane prozatím bohužel bez odpovědi.

[247^v] *W komorze wedle Impresfij / ... ruka j. a dwa kufy / k Musice ...* | [248^f] *ffestery pijfniczky wazany*¹⁴⁶ ... | [248^v] *Neffpor in 16.*¹⁴⁷ | *Zialtarz niemeczky pozlaczeny. 1.*¹⁴⁸ | ... *pijfniczek rozlicznych padefate piet Exemplarzuow*¹⁴⁹ | [249^f] *pijfnij rocznijch dewadefate adehle* [?] *zauplna / po dwanaczi arffijch.*¹⁵⁰ | ... *Pijfniczek wffeligakeych na Arch a na puol | Archu cztyrzj fta, a trzjmeczytma.*¹⁵¹

Výše zmíněné soupisy pozůstalostí nakladatelů a tiskařů, tedy osob úzce spojených s hudební kulturou díky svému zaměstnání, však v kontextu sledovaných inventářů představují z kvantitativního i kvalitativního hlediska výjimku. V následujícím výkladu se proto zaměříme na inventáře staroměstských měšťanů, jejichž povolání s hudbou přímo nesouviselo, ale přesto lze v jejich domácnostech zaznamenat pozoruhodné hudebniny.

Prvním z nich je JAN VODIČKA DVORSKÝ Z VASERŠTEJNA, jehož majetek byl sepsán 2. června 1597.¹⁵² JAN VODIČKA pocházel z řeznické rodiny usazené ve Dvoře Králové.¹⁵³ Roku 1589 přijal na Starém Městě pražském městské právo. Při této příležitosti je také jmenován jako „*císařský v puchalteryi služebník*“.¹⁵⁴ Dostupné edice dvorských seznamů

¹⁴⁵ Srov. JIŘÍ PEŠEK – BEDŘIŠKA WIŽDÁLKOVÁ: *op. cit.*, s. 153.

¹⁴⁶ Mohlo by se jednat o vydání JANA STARŠÍHO JIČÍNSKÉHO. Srov. Knihopis 5.982 (*Pijsničky Křestianské ke Cti a Chwale Božij ... od Kněze Jana Soběsláwského. ...* Wytisštěno w Starém Městě Pražském v Jana Gitčinského Létha Páně 1568.).

¹⁴⁷ Mohlo by se jednat o pozdější vydání Knihopis 6.134 (*[Nešpor Česky w způsob Pis nyček Složený Kondůkt; a Přitom gine Mnohe Stare y Nowe Pise Pobožne z Slowa Boziho wybrane kazdemu křestianů vzitecne a prospessne etc.]* [1558?].).

¹⁴⁸ Nezjištěno.

¹⁴⁹ Nezjištěno. Srov. JIŘÍ PEŠEK – BEDŘIŠKA WIŽDÁLKOVÁ: *Impresí Jana staršího a Jana Filoxena Jičinských (1563–1590)*, in: *Documenta Pragensia*, 10/1, 1990, s. 184 (č. 68).

¹⁵⁰ Mohlo by se jednat o tisk JIŘÍHO NIGRINA, který v JIČÍNSKÉHO oficíně začínal a po celý život s ní pak udržoval úzké kontakty. Srov. Knihopis 13.304 (*[Písně roční. Vytištěny v Starém Městě Pražském u Jiříka Nygrína?]* (Dokonány a Wytisštěny gsú tyto Pijsně ... Den S. Michala Archangela Božijho. [=29. září] Létha Páně M. D. LXXXV.) [=1585.]).

¹⁵¹ Srov. pozn. 149.

¹⁵² CZ–Pam, Ms. 1173, ff. 398^v–400^r.

¹⁵³ ZIKMUND WINTER: *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku. Díl první* (= Spisy musejní 163), Praha: Matice česká, 1890, s. 131.

¹⁵⁴ JOSEF TEIGE: *Seznamy měšťanů pražských I. Staré Město. 5. Od roku 1551–1620*, in: *Almanach královského hlavního města Prahy na rok 1904*, Praha: Nákladem důchodův Obce královského hlavního města Prahy, s. 132*.

však jeho jméno bohužel neuvádějí.¹⁵⁵ VODIČKA vlastnil dům v Celetné ulici č. p. 598 „U zlatého jelena“ patřící do týnské farní osady, který v roce své smrti prodal za 1 100 kop českých grošů.¹⁵⁶ V jeho pozůstalosti se vedle zpěvníků našly rovněž osmihlasé tištěné žalmy. Takové označení je však pro bližší identifikaci tisku bohužel příliš široké. Zcela jistě se ale jedná o tisk zahraniční provenience. Kromě hudebnin zaznamenala inventarizační komise také „struny k instrumentu“ a „instrument velkej“, což by mohlo být označení pro klávesový nástroj. Instrument ovšem nebyl v době inventury na svém místě, neboť ho společně s dalšími věcmi (vesměs ložní prádlo) neoprávněně odnesla neplatící italská podnájemnice.

[399^r] *Cztenij Rocznij*,¹⁵⁷ *Nespor Czieřký*.¹⁵⁸ / ... *Lamentaczij a passige Notowany Czieřký*.¹⁵⁹ / ... *Zialmy Niemeczký j. maliczky*.¹⁶⁰ / *Zialmy Imprymowany octo Voc*.¹⁶¹ ... *Kalamarż f Truhliczkau a wniem struny k Instrumentu* ... / [399^v] *Dal Wlaffka nieyaka zlopowieřna bywffý rok wdomie* | *Czijnzie nedala a potom ftehgucz fe zdomu zie wzala* ... *Instrument welkey* ...”

Dalším zajímavým inventářem je soupis pozůstalosti hodináře SEVERÝNA RUDNERA z RUDENPERKU, pořízený 20. listopadu 1609.¹⁶² Ten byl synem českobudějovického varhanáře JÁCHYMA RUDNERA, který se podílel na dokončení stavby svatovítských varhan. SEVERÝNOVÝM bratrem byl ALBRECHT RUDNER, jenž katedrální nástroj opravoval a proslul vleklým sporem s císařským varhaníkem CARLEM LUYTHONEM (1557/8–1620) o podobu jeho rekonstrukce a způsob ladění.¹⁶³

SEVERÝN RUDNER studoval na pražské jezuitské akademii, kam byl řádně zapsán roku 1576.¹⁶⁴ Původně byl usazen na Malé Straně, staroměstské právo přijal roku 1595.¹⁶⁵ Od roku

¹⁵⁵ Srov. JAROSLAVA HAUSENBLASOVÁ: *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576–1612* (= *Fontes historiae artium*, 9), Praha: Artefactum, 2002.

¹⁵⁶ ZIKMUND WINTER: *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku. Díl první* (= *Spisy musejní*, 163), Praha: Matice česká, 1890, s. 428.

¹⁵⁷ Nejistěno.

¹⁵⁸ Srov. Knihopis 6.134 ([*Nespor Czeřký w způsob Pis nyček Složený Kondukt; a Přitom gine Mnohe Stare y Nowe Pisne Pobozne z Slowa Boziho wybrane kazdemu křesťanů vzitecne a prospessne etc.*] [1558?]).

¹⁵⁹ Nejistěno.

¹⁶⁰ Nejistěno.

¹⁶¹ Nejistěno.

¹⁶² CZ–Pam, Ms. 1174, ff. 374^r–378^r. Srov. též ZIKMUND WINTER: *Měšťanské libráře v XV. a XVI. věku*, in: *Časopis Musea Království českého* 66, 1892, s. 289–290.

¹⁶³ Podrobněji k problému srov. ALBERT SMIJERS: *Die kaiserliche Hofmusik-Kapelle von 1543–1619*, in: *Studien zur Musikwissenschaft* 7, 1920, s. 107–118; RUDOLF QUOIK: *Die Prager Kaiserorgel*, in: *Kirchenmusikalisches Jahrbuch* 36, 1952, s. 35–46; k rodině RUDNERŮ srov. TÝŽ: *Der Orgelbau in Böhmen und Mähren*, Mainz: Rheingold-Verlag, 1966, s. 23–25.

¹⁶⁴ MIROSLAV TRUC (ed.): *Album Academiae Pragensis Societatis Iesu 1573–1614 (1565–1624)*, Praha: Univerzita Karlova, 1968, s. 27.

¹⁶⁵ Srov. JOSEF TEIGE: *Seznamy měšťanů pražských I. Staré Město. 5. Od roku 1551–1620*, in: *Almanach královského hlavního města Prahy na rok 1904*, Praha: Nákladem důchodův Obce královského hlavního města

1599 až do své smrti zasedal ve staroměstské radě jako konšel.¹⁶⁶ Roku 1599 byl též jmenován inspektorem nad cechy koželuhů, ševců a hospodskými.¹⁶⁷ Podle svědectví staroměstské ubytovací knihy z roku 1608 vlastnil dva domy – jeden v mikulášské čtvrti (č. p. 11) a druhý ve čtvrti linhartské.¹⁶⁸ Roku 1609 se jeho jméno objevuje mezi zástupci pražských katolických měšťanů, kteří podepsali tzv. *Porovnání mezi stranou pod jednou a pod obojí*, jež bylo jakýmsi doplňkem RUDOLFOVA majestátu.¹⁶⁹ Vzhledem k RUDNEROVU rodinnému zázemí není nijak překvapující, že se v jeho majetku, obsahujícím mimo jiné i úctyhodnou knihovnu o více než pět steh svazcích, nacházelo také několik hudebních nástrojů – klavichord nebo virginal a regál. Označení „housličky“ odkazuje nejspíše na kapesní housle (pošetky), třístrunný nástroj rebekového typu, patřící do sféry zábavní hudby. Pozoruhodnou položkou inventáře je LUYTHONOVA kniha mší, jejíž první vydání vyšlo v roce RUDNEROVY smrti. Je otázka, zda je na místě dávat do přímé souvislosti výskyt této sbírky právě v RUDNEROVĚ pozůstalosti a LUYTHONŮV vleklý spor s nebožtíkovým bratrem ALBRECHTEM.

[374^v] *Na Mazhauzku z tež fwietnicze gdaucz | ... j. stul Czerney na niem Instrumet. | [376^r] regal .j. ... | [376^v] Na luži haufličky w pauzdrze. Tabulka j. w ramczy. | ... Liber Miffarum Caroli Luithon welky.*¹⁷⁰

Pomineme-li pozůstalostní inventář JACOBA HANDLA GALLA (1550–1591), který je již dostatečně znám díky JIŘÍMU PEŠKOVÍ, pak z hudebněhistorického hlediska nejzajímavější je soupis majetku bohatého staroměstského měšťana a obchodníka se sukem JANA KROPÁČE Z KRYMLOVA.¹⁷¹ Pozůstalost byla zinventarizována 26. dubna 1613. JAN KROPÁČ Z KRYMLOVA patřil k významnému pražskému patricijskému rodu, jehož dějiny lze v pramenech sledovat od počátku 15. do konce 18. století.¹⁷²

Prahy, s. 138*. ZIKMUND WINTER: *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909, s. 555.

¹⁶⁶ JAROSLAV DOUŠA: *Seznamy staroměstských konšelů z let 1547–1650*, in: *Pražský sborník historický* 14, 1981, s. 93–96.

¹⁶⁷ JAROSLAV DOUŠA: *Staroměstští konšelé v jiných funkcích městské samosprávy v letech 1571–1602 a 1630–1650*, in: *Documenta Pragensia*, 15, 1997, s. 61.

¹⁶⁸ JAROSLAV ČECHURA – ZDENĚK HOJDA – MARTINA NOVOZÁMSKÁ: *Nájemníci na Starém Městě pražském roku 1608. Rekonstruovaná edice shořelého rkp. 324 z Archivu hl. m. Prahy podle opisu uloženého v Archivu Národního muzea* (= *Documenta Pragensia*, monographia, 3), Praha: Scriptorium, 1997, s. 21, 84.

¹⁶⁹ JOSEF JIREČEK (ed.): *Paměti nejvyššího kancléře Království českého Viléma hraběte Slavaty od l. 1608 do 1619* (= *Staré paměti dějin českých*, 1), sv. 1, Praha: I. L. Kober, 1866, s. 394.

¹⁷⁰ Srov. RISM L 3119: *Liber I. missarum Caroli Luython*, Pragae: Nicolaus Straus, 1609.

¹⁷¹ CZ–Pam, Ms. 1174, ff. 453^v–461^v.

¹⁷² Srov. JAN KILIÁN: *Kropáčové z Krymlova. Z bohatých měšťanů pauperizovanými rytíři*, in: *Pražský sborník historický* 35, 2007, s. 79–114.

Dne 8. září 1575 přistoupil JAN KROPÁČ společně se svým bratrem ŠEBESTIÁNEM jako žák školy u svatého Martina Ve zdi k beání na pražské univerzitě.¹⁷³ Studia patrně nedokončil, neboť mezi absolventy jeho jméno uvedeno není. Roku 1580 jsou však oba bratři jmenováni mezi studenty zapsanými na lipské univerzitě.¹⁷⁴ Zdá se, že jistá zkušenost s univerzitním prostředím přinesla KROPÁČOVI kontakty v humanistických kruzích, neboť roku 1602 vyšel gratulační sborník u příležitosti jeho svatby s MAGDALENOU STREITOVOU. Svůj spis *Disquisitio physica* mu roku 1609 připsal SALOMON PARVUS († 1610), o tři roky později mu pak věnoval kázání tehdejší svatoštěpánský farář JIŘÍ DIKASTUS (1559–1630).¹⁷⁵ Důležité postavení v rámci staroměstského patriciátu mu vedle majetku zajišťovalo i místo konšela v městské radě, kde zasedal v letech 1602–1611,¹⁷⁶ členství mezi staršími záduší farní osady u kostela svatého Martina Ve zdi (připomínán v letech 1600–1613)¹⁷⁷ a post inspektora farní školy (1612).¹⁷⁸

Kromě statků mimo Prahu vlastnil JAN KROPÁČ Z KRYMLOVA jeden mlýn a tři domy v havelské čtvrti – U Proxenů (kde byl mimochodem ubytován císařský trubač), Kropáčovský (č. p. 359 na Uhlém trhu)¹⁷⁹ a dům „Potent’anovský v koutě proti svatému Martinu“. Jeho pozůstalost se ve sledovaném období vymyká obvyklému průměru, a to zejména počtem zastoupených hudebnin a jejich relativně pečlivým popisem, jenž umožňuje přesnou identifikaci. Úředníci pověřeni soupisem (KAŠPAR LOSELIUS a JAN DUCHOSLAV Z DĚVINA) našli v Kropáčovském domě tři sbírky skladeb ORLANDA DI LASSO (1532–1594), *Cantus choralis* JOHANNA KNÖFELA († 1617), dále blíže neurčené rukopisné partes, několik zpěvníků v češtině i latině a v neposlední řadě i hudební nástroje – regál a blíže nespecifikovaný „instrument“. Tyto nástroje by mohly být dědictvím po JANOVĚ otci ZIKMUNDOVI KROPÁČOVI Z KRYMLOVA († 1584), v jehož pozůstalosti se nalézaly „Posityw geden a regal geden“.¹⁸⁰

¹⁷³ KAREL BERÁNEK (ed.): *Manuál rektora se jmény studentů zapsaných ve ztracené matrice Univerzity Karlovy v Praze v letech 1560–1582. Poznamenání jmen profesorův a jiných preceptorův v učení pražském z roku 1604*, sv. 1, Praha: Univerzita Karlova, 1981, s. 112.

¹⁷⁴ JOSEF VÍTĚZSLAV ŠIMÁK: *Studenti z Čech, Moravy a Slezska na německých universitách v XV.–XVIII. století*, in: Časopis Musea Království českého 80, 1906, s. 526.

¹⁷⁵ Srov. *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, sv. 3, Praha: Academia, 1969, s. 87 (dále jen *Rukověť*).

¹⁷⁶ JAROSLAV DOUŠA: *Seznamy staroměstských konšelů z let 1547–1650*, in: *Pražský sborník historický* 14, 1981, s. 94–97.

¹⁷⁷ CZ–Pa, fond Pražské arcibiskupství, Ms. B 41/3, Registra záduší kostela svatého Martina (1600–1672), ff. 7^v, 20^f, 38^v, 50^v, 65^v, 70^f, 84^f, 87^v, 94^f, 99^f, 106^v, 120^f, 127^f.

¹⁷⁸ Tamtéž, f. 120^v.

¹⁷⁹ JAROSLAV ČECHURA – ZDENĚK HOJDA – MARTINA NOVOZÁMSKÁ: *Nájemníci na Starém Městě pražském roku 1608. Rekonstruovaná edice shořelého rkp. 324 z Archivu hl. m. Prahy podle opisu uloženého v Archivu Národního muzea* (= Documenta Pragensia, monographia, 3), Praha: Scriptorium, 1997, s. 69, 76.

[454^r] *Na Mazhauze ... W druhy almarže | Orlandi de Lasfo patrocini: Muſi: 4 Partes. de Paſſio tiſſieny*¹⁸¹ / 5. *Pars Magnificat eiusdem Autoris*¹⁸² | 1. *Pars Motetæ eiusdem Autoris*¹⁸³ | *Partes pfany* 5. *Vocum* / [454^v] *regal w pauzdrže. a Inſtrument geden* | ... *Kanczyonal Czieſky*,¹⁸⁴ | *Pſalmodia in 4^o latina*¹⁸⁵ / *Lamentaczy Czieſky*¹⁸⁶ / [457^v] *Kanczyonal in 4^o*¹⁸⁷ ... | *Lamentaczy pfany in 4^o* / [458^r] *Item We ſklepie po ſwietniczy | Cantus Choralis Joannis Kneffelij 4 Vocum*¹⁸⁸

Pozůstalostní inventář VÁCLAVA MALOVCE, sepsaný 20. července 1617, dokumentuje případ rytíře, který kromě venkovských rodových majetků pobýval i ve městě.¹⁸⁹ Ze soupisu vyplývá, že byl tzv. pokojníkem na svatohaštalské faře. MALOVEC pocházel z libějovické odnože rozvětveného vladyckého rodu a byl jejím posledním mužským potomkem, jenž se dožil dospělosti. Byl častým hostem na dvoře PETRA VOKA (1539–1611), jemuž půjčoval peníze.¹⁹⁰ Vlastnil dvě tvrze v jižních Čechách – Chvalešovice, které zdědil po svém bratru Pavlovi, a Vysoký Hrádek (Březí u Týna nad Vltavou), kde údajně strávil poslední dny svého života.¹⁹¹ Také on měl kromě knihovny antických a humanistických autorů poměrně pestrou

¹⁸⁰ CZ–Pam, Ms. 1173, f. 32^r.

¹⁸¹ Mohlo by se jednat o třetí vydání sbírky *Patrocinium musices ... passio quinque vocum: idem lectiones Iob, et lectiones matutinæ de nativitate Christi, quatuor vocum, opus novum ... quarta pars*, Louvain: Pierre Phalèse, 1578. Srov. RISM L 908. Předchozí dvě vydání z roku 1575 (RISM L 877) a 1576 (RISM L 884) jsou totiž vytištěna ve formě chorbuchu. Kritické vydání skladeb srov. in: KURT VON FISCHER (ed.): *Orlando di Lasso. Sämtliche Werke. Neue Reihe*, sv. 2, Kassel: Bärenreiter, 1961, xxviii, 60 s. (*Die vier Passionen*); WOLFGANG BOETTCHER (ed.): *Orlando di Lasso. Sämtliche Werke. Neue Reihe*, sv. 19, Kassel: Bärenreiter, 1989, xxiv, 165 s. (*Lectiones*).

¹⁸² *Patrocinium musices ... Magnificat aliquot, quatuor, quinque, sex, et octo vocum, quinta pars*, München: Adam Berg, 1576 (RISM L 885). Kritické vydání skladeb srov. in: JAMES ERB (ed.): *Orlando di Lasso. Sämtliche Werke. Neue Reihe*, sv. 12, Kassel: Bärenreiter, 1980, *passim* (*Magnificat 1–24. Magnificat des Druckes Nürnberg 1567*); TÝŽ (ed.): *Orlando di Lasso. Sämtliche Werke. Neue Reihe*, sv. 14, Kassel: Bärenreiter, 1986, *passim* (*Magnificat 25–49. Magnificat der Drucke Paris 1587 sowie München 1576 und 1587*).

¹⁸³ *Patrocinium musices ... cantionum, quas mutetas vocant, opus novum, prima pars*, München: Adam Berg, 1573 (RISM L 857).

¹⁸⁴ Mohlo by se jednat o Knihopis 3.718 (*Kancyonál Český ...* (Wytisštěno w Holomaucy v Jana Gúnthera...(Léta Páně M. D. LIX [= 1559].), Knihopis 3.719 ([*Kancionál český*. B. m., t. 2. pol. 16. stol.]), Knihopis 3.720 (*Kancyonál Český ...* M. D. XCVI. [= 1596]. (Wytisštěno w Slawném Městě Holomaucy v Dědicůw Frydrycha Milichtalera.)) nebo Knihopis 3.721 (*Kancyonál Český ginák, Pijsně chwal Božských*. Wytlačen w Starém Městě Pražském | v Dědice M. Danyele Adama z Weleslawjna. Léta Páně M. DC. VIII. [= 1609]).

¹⁸⁵ Mohlo by se jednat o nenotovaný tisk *Psalmidia, hoc est, cantica sacra veteris ecclesiæ selecta*, Nürnberg: Gabriel Hayn, 1553 (srov. RISM DKL 1553¹⁰).

¹⁸⁶ Nezjištěno.

¹⁸⁷ Kvartový formát má Knihopis 3.720. Srov. pozn. 184.

¹⁸⁸ *Cantus choralis, musicis numeris quinque vocum inclusus, eo ordine, quo per totum anni curriculum præcipuis diebus festis in ecclesia cantari solet*, Nürnberg: Theodor Gerlach, 1575 (RISM K 990). Moderní kritické vydání HERMANN RAU (ed.): *Johann Knöfel. Cantus choralis*, München: Strube Verlag, 2001, 287 s.

¹⁸⁹ CZ–Pam, Ms. 1175, ff. 71^r–76^v.

¹⁹⁰ Srov. JAROSLAV PÁNEK (ed.): *Václav Březan. Životy posledních Rožmberků*, sv. 2, Praha: Svoboda, 1985, *passim*.

¹⁹¹ *Ottův sloník naučný. Illustrovaná encyklopædie obecných vědomostí*, sv. 16, Praha: J. Otto, 1900, s. 724–725. K nemovitému majetku MALOVCE Z LIBĚJOVIC srov. AUGUST SEDLÁČEK: *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, sv. 7, 3. vyd., Praha: Argo, 1996, s. 175, 278–279.

sbírku hudebnin, jež se však nepodařilo určit zcela přesně z důvodu přílišné obecnosti popisu. Vedle třech nenotovaných žalmových parafrází je zde zastoupen jednohlas i vícehlas, a to jak v podobě tištěné (GIOVANNELLIHO *Novus thesaurus musicus, Psalmodia vespertina*), tak i rukopisné. Vedle třech klávesových nástrojů zaujme i hudebněteoretický spis *Musica NICOLAE LISTENIA* (c1510 – ?), který se dočkal celkem 46 vydání. Bohužel ani jedno z pěti v Čechách dochovaných vydání nelze ztotožnit s MALOVCOVÝM exemplářem.

[74^r] ... *Item partes 8 vocum nefwazany ... Instrumet, | adwie clavicordia / regal v pauzdrzie...* [75^r] ... *Campani Vodniani Pfalmi*¹⁹² ... *pfalteriu[m]* Georgij Buchanani¹⁹³ ... *Petri Wirth Pfalteriu[m]*.¹⁹⁴ [75^v] ... *Mufica Lifteni*¹⁹⁵ ... [76^r] ... *Cziefkey Cancional*¹⁹⁶ ... *W paty Truhle | Thefaurus Cantionum Petri | Joänelli Bergonenfis*¹⁹⁷ | *pfany partes 6ex vocu[m]* | *Item pfalmodiæ solennitatum majoru[m]*.¹⁹⁸

Posledním probíraným soupisem pozůstalosti bude inventář majetku kupce JIŘÍHO GEBHARDTA, pořízený 10. května 1619.¹⁹⁹ GEBHARDT vlastnil dům č. p. 245 „U Tří myslivců“ v linhartské čtvrti. Z inventáře je patrné, že se jednalo o obchodníka s různým zbožím. Mezi pestrým kramářským artiklem bychom našli píšťalky, loutnové a houslové struny a dokonce i hudební nástroje (cítara, housle). V GEBHARDTOVĚ domácnosti se nacházel klavichord a tištěná sbírka skladeb a intavolací pro loutnu (*Novæ Tabulæ Musicæ*). Otázkou zůstává, zda byly tyto položky rovněž určeny k prodeji, či k obchodníkovi soukromé zálibě.

¹⁹² Mohlo by se jednat o jeden z následujících tisků: *Psalmi poenitentiales LI. et CXXX. metro rhythmico redditi*, Praha: Daniel Sedesanus, 1604, 4 ff.; *Psalmorum secundi et septuagesimi noni paraphrasis metrorhythmica*, Praha: Šuman, 1605, 4 ff.; *Psalmorum aliquot ... paraphrasis rhythmico-metrica*, Praha: s. n., 1606, 8 ff.; *Psalmi IX. et XVIII. paraphrasis metro et rhythmo inclusa*, Praha: Jiří Hanuš, 1611, 2 ff.; *Psalmi XXXIII. paraphrasis rhythmetrica*, Praha: Jiří Hanuš, 1611, 4 ff. Srov. *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, sv. 1, Praha: Academia, 1966, s. 264–272.

¹⁹³ Jedná se patrně o proslulý překlad žalmů skotského historika, humanisty a teologa GEORGE BUCHANANA (1506–1582) *Paraphrasis psalmorum Davidis poetica*, Antwerpen, 1567.

¹⁹⁴ Mohlo by jít o jedno ze dvou vydání překladu žalmů od Petra Wirtha (1461–1521) *Psalterium Davidis iuxta translationem veterem. Sanctorum cantica, Hymni & orationes Ecclesiasticæ*, Leipzig, 1580, 1592.

¹⁹⁵ *Musica Nicolai Listenii, ab authore denuo recognita, multisque novis regulis et exemplis adaucta*, Wittenberg: Georg Rhau, 1537nn. Srov. FRANÇOIS LESURE (ed.): *Écrits imprimés concernant la musique* (= RISM BVI¹), sv. 1, München: G. Henle, 1971, s. 506–509.

¹⁹⁶ Srov. pozn. 184.

¹⁹⁷ Mohlo by se jednat o jednu ze čtyř sbírek PIETRA GIOVANNELLIHO s názvem *Novus thesaurus musicus*, vydaných u benátského tiskaře ANTONIA GARDANA roku 1568 (srov. RISM 1568², 1568³, 1568⁴, 1568⁶).

¹⁹⁸ Mohlo by se jednat o sbírku *Psalmodia vespertina integra omnium solemnium quinis vocibus decantanda una cum duobus Canticis B. V. M. a diversis in arte musica excellentissimis viris nunc in lucem edita*, Milano: Eredi di F. & S. Tini, 1596 (RISM 1596¹).

¹⁹⁹ CZ–Pam, Ms. 1175, ff. 140^v–163^r.

[141^v] [w pokogi hlawnim] ... *Novæ Tabulæ Muficæ na loutnu in folio*.²⁰⁰ | ... | [145^r] [w rystkomorze] ... *1. Clavicordium.* | [161^r] [Poznamenanj a poſſaczowanij Zbožj na kramie] | [162^r] ... *25 maleych piſſtialek po 3 gr*²⁰¹ -- // *1 β*²⁰² // *15* //- [162^v] *W krabicz y wſſeliyakych ſtrun na laut:* | *ny y na hauſliczky za* -- // *5 β* //- | *1 Czytara za 28 gr* -- // - // *28* //- | *5 czytar po 21 gr* -- // *1 β* // *25* //- | *4 hauſle po 12 gr* -- // - // *48* //-

Pokusme se nyní shrnout poznatky nabyté nejen z výše uvedených osmi inventářů, ale z celého dochovaného pramenného materiálu obsaženého v citovaných rukopisech Archivu hlavního města Prahy. Nejde ovšem o polemiku s PEŠKOVÝMI závěry, ale spíše o jejich reinterpetaci či konkretizaci, neboť absolutní čísla uvedená v jeho statistických tabulkách jsou pochopitelně nutná pro základní představu o soukromí hudbymilovných měšťanů, i když zůstávají pouze v obecné rovině. Při vědomí všech limitů tohoto druhu materiálu, zmíněných v úvodu kapitoly, zde nabízím k další diskusi následující závěry.

Bezesporu největší podíl na výskytu hudebnin mají zpěvníky duchovních písní (české i německé). Rovněž ty „partes“, jež se podařilo určit, spadají do sféry duchovní. Obě skupiny bychom tak mohli podle BESSELEROVA dělení zahrnout do kategorie *Umgangsmusik* neboli funkční hudby.²⁰³ V případě zpěvníků si lze celkem snadno představit jejich používání za účelem privátní pobožnosti či duchovního rozjímání. U polyfonních sborníků pro čtyři, pět i více hlasů to už tak jednoznačné není. Jsme tedy svědky pouhé sběratelské činnosti, nebo máme v případě nálezů „partes“ co do činění s aktivními hudebníky – členy literátských bratrstev nebo jiných hudebních uskupení? Jistým vodítkem by mohl být příklad ADAMA GERONISE Z LIBUŠINA († 1617), citovaný už JIŘÍM PEŠKEM. Nebožtík odkázal *partes Prætorii duodecim vocum* do kostela svatého Havla.²⁰⁴ Lze se proto domnívat, že s tamními literáty byl v užším kontaktu, snad nejenom proto, že byl úředníkem svatohavelského záduší.²⁰⁵

Přidržíme-li se BESSELEROVY charakteristiky, pak do oblasti *Darbietungsmusik*, tedy do kategorie hudby umělecké, spadají nálezy celkem čtyř tabulatur (3 loutnové, 1 varhanní), přičemž přesně určit se podařilo pouze jednu z nich. Vedle tanců a fantazií jsou v ní zastoupeny také intavolace vokálních – převážně světských – skladeb. K tomu lze připojit i

²⁰⁰ Srov. RISM B 905 = 1582¹⁵: *Novæ Tabulæ musicæ testitudinariæ hexachordæ et heptachordæ. Julij Cæsaris Barbetti Paduani. Neu Lautenbuch auff sechs und siben Chorseyten gestellt durch Julium Caesarem Barbettum von Padua*, Strasbourg: B. Jobin, 1582, 42 ff.

²⁰¹ Groš.

²⁰² Kopa grošů.

²⁰³ Srov. HEINRICH BESSELER: *Umgangsmusik und Darbietungsmusik im 16. Jahrhundert*, in: *Archiv für Musikwissenschaft* 16, 1959, s. 21–43.

²⁰⁴ CZ–Pam, Ms. 1175, f. 134^v. Srov. JIŘÍ PEŠEK: *Z pražské hudební kultury měšťanského soukromí před Bílou horou*, in: *Hudební věda* 20, 1983, s. 247.

hudební nástroje (loutna, klavichord), u nichž můžeme předpokládat užívání právě v této sféře. Znamená to tedy, že světská hudba byla v domácnostech staroměstských měšťanů zastoupena pouze mizivě? Odpověď máme ztíženou charakterem relevantních pramenů, popisovaným v úvodu kapitoly. Zejména si nemůžeme být jisti u obecného označení „partes“, pod nímž se mohou skrývat i sbírky světské hudby. V inventářích se však setkáme i s výrazem *knihy neužitečné*, což lze s trochou nadsázky vztáhnout i na tuto oblast.²⁰⁶ Soupis dochovaných tisků vokální polyfonie z pera PETRA DAŇKA ale ukazuje, že duchovní hudba je v našich sbírkách skutečně zastoupena v mnohem větší míře.²⁰⁷ Je tedy patrné, že při výzkumu hudebního soukromí staroměstských měšťanů jsme konfrontováni s velmi mezerovitou pramennou základnou. V této sféře snad lze předpokládat vlastní hudební produkci, jež mohla být improvizacího charakteru, u bohatších měšťanů však nemusela být vyloučena ani účast placených profesionálních hudebníků. Konkrétní pramenné doklady ovšem dosud chybí. Proto bude nutný širěji založený srovnávací výzkum pramenů narativní a ikonografické povahy nejen z českého prostoru, ale i celého regionu střední Evropy.

Práce se staroměstskými pozůstalostními inventáři nabízí muzikologovi fascinující pohled do hudebního života renesančního města. V budoucnu bude proto nutné v tomto materiálu provést množství dalších mikrosond, aby dosud mrtvá statistická data ožila životními osudy konkrétních osob. Jen tak totiž bude možné lépe pochopit a vyhodnotit skutečnou roli hudby v měšťanském soukromí.

²⁰⁵ Srov. *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, sv. 2, Praha: Academia, 1966, s. 212.

²⁰⁶ CZ–Pam, Ms. 1175, f. 135^v.

²⁰⁷ Srov. PETR DAŇEK: *Tisky vokální polyfonie, rané monodie, hudební teorie a tabulatur v Čechách (1500–1630). Soupis dochovaných a v Čechách uložených tisků*, disertační práce, Praha: Univerzita Karlova, 2005, s. 33.

Kapitola 4.

Hudební kultura Starého Města pražského 1526–1620 pohledem dochovaných hudebních pramenů

Postoupíme-li o krok dále podle navrženého ideálního schématu pro výzkum hudební kultury renesančních měst v českých zemích,²⁰⁸ měl by následovat oddíl zaměřený na písemnosti osobní povahy. Ten však musíme prozatím společně s literárními prameny vynechat z důvodu přílišného rozsahu materiálu, přesahujícího možnosti této práce. Dostaneme se tak k oddílu A.I.4, věnovanému pramenům hudebním. Uvážíme-li celkovou šíři pramenné základny, jedná se sice o malou, ale pro muzikologii zásadní materiálovou oblast. I když jsme v tomto ohledu handicapováni množstvím pravděpodobných pramenných ztrát, neznamená to, že by nebylo s čím pracovat. Navíc se zvláště v poslední době objevilo několik důležitých – nejen hudebněhistorických – studií, které v mnohém poopravují dosavadní pohled na konkrétní lokalizaci jednotlivých hudebních pramenů a přispívají tak k přehodnocování dosavadního stavu poznání.²⁰⁹

Praha byla jak politickým a hospodářským, tak i kulturním centrem českého království. Její důležitá role byla během poslední čtvrtiny 16. století ještě posílena zejména díky přesunutí panovnického sídla císaře RUDOLFA II. z Vídně do Prahy.²¹⁰ V ryze hudební oblasti však Praha vyzařovala svůj vliv již během 1. poloviny 16. století. Zjevným dokladem je činnost písářských dílen, jež produkovaly mnohdy nákladně zdobené graduály a kancionály určené pro literátská bratrstva po celých Čechách. Pro první třetinu 16. století lze jmenovat dílnu PAVLA MĚLNICKÉHO (†1533), z níž vzešly graduály pro Havlíčkův Brod (1506), Český Brod (1520), Plzeň (1527) a Louny (1530).²¹¹ Jednu z nejvýznamnějších dílen na výrobu takovýchto hudebních rukopisů vedl JAN TÁBORSKÝ Z KLOKOTSKÉ HORY (c1500–1572), činný na Starém Městě pražském od počátku 30. let 16. století. Za více než čtyři desítky let TÁBORSKÉHO iluminátorské práce vzešlo z jeho dílny kolem dvaceti graduálů a kancionálů, z nichž se do dnešní doby dochovalo čtrnáct kusů, určených pro následující lokality:

Úryvek textu této kapitoly byl přednesen jako stejnojmenný referát na mezinárodní muzikologické konferenci *Musicologica historica I. Ad honorem Richard Rybářič* dne 12. května 2010 v Bratislavě.

²⁰⁸ Srov. s. 22–23.

²⁰⁹ MARTINA KRATOCHVÍLOVÁ: *K provenienci Křižovnického a Staroměstského graduálu*, in: *Umění* 53, 2005, s. 323–334; MARTINA ŠÁROVCOVÁ: *Rébus Unhošťského rorátníku. K provenienci, objednavatelům a dataci iluminovaného hudebního pramene z počátku 17. století*, in: *Umění* 58, 2010, č. 6, s. 388–402.

²¹⁰ K tomu srov. PETR DANĚK: *Rudolfínská Praha jako hudební centrum*, in: *Opus musicum* 32, 2000, s. 15–25.

²¹¹ KAREL CHYTIL: *Malířstvo pražské XV. a XVI. věku a jeho cechovní kniha staroměstská z let 1490–1582*, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906, s. 65.

Chrudim (1530), Klatovy (1537), Vodňany (1537), Praha (post 1539), Praha (1552), Praha (1552), Čáslav (1557), Žlutice (1558), Klatovy (1560), Teplice (1560), Praha (1561), Louny (1563), Praha (1568) a Praha (1570).²¹² Podobně aktivní byla novoměstská dílna JANA KANTORA STARÉHO († 1582), která převzala iniciativu po TÁBORSKÉHO smrti.²¹³

Vedle čilé rukopisné produkce se však v Praze 1. poloviny 16. století začal hlásit o slovo také hudební tisk, jenž zaznamenal mohutný rozmach především v oblasti sbírek duchovních písní. Velmi výrazným zástupcem tohoto odvětví je první český notovaný kancionál JANA ROHA († 1547), vydaný roku 1541 v staroměstské oficíně PAVLA SEVERÝNA Z KAPÍ HORY († 1554).²¹⁴ Tisky obsahující polyfonní hudbu se ve větší míře objevují na přelomu 70. a 80. let 16. století, přičemž největší produkce dosahuje známá staroměstská tiskárna JIŘÍHO NIGRINA († 1606).²¹⁵ V mnohem menší míře do této oblasti zasáhl rovněž staroměstský tiskař MIKULÁŠ STRAUS, z jehož oficíny jsou zatím doloženy pouze tři polyfonní tisky.²¹⁶ Jediným tiskem tohoto typu přispěl též staroměstský JAN OTMAR JAKUBŮV DAČICKÝ († po 1614?).²¹⁷

Praha jako centrum nototisku a středisko výroby latinských i českých chorálních rukopisů je ovšem badateli obecně přijímána. Zcela jinak je tomu v případě rukopisů obsahujících polyfonii. Otázku existence pražské profesionální dílny (nebo dílen) na výrobu polyfonních rukopisů si totiž z českých muzikologů dosud položil jen málokdo. A přece je zde několik indicií, které nás opravňují k tomu, abychom se touto otázkou vážněji zaobírali. Je to kupříkladu známý komplet pěti hlasových knih z majetku novoměstského literátského bratrstva u sv. Michala v Opatovicích, který vznikl v dílně JANA KANTORA STARÉHO.²¹⁸

²¹² BARRY F. H. GRAHAM: *Bohemian and Moravian Graduals 1526–1620*, Turnhout: Brepols, 2006, s. 87–88.

²¹³ KAREL CHYTIL: *op. cit.*, s. 191.

²¹⁴ *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století*, č. 12856; JAN KOUBA: *Nejstarší české písněvé tisky do roku 1550*, in: *Miscellanea musicologica* 32, 1988, s. 9–92; KARLA HÁJKOVÁ: *Počiatky nototlače v Čechách a na Morave*, diplomová práce Masarykovy univerzity, Brno 1999, 167 s.

²¹⁵ Srov. PETR DANĚK: *Nototiskařská činnost Jiřího Nigrina*, in: *Hudební věda* 24, 1987, s. 121–140; PETR DANĚK: *Tisky vokální polyfonie pražské provenience do roku 1620*, in: *Documenta Pragensia*, 10/1, Praha: Archiv hlavního města Prahy, 1990, s. 219–238.

²¹⁶ Srov. MAGDALENA ŠOLCOVÁ: *Nototiskař Mikuláš Straus. Charles Luython: Missa V. Vocom. Super Ne tiemas Maria (edice mše)*, Anonym: *Gratulatio (transkripce jednolistu)*, seminární práce Univerzity Karlovy, Praha 2004, 82 s.

²¹⁷ MATHIAS SAYVE: *Liber primus motectorum quinque vocom*, Pragæ 1595 (RISM S 1127); KARLA HÁJKOVÁ: *op. cit.*, s. 154.

²¹⁸ JAROMÍR ČERNÝ (ed.): *Hudba české renesance. Výběr polyfonních skladeb 16. stol. z rukopisů St. knihovny ČSR (XI B a, b, c, d) a Památníku nár. písemnictví (D. A. II. 3)*, Praha: Státní knihovna ČSR, 1982, s. xxv; THOMAS A. NOBLITT: *A Polyphonic Gradual for the Literary Brotherhood at the Church of St. Michael in Opatovice, Prague*, in: MARTIN STAEHELIN (ed.): *Gestalt und Entstehung musikalischer Quellen im 15. und 16.*

Zdá se však, že profesionální produkce rukopisů s polyfonní hudbou nebyla záležitostí pouze městských dílen. Svou roli v tomto ohledu patrně sehrála i přítomnost místodržitelského, později císařského dvora v Praze. Jedním z projevů vlivu dvora je existence devíti rukopisů rozesetých sice na různých místech Čech, leč majících několik společných rysů – repertoár nebo charakter provedení. Jedná se o tyto rukopisy (řazeno chronologicky podle data vzniku):

- dvojice rukopisů českokrumlovské prelátské knihovny (3. čtvrtina 16. století)²¹⁹
- rukopis českokrumlovské kaplanské knihovny (2. polovina 16. století)²²⁰
- hlasové knihy literátského bratrstva z Ústí nad Labem (1587–1590)²²¹
- tzv. Kutnohorský kodex (po 1593)²²²
- Graduál Trubky z Rovin (1605)²²³

Pro další argumentaci vysvětlující vnitřní spřízněnost tohoto korpusu rukopisů je nutné uvést aspoň rámcový vnější a vnitřní popis jednotlivých pramenů.

Rukopisy českokrumlovské prelátské knihovny

a) III. S 17.1/391

Rukopis, vázaný v lepenkových deskách pokrytých bíle mořenou usní, má rozměry 517 × 400 × 150 mm. Pokryv desek je na mnoha místech odřený, přesto je však jasně patrný způsob výzdoby, jímž je slepotisk. Rámová kompozice přední a zadní desky je mírně odlišná. Knižní blok je svázán pěticí dvojitých konopných vazů, kapitálky jsou červenobílé. Mezivazí

Jahrhundert (= Quellenstudien zur Musik der Renaissance, 3; Wolfenbütteler Forschungen, 83), Wiesbaden: Harrassowitz, 1998, s. 216.

²¹⁹ CZ–K, Ms. III. S 17.1/391, III. S 17.2/391. MARTIN HORYNA: *Hudba a hudební život v Českém Krumlově v 15. a 16. století*, diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha 1980, *passim*.

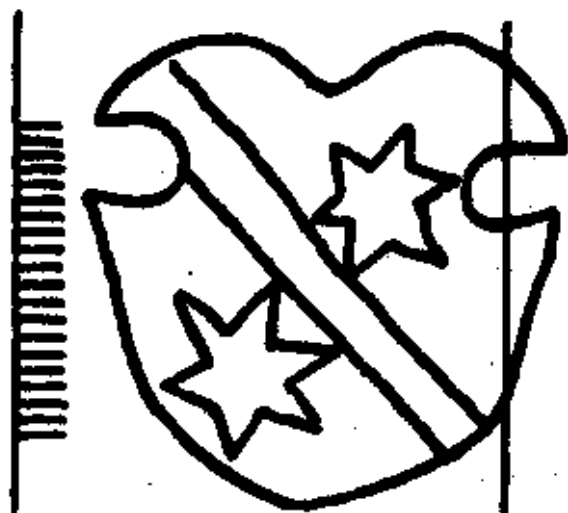
²²⁰ CZ–K, Ms. 9. MARTIN HORYNA (ed.): *22 vícehlasých hymnů z rukopisu Kaplanské knihovny v Českém Krumlově č. 9, 1540–1600* (= Monumenta musicae antiquae Bohemiae meridionalis, 1), České Budějovice: Státní vědecká knihovna, 2000, xxvi, 88 s., 11 s. příl.

²²¹ CZ–UL, Ms. DK 184, DK 185, STB 1148; CZ–Pu, Ms. 59 r 483. JANA NOVOTNÁ: *Vícehlasá zpracování mešního propria v období české renesance*, in: *Miscelanea musicologica* 33, 1992, s. 9–31.

²²² CZ–Pnm, Ms. AZ 33. JAN BAŤA (ed.): *Kutnohorský kodex (Praha, Národní muzeum – České muzeum hudby, sign. AZ 33)* (= Clavis monumentorum musicorum Regni Bohemiae, A I), Praha: Koniasch Latin Press, 2008, xxxviii, 242 s.

ani ořízka nejsou zdobeny. Na horním konci hřbetu je přilepen starý štítek se signaturou „III. S. 17.1./391“, dolní konec je označen moderní samolepkou „37“. Kožené tkanice jsou uřezány. Přední přideštlí je nahoře označeno dobovou rukou „Numero I“, uprostřed pak signaturou „III. S. 17.1./391“

Papírový knižní blok o rozměrech 510 × 370 mm je vázán do 60 složek, převážně kvaternů. Má celkem 435 folií, značených po deseti moderní foliací, přičemž je patrné, že několik listů bylo vyříznuto. Na více místech je rukopis označen oválným razítkem „Prelatur Krumau“. Papír obsahuje jediný filigrán (**obr. 4.1**).²²⁴



Obrázek 4.1

Na výrobě rukopisu se podílely čtyři písařské ruce – A (ff. 1^r–100^r; 118^v–203^r; 223^v–238^r; 308^v–434^v), B (ff. 101^v–117^r = ruka A z rkp. 9), C (ff. 204^v–223^r) a D (ff. 239^v–307^r). Při psaní písaři používali inkoust hnědé a černé barvy.

Rukopis obsahuje šestihlasé odpovědi k evangeliu, prefaci a *Pater noster*, dále čtrnáct mešních ordinárií (2 pětihlasá, 9 šestihlasých, 3 osmihlasá) a jedno samostatné osmihlasé

²²³ CZ–Pam, Ms. 1870. JAN BAŤA: *Quod laudat praesens, omnis mirabitur aetas. Graduál Trubky z Rovin, jeho repertoár a evropský kontext*, in: JAN BAŤA et al. (ed.): *Littera Nigro scripta manet. In honorem Jaromír Černý* (= *Clavis monumentorum musicorum Regni Bohemiae, S II*), Praha: Koniasch Latin Press, 2009, s. 126–152.

²²⁴ CHARLES MOÏSE BRIQUET: *Les filigranes. Dictionnaire des marques du papier*, sv. 1, Leipzig: Karl W. Hiersemann, 1923, s. 77 – var. sim. 1010. Datace – Ljubljana 1573, Brixen 1578–86, Ljubljana 1583–89, Villach 1586, Klagenfurt 1586–89, Arnoldstein 1590–91.

Credo. I když už byl podrobný obsah pramene v dřívější době uveřejněn,²²⁵ z hlediska další argumentace považují za vhodné uvést ho i zde:

f. 2 ^r	[Anonym]: <i>Et cum Spiritu tuo</i> (6 hl.; fragment)
ff. 2 ^v –3 ^r	[Anonym]: <i>Amen, Et cum Spiritu tuo, Habemus ad Dominum, Dignum et iustum est</i> (6 hl.)
ff. 3 ^v –4 ^r	[Anonym]: <i>Amen, Sed libera nos a malo, Et cum Spiritu tuo</i> (6 hl.)
ff. 5 ^v –35 ^r	ANTONIO GALLI: <i>Missa Stetit Jacob</i> (6 hl.)
ff. 36 ^v –62 ^r	ORLANDO DI LASSO: <i>Missa In te Domine speravi</i> (6 hl.)
ff. 63 ^v –100 ^r	ANTONIO GALLI: <i>Missa Ascenditis</i> [post filium] (6 hl.)
ff. 101 ^v –117 ^r	ALEXANDER UTENDAL: <i>Missa</i> [Vergine sol'al mondo?] (6 hl.)
ff. 118 ^v –144 ^r	ORLANDO DI LASSO: <i>Missa Dixit Joseph</i> (6 hl.)
ff. 145 ^v –173 ^r	JACOB VAET: <i>Missa Tityre tu patulæ</i> (6 hl.)
ff. 174 ^v –203 ^r	ORLANDO DI LASSO: <i>Missa Susanne un jour</i> (5 hl.)
ff. 204 ^v –223 ^r	PHILIPPE DE MONTE: <i>Missa Nasce la penna mia</i> (6 hl.)
ff. 223 ^v –238 ^r	ORLANDO DI LASSO: <i>Missa Domine Dominus noster</i> (6 hl.)
ff. 239 ^v –257 ^r	ALEXANDER UTENDAL: <i>Missa Repleti sunt omnes</i> (6 hl.)
ff. 257 ^v –277 ^r	ALEXANDER UTENDAL: <i>Missa Surge propera</i> (6 hl.)
ff. 276 ^v –307 ^r	ALEXANDER UTENDAL: <i>Missa Las me faut il</i> (5 hl.)
ff. 308 ^v –339 ^r	JACOBUS VAET: <i>Missa</i> [Miser qui amat] (8 hl.)
ff. 340 ^v –371 ^r	CHRISTIAN HOLLANDER: <i>Missa Casta novenarum vicet</i> (8 hl.)
ff. 372 ^v –423 ^r	CHRISTIAN HOLLANDER: <i>Missa Je prens congé</i> (8 hl.)
ff. 424 ^v –434 ^v	[Anonym]: <i>Patrem omnipotentem</i> (8 hl.; fragment)

Frankoflámští autoři zastoupení v tomto prameni patří s výjimkou ORLANDA DI LASSA do okruhu habsburských dvorských kapel. LASSOVA hudba však byla císařským dvorem vysoko ceněna a jeho tvorbu tak v pramenech z tohoto milieu nalézáme v hojné míře.

Prvním ze jmenovaných skladatelů je ANTONIO GALLI († 1565). Pramenně je doložen roku 1545 jako kapelník kostela sv. Donaciána v Brugách, odkud byl roku 1550 pro neplnění některých svých povinností propuštěn. Poté přišel ke dvoru arcivévody a pozdějšího císaře MAXMILIÁNA, v jehož službách setrval jako kaplan až do své smrti.²²⁶ Obě dvě v Krumlově

²²⁵ Srov. MARTIN HORYNA: *Hudba a hudební život v Českém Krumlově v 15. a 16. století*, diplomová práce Univerzity Karlovy, sv. 1, Praha 1980, s. 160–161.

²²⁶ Srov. heslo „Galli, Antonius“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 9, London 2001, s. 447; WALTER PASS: *Musik und Musiker am Hof Maximilians II.* (= Wiener Veröffentlichungen zur Musikwissenschaft 20), Tutzing: Hans Schneider, 1980, s. 43–54.

dochované mše – *Stetit Jacob* (předloha neznámá) a *Ascendetis post filium* (předloha JACOBUS VAET) – jsou unikáty.²²⁷

ALEXANDER UTENDAL (c1530/40–1581) byl v mládí členem kapely MARIE HABSBURSKÉ, sestry císaře FERDINANDA I. Roku 1564 nastoupil jako altista do služeb arcivévody FERDINANDA TYROLSKÉHO, s jehož dvorem pobýval i v Praze. V arcivévodových službách působil po přesunutí sídla do Innsbrucku (1566) až do své smrti, zprvu na postu vychovatele malých zpěváků, poté od roku 1572 jako vicekapelník.²²⁸ V krumlovském rukopise jsou dochovány čtyři UTENDALOVY mše, z toho tři – *Repleti sunt omnes*, *Surge propera* a *Las me faut il* – vyšly tiskem v Norimberku roku 1573.²²⁹ Nadto jsou známy další rukopisné výskyty.²³⁰ Zdá se, že čtvrtá zde dochovaná mše je unikátní, neboť ji nezaznamenávají ani pramenné soupisy, ani relevantní odborná literatura. Incipit se do určité míry shoduje se začátkem duchovního madrigalu Vincenza Ruffa *Vergine sol'al mondo senza esempio* z jeho sbírky *Il terzo libro de madrigali a cinque voci*.²³¹ Toto tvrzení však bude muset být ověřeno dalším srovnávacím studiem, k němuž by mohla napomoci existující kritická edice madrigalu.²³²

Skladatel JACOBUS VAET (c1529–1567) se v císařských dokumentech objevuje roku 1550, kdy je zmiňován jako tenorista v kapele císaře KARLA V. Od roku 1554 pak byl kapelníkem arciknížete MAXMILIÁNA, díky jehož nástupu na trůn roku 1564 se stal kapelníkem císařským.²³³ Mše *Tityre tu patulae* (předloha ORLANDO DI LASSO a JACOBUS

²²⁷ *Missa Ascendetis post filium* byla vydána in MILTON STEINHARDT (ed.): *Jacobus Vaet. Sämtliche Werke VII, Hymnen und Chansons* (= Denkmäler der Tonkunst in Österreich, 118), Graz: Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1968, s. 54–91.

²²⁸ Srov. heslo „Utendal, Alexander“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 26, London 2001, s. 177; WALTER SENN: *Musik und Theater am Hof zu Innsbruck. Geschichte der Hofkapelle vom 15. Jahrhundert bis zu deren Auflösung im Jahre 1748*, Innsbruck: Österreichische Verlagsanstalt, 1954, s. 76–79.

²²⁹ RISM U 122.

²³⁰ *Missa Repleti sunt omnes* – D–As, Ms. Tonkunst Schletterer 18, ff. 36^r–70^r; D–Bds, Ms. Bohn 99B (olim PL–WRu); *Missa Surge propera* – D–As, Ms. Tonkunst Schletterer 18, ff. 71^r–106^r; D–Bds, Ms. Mus. 40023, ff. 135^r–192^r; PL–WRu, Ms. 100 (nezvěstný). Srov. IGNACE BOSSUYT: *De componist Alexander Utendal (ca. 1543/1545–1581). Een bijdrage tot de studie van de Nederlandse polyfonie in de tweede helft van de zestiende eeuw* (= Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Schone Kunsten, Jg. 45, Nr. 36), Brussel: Paleis der Academiën, 1983, s. 167–172.

²³¹ RISM 1555³¹. Vyšlo též ve sbírce *Musica spirituale* RISM 1563⁷. Incipit srov. HARRY B. LINCOLN: *The Italian Madrigal and Related Repertories. Indexes to Printed Collections, 1500–1600*, New Haven: Yale University Press, 1988, s. 570.

²³² KATHERINE POWERS (ed.): *Musica spirituale, libro primo (Venice 1563)* (= Recent Resarches in the Music of the Renaissance, 127), Madison: A–R Editions, 2001, s. 110–116.

²³³ Srov. heslo „Vaet, Jacobus“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 26, London 2001, s. 196–197; WALTER PASS: *Musik und Musiker am Hof Maximilians II.* (= Wiener Veröffentlichungen zur Musikwissenschaft, 20), Tutzing: Hans Schneider, 1980, s. 68–72.

VAET) je kromě krumlovského rukopisu dochována v dalších devíti pramenech,²³⁴ *Missa Miser qui amat* (předloha vlastní) je mimo Krumlov zapsána pouze v jednom rukopisu.²³⁵

Jednu mešní kompozici má v tomto chorbuchu zapsán i VAETŮV nástupce ve funkci kapelníka císaře MAXMILIÁNA II. a poté i jeho syna RUDOLFA – PHILIPPE DE MONTE (1521–1603). Jedná se o mši *Nasce la penna mia* (předloha ALESSANDRO STRIGGIO), která se však dle zjištění MARTINA HORYNY zcela odlišuje od ostatních dochovaných znění.²³⁶ Je tudíž možné, že jde o dvě rozdílná zpracování téhož autora, nebo dokonce o špatnou atribuci.

Dalším zde zastoupeným skladatelem je CHRISTIAN HOLLANDER (1510/15–1568/1569). Ten přišel z Flander ke dvoru císaře FERDINANDA I. jako zpěvák roku 1557. Po jeho smrti (1564) přešel do služeb císařova syna FERDINANDA TYROLSKÉHO.²³⁷ Dostupná literatura ani jednu z obou zapsaných mší – *Casta novenarum vicet* a *Je prens congé* – neuvádí. Zdá se tedy, že podobně jako u GALLIHO jde o unikátně dochované kompozice.

Posledním autorem, který se však z daného okruhu na první pohled vymyká, je ORLANDO DI LASSO (1532–1594). Přítomnost jeho děl v hudebních pramenech z okruhu císařské kapely není ovšem v kontextu LASSOVY celoevropské popularity ničím výjimečná. Navíc se zdá, že MAXMILIÁN II. se snažil pro svou kapelu cílevědomě získavat mistrovy skladby přímo od svého švagra, bavorského vévody ALBRECHTA V.²³⁸ V prameni zapsané mše *In te Domine speravi, Dixit Joseph a Susanne un jour* (všechny na vlastní předlohy) vyšly jak tiskem, tak bychom je našli v četných rukopisech.²³⁹

²³⁴ A–Wn, Ms. 15.950, ff. 175^v–199^r; Ansbach, Regierungsbibliothek, Ms VI. g. 15, ff. 1^v–45^r; D–As, Ms. 18, Nr. 4; D–Dl, Ms. Mus. 1/D/1, Nr. 4; D–Rp, Ms. AR 894–907, Nr. 7; D–Rp, Ms. AR 959, Nr. 4; H–Bn, Ms. mus. Bártfa 12, Nr. 1; Pl–Wu, Ms. bez sign. Srov. MILTON STEINHARDT (ed.): *Jacobus Vaet. Sämtliche Werke V. Band 2, Messen* (= Denkmäler der Tonkunst in Österreich, 113/114), Graz: Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1965, s. 161–164.

²³⁵ B–Bc, Ms. 27.086, ff. 33^v–66^r. Srov. MILTON STEINHARDT (ed.): *Jacobus Vaet. Sämtliche Werke V. Band 2, Messen* (= Denkmäler der Tonkunst in Österreich, 113/114), Graz: Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1965, s. 165.

²³⁶ Srov. MARTIN HORYNA: *Hudba a hudební život v Českém Krumlově v 15. a 16. století*, diplomová práce Univerzity Karlovy, sv. 1, Praha 1980, s. 93–102.

²³⁷ Srov. heslo „Hollander, Christian“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 11, London 2001, s. 625; WALTER SENN: *Musik und Theater am Hof zu Innsbruck. Geschichte der Hofkapelle vom 15. Jahrhundert bis zu deren Auflösung im Jahre 1748*, Innsbruck: Österreichische Verlagsanstalt, 1954, s. 113–114.

²³⁸ LILIAN P. PRUETT: *Sixteenth-Century Manuscripts in Brussels, Berlin and Vienna. Physical Evidence as a Tool for Historic Reconstruction*, in: *Revue belge de musicologie* 50, 1996, s. 91.

²³⁹ Veškeré dochované prameny eviduje nové souborné vydání LASSOVÝCH děl – SIEGFRIED HERMELINK (ed.): *Orlando di Lasso. Sämtliche Werke. Neue Reihe*, sv. 5, Kassel: Bärenreiter, 1965, s. x–xvi (*Missa In te Domine speravi*); SIEGFRIED HERMELINK (ed.): *Orlando di Lasso. Sämtliche Werke. Neue Reihe*, sv. 8, Kassel: Bärenreiter, 1968, s. x–xiv (*Missa Dixit Joseph*); SIEGFRIED HERMELINK (ed.): *Orlando di Lasso. Sämtliche Werke. Neue Reihe*, sv. 4, Kassel: Bärenreiter, 1964, s. x–xv (*Missa Susanne un jour*).

Druhý rukopis českokrumlovské prelátské knihovny má rozměry 528 × 395 × 75 mm. Je podobně jako předchozí pramen vázán v bílé mořené usni, jejíž povrch je silně odřený. Slepotosková výzdoba pokryvu je rovněž uspořádána do rámové kompozice, přičemž přední a zadní deska jsou zdobeny odlišně. Na přední desce je přilepen dobový papírový štítek „Numero 2“. Blok je vázán čtyřmi dvojitými konopnými vazy, horní i dolní kapitálek je zachován, ale nezdoben. Mezivazí ani ořízka nejsou podobně jako u předešlého rukopisu zdobeny. Na horním konci hřbetu je přilepen starý štítek se signaturou „III. S. 17.2./391“, dolní konec je označen moderní samolepkou „38“. Kožené spony chybí, zbyly pouze kovové úchyty. Na předním přideštlí je na horním konci uprostřed přilepen dobový papírový štítek „Numero 2“.

Papírový knižní blok má rozměry 510 × 375 mm a jeho 196 folií je vázáno do 32 složek, z větší části trojlístů. Moderní foliace je provedena stejným způsobem jako u prvního pramene, stejné je i razítko vlastnické instituce. Papír obsahuje filigrán shodný s rukopisem III. S 17.1/391 (**obr. 4.1**). Kodex psal jediný písař. Používal inkoust černé a světle hnědé barvy. Iniciály jsou provedeny červeným, zeleným a modrým inkoustem.

Pramen obsahuje anonymně zapsané převážně pětihlasé kompozice – jednu mši a 28 motet, jež jsou uvedeny v dobovém rejstříku. Dle zjištění MARTINA HORYNY jde o mešní kompozici CIPRIANA DE RORE, moteta jsou pak – až na poslední tři skladby – kompletním opisem GARDANOVA tisku *Musica quinque vocum materna lingua moteta vocantur ab optimis et variis authoribus elaborata, paribus vocibus decantanda* (RISM 1549⁶).²⁴⁰ Důležitost krumlovského pramene podporuje fakt, že původní tisk je dochován nekompletně (chybí *Quintus*). Pořadí motet, vztahujících se k důležitým svátkům církevního roku, je v tištěné sbírce proti opisu mírně odlišné. Repertoár rukopisu shrnuje následující výčet (hvězdičkou jsou značeny položky nepatřící do zmíněného tisku):

ff. 1 ^v –39 ^r	[CIPRIANO DE RORE]: <i>Missa</i> [Vous ne l'aurez] (5 hl.)*
ff. 42 ^v –49 ^r	[DOMINIQUE PHINOT]: <i>Illuminare Hierusalem</i> (5 hl.)
ff. 49 ^v –53 ^r	[Anonym]: <i>Ave Sanctissima Maria</i> (5 hl.)
ff. 53 ^v –56 ^r	[Anonym]: <i>O salutaris hostia</i> (5 hl.)
ff. 56 ^v –68 ^r	[Anonym]: <i>Tria sunt munera</i> (5 hl.)

²⁴⁰ MARTIN HORYNA: *Vícehlasá hudba v Čechách v 15. a 16. století a její interpreti*, in: Hudební věda 43, 2006, s. 122.

ff. 68 ^v –70 ^r	[Anonym]: <i>Sicut lilium inter spinas</i> (5 hl.)
ff. 70 ^v –74 ^r	[Anonym]: <i>Suscipe verbum Virgo Maria</i> (5 hl.)
ff. 74 ^v –79 ^r	[Anonym]: <i>Dum complerentur dies pentecostes</i> (5 hl.)
ff. 79 ^v –84 ^r	[Anonym]: <i>Tribulationes civitatum</i> (5 hl.)
ff. 84 ^v –92 ^r	[Anonym]: <i>Hæc dies</i> (5 hl.)
ff. 92 ^v –95 ^r	[Anonym]: <i>Vespere autem Sabati</i> (5 hl.)
ff. 95 ^v –102 ^r	[Anonym]: <i>Virgo Maria speciosissima</i> (5 hl.)
ff. 102 ^v –109 ^r	[DOMINIQUE PHINOT]: <i>Ego sum panis vitæ</i> (5 hl.)
ff. 109 ^v –112 ^r	[Anonym]: <i>Angustiae mihi sunt undique</i> (5 hl.)
ff. 112 ^v –117 ^r	[Anonym]: <i>Felix namque es, Virgo Maria</i> (5 hl.)
ff. 117 ^v –123 ^r	[Anonym]: <i>Adest nobis dies celebris</i> (5 hl.)
ff. 123 ^v –125 ^r	[Anonym]: <i>Veni sponsa Christi</i> (5 hl.)
ff. 125 ^v –134 ^r	[Anonym]: <i>Stephanus autem plena gratia</i> (5 hl.)
ff. 134 ^v –142 ^r	[Anonym]: <i>Iste Joannes</i> (5 hl.)
ff. 142 ^v –146 ^r	[JACQUES ARCADELT]: <i>Recordare Domine testamenti tui</i> (5 hl.)
ff. 146 ^v –150 ^r	[Anonym]: <i>Valde honorandus beatus Joannes</i> (5 hl.)
ff. 150 ^v –155 ^r	[ARNOLD VON BRUCK]: <i>Rosa de spinis protulit</i> (5 hl.)
ff. 155 ^v –158 ^r	[Anonym]: <i>O magnum pietatis sacramentum</i> (5 hl.)
ff. 158 ^v –164 ^r	[Anonym]: <i>Virtute magna redebant apostoli</i> (5 hl.)
ff. 164 ^v –170 ^r	[PERISSONE CAMBIO]: <i>Beati Marci evangelista tui</i> (5 hl.)
ff. 170 ^v –175 ^r	[PERISSONE CAMBIO]: <i>Ego ex ore Altissimi prodii</i> (5 hl.)
ff. 175 ^v –179 ^r	[MATHIAS HERMANN WERRECORE]: <i>Congregati sunt inimici nostri/Da pacem Domine</i> (6 hl.)*
ff. 179 ^v –183 ^r	<i>Ave Regina cælorum</i> (5 hl.)*
ff. 183 ^v –196 ^v	[BENEDICTUS APPENZELLER]: <i>Ave maris stella</i> (6 hl.)*

Pětihlasá mešní kompozice CIPRIANA DE RORE (1515/16–1565), jejíž volnou předlohou se stal šestihlasý chanson *Vous ne l'aurez pas* JOSQUINA DESPREZ (c1450–1521), je odbornou literaturou považována za *opus dubium*.²⁴¹ Vyšla tiskem u GIROLAMA SCOTTA v Benátkách roku 1555 ve sbírce *Liber primus missarum a cinque voci* JACQUETA Z MANTOVY (1483–1559).²⁴² RORE zachází s materiálem chansonu velmi volně; předlohu tak lze označit spíše za pouhou inspiraci. Kompoziční styl mše *Vous ne l'aurez pas*, psané *ad voces æquales*, naznačuje možnost dřívějšího data vzniku, než je polovina 16. století. Skladbě

²⁴¹ Srov. heslo „Rore, Cipriano“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 21, London 2001, s. 667–677, zvl. s. 671 a 675. Pochybnosti vyslovil i editor ROREHO souborného vydání BERNHARD MEIER. Srov. BERNHARD MEIER (ed.): *Cipriani Rore Opera omnia. VII. Missae* (= Corpus mensurabilis musicae, 14/VII), [S. l.]: American Institute of Musicology, 1966, s. II–III.

²⁴² RISM 1555¹. Moderní kritická edice BERNHARD MEIER (ed.): *Cipriani Rore Opera omnia. VII. Missae* (= Corpus mensurabilis musicae, 14/VII), [S. l.]: American Institute of Musicology, 1966, s. 1–31.

schází části *Osanna*, *Benedictus* a *Agnus Dei II*. Tytéž rysy nese i krumlovský opis, proto se lze domnívat, že rukopis by mohl vycházet z tištěného vydání.

Jedním z mála autorů, jejichž jména se v tisku objevují, je frankoflámský skladatel DOMINIQUE PHINOT (c1510–1556).²⁴³ Jeho život i tvorba je spjata se severoitalským Urbinem, kde je doložen mezi lety 1544 a 1555, a také s francouzským Lyonem.²⁴⁴ Dílo DOMINIQUE PHINOTA bylo ve 2. polovině 16. a na počátku 17. století ve střední Evropě velmi oblíbeno a jeho kompozice nacházíme i v pramenech dochovaných na našem území. V případě PHINOTOVÝCH motet *Illuminare Hierusalem* a *Ego sum panis vitae* je krumlovský chorbuch jejich jediným hlasově kompletním pramenem. Protože nebyl editorům PHINOTOVA souborného vydání znám, nejsou tyto skladby dosud zpřístupněny ve formě moderní kritické edice.²⁴⁵

Dalším z oné hrstky zmiňovaných autorů je francouzský mistr JACQUES ARCADELT (1507–1568), s jehož jménem bývá spojován zejména italský madrigal. Skladatel prožil nezanedbatelnou část svého tvůrčího života ve dvou klíčových centrech italské hudební kultury 16. století – ve Florencii (30. léta 16. století) a v Římě (1537–1551), odkud se odebral do rodné Francie společně s kardinálem lorrainským, v jehož službách setrval až do své smrti.²⁴⁶

Život ARNOLDA VON BRUCK (c1500–1554) je pevně spojen s Habsburky. Na dvoře císaře KARLA V. získal jako chlapec hudební vzdělání, v dospělosti pak působil jako kapelník římského císaře a českého krále FERDINANDA I. Ten ho za věrné služby odměňoval církevními beneficii nejen v rakouských zemích, ale také např. v Ljublani nebo Záhřebu.²⁴⁷

PERISSONE CAMBIO (c1520–c1562) patří mezi dlouhou řadu frankoflámských hudebníků, kteří během 15. a 16. století doslova zaplavovali Apeninský poloostrov. Byl žákem ADRIAANA WILLAERTA (c1490–1562) a většinu svého života, o němž je k dispozici poměrně málo zpráv, prožil v Benátkách v kapele u sv. Marka. Z jeho skladatelského odkazu

²⁴³ Atribuce dle HARRY B. LINCOLN: *The Latin Motet. Indexes to Printed Collections, 1500–1600* (= Musicological Studies, 59), Ottawa: Institute of Mediaeval Music, 1993, s. 752.

²⁴⁴ Srov. heslo „Phinot, Dominique“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 19, London 2001, s. 631–632.

²⁴⁵ JANEZ HÖFLER – ROGER JACOB (eds.): *Dominici Phinot Opera omnia* (= Corpus mensurabilis musicae, 59), 5 sv., [S. l.]: American Institute of Musicology – Hänslar-Verlag, 1972–1982.

²⁴⁶ Srov. heslo „Arcadelt, Jacques“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 1, London 2001, s. 843–848. Moderní kritická edice ALBERT SEAY (ed.): *Jacobi Arcadelt Opera omnia. X. Motecta* (= Corpus mensurabilis musicae, 31/X), [S. l.]: American Institute of Musicology, 1970, s. 5–11.

²⁴⁷ Srov. heslo „Bruck, Arnold von“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 4, London 2001, s. 456–458.

jsou dochovány spíše světské skladby; vedle čtyř tištěných autorských sbírek jsou CAMBIOVY madrigaly rozptýleny v dobových antologiích.²⁴⁸

Poslední tři zapsané skladby se na rozdíl od předchozích nevyskytují ve zmíněném GARDANOVĚ tisku. V rukopisu jsou sice zaznamenány anonymně, avšak na základě srovnání s dostupnými bibliografickými pomůckami se je z větší části podařilo atribuovat. Šestihlasé moteto *Congregati sunt inimici nostri/Da pacem Domine* je dílem dlouholetého *maestra di cappella* milánské katedrály MATHIAS E HERMANNA WERRECORA († po 1574),²⁴⁹ autorství pětihlasé antifony *Ave Regina cælorum* zůstává bohužel neznámé a konečně šestihlasý prokomponovaný hymnus *Ave maris stella* byl složen BENEDICTEM APPENZELLEREM (c1480/88–po 1558),²⁵⁰ zpěvákem a později kapelníkem na bruselském dvoře MARIE HABSBURSKÉ.²⁵¹

Rukopis českokrumlovské kaplanské knihovny

Podobně jako předchozí dva prameny je i tento rukopis v naší odborné literatuře znám.²⁵² Část jeho repertoáru je dokonce dostupná ve formě kritické edice.²⁵³ Vazba kodexu o rozměrech 462 × 315 × 75 mm je velmi poškozena. Tvoří ji dubové desky potažené světlou usní zdobenou slepotiskem. Použité válečky jsou však sotva zřetelné, neboť povrch desek je na většině plochy zteřelý a odřený. Patrná je rámová kompozice výzdoby, shodná pro přední i zadní desku. Kožené přezky jsou utrženy, zachovaly se pouze kovové úchyty na přední desce, které jsou jen minimálně zdobeny. Knižní blok je vázán čtveřicí dvojitých konopných vazů, zachován je pouze spodní kapitálek. Mezivazí, okraje a hřebítky vazů jsou zdobeny

²⁴⁸ Srov. heslo „Perissone Cambio“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 19, London 2001, s. 436–437.

²⁴⁹ HARRY B. LINCOLN: *The Latin Motet. Indexes to Printed Collections, 1500–1600* (= Musicological Studies, 59), Ottawa: Institute of Mediæval Music, 1993, s. 380. Vyšlo ve sbírce *Selectissimæ necnon familiarissimæ cantiones*, Augsburg: M. Kriesstein, 1540 (RISM 1540⁷). Srov. heslo „Werrecore, Mathias Hermann“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 27, London 2001, s. 296.

²⁵⁰ HARRY B. LINCOLN: *The Latin Motet. Indexes to Printed Collections, 1500–1600* (= Musicological Studies, 59), Ottawa: Institute of Mediæval Music, 1993, s. 16. Vyšlo ve sbírce *Liber septimus cantionum sacrarum vulgo moteta vocant*, Louvain: P. Phalèse, 1556 (RISM 1556¹).

²⁵¹ Srov. heslo „Appenzeller, Benedictus“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 1, London 2001, s. 784–786.

²⁵² Srov. MARTIN HORYNA: *Hudba a hudební život v Českém Krumlově v 15. a 16. století*, diplomová práce Univerzity Karlovy, sv. 1, Praha 1980, s. 72–90, 154–159.

²⁵³ MARTIN HORYNA (ed.): *22 vícehlasých hymnů z rukopisu Kaplanské knihovny v Českém Krumlově č. 9 1540–1600. Smíšený sbor 4–5 hlasů* (= Monumenta musicæ antiquæ Bohemiæ meridionalis, 1), České Budějovice: Státní vědecká knihovna, 2000, xxvi, 88 s., 11 s. příl.

tlačenou linkou. Na horním konci hřbetu se nachází historický papírový štítek „Nr. 9“, spodní konec pak zaujímá novodobý štítek „35“.

Papírový knižní blok o 241 foliích má rozměry 438 × 297 mm a nese jediný filigrán, jenž je shodný se dvěma předchozími prameny (**obr 4.1**). Je vázán do 26 složek, převažují kvaterny a kvinterny. Rukopis je vybaven moderní foliací (pravý horní roh) i paginací (pravý dolní roh). Na jeho přípravě se podílelo několik písařských rukou.

Pramen obsahuje polyfonní zpracování nešporních hymnů, Magnificat a žalmů pro 4–5, výjimečně 6 hlasů. Podrobný rozpis repertoáru je následující (autorské atribuce v hranatých závorkách jsou převzaty z edice MARTINA HORYNY):

ff. 1 ^v –4 ^r	[Anonym]: <i>Cuius sacrata viscera</i> (5 hl.)
ff. 4 ^v –5 ^r	[Anonym]: <i>Calcans beata luridam</i> (5 hl.)
ff. 5 ^v –7 ^r	[Anonym]: <i>Beatus auctor</i> (5 hl.)
ff. 7 ^v –9 ^r	THOMAS STOLZER: <i>Beatus auctor</i> (4 hl.)
ff. 9 ^v –11 ^r	[THOMAS STOLZER]: <i>Fæno iacere</i> (4 hl.)
ff. 11 ^v –14 ^r	[NIKOLAUS KROPSTEIN]: <i>Domus pudici</i> (5 hl.)
ff. 14 ^v –17 ^r	[THOMAS STOLZER]: <i>Hoc templo</i> (4 hl.)
ff. 17 ^v –19 ^r	THOMAS STOLZER: <i>Conscendit iubilans</i> (4 hl.)
ff. 19 ^v –20 ^r	[CHRISTOPH HECYRUS?]: <i>Fit porta Christi pervia</i> (4 hl.)
ff. 20 ^v –21 ^r	[Anonym]: <i>Versiculi</i> (4 hl.)
ff. 21 ^v –23 ^r	[SIXT DIETRICH]: <i>Tu tuo lætos</i> (4 hl.)
ff. 23 ^v –25 ^r	[SIXT DIETRICH]: <i>Quo Christus invictus</i> (4 hl.)
ff. 25 ^v –27 ^r	THOMAS STOLZER: <i>Conscendit iubilans</i> (4 hl.)
ff. 27 ^v –30 ^r	THOMAS STOLZER: <i>Qui paracletus diceris</i> (4 hl.)
ff. 30 ^v –31 ^r	THOMAS STOLZER: <i>Te mane laudum</i> (4 hl.)
ff. 31 ^v –33 ^r	[Anonym]: <i>Nobis natus nobis datus</i> (4 hl.)
ff. 33 ^v –36 ^r	[Anonym]: <i>Nuncius celso veniens</i> (4 hl.)
ff. 36 ^v –39 ^r	[BALTHASAR] HARZER: <i>Janitor cæli</i> (4 hl.)
ff. 39 ^v –42 ^r	[THOMAS STOLZER]: <i>Vos sæcli justi iudices</i> (4 hl.)
ff. 42 ^v –45 ^r	[BALTHASAR] HARZER: <i>Fore hoc sacerdos</i> (4 hl.)
ff. 45 ^v –48 ^r	THOMAS STOLZER: <i>Cui sol et omnia</i> (4 hl.)
ff. 48 ^v –51 ^r	[BALTHASAR] HARZER: <i>Emerge Dei filia</i> (4 hl.)
ff. 51 ^v –55 ^r	[BALTHASAR] HARZER: <i>Angelus pacis</i> (4 hl.)
ff. 55 ^v –58 ^r	THOMAS STOLZER: <i>Beata quoque agmina</i> (4 hl.)
ff. 58 ^v –60 ^r	JACOBUS VAET: <i>Qui paracletus diceris</i> (4 hl.)
ff. 60 ^v –63 ^r	[Anonym]: <i>Qui paracletus diceris</i> (5 hl.)
ff. 63 ^v –67 ^r	[Anonym]: <i>Tu tuos lætos</i> (5 hl.)
ff. 67 ^v –70 ^r	[Anonym]: <i>Vos sæcli justi iudices</i> (4 hl.)

ff. 70 ^v –72 ^r	[Anonym]: <i>Hi sunt quos retinens</i> (4 hl.)
ff. 72 ^v –74 ^r	THOMAS STOLZER: <i>Qui pius prudens</i> (4 hl.)
ff. 74 ^v –76 ^r	THOMAS STOLZER: <i>Qui pascis inter lilia</i> (4 hl.)
ff. 76 ^v –81 ^r	JOHANNES SIMONIDES MONTANUS: <i>Janitor cæli</i> (4 hl.)
ff. 81 ^v –82 ^r	[Anonym]: <i>Qui dum pro fide</i> (4 hl.)
ff. 82 ^v –85 ^r	[Anonym]: <i>Nova veniens e cælo</i> (4 hl.)
ff. 85 ^v –157 ^r	LUDWIG SENFL: <i>Magnificat octo tonorum</i> (4 hl.)
ff. 158 ^v –161 ^r	[Anonym]: <i>Non ex virili semine</i> (4 hl.)
ff. 161 ^v –164 ^r	[Anonym]: <i>Vos sæcli justi iudices</i> (4 hl.)
ff. 165 ^v –173 ^r	[CRISTÓBAL DE MORALES]: <i>Magnificat primi toni</i> (4 hl.)
ff. 173 ^v –199 ^r	ORLANDO DI LASSO: <i>Magnificat octo tonorum</i> (4 hl.)
ff. 199 ^v –202 ^r	[BALTHASAR HARZER]: <i>Beatus auctor</i> (4 hl.)
ff. 202 ^v –206 ^r	MELCHIOR KEEL: <i>En martyris Laurentii</i> (5 hl.)
ff. 207 ^v –211 ^r	[Anonym]: <i>Nobis natus nobis datus</i> (6 hl.)
ff. 211 ^v –229 ^r	[JACHET DE MANTUA – ADRIAN WILLAERT]: <i>Psalmi ad tres choros, secundum canunt chorales, tertium organista</i> (4 hl.)
ff. 229 ^v –230 ^r	JACOBUS DE KERLE: <i>Ave maris stella</i> (5 hl.)
ff. 230 ^v –233 ^r	FRANCISCO SALE: <i>Exultandi tempus est</i> (5 hl.)
ff. 233 ^v –239 ^r	ORLANDO DI LASSO: <i>Magnificat octavi toni</i> (5 hl.)

Jak bylo uvedeno výše, repertoár rukopisu se stal předmětem dlouholetého výzkumu MARTINA HORYNY, jenž své závěry publikoval ve zmíněné kritické edici. Na tomto místě proto postačí konstatování, že obsah rukopisu vypovídá o charakteru hudby užívané při nešporní liturgii v českokrumlovském kostele svatého Víta ve druhé polovině 16. století. Pozoruhodný je i konfesionální rozptyl skladeb, mezi nimiž nechybí repertoár katolické i protestantské tradice. I když jsou zde skladatelé spjatí s habsburskou dynastií v menšině, přece jen se setkáme se jmény jako VAET, KERLE nebo SALE.

Rukopisy českokrumlovské provenience vykazují zejména v oblasti repertoáru značný vliv habsburské dvorské hudební kultury, ať už se jednalo o dvůr místodržitelský, nebo panovnický. Markantní je to zejména u rukopisu III. S 17.1/391, obsahujícího mešní kompozice. Repertoár však není jediným pojítkem krumlovských rukopisů a habsburských dvorů. Další paralelou je použitý druh papíru, který pochází z bavorského Kaufbeuren. Jak poznamenává MARTIN HORYNA, vodoznak z této papírny se hojně vyskytuje na

českokrumlovských archiváliích.²⁵⁴ Ve své diplomové práci dokonce připouští možnost přímé českokrumlovské provenience papíru.²⁵⁵ Stejný druh papíru se však objevuje i v hudebních pramenech určených pro dvůr císaře Maxmiliána II.²⁵⁶ Srovnání záznamů objednávek papíru v císařských účetních knihách a různých variant vodoznaku z Kaufbeuren navíc umožňuje jejich bližší dataci. Z dochovaných pramenů, na nichž HORYNA staví svou argumentaci o sepsání pramenů přímo v Českém Krumlově, nutně nevyplývá, že tomu tak skutečně bylo. Autor cituje nedatovanou literátskou žádost vrchnosti o finanční příspěvek na svázání zpěvníků, kde se hovoří o velkých nákladech na „ingrossování a spisování“.²⁵⁷ Tím ale není řečeno, že by ingrosátorem musel být notista, jenž patřil mezi českokrumlovské školní oficiály.²⁵⁸ Nabízí se proto provokativní teze o pražské provenienci krumlovských rukopisů, již ale bude nutno podrobit dalšímu ověřování. Srovnání rukopisu habsburských notistů s písářskými rukama českokrumlovských zpěvních knih však nepřineslo konkrétní výsledky, a tak zatím skutečně není vyloučeno, že rukopisy mohly být napsány v Českém Krumlově.²⁵⁹

Hlasové knihy literátského bratrstva z Ústí nad Labem

I když se z notového archivu literátského bratrstva v Ústí nad Labem dochovaly – podobně jako v jiných městech – pouhé trosky, přesto si lze na jejich základě vytvořit představu o podobě tamějšího repertoáru. Pro účely další argumentace budu pracovat se čtyřmi hlasovými knihami, z nichž tři se dochovaly přímo v Ústí nad Labem, čtvrtá pak v Národní knihovně v Praze. Z výkladu záměrně vypouštím pátý rukopis, jenž před časem MARTIN HORYNA přesvědčivě atribuoval rovněž ústeckému literátskému kůru, ale který se do Ústí nad Labem mohl dostat až druhotně.²⁶⁰

²⁵⁴ MARTIN HORYNA (ed.): *22 vícehlasých hymnů z rukopisu Kaplanské knihovny v Českém Krumlově č. 9 1540–1600. Smíšený sbor 4–5 hlasů* (= Monumenta musicae antiquae Bohemiae meridionalis 1), České Budějovice: Státní vědecká knihovna, 2000, s. vii.

²⁵⁵ MARTIN HORYNA: *Hudba a hudební život v Českém Krumlově v 15. a 16. století*, diplomová práce Univerzity Karlovy, sv. 1, Praha 1980, s. 70.

²⁵⁶ LILIAN P. PRUETT: *Sixteenth-Century Manuscripts in Brussels, Berlin and Vienna. Physical Evidence as a Tool for Historic Reconstruction*, in: *Revue belge de musicologie* 50, 1996, s. 73, 79, 82, 83.

²⁵⁷ MARTIN HORYNA: *Hudba a hudební život v Českém Krumlově v 15. a 16. století*, diplomová práce Univerzity Karlovy, sv. 1, Praha 1980, s. 70.

²⁵⁸ Tamtéž. Srov. též MARTIN HORYNA (ed.): *22 vícehlasých hymnů z rukopisu Kaplanské knihovny v Českém Krumlově č. 9 1540–1600. Smíšený sbor 4–5 hlasů* (= Monumenta musicae antiquae Bohemiae meridionalis 1), České Budějovice: Státní vědecká knihovna, 2000, s. vii.

²⁵⁹ MARTIN HORYNA (ed.): *22 vícehlasých hymnů z rukopisu Kaplanské knihovny v Českém Krumlově č. 9 1540–1600. Smíšený sbor 4–5 hlasů* (= Monumenta musicae antiquae Bohemiae meridionalis 1), České Budějovice: Státní vědecká knihovna, 2000, s. vii.

²⁶⁰ CZ–Pu, Ms. 59 r 5117. Popis a částečnou edici vydal MARTIN HORYNA (ed.): *Heinrich Isaac (ca 1450–1517). Missa Presulem ephebeatum*, Praha: Národní knihovna České republiky, 2002, xxxii, 31 s.

a) *Tři hlasové knihy Muzea města Ústí nad Labem*

Hlasové knihy – diskant, alt a bas – z majetku ústeckého literátského bratrstva jsou vázány v dřevěných deskách potažených bílou usní. Mají rozměr $331 \times 225 \times 85$ mm (diskant, alt), respektive $331 \times 235 \times 75$ mm (bas). Jedná se o typ zlacené vazby s dominantovou kompozicí, typické pro českou renesanci poslední třetiny 16. a počátku 17. století. Místo zlata bylo ovšem použito černé barvy. Dominantou je oválná plotna s ornamentálními motivy. Kompozice zadní desky je shodná, pouze oválná dominanta je nahrazena kartuší. Nad dominantou je vždy vytlačen název hlasu, ve spodním okraji volného pole je datace „1587“. Vnitřní rám členité bordury tvoří trojitá tlačaná linka, vnější rám pak váleček s rostlinnými dřívky. Mezirámové pole obsahuje kolkovou nárožní výplň v podobě stylizované kytice. Knižní blok je svázán pětici dvojitých konopných vazů, jejichž hřebítky jsou rovněž zdobeny černou linkou. Plocha mezivazí je zdobena kolkovou arabeskou. Na horním konci hřbetu diskantového svazku je přilepen novodobý papírový štítek s čísly „9“ a „(180)“, na dolním konci je novobá signatura „184“. Způsob výzdoby i novodobého označení je u všech tří hlasových knih obdobný (liší se pouze signaturami). Na všech svazcích se dochovalo trojúhelníkovité nárožní kování, u diskantové hlasové knihy dokonce i horní kožená přezka s ozdobnou kovovou sponou. Kompozice a styl výzdoby velmi silně připomíná vazbu graduálu TRUBKY Z ROVIN. Není tudíž vyloučeno, že vazba vzešla ze stejné dílny.

Na předním přidešti je ve všech hlasových knihách nápis hlásající, že repertoár v nich obsažený byl sebrán, notován a svázán v Praze přičiněním ABRAHAMA HROCHA Z MEZILEŠIC († 1596)²⁶¹ na žádost ústeckého primátora JAKUBA MOLLERA a darován ústeckému literátskému bratrstvu roku 1587.²⁶² HROCHŮV dar je opěvován i v tištěné veršované předmluvě, která je dílem ústeckého notáře MELCHIORA STUBNERA. Altový svazek je navíc vybaven oslavnou básní TOMÁŠE MITISE Z LIMUZ na HROCHŮV erb, jenž je zde rovněž vyobrazen (**obr. 4.2**). Také v tomto ohledu bychom s TRUBKOVÝM graduálem mohli najít úzkou paralelu.²⁶³

²⁶¹ HROCHŮV životopis viz in *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, sv. 2, Praha: Academia, 1966, s. 358.

²⁶² „AD GLORIAM, HONOREM ET LAUDEM sanctæ semper et Individuæ Trinitatis, solemnia ista annua sacra officia Pragæ collecta, notata et compacta sunt promotione nobilis domini Abrami Hrochii, procuratoris Ustensis rei pub[licæ] ad petitionem et instantiam Iacobi Mollerii, eo anno primatis eisdem civitatis pro choro literatorum [sic!] Ustensium anno M.D.LXXXVII. die Septem[bris] XIII.“

²⁶³ Podrobněji k tomuto problému viz s. 123.

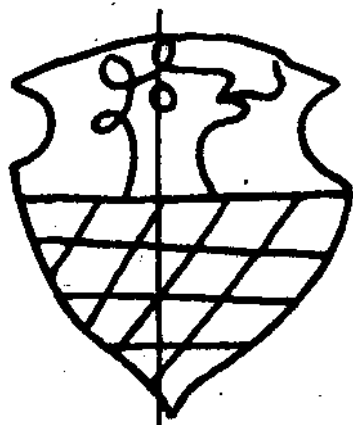


Obrázek 4.2

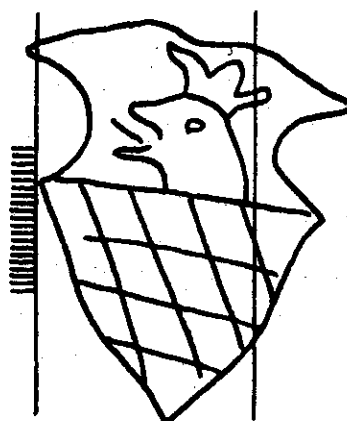
Papír má rozměry 310 × 200 mm (diskant, alt), respektive 312 × 195 mm (bas) a je vázán do složek (vesměs ternia, kvaterny a kvinterny). Vyskytuje se zde pět druhů filigránů, přičemž převládají typy III a IV. První typ, který lze nalézt v tištěné předmluvě, zobrazuje znak rodu SALHAUSERŮ ZE SALHAUSU (utržená hlava gryfa) a patří papírně v Benešově nad Ploučnicí, jenž byl součástí rodového panství. Datace se však udává pouze na základě listiny z roku 1568.²⁶⁴ Druhý a třetí typ filigránu pochází z papírny v bavorském městě Schrobenhausen (**obr. 4.3 a 4.4**).²⁶⁵ Tyto filigrány se dle BRIQUETA hojně vyskytují i v Praze v průběhu 2. poloviny 16. století.

²⁶⁴ Srov. FRANTIŠEK ZUMAN: *České filigrány XVI. století*, in: *Památky archeologické* 32, 1922–1923, s. 277, vyobrazení tab. XXIII, č. 1.

²⁶⁵ CHARLES MOÏSE BRIQUET: *Les filigranes. Dictionnaire des marques du papier*, sv. 1, Leipzig: Karl W. Hiersemann, 1923, s. 165 – nr. 2237, datace – Ingolstadt 1576, var. ident. Görlitz 1577–1592; nr. 2238, datace – Salzburg 1581–1600, var. ident. Görlitz 1584.

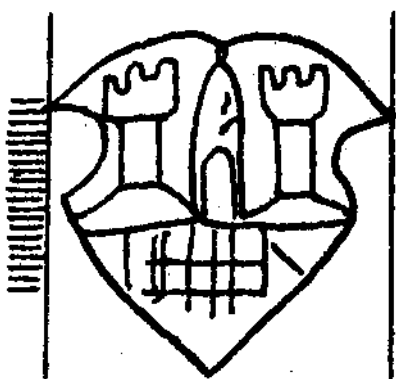


Obrázek 4.3

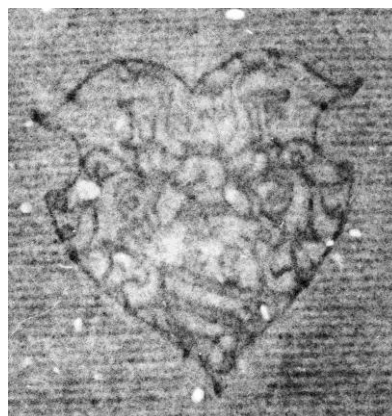


Obrázek 4.4

Čtvrtý filigrán (**obr. 4.5**) je pražského původu, pochází ze staroměstské papírny, činné od 1. čtvrtiny 16. století.²⁶⁶ Poslední vodoznak (**obr. 4.6**), vyskytující se pouze jednou a jen v basovém svazku, zůstává prozatím neurčen.



Obrázek 4.5



Obrázek 4.6

Komplet psal jediný písař. K záznamu not a textu používal tmavě hnědý inkoust, červený inkoust pak pro rubriky a incipity. Iniciály nejsou až na pár výjimek doplněny.

Trojice hlasových knih obsahuje anonymně zapsaná mešní officia pro celý církevní rok, dále pět samostatných mešních ordinárií JANA SIMONIDA MONTANA a kolekci osmnácti motet ONDŘEJE CHRYSOPONA JEVÍČSKÉHO, seřazených dle postupu církevního roku. U žádné ze skladeb není uveden počet hlasů, zdá se však, že se jedná o minimálně pětihlasé kompozice. Lze tak usuzovat na základě konkordance s hlasově kompletním rukopisem CZ–

²⁶⁶ CHARLES MOÏSE BRIQUET: *Les filigranes. Dictionnaire des marques du papier*, sv. 1, Leipzig: Karl W. Hiersemann, 1923, s. 177 – var. sim. nr. 2327, datace – Praha 1577. Srov. též FRANTIŠEK ZUMAN: *Papír. Historie řemesla a výrobní techniky*, příloha časopisu *Papír a celulóza*, 1983, s. 55–57.

Pu XI B 1, kde je zapsáno JEVÍČSKÉHO moteto *Et valde mane*.²⁶⁷ Ostatní skladby dle dosavadních zjištění nemají konkordance, takže přesný počet hlasů lze jen odhadovat. Názvy skladeb jsou v následujícím výčtu uvedeny podle diskantového svazku:

	D	A	B	
ff.	8 ^r –22 ^r	9 ^r –23 ^r	9 ^r –22 ^v	[Anonym]: [Officium Rorate]
ff.	22 ^r –24 ^r	23 ^r –25 ^r	22 ^v –24 ^r	[Anonym]: [Officium] <i>In Gallicantu Nativit[at]is Domini N. J. C.</i>
ff.	24 ^r –26 ^v	25 ^r –28 ^r	24 ^v –27 ^r	[Anonym]: [Officium] <i>In aurora eiusde[m] diei</i>
ff.	26 ^v –27 ^v	28 ^r –28 ^v	27 ^v –28 ^r	[Anonym]: <i>Introitus Nati[vitatis] Christi</i>
ff.	27 ^v –29 ^v	28 ^v –31 ^r	28 ^r –30 ^r	[Anonym]: [Officium] <i>In Sum[m]a Mis[sæ]</i>
ff.	30 ^r –32 ^r	31 ^r –33 ^v	30 ^r –32 ^r	[Anonym]: [Officium] <i>Trium Regum</i>
ff.	38 ^r –48 ^r	41 ^r –51 ^r	33 ^r –42 ^r	[Anonym]: [Officium] <i>Purifica[tionis] Mariæ</i>
ff.	48 ^r –53 ^v	51 ^v –57 ^r	42 ^v –47 ^r	[Anonym]: [Officium] <i>De Spiritu S[ancto] in septuagesima et quadragesima</i>
ff.	54 ^r –62 ^v	57 ^r –66 ^r	47 ^r –55 ^r	[Anonym]: [Officium De Sancta Cruce]
ff.	62 ^v –69 ^r	66 ^r –73 ^r	55 ^r –62 ^r	[Anonym]: [Officium] <i>De S[ancta] Cru[ce]</i>
ff.	69 ^v –79 ^r	73 ^v –84 ^r	62 ^r –71 ^r	[Anonym]: [Officium] <i>In Passione Domini</i>
ff.	79 ^v –80 ^v	84 ^r –85 ^r	71 ^v –72 ^r	[Anonym]: <i>Invitatorium in Sacro Sancta nocte Paschalis</i>
ff.	80 ^v –90 ^r	85 ^r –95 ^v	72 ^v –82 ^r	[Anonym]: [Officium] <i>Paschale</i>
ff.	90 ^r –106 ^r	95 ^v –111 ^r	82 ^v –98 ^r	[Anonym]: <i>Aliud officium [Paschale]</i>
ff.	106 ^r –109 ^r	111 ^v –114 ^r	98 ^v –100 ^v	[Anonym]: [Officium] <i>De ascensione Domini N. J. C.</i>
ff.	109 ^r –115 ^r	114 ^v –120 ^v	101 ^r –106 ^v	[Anonym]: <i>Aliud offici[um De ascensione Domini]</i>
ff.	115 ^v –116 ^r	120 ^v –121 ^r	106 ^v –107 ^v	[Anonym]: <i>Veni Sancte Spiritus</i>
ff.	116 ^r –123 ^r	121 ^v –128 ^r	107 ^v –114 ^r	[Anonym]: <i>Officium de Spiritu sancto</i>
ff.	123 ^r –131 ^v	128 ^v –135 ^v	114 ^r –122 ^r	[Anonym]: [Officium] <i>de sancta Trinitate</i>
ff.	131 ^v –137 ^r	135 ^v –143 ^r	122 ^r –128 ^r	[Anonym]: <i>Officium de corpore Christi</i>
ff.	137 ^v –139 ^v	143 ^v –145 ^v	128 ^v –130 ^v	[Anonym]: [Officium] <i>Omnium sanctorum</i>
ff.	139 ^v –142 ^v	145 ^v –149 ^r	131 ^r –133 ^v	[Anonym]: [Officium] <i>Joannis Baptistæ</i>
ff.	142 ^v –147 ^v	149 ^r –154 ^r	134 ^r –138 ^r	[Anonym]: [Officium] <i>De Apostolis</i>
ff.	148 ^r –154 ^v	154 ^v –161 ^r	138 ^v –144 ^v	[Anonym]: [Officium] <i>Assumptionis B. M. V.</i>
ff.	154 ^v –158 ^r	161 ^r –165 ^r	145 ^r –148 ^r	[Anonym]: [Officium] <i>Nativitatis M[ariæ]</i>

²⁶⁷ CZ–Pu, Ms. XI B 1a–e; CZ–Pst, Ms. DA II 3. Srov. JAROMÍR ČERNÝ: *Hudba české renesance. Výběr polyfonních skladeb 16. stol. z rukopisů St. knihovny ČSR (XI B a, b, c, d) a Památníku nár. písemnictví (D. A. II. 3)*, Praha: Státní knihovna ČSR, 1982, 1v, 67 s.; THOMAS NOBLITT: *A Polyphonic Gradual for the Literary Brotherhood at the Church of St. Michael in Opatovice, Prague*, in: MARTIN STAEHELIN (ed.): *Gestalt und Entstehung musikalischer Quellen im 15. und 16. Jahrhundert (= Quellenstudien zur Musik der Renaissance, 3; Wolfenbütteler Forschungen, 83)*, Wiesbaden: Harrassowitz, 1998, s. 213–223.

				V[irginis]
ff.	158 ^r –161 ^r	165 ^r –168 ^v	148 ^v –151 ^v	[Anonym]: [Officium] <i>Dedicationis templi</i>
ff.	161 ^v –165 ^r	168 ^v –173 ^r	152 ^r –156 ^r	[Anonym]: [Officium] <i>De Angelis</i>
ff.	166 ^v –173 ^r	181 ^r –189 ^v	161 ^r –168 ^r	[Anonym]: [Officium Rorate] <i>Quinque vocum</i>
ff.	174 ^r –186 ^r	190 ^r –202 ^v	169 ^r –179 ^v	JAN SIMONIDES MONTANUS: <i>Officium super Viri Galilei</i>
ff.	186 ^v –192 ^r	202 ^v –209 ^r	180 ^r –186 ^v	JAN SIMONIDES MONTANUS: [Missa] <i>super Decantabat populus Israhel</i>
ff.	192 ^v –202 ^v	209 ^v –218 ^r	186 ^v –195 ^v	JAN SIMONIDES MONTANUS: [Missa] <i>super Constitues eos [principes]</i>
ff.	202 ^v –212 ^r	218 ^v –228 ^v	195 ^v –205 ^v	JAN SIMONIDES MONTANUS: [Missa] <i>super Panis quem ego dabo vobis</i>
ff.	212 ^v –225 ^r	228 ^v –242 ^v	205 ^v –218 ^r	JAN SIMONIDES MONTANUS: [Missa] <i>super Virtute magna</i>
ff.	225 ^v –226 ^v	243 ^r –244 ^r	219 ^r –220 ^r	ONDŘEJ CHRYSOPONUS JEVÍČSKÝ: <i>Gaude et lætare</i>
ff.	227 ^r –228 ^v	244 ^r –246 ^r	220 ^r –221 ^v	ONDŘEJ CHRYSOPONUS JEVÍČSKÝ: <i>Spiritus Sanctus superveniet in te</i>
ff.	229 ^r –231 ^v	246 ^v –249 ^r	222 ^r –224 ^r	ONDŘEJ CHRYSOPONUS JEVÍČSKÝ: <i>Alleluia. Hodie nobis cælorum Rex</i>
ff.	231 ^v –233 ^r	249 ^r –251 ^r	224 ^r –225 ^v	ONDŘEJ CHRYSOPONUS JEVÍČSKÝ: <i>Hodie nobis de cælo pax vera descendit</i>
ff.	233 ^r –234 ^v	251 ^r –252 ^r	225 ^v –226 ^v	ONDŘEJ CHRYSOPONUS JEVÍČSKÝ: <i>Postquam consumati sunt</i>
ff.	234 ^v –236 ^v	252 ^r –254 ^v	226 ^v –228 ^v	ONDŘEJ CHRYSOPONUS JEVÍČSKÝ: <i>Lumen ad revelationem gentium</i>
ff.	236 ^v –238 ^v	254 ^v –256 ^r	228 ^v –230 ^r	ONDŘEJ CHRYSOPONUS JEVÍČSKÝ: <i>Illuminare Hierusalem</i>
ff.	238 ^v –240 ^v	256 ^v –258 ^v	230 ^v –232 ^r	ONDŘEJ CHRYSOPONUS JEVÍČSKÝ: <i>Dum fabricator mundi</i>
ff.	240 ^v –243 ^v	258 ^v –261 ^v	232 ^r –234 ^v	ONDŘEJ CHRYSOPONUS JEVÍČSKÝ: <i>Angelus Domini descendit</i>
ff.	243 ^v –245 ^v	262 ^r –263 ^v	234 ^v –236 ^r	ONDŘEJ CHRYSOPONUS JEVÍČSKÝ: <i>Resurrexit Dominus</i>
ff.	245 ^v –248 ^r	264 ^r –266 ^v	236 ^v –238 ^r	ONDŘEJ CHRYSOPONUS JEVÍČSKÝ: <i>Maria Magdalenæ</i>
ff.	248 ^r –250 ^v	266 ^v –269 ^r	238 ^v –240 ^v	ONDŘEJ CHRYSOPONUS JEVÍČSKÝ: <i>Et valde mane</i>
ff.	250 ^v –252 ^r	269 ^r –270 ^v	240 ^v –242 ^r	ONDŘEJ CHRYSOPONUS JEVÍČSKÝ: <i>Tanto tempore vobiscum sum</i>
ff.	252 ^v –254 ^v	271 ^r –273 ^r	242 ^r –244 ^r	ONDŘEJ CHRYSOPONUS JEVÍČSKÝ: <i>Viri Galilæi</i>
ff.	254 ^v –256 ^v	273 ^r –275 ^r	244 ^r –245 ^v	ONDŘEJ CHRYSOPONUS JEVÍČSKÝ: <i>Hodie completi</i>

				<i>sunt dies pentecostes</i>
ff.	256 ^v –258 ^r	275 ^r –276 ^v	245 ^v –247 ^r	ONDŘEJ CHRYSOPONUS JEVÍČSKÝ: <i>O beata et benedicta et gloriosa Trinitas</i>
ff.	258 ^r –260 ^r	276 ^v –278 ^v	247 ^r –248 ^v	ONDŘEJ CHRYSOPONUS JEVÍČSKÝ: <i>Caro mea vere est cibus</i>
ff.	260 ^r –262 ^v	278 ^v –280 ^v	248 ^v –250 ^v	ONDŘEJ CHRYSOPONUS JEVÍČSKÝ: <i>Hoc est praeceptum meum</i>

Většina kompozic obsažených v ústeckých rukopisech je anonymní. Pět samostatných mešních ordinárií je signováno jménem kutnohorského skladatele JANA SIMONIDA MONTANA († 1587), jenž působil jako správce školy a kůru kostela svaté Barbory. Relativně rozsáhlé mešní skladby jsou psány – pokud bylo možno zjistit – na předlohy zahraničních autorů – JACOBA CLEMENSE NON PAPA (*Decantabat populus in Israel*), JACOBA HANDLA GALLA (*Constitues eos principes*), LUPA HELLINCKA (*Panis quem ego dabo vobis*) a ORLANDA DI LASSO (*Virtute magna*).

Výjimečně rozsáhlá je sbírka osmnácti motet ONDŘEJE CHRYSOPONA JEVÍČSKÉHO (c1550–c1590), což představuje plné tři čtvrtiny jeho známé motetové tvorby. O JEVÍČSKÉHO životě není příliš mnoho zpráv. Jediné z jeho pramenně doložitelných působišť jsou Prachatice, kde se pohyboval v letech 1576–1582. Měl však široké kontakty s humanistickými kruhy a patrně také s literátskými bratrstvy.²⁶⁸ Jeho skladby tak lze nalézt v Praze, Klatovech, Hradci Králové, Ústí nad Labem a v Rokycanech. Patří mezi nemnoho českých skladatelů, kteří svá díla vydali tiskem. Roku 1579 vyšla v Praze u JIŘÍHO NIGRÍNA jeho sbírka *Bicinia nova*.²⁶⁹

b) Hlasová kniha v hudebním oddělení Národní knihovny v Praze

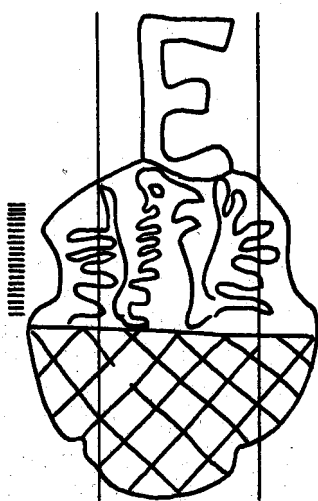
Poslední z kolekce hudebních pramenů ústeckého literátského bratrstva je *Quinta vox* z původně šestidílného kompletu hlasových knih, jež podle přípisu na f. 1^v zapsal roku 1588 výše zmiňovaný ústecký primátor JAKUB MOLLERUS. Pozdější přípis je datovaný rokem 1590.

²⁶⁸ Srov. MILENA SRŠŇOVÁ: *Ondřej Chrysoponus Jevíčský. Příspěvek k poznání hudební tvorby v Čechách v 2. polovině 16. století*, diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha, 1978, s. 18–21; TÁŽ: *Ondřej Chrysoponus Jevíčský a jeho moteta*, in: *Hudební věda* 20, 1983, s. 23–24.

²⁶⁹ RISM 1579⁷; kompletní edici viz MILENA SRŠŇOVÁ – MARTIN HORYNA (eds.): *Andreas Chrysoponus Gevicenus. Bicinia nova 1579. Dvojhlásé zpěvy s nástroji ad lib.* (= *Thesaurus musicae Bohemiae, Seria A*), Praha: Editio Supraphon, 1989, xxxix, 211 s.

Pokryvem lepenkových desek je světlá useň. Jedná se o renesanční slepotiskovou vazbu o rozměrech 160 × 200 × 37 mm. Kompozice výzdoby přední a zadní desky je shodná. Tvoří ji soustava třech ráků oddělených tlačnou linkou. Plocha ráků je vyplněna válečkovými pásy s ornamentálními motivy (arabeska, medailony s hlavami církevních reformátorů, rostlinné dráky). Střední pole je tvořeno válečkem s medailony reformátorů (JAN HUS, MARTIN LUTHER, FILIP MELANCHTON, ERASMUS ROTTERDAMSKÝ) a středovým pásem s vytlačeným letopočtem 1588. Na rozhraní vnějších ráků je vytlačen nápis „QVINTA VOX“, zvýrazněný černým inkoustem. Vazbu tvoří čtveřice dvojitých konopných vazů, jež jsou obrýsovány tlačnými linkami. Plocha mezivazů není zdobena.

Rukopis má 191 papírové folio o rozměrech 150 × 195 mm. V prameni je původní číslování skladeb, pozdější dodatek má dobovou foliaci. Moderní foliace je provedena tužkou v pravém dolním rohu. Vyskytují se zde dva filigrány – (bohužel neurčená) orlice s korunkou a s písmeny AV na břiše²⁷⁰ a orel v erbu s písmenem E místo klenotu, což je varianta chebského městského znaku (**obr. 4.7**).²⁷¹



Obrázek 4.7

Rukopis psali tři písaři. Ruka A (ff. 1^v–153^r) patří JAKUBU MOLLEROVI, ruka B (155^r–179^r) je označena monogramem „I. E. S. G. M. S. V.“,²⁷² ruka C (ff. 180^r–183^v) zůstává zcela anonymní.

²⁷⁰ Ff. I, II, V, 155, 156, 159–164, 171, 172, 175–180, 189–191.

²⁷¹ CHARLES MOÏSE BRIQUET: *Les filigranes. Dictionnaire des marques du papier*, sv. 1, Leipzig 1923, var. sim. 910. Datace – Coburg 1573, Halle 1574, Bamberg 1583, Praha s. a. Ff. 3, 4, 7–10, 13, 14, 17–20, 27, 28, 31–36, 43, 44, 46–50, 53, 54, 61–66, 69, 70, 72–75, 81–84, 89–92, 99, 100, 103, 104, 109–112, 115, 116, 119, 120, 125–132, 139, 140, 143–148.

²⁷² Je zde snad zašifrován podpis ústeckého notáře a člena literátského bratrstva MELCHIORA STUBNERA?

Hlasová kniha obsahuje 34 mešní ordinária pro pět až osm hlasů, jeden samostatný introitus a jedno mešní officium. Zdá se však, že původní počet skladeb byl o jedenáct vyšší. Z MOLLEROVA číslování v rejstříku i uvnitř rukopisu totiž vyplývá, že v první – jím psané – části mělo být zapsáno 40 mší.²⁷³ Vyloučíme-li písarskou chybu (a tak zjevná chyba by byla poněkud kuriózní), chybí mše číslo 15–25 (po č. 14 následuje rovnou č. 26). Vzhledem k tomu, že dochovaný rukopis je quinta vox, nabízí se vysvětlení, že chybějící ordinária byla čtyřhlasá, a tudíž je nebylo nutné zapisovat do rejstříku.

ff. 3 ^r –9 ^r	VALENTINUS JUDEX: <i>Missa super Domine Jesu Christe</i> (6 hl.)
ff. 9 ^r –14 ^r	SIMON BARIONA MADELKA: <i>Missa super Gaudete filiae</i> (6 hl.)
ff. 14 ^r –18 ^r	ORLANDO DI LASSO: <i>Missa super Veni in hortum</i> (5 hl.)
ff. 18 ^v –23 ^r	CIPRIANO DE RORE: <i>Missa super Dulcis memoria</i> (5 hl.)
ff. 23 ^r –28 ^v	SIMON BARIONA MADELKA: <i>Missa super Constitues eos</i> (5 hl.)
ff. 28 ^v –33 ^r	SIMON BARIONA MADELKA: <i>Missa super Cantantibus organis</i> (5 hl.)
ff. 33 ^r –36 ^v	SIMON BARIONA MADELKA: <i>Missa super Adesto dolori meo</i> (5 hl.)
ff. 37 ^r –41 ^r	SIMON BARIONA MADELKA: <i>Missa super Unica spes mea</i> (5 hl.)
ff. 41 ^r –47 ^r	JACOBUS HANDL–GALLUS: <i>Missa super Dorium</i> (6 hl.)
ff. 47 ^v –52 ^r	JACOBUS HANDL–GALLUS: <i>Missa super Locutus est Dominus</i> (6 hl.)
ff. 52 ^r –57 ^r	JACOBUS HANDL–GALLUS: <i>Missa super Sancta Maria</i> (6 hl.)
ff. 57 ^r –62 ^r	JACOBUS HANDL–GALLUS: <i>Missa super Adesto dolori meo</i> (5 hl.)
ff. 62 ^v –67 ^r	JACOBUS HANDL–GALLUS: <i>Missa super Transeunte Domino</i> (5 hl.)
ff. 67 ^v –71 ^r	JACOBUS HANDL–GALLUS: <i>Missa super Ich stund an einem [Morgen]</i> (5 hl.)
ff. 71 ^v –76 ^v	ORLANDO DI LASSO: <i>Missa super Susanna se videns</i> (5 hl.)
ff. 77 ^r –80 ^r	CHRISTOPHORUS KRKEVICZ: <i>Missa super Che vol videre</i> (5 hl.)
ff. 80 ^v –84 ^r	MICHAEL HESS: <i>Missa super Sortes meae</i> (5 hl.)
ff. 84 ^r –89 ^v	CLEMENS NON PAPA [!]: <i>Missa super Super ripam Jordanis</i> (5 hl.)
ff. 89 ^v –95 ^r	[Anonym]: <i>Missa super Ich weis nur ein fest</i> (5 hl.)
ff. 95 ^r –99 ^v	MICHAEL HESS: <i>Missa super Me tua mors</i> (5 hl.)
ff. 99 ^v –104 ^v	JACOBUS VAET: <i>Missa super Ego flos campi</i> (6 hl.)
ff. 104 ^v –110 ^r	JACOBUS VAET: <i>Missa [Tityre tu patulæ]</i> (6 hl.)
ff. 110 ^v –115 ^r	[VINCENZO RUFFO]: <i>Missa Sanctissimæ Trinitatis</i> (6 hl.)
ff. 115 ^r –120 ^r	VINCENZO RUFFO: <i>Missa super Tulerunt Dominum</i> (6 hl.)
ff. 120 ^v –125 ^v	JACOBUS REGNART: <i>Missa super Intuemini</i> (6 hl.)
ff. 125 ^v –131 ^r	JACOBUS SYRINGUS: <i>Missa super Gaudete filiae</i> (6 hl.)
ff. 131 ^v –136 ^v	JACOBUS HANDL–GALLUS: <i>Missa super Undique flammatis</i> (7 hl.)
ff. 136 ^v –145 ^r	[Anonym]: <i>Missa</i> (8 hl.)
ff. 145 ^r –153 ^r	JACOBUS HANDL–GALLUS: <i>Missa super Casta novenarum</i> (8 hl.)

²⁷³ GALLOVA *Missa super Casta novenarum* má číslo 40.

ff. 155 ^v –156 ^r	LEONARD LECHNER: <i>Rorate cæli desuper</i> (5 hl.)
ff. 156 ^v –160 ^r	CAMILLO ZANOTTI: <i>Missa super Propter charitatem</i> (5 hl.)
ff. 160 ^v –164 ^r	CAMILLO ZANOTTI: <i>Missa brevis</i> (5 hl.)
ff. 164 ^r –167 ^r	PHILIPPE DE MONTE: <i>Missa super Miserere mei Deus</i> (6 hl.)
ff. 167 ^r –172 ^r	ORLANDO DI LASSO: <i>Missa super In te Domine speravi</i> (6 hl.)
ff. 172 ^r –178 ^r	[GIOVANNI PIERLUIGI DA PALESTRINA: <i>Missa Papæ Marcelli</i>] (6 hl.)
ff. 180 ^r –183 ^v	GEORGIUS MOLITOR JABLONENSIS: [Officium] <i>Rorate cæli desuper</i> (5 hl.)

Autoři zastoupení v tomto rukopisu představují oproti jiným zde probíraným pramenům poněkud heterogenní skupinu. Nalezneme zde jak skladatele domácí, respektive středoevropské, tak i mistry pozdní frankoflámské tradice nebo autory z Apeninského poloostrova. Vedle důvěrně známých a celoevropsky rozšířených jmen jsou tu skladatelé lokálního významu, o jejichž osudu a tvorbě nevíme skoro nic.

VALENTINUS JUDEX patří k oné druhé skupině takřka neznámých skladatelů 16. století. ROBERT EITNER uvádí, že studoval na gymnáziu v Řezně a eviduje skladatelova díla v knihovnách v Berlíně, Královci a Wrocławu – dvě mše, deset motet a *Te Deum*.²⁷⁴ Zdá se, že zde dochovaná šestihlasá *Missa super Domine Jesu Christe* (předloha JOAN DE CLEVE) je unikát.

O skladateli SIMONOVĚ BARIONU MADELKOVĚ († 1598) toho víme nepoměrně více. Z rodného protestantského Slezska se kvůli svému katolickému vyznání roku 1575 přesunul do Plzně, kde se aktivně zapojil do života města jak v rámci tamějšího řeznického cechu, tak i městské samosprávy.²⁷⁵ Své skladby částečně vydal ve dvou tištěných sbírkách – *Canticum Beatissimae Virginis Mariae* (Praha 1581)²⁷⁶ a *Septem psalmi pœnitentiales* (Altdorf 1586).²⁷⁷ Pětice MADELKOVÝCH mší – *Missa super Gaudete filiae* (předloha JACOB MEILAND), *Missa super Constitues eos* (předloha JACOBUS HANDL–GALLUS), *Missa super Cantantibus organis* (předloha PHILIPPE ROGIER?), *Missa super Adesto dolori meo* (předloha JACOBUS CLEMENS NON PAPA) a *Missa super Unica spes mea* (předloha anonymní moteto v CZ–ROk A V 22b, ff. 52^r–53^r) – představuje rovněž unikátně dochovaný soubor skladeb.

²⁷⁴ ROBERT EITNER: *Biographisch–bibliographisches Quellen–Lexikon der Musiker und Musikgelehrten der christlichen Zeitrechnung bis zur Mitte des neunzehnten Jahrhunderts*, sv. 5, Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1901, s. 308.

²⁷⁵ Srov. heslo „Madelka, Simon Bar Jona“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 15, London: Macmillan Publishers, 2001, s. 532. Nejnověji JAKUB MICHL: *Simon Bariona Madelka Oppoliensis*, seminární práce Univerzity Karlovy, Praha, 2006, 58 s.; TÝŽ: *Předmluva*, in: MILOSLAV KLEMENT (ed.): *Simon Bar Jona Madelka. Septem psalmi pœnitentiales quinque vocibus exornati*, Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2007, s. 5–6.

²⁷⁶ RISM B 927.

²⁷⁷ RISM B 928. Moderní kritická edice viz pozn. 140.

ORLANDO DI LASSO patří v celoevropském měřítku mezi nejrozšířenější autory 16. století. Zde zapsané kompozice *Missa super Veni in hortum meum* (předloha vlastní), *Missa super Susanna se videns* (předloha vlastní) a *Missa super In te Domine speravi* (předloha vlastní) bychom našli v četných dobových tiscích i rukopisech.²⁷⁸ Posledně jmenovaná mše dokonce konkorduje s krumlovským rukopisem III. S 17.1/391.

Předlohou pětihlasé *Missa super Dulcis memoria* CIPRIANA DE RORE (1515/16–1565) je dobově oblíbený chanson PIERRA SANDRINA *Doulce mémoire*. Mše vyšla ve sbírce *Liber missarum quatuor cum quinque et sex vocum* u benátského tiskaře ANGELA GARDANA roku 1566.²⁷⁹

Tvorba a působení JACOBA HANDLA-GALLA (c1550–1591) v českém prostředí jsou z odborné literatury dostatečně známy. Většina jeho díla vyšla tiskem v Praze u JIŘÍHO NIGRÍNA v letech 1580–1590. Výjimkou nejsou ani kompozice dochované v ústecké hlasové knize – *Missa super Dorium* (předloha neznámá), *Missa super Locutus est Dominus* (předloha vlastní), *Missa super Sancta Maria* (předloha PHILIPPE VERDELOT), *Missa super Adesto dolori meo* (předloha JACOBUS CLEMENS NON PAPA), *Missa super Transeunte Domino* (předloha GIACHES DE WERT), *Missa super Ich stund an einem Morgen* (předloha LUDWIG SENFL), *Missa super Undique flammatis* (předloha vlastní) a *Missa super Casta novenarum* (předloha CHRISTIAN HOLLANDER). Všechny vyšly v prvních třech knihách sbírky *Selectiores quædam missæ* roku 1580.²⁸⁰

Zcela neznámým skladatelem je CHRISTOPHORUS KRKEVICZ, jenž je autorem pětihlasé mše *Che vol videre* (předloha neznámá). Jde pravděpodobně o zkomoleninu jména CHRISTOPHORA KÖCKERITZE (nebo GÖCKERITZE), který má své kompozice dochovány ve Wroclawi.²⁸¹ O moc lépe na tom nejsme ani s MICHAЕLEM HESSEM, údajně pražským

²⁷⁸ Srov. kritický aparát in SIEGFRIED HERMELINK (ed.): *Orlando di Lasso. Sämtliche Werke. Neue Reihe*, sv. 4, Kassel: Bärenreiter, 1964, s. xxiv–xxviii (*Missa Susanne un jour*); SIEGFRIED HERMELINK (ed.): *Orlando di Lasso. Sämtliche Werke. Neue Reihe*, sv. 5, Kassel: Bärenreiter, 1965, s. xvii–xx (*Missa In te Domine speravi*), xxv–xxvi (*Missa Veni in hortum meum*).

²⁷⁹ RISM 1566¹.

²⁸⁰ RISM H 1976–1978. Novodobá edice EDO ŠKULJ (ed.): *Iacobus Gallus. Selectiores quædam missæ. Liber I* (= Monumenta artis musicæ Sloveniæ, 18) Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1991, s. 3–56 (*Missa super Undique flammatis*), 171–218 (*Missa super Casta novenarum*); EDO ŠKULJ (ed.): *Iacobus Gallus. Selectiores quædam missæ. Liber II* (= Monumenta artis musicæ Sloveniæ, 19) Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1991, s. 3–60 (*Missa super Dorium*), 113–167 (*Missa super Locutus est Dominus*), 171–229 (*Missa super Sancta Maria*); EDO ŠKULJ (ed.): *Iacobus Gallus. Selectiores quædam missæ. Liber III* (= Monumenta artis musicæ Sloveniæ, 20) Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1991, s. 3–41 (*Missa super Adesto dolori meo*), 45–82 (*Missa super Transeunte Domino*), 109–125 (*Missa super Ich stund an einem Morgen*).

²⁸¹ EMIL BOHN: *Die musikalischen Handschriften des XVI. und XVII. Jahrhunderts in der Stadtbibliothek zu Breslau. Ein Beitrag zur Geschichte der Musik im XVI. und XVII. Jahrhundert*, Breslau: Julius Hainauer, 1890, s. 347; ROBERT EITNER: *Biographisch–bibliographisches Quellen–Lexikon der Musiker und Musikgelehrten der*

skladatelem, jehož poměrně početná mešní tvorba – *Missa Dilectus meus et ego illi*, *Missa Litaniarum B. V. M. Constantini Portae*, *Missa Quam dilecta*, *Missa Usquequo Domine* a *Missa Vulnerasti cor meum* – se dochovala rovněž ve Wroclawi,²⁸² kde také roku 1592 vydal sbírku *Dialogus inter Christum & ecclesiam ex Cantico Canticorum*.²⁸³ DLABAČ se o něm zmiňuje jako o sopranistovi Rudolfovy kapely v roce 1582.²⁸⁴ Pro ústecké literátské bratrstvo byly zapsány dvě jeho pětilhasé mše – *Missa super Sortes meae* (předloha neznámá) a *Missa super Me tua mors* (předloha JACOBUS REGNART). Podobně jako u KÖCKERITZE jde o dosud jinde nezjištěné unikáty.

Dílo JACOB A CLEMENSE NON PAPA (c1510/15–1555/6) našlo v českých zemích v době renesance poměrně značný ohlas. V našich rukopisných sbírkách nacházíme vedle jeho vlastních skladeb i kompozice, které byly jeho hudbou inspirovány. *Missa Super ripam Jordanis* (předloha vlastní) je zajímavá zejména faktem, že JACOBUS CLEMENS NON PAPA dle dosud známých skutečností žádnou mši tohoto názvu nenapsal. Buď se tedy jedná o špatnou atribuci, nebo o unikátní výskyt. V případě špatné atribuce je možno chybu jednoduše vysvětlit záměnou autora předlohy s autorem kompozice. V tomto ohledu je ale nutno poznamenat, že i samotné CLEMENSOVO moteto bývá v některých pramenech atribováno THOMASI CREQUILLONovi.²⁸⁵ Skladba vyšla ve PHALÈSOVĚ sbírce *Liber secundus cantionum sacrarum*,²⁸⁶ nacházíme ji však i v četných rukopisech, mimo jiné i v Hradci Králové a Rokycanech.²⁸⁷

O JACOBU VAETOVÍ již byla řeč v souvislosti s krumlovským rukopisem III. S 17.1/391. Šestihlasé mešní kompozice *Missa super Ego flos campi* (předloha JACOBUS CLEMENS NON PAPA) a *Missa Tityre tu patulae* jsou známy z dalších rukopisných výskytů, posledně jmenovaná dokonce s krumlovským pramenem konkorduje.²⁸⁸

christlichen Zeitrechnung bis zur Mitte des neunzehnten Jahrhunderts, sv. 4, Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1901, s. 291–292.

²⁸² EMIL BOHN: *op. cit.*, s. 345. Srov. též na BOHNOVI závislá hesla in *Pazdírkův hudební slovník naučný II. Část osobní*, sv. 1, Brno: O. Pazdírek, 1937, s. 389 a *Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 1, Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 430.

²⁸³ RISM H 5206; srov. ROBERT EITNER: *Biographisch–bibliographisches Quellen–Lexikon der Musiker und Musikgelehrten der christlichen Zeitrechnung bis zur Mitte des neunzehnten Jahrhunderts*, sv. 5, Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1901, s. 132.

²⁸⁴ GOTTFRIED JOHANN DLABAČ: *Allgemeines historisches Künstler–Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*, sv. 1, Prag: Gottlieb Haase, 1815, sl. 618.

²⁸⁵ Srov. heslo „Clemens, non Papa Jacobus“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 6, London: Macmillan, 2001, s. 28–33.

²⁸⁶ RISM 1554².

²⁸⁷ CZ–HKm, Ms. II A 30, f. 36^v; CZ–ROk, Ms. A V 22, f. 24^r. Srov. *Motet Database Catalogue Online*, dostupné z <http://www.arts.ufl.edu/motet/default.asp>.

²⁸⁸ Další výskyty mše *Ego flos campi*: A–Wn, Ms. 15.950, ff. 60^v–90^r; Ansbach, Regierungsbibliothek, Ms. VI. g. 15, ff. 45^v–95^r; D–MG, Mus. Ms. 40015, ff. 1^v–19^r; Pl–WRu, Ms. 19, No. 1. Srov. MILTON

V českých pramenech můžeme poměrně vzácně narazit na tvorbu italského skladatele VINCENZA RUFFA (c1508–1587). Ten působil na kapelnických postech v Savoně, rodné Veroně, dále v Miláně, Pistoie a Sacile. Jeho kompoziční styl – ovlivněný SVATÝM KARLEM BOROMEJSKÝM – je spojován zejména s estetikou nastupující protireformace.²⁸⁹ V ústecké hlasové knize jsou zapsány dvě mše – *Missa Sanctissimæ Trinitatis* je zde uvedena anonymně, *Missa super Tulerunt Dominum* (předloha vlastní) nese autorskou atribuci. Obě dvě vyšly tiskem roku 1574 v RUFFOVĚ sbírce *Il quarto libro di messe a sei voci*.²⁹⁰

Vlámský skladatel JACOB REGNART (1540/1545–1599) patří mezi skupinu hudebníků, kteří zasvětili takřka celý svůj život službě habsburské dynastii. REGNART sloužil v kapele arciknížete a pozdějšího císaře MAXMILIÁNA II. i jeho syna, arciknížete FERDINANDA TYROLSKÉHO, a svou kariéru zakončil ve službách císaře RUDOLFA II.²⁹¹ *Missa super Intuemini* (předloha vlastní) je v ústecké hlasové knize dochována unikátně.²⁹²

Jméno JACOBA SYRINGA je hudebním historikům známo jen skrze dochované tisky jeho skladeb, v nichž je titulován jako „hudebník a prokurátor vévodského soudu v Zell“.²⁹³ *Missa super Gaudete filiae* je stejně jako mše SIMONA BARIONA MADELKY (v tomtéž prameni) a PAVLA SPONGOPÆA JISTEBNICKÉHO (v hlasových knihách klatovských literátů) komponována na předlohu JACOBA MEILANDA.

Později připsanou část rukopisu otevírá introitus *Rorate cæli* LEONARDA LECHNERA (c1553–1606), který se svým zařazením mezi mešní kompozice z celkového charakteru pramene poněkud vymyká. Luteránský skladatel LECHNER vystřídal za svůj relativně krátký život několik působišť – Landshut, Mnichov, Norimberk, Hechingen a Stuttgart. V posledních dvou jmenovaných městech zastával funkci dvorního kapelníka.²⁹⁴ Skladba *Rorate cæli* je

STEINHARDT (ed.): *Jacobus Vaet. Sämtliche Werke IV. Band I Messen* (= Denkmäler der Tonkunst in Österreich, 108/109), Graz: Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1964, s. 177.

²⁸⁹ Srov. LEWIS LOCKWOOD: *The Counter-Reformation and the Masses of Vincenzo Ruffo* (= Studi di musica veneta, 2), Wien: Universal-Edition, 1970, 290 s.

²⁹⁰ RISM R 3055. Moderní edice LEWIS LOCKWOOD (ed.): *Vincenzo Ruffo, Seven Masses. Part II: Four Later Masses* (= Recent Researches in the Music of the Renaissance, 33), Middleton: A-R Editions, 1979, s. 72–118 (*Missa Sanctissimæ Trinitatis*).

²⁹¹ Srov. heslo „Regnart, Jacob“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 21, London: Macmillan, 2001, s. 118–121.

²⁹² WALTER PASS: *Thematischer Katalog sämtlicher Werke Jacob Regnarts (ca. 1540–1599)* (= Tabulæ musicæ Austriacæ, 5), Wien: Böhlau, 1969, s. 102.

²⁹³ ROBERT EITNER: *Biographisch-bibliographisches Quellen-Lexikon der Musiker und Musikgelehrten der christlichen Zeitrechnung bis zur Mitte des neunzehnten Jahrhunderts*, sv. 9, Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1903, s. 338.

²⁹⁴ Srov. heslo „Lechner, Leonard“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 14, London: Macmillan, 2001, s. 441–444.

součástí sbírky *Liber missarum sex et quinque vocibus cum adiunctis aliquot Introitibus in præcipua festa*, vyšlé v Norimberku u KATHARINY GERLACHOVÉ roku 1584.²⁹⁵

Závěr rukopisu patří mimo jiné mešní tvorbě autorů spojených s hudební kulturou dvora císaře RUDOLFA II. Prvním z této dvojice je CAMILLO ZANOTTI (c1545–1591), jenž byl v letech 1586–1591 císařovým vicekapelníkem.²⁹⁶ Obě dvě pětihlasé mše – *Missa super Propter charitatem* (předloha neznámá) a *Missa brevis* – tvoří součást tisku *Missarum cum quinque vocibus liber primus*, vydaného v Benátkách u ANGELA GARDANA roku 1588.²⁹⁷

Jednou mešní kompozicí je zastoupen i císařský kapelník PHILIPPE DE MONTE (1521–1603). *Missa super Miserere mei Deus* (předloha neznámá) však nefiguruje v žádném z dostupných soupisů jeho díla.²⁹⁸ Opět zde stojíme před dilematem, zda se jedná o nesprávnou atribuci, nebo o unikátní dochování.

Také další kompozice – šestihlasá *Missa super Sancti Nicolai* – je v rukopisu přiřknuta rudolfínskému skladateli, konkrétně JACOBOVI DE KERLE (1531/1532–1591). Jedná se však o špatnou atribuci, neboť ve skutečnosti jde o věhlasnou *Missu Papæ Marcelli* GIOVANNIHO PIERLUIGIHO DA PALESTRINA (1525/26–1594), který ji vydal roku 1567 u dědiců římského tiskaře VALERIA DORICA ve sbírce *Missarum liber secundus*.²⁹⁹ V ústeckém prameni chybí *Agnus Dei II*.

Rukopis uzavírá pětihlasé mešní officium JIŘÍHO MOLITORA JABLONSKÉHO *Rorate cæli desuper*. MOLITOR pocházel z Německého Jablonného a působil v Ústí nad Labem jako školní rektor od konce 16. století až do roku 1622. Literatura uvádí pouze jeho příležitostné skladby, související s autorovými aktivitami v humanistických kruzích.³⁰⁰

²⁹⁵ RISM L 1298. Moderní edice in WALTHER LIPPHARDT (ed.): *Leonhard Lechner Werke. 8. Liber Missarum sex et quinque vocum adjunctis aliquot Introitibus in præcipua festa 1584*, Kassel: Bärenreiter, 1964, s. 134–137.

²⁹⁶ Srov. heslo „Zanotti, Camillo“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 27, London: Macmillan, 2001, s. 746–747. K ZANOTTIHO pražskému působení nejnověji JOSEF ŠEBESTA: *Camillo Zanotti. Il primo Libro de Madrigali a Cinque Voci (Venetia M.D.LXXXVII). Nové poznatky k životu a dílu málo známé osobnosti na císařském dvoře Rudolfa II. v Praze, s kompletní edicí první knihy madrigalů*, diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha, 2002, 196 s.

²⁹⁷ RISM Z 75.

²⁹⁸ GEORGE ALBERT MICHAEL: *The Parody Mass Technique of Philippe de Monte*, sv. 1, disertační práce New York University, New York, 1959, s. 3–13; CARMELO PETER COMBERIATI: *Late Renaissance Music at the Habsburg Court. Polyphonic Settings of the Mass Ordinary at the Court of Rudolf II (1576–1612)* (= Musicology Series, 4), New York: Gordon and Breach Science Publishers, 1987, s. 58–61; heslo „Monte, Philippe“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 17, London: Macmillan, 2001, s. 16–21.

²⁹⁹ RISM P 660. Moderní edice: FRANZ XAVER HABERL (ed.): *Zweites Buch der Messen von Pierluigi da Palestrina* (= Pierluigi da Palestrina's Werke, 11), Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1881, s. 128–155; RAFFAELE CASIMIRI (ed.): *Il libro secondo delle messe a 4, 5 e 6 voci secondo la stampa originale del 1567 e la ristampa del 1600* (= Giovanni Pierluigi da Palestrina. Le opere complete, 4), Roma: Fratelli Scalera, 1939, s. 167–201.

³⁰⁰ *Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 2, Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, s. 108; *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, sv. 3, Praha: Academia, 1969, s. 368.

Pramen o 261 papírových foliích má rozměry 575 × 435 × 80 mm. Rozměry vazby jsou 575 × 435 mm, rozměry folií pak 560 × 415 mm. Organismus vazby je velice těžce poškozen, usňový pokryv lepenkových desek při okrajích otrhán a chybí při hlavě a patě knihy, v kloubu je předřen, takže dvojvazy jsou odhaleny. Jedná se o pozdně renesanční vazbu, typologicky příslušející konci 16. a prvním dekádam 17. století. Jde o kombinaci typu zlacené vazby a vazby slepotiskové. Stav zachování materiálu a dochované typologicky relevantní znaky výzdoby neumožňují zatím bližší atribuci výzdoby vazby z hlediska provenience ani knihařské dílny, zato však lze materiál celkem přesně datovat z hlediska doby vzniku výzdoby, která je manýristická, typicky středoevropská a poukazuje na dobu kolem roku 1600.

Na předním přidešti v levém horním rohu se nachází novodobá signatura „AZ 33/1–11“. V pravém dolním rohu je pak značka „lg 4 800/4.000,-“ a kulaté razítko „Hudební oddělení Národního muzea“ s označením „151/55 inv. č. 33“. Zadní přidešti je rovněž opatřeno v levém dolním rohu signaturou „AZ 33/1–11“ a razítkem „Národní muzeum–Muzeum české hudby“ s inventárním číslem „inv. č. 33“.

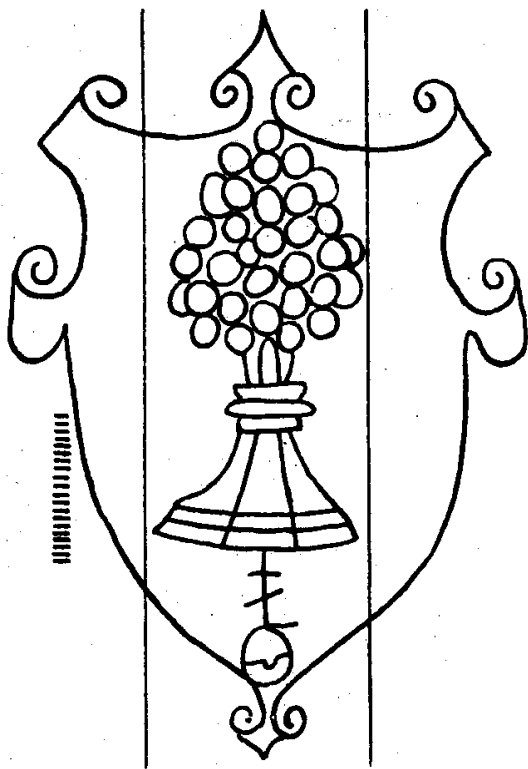
Rukopis je svázan do 44 složek, převážně trinií. Na jeho výrobu byly použity tři druhy papíru. První z nich nese filigrán zobrazující borovou šišťici (**obr. 4.8**) a vyskytuje se na foliích 1–154.³⁰² Papír upotřebený pro druhou část kodexu (ff. 155–255) má vodoznak ve tvaru kříže (**obr. 4.9**),³⁰³ třetí průsvitka je pak variantou jihlavského městského znaku (**obr. 4.10**) a vyskytuje se pouze na posledních pěti foliích.³⁰⁴

³⁰¹ Podrobný popis a kompletní edici pramene viz JAN BAŤA (ed.): *Kutnohorský kodex (Praha, Národní muzeum – České muzeum hudby, sign. AZ 33)* (= *Clavis monumentorum musicorum Regni Bohemiæ, A I*), Praha: Koniasch Latin Press, 2008, s. x–xii.

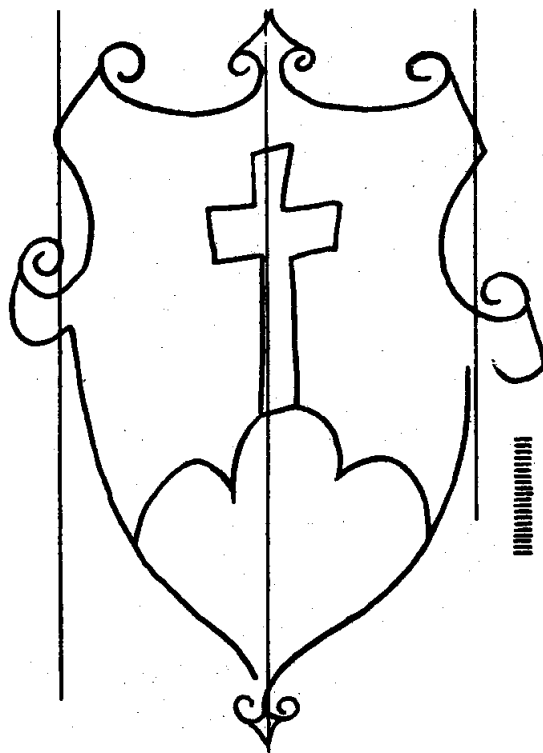
³⁰² CHARLES MOÏSE BRIQUET: *Les filigranes. Dictionnaire des marques du papier*, sv. 2, Leipzig 1923, nr. 2122. Datace: Augsburg 1568, Graz 1568, Praha 1572–1581, Vídeň (Augsburg) 1576.

³⁰³ CHARLES MOÏSE BRIQUET: *op. cit.*, sv. 1, Leipzig 1923, nr. 1245. Datace: Praha 1577–1594, Hannover 1583.

³⁰⁴ Fr. 256–261. CHARLES MOÏSE BRIQUET: *op. cit.*, sv. 4, Leipzig 1923, nr. 12463. Datace: Praha 1560–86, Morava 1585.



Obrázek 4.8

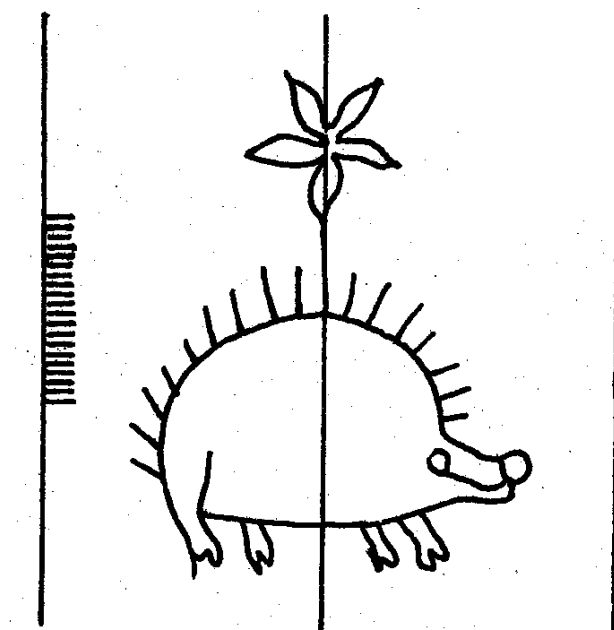


Obrázek 4.9

Přesnější dataci slouží donační přepis na f. 1^r, podle něhož dal tuto zpěvní knihu pro kůr kostela svatého Jakuba v Kutné Hoře vyrobit královský rychtář a poté primátor ZIKMUND KOZEL Z RÝZNŤÁLU (1548–1598). V souvislosti s jeho primátorským úřadem je pak možno datovat vznik rukopisu po roce 1593.

Na vzniku rukopisu se podíleli dva písaři. Ruka A (ff. 1^r–154^r) patří s největší pravděpodobností císařskému notistovi LEONHARDTU FRANZOVI,³⁰⁵ ruka B (ff. 155^v–261^r) zatím nebyla ztotožněna s žádným ze známých písařů.

³⁰⁵ Potvrzuje to i paleografická analýza LILIAN P. PRUETT: *Sixteenth-Century Manuscripts in Brussels, Berlin and Vienna. Physical Evidence as a Tool for Historic Reconstruction*, in: *Revue belge de musicologie* 50, 1996, s. 73–92.



Obrázek 4.10

Rukopis obsahuje jedenáct mešních ordinárií pro pět až osm hlasů, z nichž první dvě jsou zapsána anonymně:

ff. 1 ^v –23 ^r	[PHILIPPE DE MONTE]: <i>Missa Septimi toni</i> (5 hl.)
ff. 24 ^v –48 ^r	[PHILIPPE DE MONTE]: <i>Missa super Cara la vita mia</i> (6 hl.)
ff. 49 ^v –67 ^r	CARL LUYTHON: <i>Missa super Filiae Hierusalem</i> (6 hl.)
ff. 68 ^v –86 ^r	PHILIPP SCHÖNDORFF: <i>Missa super La dolce vista</i> (6 hl.)
ff. 87 ^v –119 ^r	GIORGIO FLORI: <i>Missa super Ung jour l'amant</i> (8 hl.)
ff. 120 ^v –154 ^r	PHILIPPE DE MONTE: <i>Missa Confitebor tibi Domine</i> (8 hl.)
ff. 155 ^v –176 ^r	GIORGIO FLORI: <i>Missa super Ecco ch'io lass'il core</i> (6 hl.)
ff. 176 ^v –195 ^r	PHILIPPE DE MONTE: <i>Missa sine nomine</i> (6 hl.)
ff. 195 ^v –210 ^r	PHILIPP SCHÖNDORFF: <i>Missa Usquequo Domine</i> (6 hl.)
ff. 210 ^v –237 ^r	JACOB REGNART: <i>Missa super Poi che'l mio largo pianto</i> (6 hl.)
ff. 237 ^v –261 ^r	GIULIO BELL: <i>Missa super Tanto tempore vobiscum sum</i> (8 hl.)

Autoři, jejichž mešní tvorba je v rukopisu zastoupena, patří až na jednu výjimku do okruhu habsburských dvorských kapel jak v Praze (Vídni), tak v Innsbrucku a Štýrském Hradci. PHILIPPE DE MONTE (1521–1603), CARL LUYTHON (1557/58–1620), JACOB REGNART (1540/45–1599) a PHILIPP SCHÖNDORFF (1565/70–c1617) působili na dvoře RUDOLFA II., GIORGIO FLORI (c1558–c1594) a JACOB REGNART byli ve službách arciknížete FERDINANDA TYROLSKÉHO v Innsbrucku, nicméně vyrůstali rovněž na dvoře ve Vídni. Tomuto repertoáru

se zdálivě vymyká GIULIO BELLİ (c1560–c1621), který sice po celý svůj život neopustil Itálii, ale jeho dílo bylo v Čechách známo.³⁰⁶ Je rovněž pravděpodobné, že BELLİHO mše se vyskytovala i v repertoáru rudolfínské kapely, neboť zmínku o ní nalézáme v inventáři kláštera ve Zlaté Koruně, kde pobýval na odpočinku císařský altista BONAVENTURA LE FEBURE, který klášteru odkázal svou sbírku hudebnin.³⁰⁷ Jak ale ukazuje nová komentovaná edice inventáře od MARTINA HORYNY, hudebniny si mohl pořizovat pro privátní hudební produkce také sám opat MELICHAR HÖLDERLE.³⁰⁸

Kodex tedy evidentně vznikl v okruhu panovnického dvora, s císařským prostředím ho navíc spojuje nejen písarská ruka a repertoár, ale i použití shodného papíru s některými konkordujícími prameny, příslušejícími k rudolfínské kapele (A–Wn, Ms. 15.948 – PHILIPPE DE MONTE: *Missa sine nomine*; A–Wn, Ms. 16.194 – GIORGIO FLORI: *Missa Ung jour l'amant*).

Graduál Trubky z Rovin

Tomuto rukopisu bude věnována podrobná sonda,³⁰⁹ proto se na tomto místě omezíme jen na několik základních konstatování. Pramen je pouhým zlomkem z kdysi bohatého hudebního fondu literátského bratrstva u Panny Marie před Týnem v Praze. Jedná se o jedinou hlasovou knihu – *Quinta vox* – z původně osmihlasého kompletu, který dal vyrobit pro týnské literátské bratrstvo staroměstský měšťan KAREL TRUBKA Z ROVIN (1549–1603); po jeho smrti nechal zakázku dokončit jeho syn VÁCLAV (1569–1627). Komplet hlasových knih, jenž byl dokončen roku 1604, obsahuje 26 mešních officií, 6 samostatných ordinárií, 1 Kyrie, 4 samostatné části propria, 1 pašije, 14 nešporních hymnů, 2 písně a vícehlasé odpovědi ke čtení a prefaci. Z českých autorů jsou jmenovitě zastoupeni PAVEL SPONGOPÆUS JISTEBNICKÝ (c1560–1619) a blíže neznámý ANDREAS PRASINUS PRAGENUS († c1604), ze zahraničních pak GIULIO BELLİ, LUCA MARENZIO (1553/4–1599), MICHELE VAROTTO (c1550–1599) a ANTONIO MORTARO (činný 1587–1610).

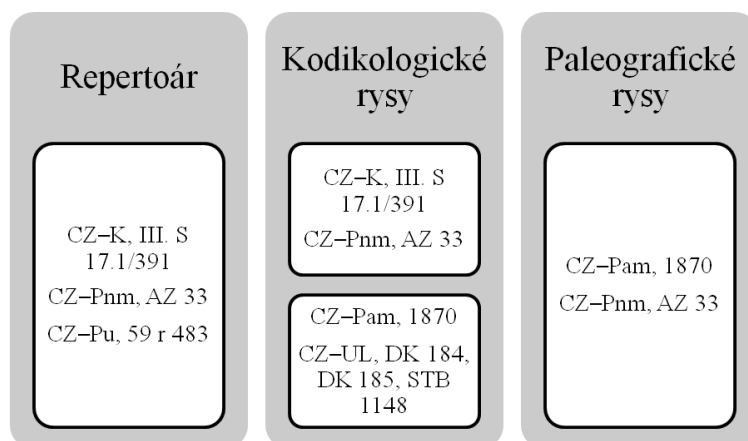
³⁰⁶ Srov. JAN BAŤA: *Kutnohorský kodex*, diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha 2003, s. 41–43.

³⁰⁷ HYNEK GROSS: *Inventář bývalého kláštera ve Zlaté Koruně sepsaný po smrti opata Melichara Hölderla r. 1608*, in: Sborník historického kroužku 1926, s. 154.

³⁰⁸ Srov. MARTIN HORYNA: *Inventář z roku 1608 jako svědectví o hudebním životě zlatokorunského kláštera*, in: TÝŽ: *Studie a edice k dějinám české hudby 15. a 16. století*, disertační práce Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 97–106.

³⁰⁹ Viz s. 92–125.

V rámci této devítičlenné skupiny pramenů je možno nalézt několik typů vnitřních souvislostí. Jedním z výrazných pojítek je repertoár, který spojuje krumlovské rukopisy (resp. rukopis III. S 17.1/391), ústeckou hlasovou knihu *Quinta vox* a Kutnohorský kodex, obsahující mešní skladby autorů z okruhu císařského dvora, případně vedlejších habsburských dvorů. Zmíněné rukopisy navíc nesou společné kodikologické a paleografické rysy (zejm. vazba, formát a notopis). Krumlovský mešní chorbuch dokonce s ústeckou hlasovou knihou *Quinta vox* konkorduje. Těsnější sepětí rukopisů lze pozorovat obzvláště na mešních kompozicích. Repertoárově rozdílná hlasová kniha týnských literátů sem zapadá zejména díky charakteru výzdoby vazby, částečně však i z paleografických důvodů (výrazná podobnost písařské ruky B v TRUBKOVĚ graduálu a ruky B v Kutnohorském kodexu).³¹⁰ S charakterem výzdoby a způsobem zpracování graduálu TRUBKY Z ROVIN pak souvisí trojice ústeckých hlasových knih. Pro lepší názornost vyjadřuje vztahy mezi výše zmíněnými rukopisy následující schéma (**obr. 4.11**).



Obrázek 4.11

Na základě vypořizovaných společných znaků se tak nabízí myšlenka, že i polyfonní rukopisy měly svou pražskou profesionální dílnu (či dílny), z nichž jedna byla pravděpodobně z okruhu panovnického dvora. A právě tam předpokládám společné ohnisko vzniku zmíněné skupiny polyfonních rukopisů, přestože vznikaly v delším časovém úseku nezávisle na sobě. Tato problematika však vyžaduje další srovnávací studium založené na mnohem rozsáhlejšímu pramenném materiálu. Stejně tak je nezbytné prověřit možné námitky, že dochovaný korpus rukopisů představuje z celkového úhrnu dobové pramenné základny pouhý zlomek, a tudíž

³¹⁰ K tomuto problému podrobněji na s. 106–107.

nelze přijímat tak dalekosáhlé závěry, nebo že způsoby šíření polyfonního repertoáru nejsme dnes z důvodu jejich rozmanitosti schopni beze zbytku rozkrýt.

Premýšlíme-li tedy nad problematikou Prahy jako centra výroby polyfonních rukopisů, okruh potenciálních pramenů se nám nezanedbatelným způsobem rozroste. V dalším výkladu se však budeme věnovat především těm pramenům, jejichž pražskou provenienci (z hlediska místa vzniku) lze prokázat a jež byly zároveň živou součástí hudební kultury Starého Města pražského v letech 1526–1620. Jedná se jak o prameny jednohlasé hudby, tak polyfonie, nebo hudební teorie. Většinou půjde o rukopisy, u nichž lze do jisté míry určit přesný původ, protože u pramenů tištěných – i přes jejich četnost – není možné při absenci *ex libris* nebo jiných vlastnických přípisů jejich pražskou provenienci automaticky předpokládat. Z úsporných důvodů je v poznámkovém aparátu uvedeno pouze místo uložení a základní literatura (pokud existuje).³¹¹ Podrobný obsah většiny rukopisů lze snadno zjistit v dostupných elektronických databázích.³¹² Pro lepší názornost jsou všechny pojednávané prameny zasazeny do výřezu staré mapy Prahy z roku 1815, jež je dílem důstojníka rakouského dělostřelectva JOSEFA JÜTTNERA (1775–1848).

Prameny obsahující jednohlasou hudbu k liturgii

Jde o poměrně velkou a nesourodou skupinu rukopisů, které nám snad budou časem schopny podat podrobnější obraz liturgického provozu jak v převažujících utrakvistických chrámech, tak i v nečetných katolických kostelích.

Pro Staré Město pražské jsme schopni doložit přesnou lokalizaci u třinácti pramenů. Až na jedinou výjimku (procesionál písaře JIŘÍKA Z PROSTĚJOVA) se jedná o rukopisy utrakvistické provenience. Jsou to:

- kostel Panny Marie před Týnem
 - graduál SIXTA Z OTTERSODORFU (1578)³¹³

³¹¹ Zkratky institucí jsou uvedeny podle *RISM-Bibliothekssigel. Gesamtverzeichnis*, München: G. Henle; Kassel: Bärenreiter, 1999, s. 14–18.

³¹² Mínen je zde především LIMUP – Liturgical Manuscripts of Utraquist Provenience. Dostupné na internetu: <<http://www.clavmon.cz/limup>>.

³¹³ GB–Lbl Ms. Add. 16.175 (1. díl), CZ–Pu, Ms. XXIII B 8 (3. díl), 2. díl je nezvěstný.

Původně trojdílný graduál vznikl v poslední čtvrtině 16. století v dílně JANA TÁBORSKÉHO Z KLOKOTSKÉ HORY pro kostel Panny Marie před Týnem. Zpěvy v něm obsažené byly dle svědectví obou dochovaných předmluv sebrány humanistou a politikem SIXTEM Z OTTERSODORFU († 1583). Kromě jeho samotného výrobu finančně podpořili i další donátoři, z nichž největším dílem přispěla ANNA DVORSKÁ.³¹⁴

- Týnský misál (1521)³¹⁵

Iluminovaný a částečně notovaný latinský misál s titulem *Missale fraternitatis Lætæ Curiae* byl vyroben pro blíže nespecifikované bratrstvo u kostela Panny Marie před Týnem. Vazba je sice datována rokem 1521, avšak styl výzdoby napovídá, že pramen vznikl mnohem dříve než v první čtvrtině 16. století.³¹⁶

- kostel svatého Mikuláše

- graduál kostela svatého Mikuláše (přelom 15. a 16. století)³¹⁷

Latinský graduál z konce 15. století se do staroměstského kostela svatého Mikuláše dostal až druhotně. Roku 1579 ho zakoupil rektor tamější školy JAN ČÁSLAVSKÝ. Po roce 1600 byl součástí knihovny metropolitního kanovníka JIŘÍHO BARTHOLDA PONTANA Z BREITENBERKA († 1614). Nejmladší přípis ho lokalizuje ke kostelu svatého Matěje v pražské Šárce.³¹⁸

- kostel svatého Haštala

- graduál kostela svatého Haštala (před 1580)³¹⁹

Zimní část česky psaného graduálu byla dle komemorativního přípisu roku 1580 opravena nákladem osadních u kostela svatého Haštala. Zdá se však, že pramen vznikl již dříve v dílně JANA TÁBORSKÉHO Z KLOKOTSKÉ HORY.³²⁰

- Roráte LORENCE BENJAMÍNA ODHÁJE (1607)³²¹

³¹⁴ BARRY F. H. GRAHAM: *Bohemian and Moravian Graduals 1526–1620*, Turnhout: Brepols, 2006, s. 260–263.

³¹⁵ CZ–Pmp, Ms. IV/C–D/1.

³¹⁶ Srov. FRANTIŠEK BENEŠ: *Misál Týnský*, in: Památky. Listy pro archæologii a historii 9, 1871–1873, sl. 397–406.

³¹⁷ CZ–Pu, Ms. XII A 21.

³¹⁸ VÁCLAV PLOCEK: *Catalogus codicum notis musicis instructorum qui in Bibliotheca publica Rei Publicae Bohemicae Socialisticae in Bibliotheca Universitatis Pragensis servantur*, Praha: Academia, 1973, s. 430–433; BARRY F. H. GRAHAM: *op. cit.*, s. 353–355.

³¹⁹ CZ–KRá, Ms. M I–1.

Nenotovaný papírový rukopis napsal roku 1607 staroměstský měšťan LORENC BENJAMÍN ODHÁJ, pravděpodobně pro svou osobní potřebu. Rod ODHÁJŮ nalézáme mezi donátory haštalského chrámu. V prameni však lze nalézt provenienční přípisky směřující jak ke kostelu sv. Haštala, tak ke kostelu Panny Marie před Týnem. Od roku 1622 do roku 1739 totiž tyto farní obvody tvořily jeden celek. Znamená to tedy, že rukopis byl užíván i po roce 1620.³²²

- kostel svatého Michala

- graduál literátů kostela svatého Michala (poslední čtvrtina 16. století)³²³

Papírový rukopis vznikl v dosud neurčené dílně během poslední čtvrtiny 16. století pro literátské bratrstvo u kostela svatého Michala, který byl později součástí kláštera servitů. V prameni se na několika místech objevuje datace rokem 1587. Rukopis je v odborné literatuře dobře znám zejména z hudebněikonografického hlediska, neboť obsahuje celostránkové vyobrazení svatomichalských literátů.³²⁴

- kostel svatého Havla

- graduál MAGDALENY OD ZLATÉ HVĚZDY (1576)³²⁵

Pergamenový graduál vznikl v poslední čtvrtině 16. století v novoměstské dílně JANA KANTORA STARÉHO. Potřebám svatohavelského literátského bratrstva sloužil prokazatelně až v roce 1646, kdy byl dle komemorativního přípisu jeho nákladem obnoven. Podle BARRYHO F. H. GRAHAMA tvoří dvoudílný celek s následujícím graduálem.³²⁶

- graduál literátů u svatého Havla (1576)³²⁷

³²⁰ BARRY F. H. GRAHAM: *op. cit.*, s. 237–240.

³²¹ CZ–Pu, Ms. XVII E 29.

³²² KAREL NAVRÁTIL: *Osudy kostela, fary a školy u sv. Haštala v Starém Městě Pražském* [!], Praha: Rohlíček a Sievers, 1861, s. 15; FRANTIŠEK EKERT: *Posvátná místa král. hl. města Prahy. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlavním městě království Českého*, sv. 1, Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1883, s. 461; JOSEF TRUHLÁŘ: *Katalog českých rukopisů C. k. veřejné a universitní knihovny pražské*, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906, s. 81.

³²³ CZ–Pnm, Ms. I A 15.

³²⁴ PAVEL BRODSKÝ: *Katalog iluminovaných rukopisů Knihovny Národního muzea v Praze*, Praha: Koniasch Latin Press, 2000, s. 5; BARRY F. H. GRAHAM: *op. cit.*, s. 428–430.

³²⁵ CZ–Pu, Ms. XVII A 41.

³²⁶ BARRY F. H. GRAHAM: *op. cit.*, s. 384–386.

Druhý díl pergamenového graduálu vznikl ve stejné době i dílně jako předchozí pramen. Svatohavelskými literáty byl obnoven roku 1650.³²⁸

- Betlémská kaple

- tzv. graduál obce Staroměstské (1561)³²⁹

Pergamenový graduál byl dokončen roku 1565 v dílně JANA TÁBORSKÉHO Z KLOKOTSKÉ HORY. Na jeho výrobě se výrazně podílel TÁBORSKÉHO učedník MATĚJ PECKA Z KLATOV. Na základě nedávného výzkumu byl rukopis nově lokalizován do Betlémské kaple.³³⁰

- kancionál Betlémské kaple (1590)³³¹

Papírový rukopis, vzniklý v dílně písaře JAKUBA HRADECKÉHO, byl roku 1590 darován JANEM STARŠÍM LIBOCKÝM Z LIBÉ HORY. Vedle vícehlasých písňových úprav pramen obsahuje jednohlasý nešporní repertoár.³³²

- kostel svatého Valentina

- tzv. Křižovnický graduál (polovina 16. století)³³³

Dvoudílný pergamenový graduál vznikl během 2. poloviny 16. století v dosud neznámé dílně. Původně byl atribuován kostelu Panny Marie před Týnem. Podle nejnovějších zjištění však patří literátskému bratrstvu u kostela sv. Valentina. Důležitou roli při pořizování pramene hrál jeden z představitelů svatovalentinských literátů JAN KOTVA PLZEŇSKÝ. V nedávné době se též podařilo graduál doplnit o vyřezaná folia, jež se nacházejí ve sbírce zlomků Knihovny Národního muzea (CZ–Pnm, Ms. 1 B a 10).³³⁴

- kostel svatého Jiljí

³²⁷ CZ–Pu, Ms. XVII B 19.

³²⁸ BARRY F. H. GRAHAM: *op. cit.*, s. 400–402.

³²⁹ CZ–Pu, Ms. XVII A 40.

³³⁰ Srov. MARTINA KRATOCHVÍLOVÁ: *K provenienci Křižovnického a Staroměstského graduálu*, in: *Umění* 53, 2005, s. 323–334; PAVEL BRODSKÝ: *op. cit.*, s. 319; BARRY F. H. GRAHAM: *op. cit.*, s. 380–383.

³³¹ CZ–Pam, Ms. 7847.

³³² JANA NOVOTNÁ: *Vícehlasá zpracování mešního propria v období české renesance*, in: *Miscelanea musicologica* 33, 1992, s. 9–31.

³³³ CZ–Pu, Ms. Křiž. XVIII A 6, Křiž. XVIII A 7.

³³⁴ MARTINA KRATOCHVÍLOVÁ: *K provenienci Křižovnického a Staroměstského graduálu*, in: *Umění* 53, 2005, s. 323–334; BARRY F. H. GRAHAM: *op. cit.*, s. 409–414. K osobnosti JANA KOTVY PLZEŇSKÉHO viz JOSEF JANÁČEK: *Obrázek ze života rudolfínské Prahy*, Praha: Orbis, 1958, *passim*.

- graduál kostela svatého Jiljí (2. polovina 16. století)³³⁵

Papírový graduál, v současné době těžce poškozený korozí inkoustu, byl podle BARRYHO F. H. GRAHAMA napsán kolem roku 1600 (je však pravděpodobně starší), snad pro kostel sv. Jiljí na Starém Městě pražském, jak svědčí pozdější přípis na f. 1^r. Na stejném foliu je exlibris vyšehradského kanovníka JOSEFA FRANTIŠKA DEVOTYHO (1780–1865), v jehož pozůstalosti se pramen dochoval.³³⁶

- kostel svatého Kříže Většího

- „Rybářovský“ graduál (1568)³³⁷

Podle kolofónu byl tento pergamenový graduál dokončen roku 1568 v dílně ADAMA KAZIBABY z KOSMAČOVA. Do jisté míry se na jeho výrobě podílel i JAN TÁBORSKÝ Z KLOKOTSKÉ HORY. Z obsahu vyplývá, že byl pořízen pro potřeby kostela sv. Kříže Většího na Starém Městě pražském.³³⁸

- graduál JAKUBA SKLENÁŘE³³⁹

Papírový graduál sepsaný JAKUBEM SKLENÁŘEM, dokončený dle kolofonu roku 1574, patří ke stejnému kostelu jako předešlý pramen.³⁴⁰

- kostel svaté Anny

- procesionál písaře JIŘÍKA Z PROSTĚJOVA (1507)³⁴¹

Jediný pramen katolické provenience vznikl roku 1507 dle přípisu na ff. 77^v–78^r „*k památce nábožné a v Bohu milé panně a sestře Magdaleně u svaté Anny*“. Notoval ho dominikán JIŘÍK Z PROSTĚJOVA pro staroměstský konvent sester dominikánek.³⁴²

³³⁵ CZ–CHRM, Ms. 27409.

³³⁶ BARRY F. H. GRAHAM: *op. cit.*, s. 156–158.

³³⁷ A–Wn, Ms. 15.509.

³³⁸ ANTONÍN RYBIČKA: *Tři staročeské kancionály, nacházející se v c. k. dvorské bibliotéce vídeňské. III. Kancionál Rybářovský od sv. Kříže Většího v Praze*, in: *Památky archaologické a místopisné* 12, 1865, s. 84–88; BARRY F. H. GRAHAM: *op. cit.*, s. 586–589.

³³⁹ CZ–Pu, Ms. XVII B 21.

³⁴⁰ BARRY F. H. GRAHAM: *op. cit.*, s. 406–408.

³⁴¹ CZ–Pnm, Ms. XVI G 17.

- kostel svatého Štěpána Menšího
 - tzv. Unhošťský rorátník (1603–1609)³⁴³

Papírový rorátník byl dosud považován za pramen ze 17. století, který byl roku 1653 darován JAKUBEM DOBŘANSKÝM Z NIGROPONTU unhošťskému literátskému bratrstvu. Jeho původní datace a provenience jsou však odlišné. Na základě heraldické analýzy donátorských erbů byla jeho datace posunuta na počátek 17. století a provenience určena ke staroměstskému kostelu svatého Štěpána Menšího. Jeho výrobu finančně podpořil zejména JIŘÍ VOKOUN STARŠÍ Z VO-KOUNŠTEJNA.³⁴⁴

Prameny obsahující polyfonii

Pramenů s polyfonní hudbou, které by bylo možné jednoznačně lokalizovat, bohužel není mnoho. V drtivé většině případů se jedná o rukopisy; zatím totiž bylo nalezeno pouze několik tisků s *ex libris* pražského původu. Jednoznačně staroměstské provenience jsou:

- kostel Panny Marie před Týnem
 - graduál Trubky z Rovin (1605)³⁴⁵

Jediná dochovaná hlasová kniha – *Quinta vox* – z původně osmisvazkového kompletu byla pořízena na přelomu 16. a 17. století pro literátské bratrstvo u kostela Panny Marie před Týnem nákladem KARLA TRUBKY Z ROVIN († 1603), po jehož smrti na dokončení dohlížel jeho syn VÁCLAV (1569–1627). Obsahuje polyfonní zhudebnění mešních proprií a ordinárií pro celý církevní rok.³⁴⁶

- kostel svatého Haštala

³⁴² PAVEL BRODSKÝ: *Katalog iluminovaných rukopisů Knihovny Národního muzea v Praze*, Praha: Koniasch Latin Press, 2000, s. 274; DAGMAR ŠTEFANCOVÁ: *Zaniklé chrámy – živá hudba*, Praha: České muzeum hudby, 2007, s. 9, 12.

³⁴³ CZ–Pkřiz, Ms. sine sign.

³⁴⁴ MARTINA ŠÁROVCOVÁ: *Rébus Unhošťského rorátníku. K provenienci, objednavatelům a dataci iluminovaného hudebního pramene z počátku 17. století*, in: *Umění* 58, 2010, č. 6, s. 388–402.

³⁴⁵ CZ–Pam, Ms. 1870.

³⁴⁶ BARRY F. H. GRAHAM: *op. cit.*, s. 330–333. Srov. též stručnou charakteristiku na s. 78 a kapitolu 5.

- latinsko-český graduál kostela svatého Haštala (1. polovina 16. století)³⁴⁷

Papírový graduál obsahuje chorální zpěvy ordinaria a propria missæ, z velké části však i polyfonii pro 2–4 hlasy, zapsanou černou nebo bílou menzurální notací. VÁCLAV PLOCEK datuje kodex do 16. století, zatímco BARRY F. H. GRAHAM na konec 15. nebo počátek 16. století. Lokalizace pramene byla učiněna na základě výskytu propria ke SVATÉMU HAŠTALU s vyobrazením kostela.³⁴⁸

- Prachatický kancionál (1610)³⁴⁹

Pramen psal od roku 1610 kantor svatohaštalské školy VÍT VÁCLAV CHLUMECKÝ, který se později přesunul do jihočeských Prachatic. Obsahuje české a latinské písně, hymny a drobné liturgické skladby pro 3–8 hlasů.³⁵⁰

- kostel u Salvátora

- MARTIN KRUMBHOLTZ: *Und da die Bauleute der Grund legen*, Leipzig 1611³⁵¹

Tisk moteta MARTINA KRUMBHOLTZE, varhaníka ve staroměstském kostele svatého Mikuláše, představuje ojedinělý příklad příležitostné skladby, zkomponované pro slavnost položení základního kamene prvního luteránského kostela v hlavním městě českého království dne 27. července 1611.

- kostel svatého Martina Ve zdi

- hlasová kniha kostela svatého Martina Ve zdi (poslední čtvrtina 16. století)³⁵²

³⁴⁷ CZ–Pu, Ms. VI B 24.

³⁴⁸ VÁCLAV PLOCEK: *Catalogus codicum notis musicis instructorum qui in Bibliotheca publica Rei Publicae Bohemicae Socialisticae in Bibliotheca Universitatis Pragensis servantur*, sv. 1, Praha: Academia, 1973, s. 122–146; BARRY F. H. GRAHAM: *op. cit.*, s. 334–337.

³⁴⁹ CZ–Prachatic, Ms. I–B–2.

³⁵⁰ Kompletní edice viz MARTIN HORYNA (ed.): *Prachatický kancionál (1610). Cantilenae piae 4, 5, 6 et 8 vocum. Kritická edice* (= Monumenta musicae antiquae Bohemiae meridionalis, 3), České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2005, xlv, 296 s.

³⁵¹ RISM K 2830. ROBERT MARIA HAAS: *Die Grundsteinlegung der evangelischen Salvatorskirche 1611 mit der Weihmotette von Martin Krumboltz*, in: PAUL NETTL (ed.): *Hundert Türme. Ein Buch vom alten Prag*, Prag: Bücherstube, 1929, s. 126–146; JOSEF ŠEBESTA: *Luteránská hudba v Praze v předbělohorském období. Tři skicy z hudebního života rudolfínské Prahy*, disertační práce, Praha: Univerzita Karlova, 2006, s. 61–75.

³⁵² CZ–Pnm, Ms. AZ 4.

Lokalizace této hlasové knihy (*Altus*) je podložena přípisem na předním přideščí, nicméně datovaným až rokem 1655. Pramen obsahuje vícehlasé úpravy českých písní, dále česká a latinská moteta a polyfonní zpracování mešních proprií k vybraným svátkům liturgického roku.³⁵³

- jezuitská kolej v Klementinu

- ORLANDO DI LASSO: *Patrocinium musices*, München 1575³⁵⁴
- ORLANDO DI LASSO: *Patrocinium musices*, München 1576³⁵⁵
- GIOVANNI PIERLUIGI DA PALESTRINA: *Missarum liber quintus*, Roma 1590³⁵⁶

Jde o tři polyfonní tisky, u nichž je prokazatelná provenience z klementinské jezuitské koleje díky *exlibris* na titulním listu.³⁵⁷

Prameny dosud nelokalizované

Nezanedbatelná není ani skupina pramenů, jejichž pražská provenience je zřejmá, ale není možné je blíže lokalizovat. Vedle institucionálních sbírek sem patří i torza soukromých knihoven humanistických učenců, hudbymilovných měšťanů a šlechticů:

- konvolut hudebně teoretických traktátů z knihovny MATOUŠE PHILOMATA DAČICKÉHO (†1566)³⁵⁸
- rukopisná loutnová tabulatura FERDINANDA HOFMANNA Z GRÜNBÜHELU A STRECHAU (†1607)³⁵⁹
- konvolut polyfonních tisků a rukopisu z vlastnictví JIŘÍHO CAROLIDA Z KARLSPERKA (†1612)³⁶⁰

³⁵³ JANA NOVOTNÁ: *Vícehlasá zpracování mešního propria v období české renesance*, in: *Miscellanea musicologica* 33, 1992, s. 9–31.

³⁵⁴ CZ–Pu, 59 A 10 481. RISM L 877.

³⁵⁵ CZ–Pu, 59 A 10 482. RISM L 885.

³⁵⁶ CZ–Pu, 59 A 10 471. RISM P 670.

³⁵⁷ PETR DANĚK: *Tisky vokální polyfonie, rané monodie, hudební teorie a tabulatur v Čechách (1500–1630). Soupis dochovaných a v Čechách uložených tisků*, disertační práce Univerzity Karlovy, Praha 2005, s. 55, 56, 67.

³⁵⁸ CZ–Pnm, 98 B 46. Za upozornění na tento pramen děkuji DAGMARĚ ŠTEFANCOVÉ a PETRU DAŇKOVÍ. PETR DANĚK: *op. cit.*, s. 39; DAGMAR ŠTEFANCOVÁ: *Zaniklé chrámy – živá hudba*, Praha: České muzeum hudby, 2007, s. 9.

³⁵⁹ CZ–Bsa, Ms. G 10/1400. MILOSLAV ŠTUDENT: *Na loutnu hrát se učím... (Poznámky k hudebnosti šlechtického rodu Hoffmanů z Grünbühelu na přelomu 16. a 17. století)*, in: *Opus musicum* 22, 1990, s. 107–117.

- loutnová tabulatura psaná MIKULÁŠEM ŠMALEM z LEBENDORFU pro JAROSLAVA BOŘITU z MARTINIC (1582–1649)³⁶¹
- konvolut tisků italské monodie FRANCISCA GODEFRIDA TROILA z LESSOTHU († po 1622)³⁶²

K dosud neurčeným pražským chrámovým sbírkám náleží vedle jednohlasých graduálů,³⁶³ rorátníků,³⁶⁴ zlomků³⁶⁵ a dalších liturgických knih především známý polyfonní *Kodex Speciálník*, jenž je nyní uložen ve sbírce Muzea východních Čech v Hradci Králové.³⁶⁶ Pražské provenience je patrně i tzv. RACKŮV rukopis, obsahující vedle chorálního jednohlasu a menzurálních písní i vícetextová moteta a polyfonní zpracování částí mešního ordinária.³⁶⁷ Pramen vlastnil rektor malostranské partikulární školy JAN RACEK z CHOTĚŘINY (†1554). Oba posledně jmenované příklady patří ovšem k rukopisům vzniklým z větší části před začátkem sledovaného období.

Přehlédneme-li všechny dosud vyjmenované skupiny dochovaných pramenů, dojdeme ke korpusu čítajícímu řádově desítky položek, což je i přes všechny ztráty v průběhu staletí dynamických dějinných zvrátů poměrně vysoké číslo. Uvědomíme-li si navíc rozsah pražské tiskařské produkce jednohlasé i vícehlasé hudby, okruh potenciálních pramenů se nám podstatně rozrůstá do těžko přehlednutelné šíře. Vedle toho nacházíme i četné doklady o pramenech dnes nenávratně ztracených, o nichž se dozvídáme především díky pozůstalostním inventářům a dobovým soupisům institucionálních (tj. zejména kostelních) sbírek.³⁶⁸ Je nutno podotknout, že až do této chvíle se jednalo o prameny vzniklé z převážné většiny ve sledovaném období, tedy mezi lety 1526 a 1620. K tomuto korpusu však musíme dále připočítat i prameny o sto a více let starší, neboť i v nich nacházíme doklady pozdějšího

³⁶⁰ CZ–Pu, Se 1337. PETR DANĚK: *Rukopisná část konvolutu Se 1337*, diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha 1981, 198 s.

³⁶¹ CZ–Pu, Ms. XXIII F 174. JIŘÍ TICHOTA (ed.): *Loutnová tabulatura psaná Mikulášem Šmalem z Lebendorfu*, Praha: Pragopress, 1969, 34 s., faksimile.

³⁶² CZ–Pu, 11 B 41. JAN RACEK: *Italská monodie z doby raného baroku v Čechách*, Olomouc: Nakladatelství Velehrad, 1945.

³⁶³ CZ–Pnm, Ms. II B 4.

³⁶⁴ CZ–Pst, Ms. DF II 40, CZ–Pst, Ms. DF IV 3, CZ–Pst, Ms. DF IV 29.

³⁶⁵ Např. iniciála „S“ z liturgické knihy, snad graduálu kostela sv. Mikuláše na Starém Městě pražském. Srov. CZ–Pu, Ms. VII A 16/11.

³⁶⁶ CZ–HKm, Ms. II A 7.

³⁶⁷ CZ–Pu, VI C 20a.

³⁶⁸ JIŘÍ PEŠEK: *Z pražské kultury měšťanského soukromí před Bílou horou*, in: Hudební věda 20, 1983, s. 242–255; JIŘÍ FUKAČ – EVA CHMELÁŘOVÁ: *Katalog*, in: *Slovník české hudební kultury*, Praha: Editio Supraphon, 1997, s. 428–432.

užívání. Není to jen případ katedrálních rukopisů, ale i dalších pramenů z jiných pražských svatyní (na Starém Městě například graduál kostela svatého Mikuláše nebo mimo něj kolekce pramenů Královské kolegiální kapituly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě). Konečně nelze pominout ani tištěné hudební prameny, jejichž dedikace jsou adresovány staroměstské městské radě, nebo jsou v Praze pouze datovány.³⁶⁹

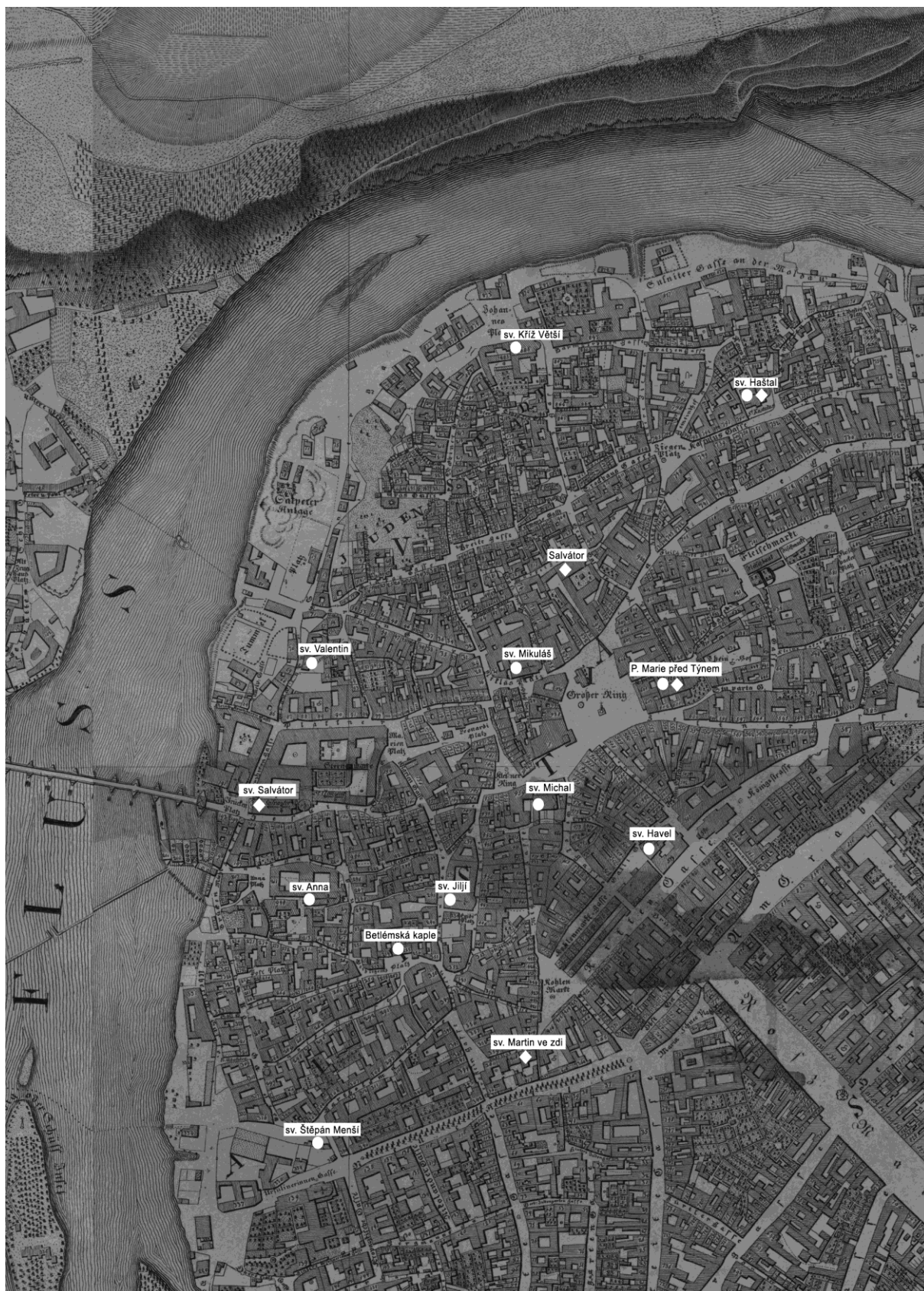
Kombinací svědectví všech uvedených pramenů si tak lze vytvořit víceméně konkrétní představu zejména o hudbě v pražských chrámech. Sféra světské hudby je nepoměrně hůře zachytitelná, hudba příležitostná a hudba spojená s nejnižšími patry městské společnosti nám pak téměř uniká.

Zasazení jednotlivých hudebních pramenů do výřezu mapy staré Prahy nám dává nejenom lepší představu o jejich prostorovém rozmístění, ale zároveň odhaluje zajímavé skutečnosti (**obr. 4.12**). Nejmarkantnější z nich je fakt, že přední pražské chrámy – jako byl například kostel Panny Marie před Týnem – přišly v průběhu staletí takřka o všechny relevantní pramenný materiál, jak lze soudit ze srovnání s obsahem dobových inventářů, což značně ztěžuje pokusy o výzkum hudebního života v těchto lokalitách. Naopak menší (a zdánlivě méně důležité) kostely jsou nám dnes schopny podat mnohem konkrétnější obraz hudebního provozu, neboť z jejich skromnějších sbírek se dochovala nepoměrně větší část. Zmiňovaná stará mapa nadto ukazuje na možný směr dalšího výzkumu. Jakýkoliv pokus o syntézu – nemá-li se jednat pouze o nakumulovaná *membra disiecta* – bude totiž muset vycházet z hloubkových sond zacílených na lokality, v nichž je pramenná koncentrace nejvyšší a nejrozsáhlejší. Velmi slibným se v tomto ohledu jeví staroměstský kostel svatého Haštala, k němuž náleží dva prameny jednohlasé hudby a dva prameny hudby polyfonní, jeden z nich navíc ze školského prostředí. Není tím pochopitelně řečeno, že by se od výzkumu hudebního provozu v klíčových pražských chrámech mělo upustit. I nadále by totiž měla být hudba v centrech liturgické hudby (katedrála svatého Víta a kostel Panny Marie před Týnem) jedním z důležitých úkolů naší historicky orientované muzikologie.

Nejsem si jist, zda někdy dospějeme do okamžiku, kdy budeme schopni vidět obraz hudebního života renesanční Prahy tak plasticky jako onen slavný prospekt PHILIPPA VAN DEN BOSSCHE, vyrytý roku 1606 císařským mědirytcem ÆGIDIEM SADELEREM. Pokud ano, rozhodně to nebude zásluhou jednotlivce, ale doslova mezioborového týmu badatelů. Výše naznačená širší relevantní pramenné základny společně se specifickostí uspořádání pražských

³⁶⁹ Srov. dedikace tisků JACOBA HANDLA GALLA nebo NICOLASE ZANGIA.

měst totiž činí z centra českého království nadmíru složitý objekt výzkumu, který však pro hudebního historika znamená velkou výzvu.



Obrázek 4.12

○ = prameny jednohlasu

◇ = prameny vícehlasu

Kapitola 5.

Graduál Trubky z Rovin

Bádání v oblasti vícehlasé hudby v Čechách v 16. a na počátku 17. století se potýká s fragmentárně dochovanou pramennou základnou. Kromě jediného dochovaného kompletu pěti hlasových knih literátského bratrstva u sv. Michala v Opatovicích na Novém Městě pražském³⁷⁰ disponuje česká muzikologie pouze značným množstvím fragmentů kdysi bohatých sbírek, z nichž je možné jen částečně vyčíst charakter domácí skladatelské produkce.

Přes tento velký handicap však lze z dochovaných pramenů získat o hudbě provozované v předbělohorských Čechách mnoho cenných údajů. Cesta k jejich získání vede přes důkladný vnější a vnitřní popis pramenů a zejména trpělivou bibliografickou práci. Srovnání repertoáru s dostupnými zahraničními pramennými soupisy, tematickými katalogy významných sbírek a četnými edicemi hudby konce 16. a počátku 17. století ukazuje zajímavé výsledky, které umožňují klást našim pramenům nové otázky a vidět je tak v novém kontextu.

Takový přístup volí i následující sonda, jejímž cílem je detailní průzkum rukopisu pražské provenience, pro nějž se v odborné literatuře ujal termín „Foliant Trubky z Rovin“. Je však nutno zdůraznit, že charakteru pramene lépe odpovídá označení „graduál“, které zde nadále bude používáno. Jde o jedinou hlasovou knihu (*Quinta vox*) z původně osmisvazkového kompletu, který dal vyrobit pro latinské literátské bratrstvo u Panny Marie před Týnem na Starém Městě pražském KAREL TRUBKA Z ROVIN (1549–1603), po jehož smrti nechal zakázku dokončit jeho syn VÁCLAV (1569–1627). Pramen se dochoval ve sbírce rukopisů Archivu hlavního města Prahy pod signaturou 1870. Původní místo jeho uložení

Kapitola je revidovanou verzí studie *Quod laudat praesens, omnis mirabitur aetas. Graduál Trubky z Rovin, jeho repertoár a evropský kontext*, in: JAN BAŤA – JIŘÍ K. KROUPA – LENKA MRÁČKOVÁ (eds.): *Littera Nigro scripta manet. In honorem Jaromír Černý*, Praha: Koniasch Latin Press, 2009, s. 126–152. Text vznikl v rámci projektu Grantové agentury Univerzity Karlovy č. 87507 s názvem *Tzv. Foliant Trubky z Rovin (rkp. Archiv hl. m. Prahy, sign 1870). Repertoár rukopisu a jeho evropský kontext*. Dílčí závěry výzkumu byly též předneseny na 8. sympoziu *The Bohemian Reformation and Religious Practice*, konaném ve dnech 17.–20. června 2008 ve Vile Lanna v Praze. Na tomto místě si dovoluji vyslovit upřímný dík všem, kdo svými odbornými znalostmi a radami přispěli ke zdatu této práce, jmenovitě ELIŠCE BAŤOVÉ, DAVIDU R. BEVERIDGEOVI, JIŘÍMU K. KROUPOVI, BOHUMILU NUSKOVI, MARTINĚ ŠÁROVCOVÉ, JIŘINĚ ŠEDINOVÉ a JIŘÍMU ŽŮRKOVÍ.

³⁷⁰ CZ–Pu, Ms. XI B 1a–e; CZ–Pst, Ms. D.A.II.3; srov. VÁCLAV PLOCEK: *Catalogus codicum notis musicis instructorum qui in Bibliotheca publica Rei Publicae Bohemicae Socialisticae in Bibliotheca Universitatis Pragensis servantur*, sv. 1, Praha: Academia, 1973, s. 334–394; JAROMÍR ČERNÝ: *Hudba české renesance. Výběr polyfonních skladeb 16. stol. z rukopisů St. knihovny ČSR (XI B a, b, c, d) a Památníku nár. písemnictví (D. A. II. 3)*, Praha: Státní knihovna ČSR, 1982, IV, 67 s.; THOMAS A. NOBLITT: *A Polyphonic Gradual for the Literary Brotherhood at the Church of St. Michael in Opatovice, Prague*, in: STAEHELIN, M. (ed.): *Gestalt und Entstehung musikalischer Quellen im 15. und 16. Jahrhundert* (= Quellenstudien zur Musik der Renaissance, 3; Wolfenbütteler Forschungen, 83), Wiesbaden 1998, s. 213–223.

však bylo v Muzeu hlavního města Prahy, odkud byl na konci šedesátých let 20. století přemístěn do městského archivu.

Graduál Trubky z Rovin ve světle dosavadního bádání

Graduál Trubky z Rovin uvedl do odborné literatury poprvé EMILIÁN TROLDA ve studii *Kališnická hudba v Rakovníce* z roku 1932.³⁷¹ Dotkl se ho jen letmo v souvislosti s tvorbou PAVLA SPONGOPÆA JISTEBNICKÉHO (c1550–1619), jehož jméno zde zkomolil na „Sponcopacus“. Zmínil místo uložení pramene, jeho dataci, donátory a počet skladeb SPONGOPÆA JISTEBNICKÉHO. O rok později se ve své rozsáhlejší práci *Kapitoly o české mensurální hudbě* věnoval TROLDA rukopisu obšírněji.³⁷² Podrobil pramen důkladnějším průzkumu a rozpoznal jeho důležitost pro zhodnocení vývoje mešní a motetové kompozice v českých zemích. Podstatnou část informací o vzniku a účelu rukopisu získal analýzou jeho latinské veršované předmluvy s oslavnými básněmi. Uvedl sumární výčet a charakter obsažených skladeb, vedle tvorby SPONGOPÆA JISTEBNICKÉHO si všiml též hymnu ANDREASE PRASINA PRAGENA.³⁷³ Zmínil také další autory, jejichž tvorba je v prameni obsažena, ovšem v mylném kontextu jako pouhé autory předloh.³⁷⁴ Je to poprvé, co se graduál TRUBKY Z ROVIN objevuje pod označením „foliant“, které od TROLDY společně s hodnocením převzal do své *České hudby* JAN RACEK.³⁷⁵

Krátká zmínka o prameni se objevuje v kolektivní syntéze *Dějiny světové hudby slovem, obrazem a hudbou*, kde LADISLAV VACHULKA podává stručnou informaci o tehdejším místě uložení pramene, datuje rukopis nepřesně do let 1605–1607 a uvádí sumární výčet obsažených kompozic SPONGOPÆA JISTEBNICKÉHO.³⁷⁶

Od konce padesátých let 20. století byl rukopis v odborné literatuře zmiňován zejména díky studiím JITKY SNÍŽKOVÉ. Roku 1958 to bylo v rámci předmluvy k její průkopnické edici

³⁷¹ EMILIÁN TROLDA: *Kališnická hudba v Rakovníce*, in: Věstník musejního spolku královského města Rakovníka a politického okresu rakovnického 22, 1932, s. 36.

³⁷² EMILIÁN TROLDA: *Kapitoly o české mensurální hudbě*, in: Cyril 59, 1933, č. 3–4, s. 29–30, 31, 54.

³⁷³ EMILIÁN TROLDA: *op. cit.*, s. 54.

³⁷⁴ EMILIÁN TROLDA: *op. cit.*, s. 31.

³⁷⁵ JAN RACEK: *Česká hudba od nejstarších dob do počátku 19. století*, 1. vydání, Praha – Brno: Svaz československých skladatelů a hudebních vědců, 1949, s. 63; 2. vydání, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958, s. 71.

³⁷⁶ LADISLAV VACHULKA: *Na chrámovém kůru*, in: JAN BRANBERGER (ed.): *Dějiny světové hudby slovem, obrazem a hudbou*, Praha: Sfinx, 1939, s. 278.

Česká polyfonní tvorba,³⁷⁷ kde lze mj. nalézt první zveřejněnou obrazovou ukázkou z rukopisu (f. 337^r). O sedm let později se její zásluhou pramen objevil v heslech „Prasinus, Andreas Pragenus“, „Spongopeus, Pavel Jistebnický“ a „Trubka z Rovin, Karel“ druhého svazku *Československého hudebního slovníku osob a institucí*.³⁷⁸ Relativně nejobsáhlejší informaci o graduálu podává poslední z trojice hesel. Text se soustřeďuje na okolnosti vzniku rukopisu (na základě veršované předmluvy) a rámcový popis obsahu. Další studie JITKY SNÍŽKOVÉ přinášejí pak nejčastěji buď pouhý výčet obsažených skladeb, nebo stylovou charakteristiku vybraných kompozic PAVLA SPONGOPÆA JISTEBNICKÉHO, případně ANDREASE PRASINA.³⁷⁹

Graduál neunikl pozornosti ruského muzikologa IGORA BELZY, který ho zmiňuje ve své syntéze dějin české hudby.³⁸⁰ Vzhledem k povaze textu jsou informace o rukopisu spíše jen heslovité, BELZA v nich uvádí počet obsažených skladeb (29) a přejímá nepřesnou dataci VACHULKOVU (1605–1607). Výklad ilustrují dvě obrazové ukázky officia o JANU HUSOVI.³⁸¹

JAROMÍR ČERNÝ v předmluvě ke své edici *Hudba české renesance* rukopis bohužel opomíjí s konstatováním, že z týnského chrámu nejsou pro toto období k dispozici hudební prameny.³⁸²

Rozsáhlá studie *Hudební doklady Husova kultu z 15. a 16. století* z pera JANY FOJTÍKOVÉ se rukopisem zabývá pouze v souvislosti s dochovanými skladbami s husovskou tematikou.³⁸³ Podrobnější analýzy repertoáru graduálu jsou obsaženy v několika diplomových pracích vzniklých pod vedením JAROMÍRA ČERNÉHO a obhájených v osmdesátých letech 20. století na tehdejší Katedře hudební, divadelní a filmové vědy Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. PETR DANĚK se ve své práci *Rukopisná část konvoluty Se 1337* dotkl pramene v souvislosti s básnickým dílem humanisty JIŘÍHO CAROLIDA Z KARLSPERKA

³⁷⁷ JITKA SNÍŽKOVÁ: *Česká polyfonní tvorba*, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958, s. 8, 14, 16, 17, 18.

³⁷⁸ GRACIÁN ČERNUŠÁK – BOHUMÍR ŠTĚDROŇ – ZDENKO NOVÁČEK (eds.): *Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 2, Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, s. 354, 581, 796–797.

³⁷⁹ JITKA SNÍŽKOVÁ: *Pavel Spongopeus Jistebnický – mistr známý i neznámý*, in: Zprávy Bertramky, č. 58, 1969, s. 5–9; TÁŽ: *Die kalixtinische Messe gegen Ende des 16. Jahrhunderts*, in: *Colloquium Musica Bohemica et Europæa*, Brno 1972, s. 91, 93; TÁŽ: *Der vergessene tschechische Komponist Paulus Spongopæus*, in: *Kirchenmusikalisches Jahrbuch* 60, 1976, s. 38–40; TÁŽ: *Málo známí čeští skladatelé konce 16. století*, in: *Hudební věda* 17, 1980, s. 57; TÁŽ: *Česká vánoční hudba*, in: VÁCLAV FROLEC A KOL.: *Vánoce v české kultuře*, Praha: Vyšehrad, ¹1988, s. 155–156; ²1989, s. 155–156; ³2001, s. 127–128.

³⁸⁰ IGOR BELZA: *Istorija češskoj muzykalnoj kultury*, sv. 1, Moskva: Muzgiz, 1959, s. 123.

³⁸¹ IGOR BELZA: *op. cit.*, s. 124 (f. 336^v), 125 (f. 247^r).

³⁸² JAROMÍR ČERNÝ, J.: *op. cit.*, s. xi.

³⁸³ JANA FOJTÍKOVÁ: *Hudební doklady Husova kultu z 15. a 16. století. Příspěvek ke studiu husitské tradice v době předbělohorské*, in: *Miscellanea musicologica* 29, 1981, s. 72, 96–97.

(1569–1612),³⁸⁴ respektive s jeho epigramem na erb TRUBKŮ Z ROVIN, jenž je uveden jak v předmluvě graduálu, tak v CAROLIDOVĚ sbírce *Liber epigrammatum* z roku 1609.³⁸⁵ DANĚK rovněž uvažuje o možném CAROLIDOVĚ kontaktu s PAVLEM SPONGOPÆEM JISTEBNICKÝM.

Následující studie již pracují s rukopisem podrobněji, i když pro ně zůstává pouze pomocným – byť důležitým – materiálem. JANA NOVOTNÁ graduál zasadila do širšího kontextu výzkumu mešního propria, a to v práci nazvané *Vícehlasá zpracování mešního propria v období české renesance*.³⁸⁶ Z pochopitelných důvodů analyzuje NOVOTNÁ pouze vybraná hlasově kompletní mešní propria, nicméně obsah TRUBKOVA graduálu figuruje v připojeném soupisu repertoáru vícehlasého mešního propria z rukopisů literátských bratrstev.³⁸⁷

Nedlouho po JANĚ NOVOTNÉ zkoumala pramen DANA SOUŠKOVÁ v rámci své práce *Pavel Spongopaeus Jistebnický. Příspěvek k poznání života a tvorby*.³⁸⁸ Vedle informací obsažených v *Rukověti humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*³⁸⁹ vychází i z DAŇKOVÝCH postřehů a zejména přináší srovnání s konkordujícími hlasovými knihami v Klatovech. Uvažuje také o možném SPONGOPÆOVĚ osobním podílu na vzniku graduálu a o časovém vymezení vzniku rukopisu v letech 1598–1605.³⁹⁰ V připojeném tematickém katalogu JISTEBNICKÉHO skladeb pak uvádí všechny relevantní konkordance TRUBKOVA graduálu s ostatními dochovanými prameny.³⁹¹

Na prahu osmdesátých let se rukopis ocitl díky své honosné vazbě v pojednání knihovědce BOHUMÍRA LIFKY *Exlibris a supralibros v českých korunních zemích v letech*

³⁸⁴ PETR DANĚK: *Rukopisná část konvoluty Se 1337*, diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha 1981, s. 75; zkrácená publikovaná verze viz PETR DANĚK: *Málo známý pramen vokální polyfonie rudolfínské éry*, in: *Hudební věda* 20, 1983, s. 257–265.

³⁸⁵ *Georgii Carolidae a Carlsperga ... liber epigrammatum ad ... Paulum Primum a Zvirzetina, patricium inclytæ Prostantæ in marchionatu Moraviæ, excusus Pragæ typis Ionatæ Bohutsky a Hranicz anno 1609*. Viz *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, sv. 1, Praha: Academia, 1966, s. 339 (dále jen *Rukověť*).

³⁸⁶ JANA NOVOTNÁ: *Vícehlasá zpracování mešního propria v období české renesance*, diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha 1983, s. 19, 31; zkrácená publikovaná verze JANA NOVOTNÁ: *Vícehlasá zpracování mešního propria v období české renesance*, in: *Miscellanea musicologica* 33, 1992, s. 9–31.

³⁸⁷ JANA NOVOTNÁ: *Vícehlasá zpracování mešního propria v období české renesance*, diplomová práce, Praha: Univerzita Karlova, 1983, s. 138–184.

³⁸⁸ DANA SOUŠKOVÁ: *Pavel Spongopaeus Jistebnický. Příspěvek k poznání života a tvorby*, 2 sv., diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha 1984, 117, 169 s.

³⁸⁹ *Rukověť*, sv. 5, Praha: Academia, 1982, s. 152–153.

³⁹⁰ DANA SOUŠKOVÁ: *op. cit.*, sv. 1, s. 15–16.

³⁹¹ DANA SOUŠKOVÁ: *op. cit.*, sv. 2, *passim*.

1000 až 1900, ovšem s nesprávným označením „*misál kostela týnského*“ a zastaralou lokací do Muzea hlavního města Prahy.³⁹²

Heslo „Trubka, Václav“ v pátém svazku *Rukověti humanistického básnictví* sice pramen přímo nezmiňuje, zato však podává přehled TRUBKOVA života a pramenů důležitých k poznání jeho vztahu k humanistickým literárním kruhům.³⁹³

Graduál začlenila do svého široce pojatého výzkumu také KATEŘINA MAÝROVÁ, která se dlouhodobě zabývá výskytem vícesborových kompozic na našem území, zejména v souvislosti s prací na tematickém katalogu hudební sbírky rokycanského literátského bratrstva. Ve dvou rozsáhlých statích z devadesátých let 20. století, mífících zejména k zahraniční muzikologické obci, podala základní informace k původu a obsahu rukopisu i jeho vztahu k rokycanské hudební sbírce, potažmo k ostatním relevantním pramenům.³⁹⁴ Z dvousborových skladeb si všímá kompozic PAVLA SPONGOPÆA JISTEBNICKÉHO a GIULIA BELLIOHO, ostatní autory ponechává bez povšimnutí.

Roku 1999 byl rukopis zasazen do širšího kontextu měšťanského mecenátu v kolektivní studii *Václav Trubka z Rovin – studie o měšťanském mecenátu v rudolfínské Praze*.³⁹⁵ PETR DANĚK, autor muzikologické části příspěvku, zde ve stručnosti sumarizuje dosavadní stav bádání, charakterizuje obsah rukopisu a jeho výjimečnost v uchování značného počtu skladeb PAVLA SPONGOPÆA JISTEBNICKÉHO a zdůrazňuje význam jeho svědectví o pronikání benátské vícesborové kompoziční techniky na naše území.

V poslední době se rukopisem zabýval autor této stati ve své práci *Literátské bratrstvo u Matky Boží před Týnem v letech 1550–1627*, vzniklé v Seminári renesanční a raně barokní hudby v Ústavu hudební vědy FF UK v Praze.³⁹⁶ Byl zde poprvé zachycen incipitový katalog všech obsažených skladeb společně s edicí a překladem latinské předmluvy. Revidované

³⁹² BOHUMÍR LIFKA: *Exlibris a supralibros v českých korunních zemích v letech 1000 až 1900*, Praha: Spolek sběratelů a přátel exlibris v Praze, 1980, s. 90.

³⁹³ *Rukověť*, sv. 5, Praha: Academia, 1982, s. 403–404.

³⁹⁴ KATEŘINA MAÝROVÁ: *I „cori spezzati“ nelle terre ceche tra il XVI e XVII secolo, le fonti e i modelli ispiratori italiani: il repertorio italiano dei „cori spezzati“ conservato in Bohemia*, in: SANTE GRACIOTTI (ed.): *Italia e Bohemia nella cornice del Rinascimento europeo*, Firenze: Leo S. Olschki, 1994, s. 246–248; TÁŽ: *Compositions for Double-Choirs (Cori spezzati Compositions) in Bohemia at the Turn of the 16th and 17th Centuries: The State of Manuscripts and Printed Sources and the Problems of Migration of Double-Choir-Singing*, in: Acta Universitatis Palackianæ Olomucensis, Philosophica-Aesthetica 17, 1998, s. 126.

³⁹⁵ MICHAL ŠRONĚK – JIŘÍ ROHÁČEK – PETR DANĚK: *Václav Trubka z Rovin – studie o měšťanském mecenátu v rudolfínské Praze*, in: Umění 47, 1999, s. 295–308.

³⁹⁶ JAN BAŤA: *Literátské bratrstvo u Matky Boží před Týnem v letech 1550–1627*, seminární práce Univerzity Karlovy, Praha 2000, 80 s.; zkrácená publikovaná verze JAN BAŤA: *Literátské bratrstvo u Matky Boží před Týnem v letech 1550–1627. Příspěvek k poznání hudebního života Prahy na přelomu 16. a 17. století*, in: JITKA BAJGAROVÁ – RÓBERT BAYER (eds.): *Miscellanea z výročních konferencí ČSHV 1999 a 2000*, Praha: Česká společnost pro hudební vědu, 2001, str. 9–13.

výsledky dlouhodobého výzkumu společně se základním popisem pramene a soupisem repertoáru pak byly publikovány v internetovém časopise *acta.musicologica.cz*.³⁹⁷

Jedním z mála zahraničních příspěvků k tématu je obsáhlý katalog BARRYHO F. H. GRAHAMA *Bohemian and Moravian Graduals 1420–1620*.³⁹⁸ Na necelých čtyřech stranách podává GRAHAM rámcový popis vazby, obsahu a kontextu dochování. Četné nepřesnosti svědčí o velmi zběžném průzkumu pramene, uvedená bibliografie je zcela nedostatečná. Paradoxně jde však o nejpodrobnější informaci kodikologického charakteru, jež se v odborné literatuře dosud objevila.

Základní informace o prameni je obsažena též v bibliografických pomůckách ke studiu starší hudby v českých zemích – *Průvodci po pramenech k dějinám hudby*,³⁹⁹ *Průvodci po rukopisných fondech v České republice*⁴⁰⁰ a on-line databázi LIMUP.⁴⁰¹

Přehlédneme-li celkově dosavadní stav bádání, je v něm na první pohled patrný značný nepoměr mezi četností výskytu pramene v literatuře a kvalitou v ní obsažených informací. Ačkoliv se o rukopis muzikologové zajímají více jak tři čtvrtě století, většina jejich příspěvků nedosahuje dále než k elementárnímu popisu, navíc mechanicky přebíranému od autora k autorovi. Kvalitativní posun představují až studie publikované od konce devadesátých let 20. století. Podrobnější analýzu repertoáru lze nalézt jen v pracích DANY SOUŠKOVÉ a JANY NOVOTNÉ. Jejich tematický záběr však sleduje pouze určitý výsek repertoáru. Celkového zpracování se tedy prameni dostává až nyní.

Trubkové z Rovín – měšťanská elita předbělohorské Prahy

Dříve než bude věnována pozornost vnějšímu popisu a charakteristice obsahu rukopisu, je nutné se zaměřit na úvodní řecko-latinskou báseň a tištěnou předmluvu s oslavnými verši na TRUBKŮV erb a jeho donaci, které jsou i přes humanistickou květnatost podstatným vodítkem při odhalování kontextu vzniku pramene.⁴⁰²

³⁹⁷ JAN BAŤA: *Tzv. Foliant Trubky z Rovín. Stručný popis a nastolení otázek*, in: <http://acta.musicologica.cz>, č. 3/2007.

³⁹⁸ BARRY F. H. GRAHAM: *Bohemian and Moravian Graduals 1420–1620*, Turnhout: Brepols, 2006, s. 330–333.

³⁹⁹ JAROSLAV BUŽGA – JAN KOUBA – EVA MIKÁNOVÁ – TOMISLAV VOLEK: *Průvodce po pramenech k dějinám hudby. Fondy a sbírky uložené v Čechách*, Praha: Academia, 1969, s. 187.

⁴⁰⁰ MARIE TOŠNEROVÁ (ed.): *Průvodce po rukopisných fondech v České republice. Díl II. Rukopisné fondy archivů v České republice*, Praha: Archiv Akademie věd České republiky, 1998, s. 144.

⁴⁰¹ *Liturgical Manuscripts of Utraquist Provenience*; dostupné z <http://www.clavmon.cz/limup>.

⁴⁰² Edice předmluvy in JAN BAŤA: *Literátské bratrstvo u Matky Boží před Týnem v letech 1550–1627*, seminární práce Univerzity Karlovy, Praha 2000, s. 27–35.

Na f. I^v se nachází hebrejský nápis, jehož překlad zní „*Ke chvále jména Hospodinova, který na nás, lidské syny, pamatuje a stará se o nás.*“⁴⁰³ Jedná se o parafráze starozákonních veršů z knih proroků EZDRÁŠE a JEREMJÁŠE.⁴⁰⁴ Pod ním je zapsáno 20 řeckých a 20 latinských hexametřů stejného obsahu, jež jsou volnou parafrází 80. žalmu. Autorovo jméno, do hebrejštiny „zašifrované“ ve formě JOCHANAN PROSDOGONYMOS, zní v původním tvaru JAN PROSDOKONYMUS († 1625). Tento literát proslul zejména svou poetickou tvorbou v řečtině.⁴⁰⁵ Jeho báseň má kající charakter a lze v ní vytušit i narážky na dobovou náboženskou a politickou situaci. Plnému pochopení však brání neznalost bližšího kontextu, srozumitelného zřejmě pouze donátorovi a jeho současníkům, nikoliv badateli vzdálenému v čase o čtyři století.

Folia CLVII^r–CLVIII^v (správně XXXVII^r–XXXVIII^v) jsou věnována tištěné latinské předmluvě. Z úvodního textu se dozvídáme, že rukopis nechal velikým nákladem pořídit KAREL TRUBKA Z ROVIN, přední člen literátského bratrstva u Panny Marie před Týnem, po jehož smrti dne 7. června 1603 pokračoval ve financování výroby zpěvních knih KARLŮV syn VÁCLAV. Následuje básnický popis obsahu a účelu kompletu hlasových knih, „[...] *jež utkaly Múzy a které ohromí lidské uši*“.⁴⁰⁶ Zbylé texty tvoří oslavné básně na TRUBKŮV rod a jeho kulturní mecenát, případně na rodový erb. Mezi autory jsou osobnosti z okruhu pražských humanistů – BARTOLOMĚJ HAVLÍK SRNOVEC Z VARVAŽOVA († 1609),⁴⁰⁷ JIŘÍ CAROLIDES Z KARLSPERKA (1569–1612),⁴⁰⁸ PAVEL Z JIZBICE (1581–1607)⁴⁰⁹ a ONDŘEJ MARCHIO ŽDÁRSKÝ († 1624).⁴¹⁰

O životě KARLA TRUBKY nemáme příliš mnoho zpráv. Narodil se roku 1549, jak lze soudit z veršované předmluvy, podle níž bylo TRUBKOVÍ v roce úmrtí 54 let. Dne 27. února 1589 získal listinou RUDOLFA II. erb a s ním i přídomek „z Rovin“ pro sebe a své potomky.⁴¹¹ Jeho cesta k titulu vedla přes tzv. erbovní strýcovství, kdy libovolný držitel erbu připustil ke

⁴⁰³ Za dešifrování a překlad hebrejských textů děkuji JIŘÍMU ŽŮRKOVÍ, JANU A. DUSOVÍ a JIŘINĚ ŠEDINOVÉ.

⁴⁰⁴ Ezd 3,11: „*Opěvovali Hospodina a vzdávali mu chválu a čest, že je dobrý, že jeho milosrdenství nad Izraelem je věčné. A všechen lid mohutným hlaholem chválil Hospodina, že byly položeny základy Hospodinova domu.*“; Jer 15,15: „*Tys o tom věděl, Hospodine, pamatuj na mě a ujmi se mne.*“ Srov. Bible. Český ekumenický překlad, Bible kralická. Česká synoptická Bible [v rozsahu celého vydání Bible kralické z roku 1613], Praha: Česká biblická společnost, 2008. Za konzultaci k této problematice děkuji JIŘINĚ ŠEDINOVÉ.

⁴⁰⁵ Srov. Rukověť, sv. 4, Praha: Academia, 1973, s. 252–253.

⁴⁰⁶ F. CLVIII^v: „[...] *Musaeo nectare plenum, quod mire humanas afficit auriculas.*“

⁴⁰⁷ Srov. Rukověť, sv. 2, Praha: Academia, 1966, s. 276–279.

⁴⁰⁸ Srov. Rukověť, sv. 1, Praha: Academia, 1966, s. 326–346.

⁴⁰⁹ Srov. Rukověť, sv. 2, Praha: Academia, 1966, s. 456–479.

⁴¹⁰ Srov. Rukověť, sv. 3, Praha: Academia, 1969, s. 262–263.

⁴¹¹ Praha, Národní archiv, fond Salbuchy, sign. Sal 12a, ff. 222^r–225^r.

svému znaku a predikátu jinou osobu (nejednalo se tedy o samostatnou nobilitaci).⁴¹² TRUBKU ke svému erbů přijali VILÉM, JINDŘICH a JIŘÍ VILÉM KOMEDKOVÉ Z ROVIN, jimž byl šlechtický titul udělen císařem FERDINANDEM I. roku 1544.⁴¹³ KAREL TRUBKA byl majitelem dvou domů na Staroměstském náměstí, které pak připadly jeho synu VÁCLAVOVI – domu „U měny“ (č. p. 550) a „Pod mandly“ (č. p. 482).⁴¹⁴ Je pozoruhodné, že KAREL TRUBKA – na rozdíl od svých potomků – nefiguruje v seznamech univerzitních studentů, nedosáhl postavení v městské samosprávě a v podstatě ani nevíme, čím se živil. Figuruje však v seznamu týnské osady z roku 1589, právě jako majitel domu „U měny“.⁴¹⁵ Dne 7. června 1603 KAREL TRUBKA zemřel ve věku 54 let. Jeho skon připomněl dvojverším také JAN CAMPANUS VODŇANSKÝ ve své sbírce *Glykypikron* (1604).⁴¹⁶ V souvislosti s charakterem textů předmluvy graduálu se nabízí myšlenka, že TRUBKA zemřel dosti nečekaně, možná i násilnou smrtí (souboj, přepadení?). Pro tuto tezi však chybí opora v dobových úředních dokumentech⁴¹⁷ a i básnický popis způsobu smrti je nutno brát se značnou rezervou. Náhlou smrt by však mohla podporovat například absence poslední vůle, již bychom u relativně bohatého měšťana s mecenášskými sklony mohli očekávat.

KARLŮV syn VÁCLAV TRUBKA Z ROVIN se narodil asi roku 1569. Na dobu narození poukazuje veršovaná gratulace ELIÁŠE NYSSELA vydaná v roce 1613, jejíž chronogram nicméně obsahuje rok 1609.⁴¹⁸ Text sice TRUBKŮV věk výslovně nezmiňuje, ale z kontextu vyplývá, že jde o „kulatiny“ a v úvahu pak připadají nejspíše 40. narozeniny.

První vzdělání získal VÁCLAV TRUBKA patrně v partikulární škole u svatého Michala na Starém Městě pražském, neboť s tamějšími žáky přistoupil dne 7. srpna 1581 k beáníím na Karlově univerzitě.⁴¹⁹ V červnu 1592 se TRUBKA imatrikuloval na univerzitě v Altdorfu, kam

⁴¹² MICHAL FIALA: *Tři studie k české renesanční heraldice. Znaky měšťanů Starého Města Pražského v letech 1526-1618 ve světle salbuchů*, in: Heraldická ročenka 20, 1993, s. 5.

⁴¹³ MICHAL FIALA: *op. cit.*, in: Heraldická ročenka 21, 1994, s. 37.

⁴¹⁴ JIŘÍ ČAREK: *Z dějin staroměstských domů. Mezi Melantrichovou a Železnou ulicí*, in: Pražský sborník historický 15, 1982, s. 37; TÝŽ: *Z dějin staroměstských domů. Ze Železné ulice na začátek Celetné*, in: Pražský sborník historický 17, 1984, s. 26.

⁴¹⁵ Srov. LADISLAV ŽILKA: *Hospodaření týnské farnosti na Starém Městě pražském koncem 16. a začátkem 17. století*, diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha 1988, s. 147.

⁴¹⁶ Γλοκόπικρον anni millesimi sexcentisimi tercia ineunte anno 1604. dnn. mecænatibus strenæ loco oblatum. *Pragæ typis Schumanianis*. Srov. *Rukověť*, sv. 1, Praha: Academia, 1966, s. 263.

⁴¹⁷ Jejich analýzu viz ZLATA BRÁTKOVÁ: *Pražské knihy svědomí z konce 16. století*, in: Pražský sborník historický 31, 2000, s. 5–36.

⁴¹⁸ *Manipulus frugum æstivalium poeticus Heliae Nysseli Trutnovini succisivis horis collectus. ... Pragæ typis Georgii Hanussii L. anno 1613*, ff. D1^v–D2^r. Srov. *Rukověť*, sv. 4, Praha: Academia, 1973, s. 54–56.

⁴¹⁹ KAREL BERÁNEK: *Manuál rektora se jmény studentů zapsaných v ztracené matrice Univerzity Karlovy v Praze v letech 1560–1582. Poznámání jmen profesorů a jiných preceptorů v učení pražském roku 1604*, sv. 1, Praha: Univerzita Karlova, 1981, s. 158.

v té době směřovalo mnoho studentů z českých zemí.⁴²⁰ Jak dlouho na této protestantské univerzitě pobyl, však není známo. Univerzitní studia v Altdorfu a později na Karlově vysokém učení ho uvedla do světa humanistických vzdělavců, s nimiž pak po celý život udržoval čilé styky. Roku 1596 přispěl do gratulačního sborníku ke sňatku JANA LITOMĚŘICKÉHO Z JIZBICE a ANNY Z OTTERSDFURFU.⁴²¹ Dne 21. května 1597 byl TRUBKA promován bakalářem pražské artistické fakulty,⁴²² k čemuž mu blahopřáli jeho přátelé v tištěné gratulační sbírce.⁴²³ Poté krátce působil jako učitel.

Dne 6. září 1598 se oženil s LUDMILOU DĚDÍKOVOU, což se opět setkal s odezvou humanistických básníků v kolekci gratulačních veršů.⁴²⁴ TRUBKOVŮ první manželství vyneslo ženichovi jistý majetek, mj. i dům „Na kamenci“ přímo proti staroměstské radnici (č. p. 478). Svazek však netrval ani celých pět let, když LUDMILA DĚDÍKOVÁ zemřela. Nedlouho po jejím skonu se vdovec 29. dubna 1603 oženil s KATEŘINOU MAZÁNKOVOU. I k této příležitosti byla vydána gratulační sbírka.⁴²⁵ Kromě toho oslavil druhý TRUBKŮV sňatek JAN CAMPANUS VODŇANSKÝ verši publikovanými v již zmiňované sbírce *Glykypikron*.

Smrt otce KARLA roku 1604 přiměla VÁCLAVA TRUBKU k objednání monumentálního epitafu, který se nachází na jižní stěně hlavní lodi kostela Panny Marie před Týnem nad varhanní kruchtou a na němž jsou oba TRUBKOVÉ Z ROVIN vyobrazeni i se svými manželkami. Kontext vzniku tohoto výjimečného díla byl již podrobně popsán v uměleckohistorické literatuře.⁴²⁶ Autorům podnětné stati však uniklo těsné sepětí epitafu s kompletem hlasových knih. Obě díla totiž vznikala s velkou pravděpodobností současně. V latinské veršované

⁴²⁰ KAREL HRDINA: *Studenti z českých zemí na vysokých školách v cizině*, in: Věstník České akademie věd a umění 28–29, 1920, s. 35; HEINRICH KUNSTMANN: *Die Nürnberger Universität Altdorf und Böhmen. Beiträge zur Erforschung der Ostbeziehungen deutscher Universitäten*, Köln: Böhlau, 1963, s. 222.

⁴²¹ *Nuptiis nobilis [...] Iohannis [sic!] Lithomierzicky a Gizbicze, civis Novæ Urbis Pragensis, sponsi, et [...] virginis Annæ, [...] Sixti ab Ottrssdorff [sic!], civis Antiquæ Pragæ, [...] relictæ filiæ, sponsæ, quæ celebrabantur 20. Februarii anno 1596, acclamationes [...] scriptæ ab amicis. Pragæ typis Annæ Schumanianæ. Srov. Rukověť, sv. 2, Praha: Academia, 1966, s. 455.*

⁴²² KAREL BERÁNEK: *Bakaláři a mistři promovani na filozofické fakultě Univerzity Karlovy v létech 1586–1620*, Praha: Univerzita Karlova, 1988, s. 26.

⁴²³ *Gratulationes Venceslao Trubcæ a Rowin, iuveni ingenuo, philosophiæ candidato, primam in Academia vetustiore Pragæ 21. Maii, anno Christi 1597. determinatore spectabili artium facultatis decano [...] M. Ioanne Chorinno, honorifice lauream auferenti honoris et amoris ergo ab amicis dicatæ. Pragæ in officina typographica Danielis Sedesani 1597. Srov. Rukověť, sv. 5, Praha: Academia, 1982, s. 403.*

⁴²⁴ *In honorem coniugii erudita nobilitate [sic!] ornatiss. iuvenis domini Venceslai Trubka a Rowin, Vetustioris Urbis Pragensis civis dignissimi, sponsi, pudicissimæque virginis Ludomillæ, prudentissimi viri domini Stanislai Diedik etc. (pie vita functi) relictæ filiæ, sponsæ, vota ab amicis scripta ad 6. VIIbris anni 1598. Pragæ typis Georgii Nigrini. Srov. Rukověť, sv. 5, Praha: Academia, 1982, s. 403.*

⁴²⁵ *Secundis nuptiis nobilis et clariss. viri dn. Venceslai Trubka a Rowin, Antiquæ Urbis Pragensis civis honorati, sponsi, pudicissimæque virginis Catarine, prudentissimi viri d. Mazanek, alias Wodhag etc. (pie vita functi) relictæ filiæ, sponsæ, amici gratitudinis ergo scrib. 29. Aprilis anno 1603. Pragæ typis Otthmarianis. Srov. Rukověť, sv. 5, Praha: Academia, 1982, s. 404.*

předmluvě graduálu lze na několika místech nalézt básnický popis fresky a dokonce i jméno jednoho z jejích autorů – FERDINANDA Z EYSERN († 1624).⁴²⁷

VÁCLAV TRUBKA nám vyvstává z dobových pramenů jako člověk aktivně účastný jak chodu týnské farní obce, tak i městské samosprávy a pražského intelektuálního života. Roku 1607 byl jmenován správcem týnského záduší, o tři roky později zasedal v zádušním sboru starších.⁴²⁸ Od 5. června 1606 až do roku 1608 zastával funkci šestipanského úředníka.⁴²⁹ Roku 1608 je pak v pramenech připomínán v desetipanském úřadu.⁴³⁰ Téhož roku byl pro potřeby císařského dvora vytvořen soupis nájemníků Starého Města pražského, v němž TRUBKA figuruje jako pronajímatel volných místností ve svých domech. Není jistě bez zajímavosti, že v domě „Na kamenci“ byli ubytováni dva císařští trubači.⁴³¹ Jeden z nich – MARKUS ŠŤASTNÝ – dokonce figuruje již roku 1603 jako svědek v TRUBKOVĚ sporu o tento dům v pozůstalostním řízení po jeho první manželce LUDMILE DĚDÍKOVÉ.⁴³² Jedná se patrně o trubače, který je ve dvorských seznamech veden pod zkomoleným jménem MARX STIASODI.⁴³³ Vedle třech domů vlastnil TRUBKA ještě pozemek na Novém Městě pražském v dnešní ulici U půjčovny (č. p. 953)⁴³⁴ a vinici nad Motolským potokem, již získal roku 1610.⁴³⁵

O TRUBKOVĚ dalším životě máme spíše nepřímé zprávy, čerpané z tištěných latinských sbírek, jež mu byly dedikovány humanistickými básníky. Roku 1609 to byl JAKUB ŽABONIUS s tezí *Disputatio de febribus*,⁴³⁶ o rok později DANIEL TŘEBICKÝ s *Diaskepsis*.⁴³⁷

⁴²⁶ MICHAL ŠRONĚK – JIŘÍ ROHÁČEK – PETR DANĚK: *Václav Trubka z Rovín – studie o měšťanském mecenátu v rudolfínské Praze*, in: *Umění* 47, 1999, s. 296–302.

⁴²⁷ Srov. JAN BAŤA: *Literátské bratrstvo u Matky Boží před Týnem v letech 1550–1627*, seminární práce, Praha: Univerzita Karlova, 2000, s. 33.

⁴²⁸ CZ–Pam, Ms. 1640, f. 73^r; f. 79^v.

⁴²⁹ Do kompetence šestipanského úřadu spadal dohled nad trhy a živnostmi, soudnictví nižší instance a kontrola příjmů z mimoměstského majetku obce. Srov. MIROSLAVA URBANOVÁ: *Šestipanskí úředníci Starého a Nového Města pražského v letech 1547–1628*, in: *Documenta Pragensia*, 1, 1980, s. 112.

⁴³⁰ Desetipanský úřad plnil funkci městského soudu. Srov. JINŘICH ŠEBÁNEK: *Desetipanský úřad Starého Města pražského a jeho knihy. Z dějin městské správy a diplomatiky městských knih*, in: *Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy* 5, 1932, s. 928.

⁴³¹ JAROSLAV ČECHURA – ZDENĚK HOJDA – MARTINA NOVOZÁMSKÁ: *Nájemníci na Starém Městě pražském roku 1608. Rekonstruovaná edice shořelého rkp. 324 z Archivu hl. m. Prahy podle opisu uloženého v Archivu Národního muzea* (= *Documenta Pragensia*, monographia, 3), Praha: Scriptorium, 1997, s. 63.

⁴³² CZ–Pam, Ms. 1064, ff. 198^r–199^r: „Svědomy vo té při mezi Václavem Trubkou z Rovín z jedné a Janem z Kamence z strany druhé, kdež činiti jest o přípověď od téhož Jana z Kamence na statek po někdy Lidmille manželce jeho Václava Trubky z Roviny zůstalý učiněnou. Actum ff 4. post Viti, 18. Junii Anno 1603.“ ŠŤASTNÝ zmiňován na f. 198^v.

⁴³³ JAROSLAVA HAUSENBLASOVÁ: *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576–1612* (= *Fontes historiae artium*, 9), Praha: Artefactum, 2002, s. 444.

⁴³⁴ FRANTIŠEK RUTH: *Kronika královské Prahy a obcí sousedních*, sv. 2, Praha: Pavel Körber, 1904, s. 898.

⁴³⁵ FRANTIŠEK RUTH: *op. cit.*, s. 849.

⁴³⁶ *Disputatio de febribus, ad quam D. O. M. A. praeside M. Nicolao Troilo Hagiochorano, pro tempore in celeberrima Academia Pragensi facultatis philosophicae decano, Jacobus Zabonius a Wyssetina Decemb. 7.*

Obě dvě teze jsou vedle VÁCLAVA TRUBKY věnovány také dalším mecenášům z řad významných osobností předbělohorské Prahy – administrátorovi konzistoře podobojí a týnskému faráři ELIÁŠI ŠUDOVÍ ZE SEMANÍNA, desetipanskému úředníkovi a defensorovi pražské akademie a konzistoře JANU THEODORU SIXTOVI Z OTTERSODORFU a dalším. Kromě již zmiňovaného ELIÁŠE NYSSELA vtělil své blahopřání k TRUBKOVÝM narozeninám i MARTIN MYLIUS do sbírky *Lessus*.⁴³⁸ A konečně poslední dedikace je připojena k filozofické tezi JIŘÍHO KRUMLOVSKÉHO *Disputatio ethica* z roku 1614,⁴³⁹ již pisatel věnoval též ELIÁŠI ŠUDOVÍ ZE SEMANÍNA a básníkovi ONDŘEJI MARCHIONOVI ŽDÁRSKÉMU.

VÁCLAV TRUBKA Z ROVIN zemřel někdy před 2. březnem 1627, neboť toho dne prodali poručníci jeho nezletilého syna KARLA dům řečený „Pod mandly“, který patřil rodu TRUBKŮ více než čtyřicet let.⁴⁴⁰

TRUBKOVÉ Z ROVIN se tedy svými kulturními aktivitami nesmazatelně zapsali do dějin předbělohorské Prahy. Lze jen žasnout nad objemem investic, které neváhali obětovat nejen „ad maiorem Dei gloriam“, ale též na prezentaci vlastního rodu. Řadí se tak po bok pražských měšťanských elit, jejichž kulturní mecenát vyjadřoval intelektuální potenciál, ekonomickou sílu a politické ambice zasahující do mocenského hájemství šlechty.

Popis pramene

a) Vazba⁴⁴¹

hora et loco consuetis respondere conabitur. Pragæ typis Pauli Sessii anno 1609. Srov. *Rukověť*, sv. 5, Praha: Academia, 1982, s. 586.

⁴³⁷ *Διάσκεψις περί τῶν υγιεινῶν, ad quam [...] præside M. Ioanne Woborsky Miseno, pro tempore ludī moderatore B. Mariæ ante Lætam Curiam Palæopragæ, respondere conabitur Daniel Trzebiceni Taborenius in collegio Carolino 19. Iulii hora solita. Pragæ typis Georgii Hanussii anno Domini 1610.* Srov. *Rukověť*, sv. 5, Praha: Academia, 1982, s. 406.

⁴³⁸ *Lessus mem. aevit. pro passione Christi conceptus et ... nobilibus et excellentis. viris celeberrimæ diæcesaeos [sic!] ad divi Galli Palæo-Pragæ et amplissimo senatui civitatis Netolicensium etc., dominis patronis, amicis merito colendis, loco Viridium a. 1613. [...] dicatus a Martino Mylio. Pragæ typis Danielis Sedesani.* Srov. *Rukověť*, sv. 3, Praha: Academia, 1969, s. 397.

⁴³⁹ *Disputatio ethica de prudentia, quam [...] in vetustissima academia Pragensi publice ponderandam exhibet M. Georgius Krumlovius Tustenius ad diem 28. Februarii, hora locoque consuetis. Pragæ typis Matthiæ Pardubiceni anno [...] 1614.* Srov. *Rukověť*, sv. 3, Praha: Academia, 1969, s. 96.

⁴⁴⁰ JIŘÍ ČAREK: *Z dějin staroměstských domů. Mezi Melantrichovou a Železnou ulicí*, in: *Pražský sborník historický* 15, 1982, s. 37.

⁴⁴¹ Při popisu vazby vycházím ze zásadní studie BOHUMIL NUSKA: *Typologie českých renesančních vazeb. Terminologie, slohové určování a datování materiálu*, in: BOHUMIL NUSKA (ed.): *Historická knižní vazba. Sborník příspěvků k dějinám vazby a k metodice ochrany historických knižních vazeb III–IV, 1964–1965, 1965*, s. 19–145.

Vazba rukopisu o 818 papírových foliích má rozměry 375 × 275 × 160 mm (**obr. 5.1**). Dřevěné desky jsou potaženy hnědě mořenou usní. Oblý hřbet tvoří osm dvojitých konopných vazů. Jedná se o pozdně renesanční vazbu, typologicky patřící k výraznému typu dominantové kompozice s členitou bordurou spadající do poslední třetiny 16. a počátku 17. století. Jde o kombinaci typu zlacené vazby a vazby slepotiskové.

Kompozice výzdoby obou desek je shodná. Dominantu volného redukováného pole tvoří zlatotisková plotna se supralibros VÁCLAVA TRUBKY Z ROVIN. V horní části pole je vytlačen nápis *QVINTA*, v dolní pak datace 1605. Vnější rám členité bordury, tvořený dvojitou tlačnou linkou, je vyplněn válečkem s motivem úponků s různými plody (vinný hrozen, chmelová šišťice, granátové jablko a čtyřlístek). Mezirámové pole obsahuje kolkovou nárožní výplň v podobě stylizované kytice. Vnitřní rám je zdoben válečkem s rostlinnými dřiky. Vnitřní nárožní výplň je tvořena kolkem s motivem lipového lístku.

Dvojitě vazby na hřbetu jsou ohraničeny zlacenými linkami, stejně jsou vyzdobeny též hřbítky vazů. Plocha mezivazí je vyplněna zlaceným kolkem (arabeska). Hrany vazby jsou vnitřně zkoseny, přičemž přídeštní hrana nese zdobení tlačnou linkou. Ořízka je zlacená a puncovaná. Kožené spony jsou utrženy, zbyly pouze mosazné kolíkové záchytky ozdobené vykrajováním a šrafováním. Pás mezi záchytkami je okrášlen drobným rolverkovým motivem s rostlinnými dřiky. Kovové nárožnice zcela chybí (jsou patrné pouze zbytky hřebíků).

Celkový charakter výzdoby vazby a způsob jejího provedení ukazují, že se jedná o mistrovský kus řemeslné práce, jenž se svou výtvarnou náročností vymyká z dobové cechovní produkce a jenž mohl být vyroben v některé dílně v okruhu dvora císaře RUDOLFA II. Nebylo by na tom ostatně nic divného, neboť v rudolfínských dílnách byly realizovány i bibliofilské zakázky z řad dvořanů a vyšších úředníků.⁴⁴² Ze stejného okruhu pravděpodobně pochází i vazby třech hlasových knih literátského bratrstva v Ústí nad Labem (**obr. 5.2**), jež mají nápadně podobnou kompozici výzdoby pokryvu desek, hřbetu i ořízky.⁴⁴³

⁴⁴² RADIM VONDRÁČEK: *Knižní vazba (styl a ornament)*, in: ELIŠKA FUČÍKOVÁ A KOL. (eds.): *Rudolf II. a Praha. Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*, Praha: Správa Pražského hradu, 1997, s. 341.

⁴⁴³ CZ–UL, Ms. DK 184, DK 185, STB 1148. Popis srov. na s. 62–67. Za konzultaci této problematiky děkuji BOHUMILU NUSKOVI.



Obrázek 5.2



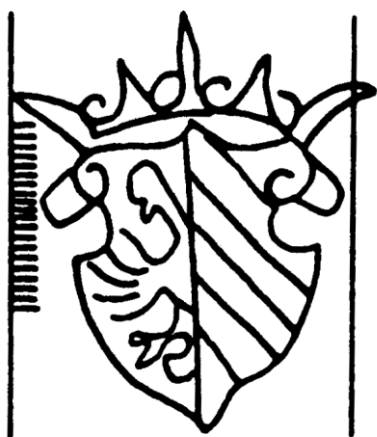
Obrázek 5.1

b) Knižní blok

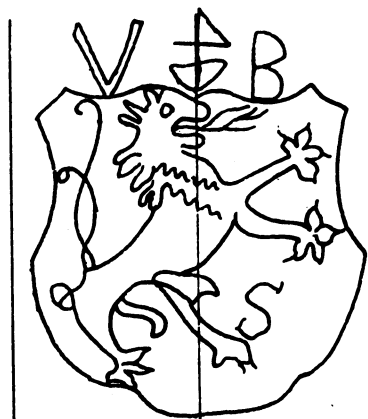
Na předním přidešті je v levém horním rohu obyčejnou tužkou novodobý nápis *D. 1273* a pod ním *předsíň III A 26*; v levém dolním rohu pak *rkp. 1870* (číslovka přepsána černou propisovací tužkou). Zcela dole je těžko čitelný shluk arabských a římských číslic a písmen.

Papírové listy o rozměrech 355 × 235 mm jsou svázaný do 90 složek, v nichž převažují kvaterny (37), vyskytují se též kvinterny (33) a sexterny (11), dále ternia (4), binia (2), dvoulisty (2), jeden septern a 9 jednolistů. Původní foliace, provedená černým inkoustem, užívá arabská čísla (1–769, f. 738 bis, f. 756 vynecháno). Na prvních 48 listech původní foliace chybí, proto je zde moderní foliace měkkou tužkou, která užívá římská čísla (I–XXXIX, CL (správně XL) – CLVIII (správně XLVIII)). Okraje folií nesou stopy po rýsovadle, jímž byla vymezena šířka písarského zrcadla. Folia I–25 jsou při horním okraji poškozena vlhkostí; tou jsou zasaženy i spodní okraje folií od f. 446 až do konce rukopisu.

Na papíru se vyskytují dva různé filigrány. První a převažující typ o rozměrech 41 × 31 mm je dle BRIQUETOVA katalogu doložen v Norimberku v letech 1554 a 1565–1582 (**obr. 5.3**).⁴⁴⁴ V podstatně menší míře je zastoupen druhý filigrán o rozměrech 72 × 60 mm, doložený v Praze v letech 1591–1604 a ve Vídni 1606, jehož původ však BRIQUET směřuje do Štýrska (**obr. 5.4**).⁴⁴⁵



Obrázek 5.3



Obrázek 5.4

⁴⁴⁴ CHARLES MOÏSE BRIQUET: *Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier*, sv. 1, Leipzig: K.W. Hiersemann, 1923, č. 917 (dále jen BRIQUET).

⁴⁴⁵ BRIQUET, sv. 1, Leipzig: K.W. Hiersemann, 1923, č. 1918: „*Le papier à cette marque provient certainement de Styrie et probablement de Styer même ou de ses environs immédiats.*“ Filigrán se vyskytuje pouze na ff. 34, 35, 36 a 40.

c) *Písařské ruce*

Rukopis je dílem dvou nebo tří písařů. Je popsáno 422 folií, což z celkového úhrnu představuje pouze 52 %. Zarážející je zejména fakt, že bylo ponecháno tolik volného místa, i když ucelenost koncepce obsahu umožňuje považovat graduál za relativně dokončený.

Na vzniku měla největší podíl písařská ruka A.⁴⁴⁶ Jsou pro ni charakteristické texty psané českým novogotickým kresleným písmem s robustnějšími tvary not i písma a protáhlými notovými hlavičkami. Užívá písmové zrcadlo o velikosti 300 (305) × 187 mm. Výjimku tvoří jen počáteční folia officií (255 × 187 mm) a hymny (265 × 187 mm). Na foliu je zpravidla 7 pětlinkových systémů (výška 22 mm, vzdálenost mezi linkami 5 mm), odlišné jsou opět začátky officií (počet kolísá od 4 do 6) a hymny (pouze 3 systémy).

Druhá písařská ruka B⁴⁴⁷ používá stejný typ písma, oproti předešlé má však méně robustní duktus. Užívá také stejné písařské zrcadlo o velikosti 300 × 187 mm, které se zmenšuje na začátcích officií (255 × 187 mm) a v hymnech (235/285 × 187 mm). Počet systémů na foliu a jejich rozměry se rovněž shodují s rukou A. První dvě písařské ruce je mnohdy těžké odlišit, neboť rozdíl mezi nimi spočívá pouze ve tvaru not a ten se mění například i uprostřed skladeb, takže není snadné usoudit, zda jde o písařovu únavu, případně nedbalost, či o skutečnou změnu písaře.⁴⁴⁸ Je tedy nutné uvažovat i o možnosti, že ruka A a B patří jednomu písaři, jenž notoval v delším časovém odstupu. Vystavávají však i další otázky. Tvary klíčů, předznamenaní, menzurálních značek, not a kustodů u písařské ruky B jsou velmi blízké písařské ruce B Kutnohorského kodexu, který pochází z okruhu císařské kapely (**obr. 5.8 a 5.9**).⁴⁴⁹ Nabízí se proto myšlenka, že byl graduál TRUBKY Z ROVIN alespoň zčásti napsán ve stejném prostředí, což podporuje i typologický rozbor vazby.

Ruka C se pak oproti dříve jmenovaným vyskytuje pouze u dvou officií,⁴⁵⁰ vepisuje jeden doplněk⁴⁵¹ a několikrát upřesňuje rubriky týkající se předloh mešních ordinárií.⁴⁵²

⁴⁴⁶ Ff. I^v–XV^v, 1^r–23^r, 42^r–78^v, 96^r–270^v, 283^r–304^r, 323^r–350^r, 370^r–379^r a 417^v–456^r.

⁴⁴⁷ Ff. XV^v–XXVII^r, 25^r–38^r, 79^r–95^v, 271^r–282^v, 306^r–316^v, 379^v–417^r.

⁴⁴⁸ Nejmarkantnější příklad takovéto „proměny“ lze nalézt na rozhraní ff. 270^v a 271^r, zcela evidentní výměna písařských rukou je mezi ff. 282^v a 283^r.

⁴⁴⁹ CZ–Pnm, Ms. AZ 33. Srov. JAN BAŤA (ed.): *Kutnohorský kodex (Praha, Národní muzeum – České muzeum hudby, sign. AZ 33)* (= *Clavis monumentorum musicorum Regni Bohemiae, A I*), Praha: Koniasch Latin Press, 2008, *passim*.

⁴⁵⁰ Ff. 352^r–368^v.

⁴⁵¹ F. 172^r.

⁴⁵² Ff. 192^r, 248^v, 294^v.

Výrazně se odlišuje roztřeseným duktem, rubrikami i texty psanými frakturou a rozdílným písmovým zrcadlem – 290 × 170 mm. Užívá rovněž sedmi notových systémů, jejich výška je



Obrázek 5.8



Obrázek 5.9

však 23 mm, protože vzdálenost mezi linkami kolísá mezi 5 a 6 mm. Všechny písarské ruce užívají černý inkoust; rubriky a iniciály (někde též incipity) jednotlivých skladeb jsou psány červeně.

Písari zůstávají bohužel anonymní. V každém případě je však možné konstatovat, že komplet hlasových knih byl vyroben v doposud neznámé profesionální písarské dílně. O její existenci svědčí i zlomek hlasové knihy vevázaný do graduálu kostela svatého Haštala:⁴⁵³ Pergamenové folio s introitem *Mnozí spravedliví*, jež bylo během 17. či 18. století vytrženo pravděpodobně kvůli iluminované iniciále, zde bylo nahrazeno papírovým bifoliem z nepoužívané hlasové knihy a zbývající volné místo posloužilo pro dopsání chybějící chorální melodie. Zlomek polyfonní skladby v českém jazyce s textem k Novému roku bohužel nelze určit. Zcela jistě ho však psala ruka shodující se s rukou A v graduálu TRUBKY Z ROVIN (obr. 5.10).

⁴⁵³ Stručný popis pramene na s. 81.



Obrázek 5.10

d) Malířská výzdoba

Ozdobné iniciály na počátcích jednotlivých officií nebyly doplněny, a tak se reprezentativní malířská výzdoba graduálu omezila na jediné folio CLVII^r (správně XLVII^r) (**obr. 5.11**). Představuje téměř celostránkovou iluminaci v podobě bohaté ornamentální bordurové výzdoby a erbovní miniatury, která je doplněna latinskou oslavnou básní. Latinské oslavné verše s erbovní miniaturou jsou rámovány v horních dvou třetinách bordury rostlinnou ornamentikou v podobě akantových listů. Barevně odlišené akantové listy vyrůstají z esovitě stylizovaných lodyh. Ty jsou vedeny symetricky podle střední vertikály osy folia proti sobě. Rub a líc členěných akantových listů s vyznačenou nervaturou je barevně odlišen. Akantové listy jsou obohaceny o drobné květy, ovocné koše, zlaté kapky a o čtveřici ptáčků. Ornamentika graduálu plynule navazuje na tradiční renesanční výzdobný repertoár iluminovaných liturgických rukopisů.

V centrální části folia se nachází erb VÁCLAVA TRUBKY Z ROVIN s majuskulními vyzlacenými iniciálami *WT // ZR*. Erb je vložen do obdélného pozlaceného rámu na světle modrou podložku s růžovým středním oválným polem. Oválné pole nese při svém obvodu zelený vavřínový věnec se lvím maskaronem na vrcholu, který rámuje vlastní erb VÁCLAVA TRUBKY Z ROVIN. Motiv vavřínového věnce pronikl v 16. století i do české heraldiky a vytvořil jeden z jejích charakteristických renesančních výzdobných prvků. Známe jej rovněž z náhrobníků 16. a 17. století jako nejčastější způsob orámování znaku. Vnitřní okraj rámu je doplněn zavíjeným rolverkovým motivem nizozemského původu, rozšířeným zejména v pozdní renesanci. Ten je ještě obohacen o akantové voluty, štrápece, ovocné festony a ženskou hlavu zahalenou do bílé roušky.

V rozích nacházíme vyobrazení čtyř ženských postav ctností, které představují alegorické znázornění morálních zásad, jež byly známy již v antickém umění a převzala je i křesťanská ikonografie. Ženské postavy jsou oděny do antikizujícího roucha a sandálů. Jednotlivé ženské figury jsou odlišeny svými charakteristickými atributy. V levém horním rohu se nachází Fides (Věra) s otevřenou knihou v jedné ruce a v druhé s křížem. Proti ní je umístěna Spes (Naděje) s kotvou a ptáčkem. V dolním pravém rohu sedí Caritas (Láska), kojící jedno z dětí, zatímco druhé spočívá po jejím levém boku. V novověku představovala dvojice dětí v návaznosti na AUGUSTINOVY myšlenky lásku k Bohu (*caritas Dei*) a lásku k bližnímu (*caritas proximi*). Čtvrtá ženská postava představuje personifikaci Spravedlnosti (Iustitia) s váhami a vztyčeným mečem v rukou. Takovou sestavu ctností známe rovněž z řady

dobových jednohlasých liturgických knih, kde se objevují od sedmdesátých let 16. století, i z jiných raně novověkých erbovních miniatur a knižních vazeb.



Obrázek 5.11

Malířská výzdoba rukopisu typologicky navazuje na tradiční reprezentativní celostránkovou heraldickou výzdobu titulního listu tak, jak ji známe ze starších renesančních graduálů. Oproti nim však jde o kolorovaný tisk, do nějž byl erb ručně domalován. Přímou paralelu můžeme najít s trojicí ústeckých hlasových knih, jejichž titulní list měl velmi podobnou koncepci.⁴⁵⁴

⁴⁵⁴ Uměleckohistorickou analýzu provedla MARTINA ŠÁROVCOVÁ, již na tomto místě děkuji.

e) *Datace*

Jednou z klíčových otázek vnější kritiky pramene je jeho datace. V případě TRUBKOVA graduálu je k dispozici hned několik možností datování. Předně je to vazba, označená rokem 1605, která tak stanovuje *terminus ante quem*. Dle veršované předmluvy byla písářská výroba hlasových knih dokončena roku 1604. Většina použitého papíru spadá dle filigránů do období mezi lety 1565 a 1582. Datace pomocí filigránů však zůstává pouze pomocná, neboť je známo, že papír byl písáři kupován ve větším množství do zásoby, která vydržela řadu (obvykle 5–15) let.⁴⁵⁵ Na f. 79^r se v rubrice vyskytuje letopočet 1598 a rubrika na f. 233^v je datována rokem 1600. Tyto údaje však mohou mít dvojí význam – poukazovat jak k době vzniku kompozice, tak k datu zápisu. S velkou pravděpodobností lze tedy pramen datovat na přelom 16. a 17. století s tím, že výroba kompletu hlasových knih byla dokončena roku 1604, jak svědčí veršovaná předmluva.

Repertoár pramene

Rukopis obsahuje 26 mešních officií, dále 6 samostatných ordinárií, 1 Kyrie, 4 samostatné části propria, 1 pašije, 14 nešporních hymnů, 2 písně a konečně vícehlasé odpovědi ke čtení a k prefaci. Cyklus mešního officia se skládá z částí propria (většinou introitus, alleluia a sekvence, v některých případech i antifona před introitem a graduale) a ordinária. Domácí kompozice ordinárií vesměs postrádají Agnus Dei a mnohdy i Benedictus, zatímco skladby cizího původu jsou zapsány včetně Agnus Dei. Výrazně převažuje latina, český text je cele podložen jen třem posledním officiím. V rukopise se nachází původní rejstřík,⁴⁵⁶ který však zahrnuje pouze skladby do f. 379^r. Většina kompozic je psána pro osm hlasů ve dvousborové sazbě *ad voces æquales*, jedno officium (č. 21) je šestihlasé a u zbylých 14 nelze pro nedostatek informací počet hlasů určit (**tab. 5.1**).

⁴⁵⁵ CHARLES MOÏSE BRIQUET: *Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier des leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600*, sv. 1, Leipzig: Karl W. Hiersemann, 1923, s. xx.

⁴⁵⁶ Ff. II^r–II^v, resp. V^r–V^v.

Složka	Folio	Pisatř	Číslo	Incipit	Počet hlasů	Druh	Autor	Poznámka
I	Ir			vacat				
	Iv	A		řecko-latinská báseň			Jan Prosdokonymus	
	IIr-IIv	A		<i>Index officiorum</i>				
	IIIr-IVv			vacat				
II	Vr-Vv	A		<i>Index Kyrianiunum</i>				
	VIr-VIIIv			vacat				
	IXr	A	1	<i>Et cum spiritu tuo</i>	8	resp	neuveden	
	IXr	A		<i>I také s duchem tvým</i>	8	resp	neuveden	
	IXr	A		<i>Sláva tobě Hospodine</i>	8	resp	neuveden	
	IXv	A	2	<i>Et cum spiritu tuo</i>		resp	neuveden	
	IXv	A		<i>Habemus ad Dominum</i>		resp	neuveden	
	IXv	A		<i>Dignum et iustum est</i>		resp	neuveden	
	Xr	A	3	<i>Te Deum laudamus</i>		hym	neuveden	
	Xv-Xlr	A	4	<i>Deus omnipotens</i>	8	can	Pavel Spongopaeus Jistebnický	
III	XIV-XIIr	A	5	<i>Deus omnipotens</i>		can	neuveden	
	XIIv-XIIr	A	6	<i>Oramus Domine conditor incline</i>	8	hym	neuveden	
	XIIIv-XIVr	A	7	<i>Veni Creator Spiritus</i>	8	hym	Pavel Spongopaeus Jistebnický	
	XIVv-XVv	A	8	<i>O lux Beata Trinitas</i>	8	hym	neuveden	
	XVv-XVIIr	B	9	<i>Ecce panis angelorum</i>	8	seq	Pavel Spongopaeus Jistebnický	Konkordance: CZ-KLm, Ms. 75, ff. 212v-213r; CZ-KLm, Ms. 76, ff. 229v-230v
	XVIIr - ...							
	XVIlr - ...	B	10	<i>Verbum caro panem verum</i>	8	hym	Pavel Spongopaeus Jistebnický	
	XVIIr-XIXr	B	11	<i>Veni Redemptor gentium</i>	8	hym (seq)	Pavel Spongopaeus Jistebnický	
	XIXv-XXr	B	12	<i>A solis ortus cardine</i>	8	hym	Pavel Spongopaeus Jistebnický	
	XXv-XXIr	B	13	<i>A solis ortus cardine</i>	8	hym	Pavel Spongopaeus Jistebnický	
IV	XXIr-XXIIr	B	14	<i>Dies dissoluti praeterrunt</i>		hym	Andreas Prasinus Pragenus	
	XXIIr-XXIIIr	B	15	<i>Ex more dociti mystico</i>		hym	neuveden	
	XXIIIr - ...					hym	neuveden	
	... - XXIVr					hym	neuveden	
	XXIVr-XXVr	B	16	<i>Audi benigne conditor</i>		hym	neuveden	
	XXVr-XXVr	B	17	<i>Jesu quadrigenariae</i>		hym	neuveden	
	XXVr-XXVr	B	18	<i>Ut nox tenebris obsita</i>		hym	neuveden	
	XXVr-XXVr	B	19	<i>O crux ave spes unica</i>		hym	neuveden	
	XXVIlr-XXXIVv							
	XXXVv-CLVIV			vacat				
V								
VI								
VII	CLVIlr-CLVIlIv			tisěná předmluva			Bartoloměj Havlík Smovec z Varvažova, Jiří Carolides z Karlsperka, Pavel z Jizbice, Ondřej Marchio Žďárský	
VIII	1r-23r	A	20	Rorate Sex Vocum Aquadium Pauli Spongo: Gistebnice!	6	off	Pavel Spongopaeus Jistebnický	Konkordance: CZ-KLm, Ms. 75, ff. 189r-200v; CZ-KLm, Ms. 76, ff. 205v-218r
IX	1r-2r	A		<i>Ecce concipies</i>		ant		
	2r-4r	A		<i>Rorate coeli</i>		int		
	4r - ...	A		<i>Kyrie Angelorum Domine</i>		KY		
	... - 10r							
	10v-12r	A		<i>A summo coelo</i>	6	grad		
	12r-13r	A		<i>Alleluia, Prophetiae sanati</i>		all		
	13r - ...	A		<i>Mittit ad virginem</i>		seq		
	... - 19v							
	19v-22r	A		<i>Patrem</i>		CR		
	22r-22v	A		<i>Sanctus</i>		SA		
X	22v-23r	A		<i>Benedictus</i>		BE		
	23v-24v			vacat				

	25r–38r	B	21	Officium de Incarnatione Filii Dei D.N.J.C. Octo vocum P.S.G.	8	off	Pavel Spongopaeus Jistebnický	Konkordance: CZ–HKm, Ms. II A 16a, ff. 12r–20r; CZ–HKm, Ms. II A 16b, ff. 11r–18r; CZ–HKm, Ms. II A 25, pp. 3–13; CZ–KlM, Ms. 75, ff. 200v–207v, 211v–212v; CZ–KlM, Ms. 76, ff. 218r–224r, 228r–229v (CZ–KlM pouze KY, GL a CR)
XI	25r–25v	B		<i>Ecce concipies</i>		ant		
	25v–26v	B		<i>Rorate coeli</i>		int		
	26v–28v	B		[<i>Missa Intuimini quantus sit iste</i>]		KY		Předloha Jacob Regnart. Srov. RISM R 731
	28v–30r	B				GL		
	30r–31r	B		<i>Alleluia. Prophetiae sancti</i>	8	all	Pavel Spongopaeus Jistebnický	
XII	31r–...	B		<i>Mittit ad virginem</i>		seq		
	...–34r							
	34r–37v	B				CR		
	37v–38r	B		[<i>Missa Intuimini quantus sit iste</i>]		SA		
	38r	B				BE		
XIII	38v–...			vacat				
	...–41v							
	42r–54v	A	22	<i>Officium Nativitatis Octo vocum P.S.G.</i>	8	off	Pavel Spongopaeus Jistebnický	
	42r–43r	A		<i>Puer natus est nobis</i>		int		
	43r–44v	A		[<i>Missa super Incipite</i>]		KY		Předloha neznámá.
XIV	44v–46v	A				GL		
	46v–47v	A		<i>Alleluia. Dies sanctificatus illuxit nobis</i>	8	all	Pavel Spongopaeus Jistebnický	
	47v–50r	A		<i>Eja recolamus</i>		seq		
	50r–...					CR		
	...–54r	A		[<i>Missa super Incipite</i>]				
XV	54r–54v	A				SA		
	55r–64r	A	23	<i>Missa super Cantate Domino Octo vocum</i>	8	ord	neuveden	Předloha Antonio Mortaro. Srov. RISM M 3737
	55r–57r	A				KY		
	57r–59v	A			8	GL	neuveden	
	59v–63r	A		<i>Missa super Cantate Domino Octo vocum</i>		CR		
XVI	63r–64r	A				SA		
	64r	A				BE		
	64v–...			vacat				
	...–65v							
	66r–78v	A	24	<i>Officium Trium Magorum Octo vocum P.S.G.</i>	8	off	Pavel Spongopaeus Jistebnický	Konkordance: CZ–HKm, Ms. II A 25, pp. 165–170 (pouze ordinarium)
XVII	66r–66v	A		<i>Ecce advent Dominator</i>		int		
	67r–68v	A				KY		Předloha Luca Marenzio. Srov. RISM 1600 ¹
	68v–71r	A		<i>Missa super Jubilate Marenitj</i>		GL		
	71r–72r	A		<i>Alleluia. Videmus stellam</i>	8	all	Pavel Spongopaeus Jistebnický	
	72r–74v	A		<i>Festa Christi omnis christianitas</i>		seq		
XVIII	74v–78r	A				CR		
	78r–78v	A		<i>Missa super Jubilate Marenitj</i>		SA		
	78v	A				BE		
	79r–91v	B	25	<i>Officium Nativitatis Octo vocum Aequalium, compositum per Paulum Spon: Gisteb. Anno 98</i>	8	off	Pavel Spongopaeus Jistebnický	Konkordance: CZ–HKm, Ms. II A 16a, ff. 20r–27v; CZ–HKm, Ms. II A 16b, ff. 18v–26r; CZ–HKm, Ms. II A 25, pp. 15–27
	79r–80v	B		<i>Puer natus est nobis</i>		int		
XIX	80v–82v	B		<i>Missa super Descendit de caelis</i>		KY		Předloha Jean Guyot. Srov. RISM 1568 ²
	82v–84v	B				GL		
	85r–85v	B		<i>Alleluia. Dies sanctificatus illuxit nobis</i>	8	all	Pavel Spongopaeus Jistebnický	
	85v–...							
	...–87v	B		<i>Grates nunc omnes redamus</i>		seq		

XVII	87v–91r	B	26	<i>Missa super Descendit de caelis</i> <i>Officium Julij Belli</i>	8	CR	Giulio Belli	Konkordance: RISM B 1749; CZ–Pmm, Ms. AZ 33, ff. 237v–261r; CZ–ROk, Ms. A V 37 a–e, ff. 49r–52v (a), 47v–51v (b), 50r–50v (c), 37r–40v (e); PL–GD, Ms. 4006, ff. 113r–114v (C I), 110r–111v (A I), 111v–113r (A II), 111v–113r (T I), 106r–107r (B I), 108r–109r (B II) (pouze KY, GL); PL–GD, Ms. 4012/2, ff. 87v–88r (pouze KY, GL)
	91r–91v	B				SA		
	92r–96v	B				ord		
	92r–93r	B				KY		
	93r–94r	B				GL		
	94r–95v	B				CR		
XVIII	95v–96r	B	27	<i>[Missa super Tanto tempore vobiscum sum]</i> <i>Missa super Quid admiramini</i> <i>Missa super Quid admiramini Octo vocum P.S.G.</i>	8	SA	Giulio Belli	Predloha Giulio Belli. Srov. RISM B 1749
	96r–96v	B				BE		
	96v–103v	A				ord		
	96v – ...	A				KY		
	... – 97v	A				GL		
	97v–99v	A				CR		
XIX	99v–102v	A	28	<i>Missa super Quid admiramini</i> <i>Officium Resurrectionis Octo Vocum P.S.G.</i> <i>Resurrexi</i>	8	SA	Pavel Spongopaeus Jistebrnický	Konkordance: CZ–HKm, Ms. II A 16a, ff. 28r–30v; CZ–HKm, Ms. II A 16b, ff. 26r–28v; CZ–KLm, Ms. 75, ff. 208r–211v; CZ–KLm, Ms. 76, ff. 225r–228v
	102v–103r	A				BE		
	103r–103v	A				ord		
	104r – ...							
	... – 109v	A				KY		
	110r–124v	A				off		
XX	110r–111v	A	29	<i>Missa super Iniquos odio habui Luce Marenziji</i> <i>Alleluia. Surrexit Dominus</i> <i>Mundi renovatio, nova parit gaudia</i> <i>Missa super Iniquos odio habui Luce Marenziji</i>	8	int	[Luca Marenzio]	Srov. RISM V 1690, Předloha Luca Marenzio. Konkordance: CZ–Bu, Mus. 4 577.948; D–B, Ms. Bohn 96, ff. 31v–36r (C I), 32r–36v (A I), 30v–34v (T I), 27r–31r (B I), 31v–35v (C II), 31r–35r (A II), 30r–33r (T II), 26r–29v (B II); D–B 105, Nr. 27; PL–GD, Ms. 4006, ff. 78r–80r (C I), 76r–78r (A I), 78r–80r (T I), 76r–78r (B I), 78r–80r (C II), 74v–75v (B II); PL–GD, Ms. 4012, ff. 157v–158r; PL–PE, Ms. 306, ff. 93v–98r
	111v–112r	A				KY		
	112r–114r	A				GL		
	114r–115v	A				all		
	115v–118v	A				seq		
	118v – ...	A				CR		
XXI	...–122v	A	29	<i>Missa super Ardens est cor meum Michaelis Varotti</i> <i>Missa super Ardens est cor meum</i>	8	SA	Michele Varotto	Srov. RISM V 994, Konkordance: H–Bn Ms. mus. Bártfa 18, Koll. I (a 9', b 40', c 67, d 94, e 121', f 151')
	122v–123v	A				BE		
	123v–124r	A				AG		
	124r–124v	A				ord		
	125r–132r	A				KY		
	125r–126v	A				GL		
XXII	126v–128r	A	29	<i>Missa super Ardens est cor meum</i>	8	CR	Michele Varotto	Predloha neznámá. Srov. CZ–ROK A V 37a–e, ff. 3r–4v (a), 3v–4v (b), 3v–4v (c), 3v–4v (d)
	128r–130v	A				SA		
	131r–131v	A				BE		
	131v	A				AG		
	131v – ...	A						
	...–132r							
XXIII	132v – ...							
	... – 144v							

XXIV	145r–150v	A	30	<i>Officium Resurrectionis Octo Vocum Pauli Gisteb Canius 2 Chori</i>	8	off	Pavel Spongopaeus Jistebnický	Konkordance: CZ–HKm, Ms. II A 16a, ff. 31r–38v; CZ–HKm, Ms. II A 16b, ff. 29v–30r; CZ–HKm, Ms. II A 25, pp. 99–110
	145r–146v	A		<i>Resurrexi</i>		int		
	146v–148r	A		[<i>Missa super Angelus Domini</i>]		KY		Předloha Orlando di Lasso. Srov. RISM L 906
	148r–149v	A		<i>Alleluia. Pascha nostrum</i>	8	GL	Pavel Spongopaeus Jistebnický	
	149v–150v	A		<i>Victimae paschali laudes</i>		all		
XXV	150v–152v	A		[<i>Missa super Angelus Domini</i>]		seq		
	152v–...	A				CR		
	...–156r	A				SA		
	156r–156v	A				ord	neuveden	Předloha neznámá.
	157r–163v	A	31	<i>Missa super Hypodorum a 8</i>	8	KY		
XXVI	157r–157v	A				GL	neuveden	
	157v–159v	A		[<i>Missa super Hypodorum</i>]	8	CR		
	159v–...	A				SA		
	...–162r	A				BE		
	162r–163r	A						
XXVII	163r–163v	A						
	163v–177r	A	32	<i>Officium ascensionis A 8. Viri Galilei</i>	8	off	Pavel Spongopaeus Jistebnický	Konkordance: CZ–HKm, Ms. II A 16b, ff. 43r–49v; CZ–HKm, Ms. II A 25, pp. 113–118
	163v–165r	A		<i>Viri Galilei</i>		int	Pavel Spongopaeus Jistebnický	
	165r–166v	A		<i>Missa super Jubilate Deo</i>		KY	neuveden	Předloha Ruggiero Giovannelli. Srov. RISM G 2446
	166v–168v	A				GL		
XXVIII	168v–...	A		<i>Alleluia. Ascendit Deus</i>	8	all	Pavel Spongopaeus Jistebnický	
	...–169v	A		<i>Summi triumphum regis</i>		seq		
	169v–172v	A/C				CR	neuveden	
	172v–175v	A		<i>Missa super Jubilate Deo</i>		SA		
	175v–176v	A				BE		
XXIX	176v–...	A						
	...–177r	A						
	177r–189v	A	33	<i>Officium Spiritus Sancti Octo Vocum Aequalium P.S.G.</i>	8	off	Pavel Spongopaeus Jistebnický	Konkordance: CZ–HKm, Ms. II A 16b, ff. 49v–57a; CZ–Rok, Ms. A V 19b, ff. 28v–29r (pouze antifona k introitu)
	177r–178r	A		<i>Veni Sancte Spiritus</i>		ant		
	178r–179v	A		<i>Spiritus Domini</i>		int		
XXX	179v–180v	A		<i>Missa super Veni Sancte Spiritus</i>		KY		Předloha neznámá.
	180v–183r	A				GL	Pavel Spongopaeus Jistebnický	
	183r–184r	A		<i>Alleluia. Emitte spiritum tuum</i>	8	all		
	184r–...	A		<i>Veni Sancte Spiritus</i>		seq		
	...–186r	A				CR		
XXXI	186r–188v	A		<i>Missa super Veni Sancte Spiritus</i>		SA		
	188v–189r	A				BE		
	188r–189v	A						
	189v–201v	A	34	<i>Officium Spiritus Sancti Octo Vocum Aequalium P.S.G.</i>	8	off	Pavel Spongopaeus Jistebnický	Konkordance: CZ–HKm, Ms. II A 23, pp. 403–421; CZ–HKm, Ms. II A 24, pp. 38–54; CZ–HKm, Ms. II A 25, pp. 129–135
	189v–190v	A		<i>Veni Sancte Spiritus</i>		int		
XXXII	191r–192r	A		<i>Spiritus Domini</i>		int		
	192r–...	A/C		<i>Missa super Confirma hoc Deus</i>	8	KY	Pavel Spongopaeus Jistebnický	Předloha neznámá.
	...–193r	A				GL		
	193v–195v	A		<i>Alleluia. Emitte spiritum tuum</i>		all		
	195v–196r	A		<i>Veni Sancte Spiritus</i>		seq		
XXXIII	196r–198r	A				CR		
	198r–200v	A		<i>Missa super Confirma hoc Deus</i>		CR		
	201r–201v	A				SA		

XXXI	202r-218r	A	35	<i>Officium de Sancta Trinitate Octo Vocum Aequalium P.S.G.</i>	8	off	Pavel Spongopaeus Jistebnický	Konkordance: CZ-HKm, Ms. II A 25, pp. 145-156; CZ-KLm, Ms. 75, ff. 108r-112v; CZ-KLm, Ms. 76, ff. 99r-102v (pouze ordinarium pro 6 hlást)
	202r-203r	A		<i>Gloria tibi Trinitas</i>		ant		
	203r-204r	A		<i>Benedicta sit Sancta Trinitas</i>		int		
	204r-205v	A		<i>Missa super Sic Deus dilexit mundum</i>		KY		Předloha Francesco Rivulo, Srov. RISM 1564 ³
	205v-208r	A				GL		
XXXIII	208v-...	A			8	all	Pavel Spongopaeus Jistebnický	
	...-209v	A		<i>Alleluia. Benedictus es Domine Deus</i>		seq		
	209v-213r	A		<i>Benedicta sit Sancta Trinitas</i>		CR		
	213r-216v	A				SA		
	216v-...	A		<i>Missa super Sic Deus dilexit mundum</i>		BE		
XXXIV	...-217v	A						
	217v-218r	A						
	218r-233r	A	36	<i>Officium Trinitatis Octo Vocum Aequalium P.S.G.</i>	8	off	Pavel Spongopaeus Jistebnický	Konkordance: CZ-KLm, ff. 28r-35r; CZ-KLm, ff. 28r-35r
	218r-219r	A		<i>Gloria tibi Trinitas</i>		ant		
	219r-220r	A		<i>Benedicta sit Sancta Trinitas</i>		int		
XXXV	220v-221v	A		<i>Missa super Sancta Trinitas</i>		KY		Předloha Dominique Phinot, Srov. RISM 1556 ¹¹
	221v-224v	A			8	GL		
	224v-...	A		<i>Alleluia. Benedictus es Domine Deus</i>		all	Pavel Spongopaeus Jistebnický	
	...-225r	A		<i>Benedicta semper sit Sancta Trinitas</i>		seq		
	225r-228r	A				CR		
XXXVI	228r-232r	A		<i>Missa super Sancta Trinitas</i>		SA		
	232r-...	A						
	...-233r	A						
	233v-245r	A	37	<i>Officium Corporis Christi Octo Vocum Aequalium Pau. Spon. G. compo: Dominica Exaudi. Anno 1600</i>	8	off	Pavel Spongopaeus Jistebnický	Konkordance: CZ-HKm, Ms. II A 16b, ff. 64r-69v
	233v-234v	A		<i>Cibavit eos</i>		int		
XXXVII	234v-236v	A			8	KY		Předloha Ruggiero Giovannelli, Srov. RISM G 2446
	236v-238v	A		<i>Missa super Exultate Deo</i>		GL		
	238v-239v	A		<i>Alleluia. Caro mea</i>		all	Pavel Spongopaeus Jistebnický	
	239v-...	A		<i>Ave caro Christi veneranda</i>		seq		
	...-241r	A				CR		
XXXVIII	241r-244v	A		<i>Missa super Exultate Deo</i>		SA		
	244v-245r	A						
	245v-246v	A		<i>vacat</i>				
	247r-260r	A	38	<i>Officium de Martyribus Boënicis</i>		off	neuveden	
	247r-248v	A		<i>Gaudemus omnes in Domino</i>		int		
XXXIX	248v-249r	A/C				KY		Předloha neznámá.
	249v-251v	A		<i>Missa super Laetamini in Domino</i>		GL		
	251v-252v	A		<i>Alleluia</i>		all	neuveden	
	252v-...	A		<i>Clericalis turma gaude</i>		seq		
	...-255v	A				CR		
XL	256v-259v	A		<i>Missa super Laetamini in Domino</i>		SA		
	259v-260r	A						
	260r-271v	A	39	<i>Officium de Apostolis a 8</i>	8	off	neuveden	Konkordance: CZ-HKm, Ms. II A 16b, ff. 74r-76r, 78v-80r (ordinarium – pouze KY, GL, CR)
	260r-261r	A		<i>Honorati sunt amici tui</i>		int		
	261r-262v	A				KY		Předloha Dominique Phinot, Srov. RISM 1555 ¹⁰
XL	262v-...	A		<i>Missa super Jam non dicam vos servos</i>	8	GL	neuveden	
	...-264r	A				all		
	264v-265r	A		<i>Alleluia</i>		seq		
	265r-267v	A		<i>Clare sanctorum, senatu apostolorum</i>				

XLI	267v – ...	A/B	40	<i>Missa super Iam non dicam vos servos</i> vacat Officium Transfigurationis Octo Vocum Aequalium <i>Assumpsit Iesus discipulos</i> <i>Alleluia</i> <i>Formam mortalitatis obscuram</i>	8	off int all seq	neuveiden neuveiden		
	... – 271r	B							
	271r–271v								
	272r–272v								
	273r–277r	B							
XLII	273r–274v	B	41	Prosa Assumptionis Mariae Octo Vocum P.S.G. Congaudent angelorum chori vacat	8	seq	Pavel Spongopaeus Jistebnický		
	274v–275v	B							
	275v–277r	B							
	277v–280v	B							
	281r – ...								
XLIII	... – 282r		42	Officium Assumptionis Mariae Octo Vocum P.S.G. <i>Gaudemus omnes in Domino</i> <i>Missa super Beata es Virgo Maria</i> <i>Alleluia. Assumpta est Maria in caelum</i> <i>Verbum bonum et suave</i> <i>Missa super Beata es Virgo Maria</i>	8	off int KY GL all seq CR SA BE	Pavel Spongopaeus Jistebnický Pavel Spongopaeus Jistebnický		Předloha neznámá.
	282v–293r	A/B							
	282v–283v	A/B							
	283v–284v	A							
	285r–286v	A							
XLIV	286v–287v	A	43	Officium Dedicationis Templi Octo Vocum Aequalium <i>Terribilis est locus iste</i> <i>Missa super Quam dilecta [sunt tabernacula tua?]</i> <i>Alleluia. Adorabo ad templum sanctum tuum</i> <i>In quo sumus Pater Deus</i> <i>Missa super Quam dilecta [sunt tabernacula tua?]</i> vacat	8	off	neuveiden		Konkordance: CZ–HKm, Ms. II A 16b, ff. 87v–94r; CZ–HKm, Ms. II A 23, pp. 421–433; CZ–HKm, Ms. II A 24, pp. 54–67; CZ–KLM, Ms. 75, ff. 142v–148r; CZ–KLM, Ms. 76, ff. 153r–158v
	287v–289r	A							
	289v – ...	A							
	... – 292v								
	292v–293r	A							
XLV	293r	A	44	Officium de Angelis Octo Vocum Aequalium P.S.G. <i>Benedicite Domino omnes angeli</i> <i>Missa super Benedicite [Domino]</i> <i>Alleluia. Benedicite omnes angeli</i> <i>Summi regis archangele Michael</i> <i>Missa super Benedicite [Domino]</i> vacat	8	off int KY GL all seq CR SA	Pavel Spongopaeus Jistebnický neuveiden Pavel Spongopaeus Jistebnický neuveiden		Předloha neznámá.
	293r–294v	A							
	294v–295v	A/C							
	295v–297v	A							
	297v – ...	A							
XLVI	... – 299r		45	Officium de Angelis Octo Vocum Aequalium P.S.G. <i>Benedicite Domino omnes angeli</i> <i>Missa super Benedicite [Domino]</i> <i>Alleluia. Benedicite omnes angeli</i> <i>Summi regis archangele Michael</i> <i>Missa super Benedicite [Domino]</i> vacat	8	off int KY GL all seq CR SA	Pavel Spongopaeus Jistebnický neuveiden Pavel Spongopaeus Jistebnický neuveiden		Konkordance: CZ–KLM, Ms. 75, ff. 213v–220r; CZ–KLM, Ms. 76, ff. 230r–235v
	299r–300v	A							
	300v–304r	A							
	304r	A							
	304v–305v								
XLVII	306r–316v	B	46	Officium de Angelis Octo Vocum Aequalium P.S.G. <i>Benedicite Domino omnes angeli</i> <i>Missa super Benedicite [Domino]</i> <i>Alleluia. Benedicite omnes angeli</i> <i>Summi regis archangele Michael</i> <i>Missa super Benedicite [Domino]</i> vacat	8	off int KY GL all seq CR SA	Pavel Spongopaeus Jistebnický neuveiden Pavel Spongopaeus Jistebnický neuveiden		Konkordance: CZ–KLM, Ms. 75, ff. 213v–220r; CZ–KLM, Ms. 76, ff. 230r–235v
	306r–306v	B							
	306v–308r	B							
	308r–310r	B							
	310r–311r	B							

XLVIII	323r–335r	A	45	<i>Officium Omnium Sanctorum Octo Vocum</i> <i>Gaudemus omnes in Domino (vide supra)</i>	8	off int	Pavel Spongopaeus Jistebnický	Předloha neznámá. Srov. CZ-ROK, Ms. A V 37a–e, ff. 3r–4v (a), 3v–4v (b), 3v–4v (c), 3v–4v (d). Konkordance (ordinarium): CZ-ROK, Ms. A V 37 a–e, ff. 43v–49r (a), 42v–47v (b), 44v–50r (d), 31v–37r (e)
	323r–324v	A		[<i>Missa super Ardens est cor meum</i>]	8	KY	Pavel Spongopaeus Jistebnický	
	324v–326v	A		<i>Alleluia. Vox exultationis</i>		GL		
	327r–327v	A		<i>Gaudeat Ecclesia</i>		all		
	328r–... ... – 331r	A		[<i>Missa super Ardens est cor meum</i>]		seq		
XLIX	331r–334r	A				CR		
	334r–334v	A				SA		
	335r	A				BE		
	335v			vacat				
	336r–350r	A	46	<i>Officium Hussi Octo Vocum Aequalium</i> <i>Gaudemus omnes in Domino</i>	8	off int	neuveđen neuveđen	
L	336r–337r	A		<i>Missa super Scopriro Antonij Mortarij</i>		KY	Antonio Mortaro	Srov. RISM M 3737. Předloha Giovanni Andrea Dragone. Srov. RISM 1588 ²²
	337r–338v	A		<i>Alleluia</i>		GL		
	338v–339v	A		<i>Rex regum, Jesu Christe</i>	8	all	neuveđen	
	339v–340v	A				seq		
	341r–346v	A		<i>Missa super Scopriro Antonij Mortarij</i>		CR	Antonio Mortaro	
LI	347r–... ... – 349r	A				SA		
	349r–349v	A				BE		
	349v	A				AG		
	349v–350r	A						
	350v–351v			vacat				
LII	352r–358v	C	47	<i>Missa ad imitationem super Flumina Babilonis a 8 P.S.G.</i>	8	ord	Pavel Spongopaeus Jistebnický	
	352r–353v	C		<i>Missa ad imitationem super Flumina Babilonis</i>	8	KY	Pavel Spongopaeus Jistebnický	Předloha neznámá.
	353v–355v	C				GL		
	355v–358v	C				CR		
	359r–360v			vacat				
LIII	361r–368v	C	48	<i>Missa super Egressus Jesus</i>		ord	neuveđen	
	361r–362v	C				KY	neuveđen	Předloha Giaches de Wert. Srov. RISM W 852
	362v–364v	C				GL		
	364v–367v	C		<i>Missa super Egressus Jesus</i>		CR		
	368r	C				SA		
LIV	368r–368v	C				BE		
	369r–369v			vacat				
	370r–379r	A	49	<i>Unučení Passio Domini nostri Jesu Christi Octo Vocum Aequalium</i>	8	pass	neuveđen	
	379v–390v	B	50	<i>Votiva de Spiritu Sancto Octo Vocum Aequalium</i> <i>Dum sanctificatus fiero</i>	8	off int	neuveđen	
	379v–380v	B						
LIV	380v–... ... – 383r	B		<i>Kyrie Septuagesimae Omnipotentissime Adonay</i>	8	KY	neuveđen	
	383r–384r	B		<i>Beata gens, cuius est Dominus Deus</i>		grad		
	384r–386r	B		<i>Emite Spiritum tuum</i>		tract		
	386r–389v	B		<i>Patrem</i>		CR		
	389v–390v	B		<i>Sanctus</i>		SA		
	390v–391v	B	51	<i>Benedictus es Domine</i>		grad	neuveđen	
	392r–... ... – 393v	B	52	<i>Laudate Dominum omnes gentes</i>		tract	neuveđen	

LV	393v–394v	B	53	<i>Panem de coelo dedit nobis Dominus</i>				neuveuden		
	394v–396r	B	54	<i>Curo mea</i>				neuveuden		
	396r–399r	B	55	<i>Kyrie Quadregesima O Deus Pater ingenite</i>				neuveuden		
	399v–417r	B	56	<i>Officium de Sancta Cruce Octo Vocum Aequalium</i>	8	off		neuveuden		
	399v–401r	B		<i>Nos autem gloriamur oportet</i>		int				Předloha Jean Guyot. Srov. RISM 1568 ⁴
LVI	401r–402r	B		<i>Missa super O erux splendor</i>		KY				
	402r–...	B			8	GL				
	...–405r					grad				
	405r–406r	B		<i>Christus factus est pro nobis</i>		tract				
	406r–...	B		<i>Ó lidské pokoleni</i>		CR				
LVII	...–412r					SA				
	412r–416r	B		<i>Missa super O erux splendor</i>						
	416r–417r	B								
	417v–430v	A	57	<i>Officium de Adventu Domini A 8. P.S.G.</i>	8	off		Pavel Spongopaeus Jistebnický		
	417v–418v	A		<i>Prozpěvujme všickni vesele</i>		ant				
LVIII	418v–419v	A		<i>Vřelení Syna Božího</i>		int				
	419v–...	A		<i>Svořiteli všemohoucí</i>	8	KY		Pavel Spongopaeus Jistebnický		
	...–423r					all				
	423r–424v	A		<i>Alleluia. Zdána prorokové svatí</i>		seq				
	424v–428r	A		<i>Pán Bůh všemohoucí</i>		CR				
LIX	428r–...			<i>Věřme v jednoho Boha</i>						
	...–430r	A			8	off		Pavel Spongopaeus Jistebnický		
	430v–439r	A	58	<i>Officium de Nativitate D.N.J.C. A 8 P.S.G.</i>		int				
	430r–431v	A		<i>Dítě překrásné narodilo se nám</i>		KY				
	432r–433v	A		<i>Hospodine, studnice dobroty</i>	8	GL		Pavel Spongopaeus Jistebnický		
LX	433v–435v	A		<i>A na zemi budíž pokoj lidem dobré vůle</i>		all				
	435v–437r	A		<i>Alleluia. Tenitoť jest den buď každý vděčen</i>		seq				
	437r–439r	A		<i>Díky myni již vzdávajme</i>	8	off		Pavel Spongopaeus Jistebnický		
	439r–456r	A	59	<i>Officium Resurrectionis Octo Vocum P.S.G.</i>		int				
	439r–...	A		<i>Vstátiť jest z mrtvých Král náš</i>		KY				
LXI	...–441r				8	GL		Pavel Spongopaeus Jistebnický		
	441v–443v	A		<i>Pane náš, zvíťežil za nás nad smrtí</i>		all				
	443v–446r	A		<i>A na zemi budíž pokoj lidem dobré vůle</i>		seq				
	446r–448r	A		<i>Alleluia. Píseň přeradostná</i>		CR				
	448r–...	A		<i>Světa již obnovení, nové obveselení</i>						
LXII-LXXX	...–451v	A		<i>Orce všemohoucího</i>						
	451v–456r	A								
	456v–...			<i>vacat</i>						
	...–459v									
	460r–769v									

Téměř polovina obsažených skladeb – 21 officií a 7 samostatných skladeb – je atribuována PAVLU SPONGOPÆOVI JISTEBNICKÉMU (c1560–1619), jedné z nejvýraznějších skladatelských osobností předbělohorských Čech. Studoval patrně na Karlově univerzitě, poté v osmdesátých a devadesátých letech 16. století působil na několika místech v jihozápadních Čechách jako kantor a pohyboval se v okruhu tamějších literátských bratrstev (Přeštice, Klatovy, Prachatice). Roku 1598 je doložen jako kantor ve škole u svaté Barbory v Kutné Hoře, kde se později stal váženým měšťanem a školním inspektorem.⁴⁵⁷ Vzhledem k vysoké koncentraci kompozic SPONGOPÆA JISTEBNICKÉHO v tomto prameni není vyloučena osobní spojitost mezi skladatelem a týnským literátským bratrstvem, potažmo objednavatelem rukopisu. Jedním z dokladů by mohlo být i *Officium de Sancta Trinitate* (č. 35), jehož znění je osmihlasým přepracováním původně šestihlasé kompozice. Není tedy vyloučeno, že skladatel tuto verzi vytvořil v souvislosti se vznikem TRUBKOVA graduálu.

Zbývajících pět autorů zastupuje vždy jediná skladba. Prvním z nich je takřka neznámý ANDREAS PRASINUS PRAGENUS († c1604), který údajně působil v Praze jako varhaník.⁴⁵⁸ V TRUBKOVĚ graduálu se nachází jeho polyfonní zpracování vánočního hymnu *A Solis ortus cardine*.

Zbývá skladatelská čtveřice pochází ze severní Itálie. Kompozice těchto autorů rozvíjejí stylové podněty benátské vícesborové techniky. Prvním z nich je GIULIO BELLI (1560–po 1621),⁴⁵⁹ františkánský mnich a *maestro di cappella* v severoitalských katedrálách a kostelech (Imola, Carpi, Bologna, Ferrara, Benátky, Montagnano, Osimo, Ravenna, Assisi). Zastoupen je skladbou *Missa super Tanto tempore vobiscum sum* (č. 26), zkomponovanou na vlastní předlohu. Tato kompozice je zajímavá zejména z hlediska recepce na českém území, neboť se s ní setkáváme ještě ve dvou dalších rukopisech – Kutnohorském kodexu a

⁴⁵⁷ Srov. heslo „Spongopeus, Pavel Jistebnický“ in: GRACIÁN ČERNUŠÁK – BOHUMÍR ŠTĚDROŇ – ZDENKO NOVÁČEK (eds.): *Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 2, Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, s. 581; „Spongopeus, Pavel“ in: *Rukověť*, sv. 5, Praha: Academia, 1982, s. 152–153; DANA SOUŠKOVÁ: *Pavel Spongopaeus Jistebnický. Příspěvek k poznání života a tvorby*, 2 sv., diplomová práce, Praha: Univerzita Karlova, 1984; heslo „Spongopoeus, Paulus“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 24, London: Macmillan 2001, s. 212; „Spongopæus, Paulus“ in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Personenteil*, sv. 15, Kassel: Bärenreiter, 2006, sl. 1223–1224.

⁴⁵⁸ Srov. GOTTFRIED JOHANN DLABACŽ: *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Teil auch für Mähren und Schlesien*, sv. 2, Prag: Stände Böhmens, 1815, sl. 497; EMILIÁN TROLDA: *Kapitoly o české mensurální hudbě*, in: *Cyril* 59, 1933, s. 54; VLADIMÍR NĚMEC: *Pražské varhany*, Praha: František Novák, 1944, s. 59; *Rukověť*, sv. 2, Praha: Academia, 1966, s. 14; JITKA SNÍŽKOVÁ: *Málo známí čeští skladatelé konce 16. století*, in: *Hudební věda* 17, 1980, s. 57–58.

⁴⁵⁹ Srov. heslo „Belli, Giulio“ in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Personenteil*, sv. 2, Kassel: Bärenreiter, 1999, sl. 1005–1007; heslo „Belli, Giulio“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 3, London: Macmillan 2001, s. 193–194.

hlasových knihách rokycanského literátského bratrstva⁴⁶⁰ a je dokonce doložena též v dobovém hudebním inventáři.⁴⁶¹

Představitel pozdní fáze vývoje italského madrigalu LUCA MARENZIO (1553/4–1599)⁴⁶² má v rukopise zachycenu *Missu super Iniquos odio habui* (č. 28), jejíž předlohou se stalo jeho vlastní moteto. Skladba je podobně jako BELLIOHO mše pozoruhodná vzhledem ke způsobu dochování na našem území. Tiskem vyšla až roku 1630 ve sbírce GEORGA VINTZE *Missæ ad præcipuos dies festos accommodatæ*⁴⁶³ a o její autenticitě proto panovaly mezi muzikology pochybnosti, mimo jiné i proto, že zhudebňovala pouze části *Kyrie* a *Gloria*. Nedávný výzkum polské muzikoložky BARBARY PRZYBYSZEWSKE-JARMIŃSKÉ však odhalil další dosud opomíjené prameny s kompletním zhudebněním celého ordinaria.⁴⁶⁴ Také graduál TRUBKY Z ROVIN – pro zahraniční muzikology dodnes neznámý rukopis – zachycuje celý mešní cyklus včetně *Agnus Dei*. To z něj i při všech limitech jeho fragmentárního dochování činí důležitý pramen pro poznání MARENZIOVY mešní tvorby, která je v případě ordinaria *Iniquos odio habui* přímo spojována s dvorem polského krále ZIKMUNDA III. VASY, kde skladatel působil jako *maestro di cappella* v letech 1596–1598. MARENZIO musel na své cestě z Říma do Krakova zcela jistě projít alespoň jednou přes české země. Zda lze tuto mši dávat do přímé souvislosti se skladatelovou cestou, není jednoduché zodpovědět, stejně jako otázku míry vlivu MARENZIOVY přítomnosti na šíření jeho děl v našem prostředí.⁴⁶⁵

Kapelník novarské katedrály MICHELE VAROTTO (c1550–1599)⁴⁶⁶ je autorem *Missy super Ardens est cor meum* (č. 29), zkomponované na neznámou předlohu. Mše vyšla roku 1595 v Miláně jako součást sbírky *Liber primus missarum octonis vocibus*, z níž se dochovaly pouze tři hlasové knihy.⁴⁶⁷

⁴⁶⁰ Srov. **tabulku 5.1**. Kritická edice viz JAN BAŤA (ed.): *Kutnohorský kodex (Praha, Národní muzeum – České muzeum hudby, sign. AZ 33)* (= Clavis monumentorum musicorum Regni Bohemiæ, A I), Praha: Koniasch Latin Press, 2008, s. 231–240.

⁴⁶¹ Nejnověji MARTIN HORYNA: *Studie a edice k dějinám české hudby 15. a 16. století*, disertační práce Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 97–106.

⁴⁶² Srov. heslo „Marenzio, Luca“ in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Personenteil*, sv. 11, Kassel: Bärenreiter, 2004, sl. 1062–1075; heslo „Marenzio, Luca“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 15, London: Macmillan 2001, s. 835–845.

⁴⁶³ RISM V 1690. Kritická edice ROLAND JACKSON (ed.): *Luca Marenzio, Opera omnia. I. Musica sacra* (= Corpus mensurabilis musicae, 72), Neuhausen – Stuttgart: American Institute of Musicology, 1978, s. 108–122.

⁴⁶⁴ BARBARA PRZYBYSZEWSKA-JARMIŃSKA: „*Missa super Iniquos odio habui a 8*“ – warszawska msza w formie *echa Luki Marenzia?*, in: *Muzyka* 49, 2004, s. 3–39.

⁴⁶⁵ Srov. JAN BAŤA: *Luca Marenzio and the Czech Lands*, in: *Hudební věda* 46, 2007, s. 117–126.

⁴⁶⁶ Srov. heslo „Varotto, Michele“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 26, London: Macmillan 2001, s. 329; heslo „Varotto, Michele“ in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Personenteil*, sv. 16, Kassel: Bärenreiter, 2006, sl. 1347–1348.

⁴⁶⁷ RISM V 994.

Posledním jmenovitě uvedeným skladatelem je františkán ANTONIO MORTARO (činný 1587–1610),⁴⁶⁸ varhaník v Brescii, Miláně a Novaře. Zastoupen je zde skladbou *Missa Scuoprìrò l'ardor mio* (č. 46), jejíž předlohou je madrigal GIOVANNIHO ANDREY DRAGONEHO a která pochází ze sbírky *Missa, motecta, cantica Beatæ Mariæ Virginis* vydané RICCIARDEM AMADINEM v Benátkách roku 1595.⁴⁶⁹

Výčet skladatelských jmen nemusí být zdaleka konečný, neboť při pokračujícím výzkumu může dojít k dalším atribucím anonymně zapsaných kompozic. Při této práci je nutno mít na paměti, že mnohá officia sestávají ze spojení cyklů proprií a ordinárií, jež nemusel nutně vytvořit totožný autor. Ke špatným atribucím často vydatně přispívají rubriky, které vzbuzují dojem, že je celý cyklus mešního officia dílem jediného skladatele, na což upozornil už JAROMÍR ČERNÝ⁴⁷⁰ a po něm JANA NOVOTNÁ.⁴⁷¹ Tímto způsobem lze zpochybnit, případně vyloučit autorství SPONGOPĚA JISTEBNICKÉHO u ordinárií *Missa super Jubilate Deo* (č. 32) a *Missa super Benedicite Domino* (č. 44), a to na základě nálezů zahraničních konkordancí. U nich lze totiž předpokládat jiného autora, protože JISTEBNICKÉHO skladby (podobně jako většinu naší tehdejší produkce) nacházíme pouze v bohemikálních pramenech.

Zcela nové možnosti řešení otázek kompozičního stylu hudby české renesance nabízí odhalení dosud neznámých předloh k jednotlivým mešním ordináriím. Z tohoto objevu zatím nelze vyvozovat definitivní závěry, neboť osm mší je anonymních a nevíme tedy, zda jsou bohemikálního původu, či nikoliv, na druhou stranu je však možné vytvořit si díky znalosti předloh alespoň částečný obraz o možných stylových vlivech u mešních skladeb PAVLA SPONGOPĚA JISTEBNICKÉHO. Zajímavá je především stylová pestrost SPONGOPĚOVA výběru, sahající od proimitovaného stylu frankoflámské polyfonie až k benátské vícesborovosti. FRANCISCUS DE RIVULO (činný 1560–1566; č. 35),⁴⁷² JEAN GUYOT (c1512–1588; č. 25)⁴⁷³

⁴⁶⁸ Srov. heslo „Mortaro, Antonio“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 17, London: Macmillan 2001, s. 151–152; heslo „Mortaro, Antonio“ in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Personenteil*, sv. 12, Kassel: Bärenreiter, 2004, sl. 501–502.

⁴⁶⁹ RISM M 3737.

⁴⁷⁰ JAROMÍR ČERNÝ: *Hudba české renesance. Výběr polyfonních skladeb 16. stol. z rukopisů St. knihovny ČSR (XI B a, b, c, d) a Památníku nár. písemnictví (D. A. II. 3)*, Praha: Státní knihovna ČSR, 1982, s. xiii.

⁴⁷¹ JANA NOVOTNÁ: *Vícehlasá zpracování mešního propria v období české renesance*, diplomová práce, Praha: Univerzita Karlova, 1983, s. 28–29.

⁴⁷² Srov. heslo „Rivulo, Franziscus“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 21, London: Macmillan, 2001, s. 457; heslo „Rivulo, Franziscus“ in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Personenteil*, sv. 14, Kassel: Bärenreiter, 2005, sl. 211–212.

⁴⁷³ Srov. heslo „Guyot, Jean“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 10, London: Macmillan, s. 608; heslo „Guyot de Châtelet, Jean“ in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Personenteil*, sv. 8, Kassel: Bärenreiter, 2002, sl. 316–317.

a DOMINIQUE PHINOT (c1510–c1556; č. 36)⁴⁷⁴ jsou představiteli stylu čtvrté generace frankoflámských skladatelů; u posledních dvou jmenovaných se však vedle proimitované sazby postupně prosazuje i sazba dvousborová. JEAN GUYOT je pro nás navíc zajímavý díky svému kapelnickému angažmá na dvoře císaře FERDINANDA I., byť jeho službu – trvající pouhé tři čtvrtiny roku – ukončila panovníkova smrt a následné rozpuštění kapely (1564). Nejmladší generace frankoflámských autorů je zastoupena ORLANDEM DI LASSO (č. 30)⁴⁷⁵ a JACOBEM REGNARTEM (č. 21).⁴⁷⁶ Ze skladatelů činných na našem území lze nalézt vedle REGNARTA pouze JACOB A HANDLA GALLA (č. 27).⁴⁷⁷ Italský vícesborový styl reprezentují již zmiňovaný LUCA MARENZIO (č. 24) a dále RUGGIERO GIOVANNELLI (c1560–1625; č. 37), skladatel životem i tvorbou spjatý s Římem a kromě jiného i PALESTRINŮV nástupce u svatého Petra.⁴⁷⁸

Jak se SPONGOPÆUS mohl ke svým předlohám dostat? Přímý kontakt s autory připadá v úvahu snad jen u REGNARTA a HANDLA GALLA. Hudbu FRANCESCA DI RIVULO poznal nejpravděpodobněji z repertoáru přeštického literátského bratrstva, kde je moteto *Sic Deus dilexit mundum* zapsáno.⁴⁷⁹ Originální tisk je nadto dochován na dvou místech v Čechách – v rokycanské hudební sbírce⁴⁸⁰ a v Hradci Králové⁴⁸¹ – a dále na Moravě v Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea v Brně.⁴⁸² Z Přeštic pochází také kompozice *Sancta Trinitas* DOMINICA PHINOTA.⁴⁸³ Na MARENZIOVO moteto *Jubilare Deo* mohl SPONGOPÆUS narazit nejspíše v rukopisech rokycanských literátů,⁴⁸⁴ vyloučíme-li možnost MARENZIOVA přímého působení během cesty českými zeměmi. LASSOVA a GUYOTOVA moteta kolovala

⁴⁷⁴ Srov. heslo „Phinot, Dominique“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 19, London: Macmillan, 2001, s. 631–623; heslo „Phinot, Dominique“ in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Personenteil*, sv. 13, Kassel: Bärenreiter, 2005, sl. 522–524.

⁴⁷⁵ Srov. heslo „Lassus, Orlande de“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 14, London: Macmillan, 2001, s. 295–322; heslo „Lassus, Orlande de“ in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Personenteil*, sv. 10, Kassel: Bärenreiter, 2003, sl. 1244–1306.

⁴⁷⁶ Srov. heslo „Regnart, Jacob“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 21, London: Macmillan, 2001, s. 118–121; heslo „Regnart, Jacob“ in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Personenteil*, sv. 13, Kassel: Bärenreiter, 2005, sl. 1439–1443.

⁴⁷⁷ Srov. heslo „Handl, Jacobus“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 10, London: Macmillan, 2001, s. 814–815; heslo „Gallus, Iacobus“ in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Personenteil*, sv. 7, Kassel: Bärenreiter, 2002, sl. 472–480.

⁴⁷⁸ Srov. heslo „Giovannelli, Ruggiero“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 9, London: Macmillan, 2001, s. 892–893; heslo „Giovannelli, Ruggero“ in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Personenteil*, sv. 7, Kassel: Bärenreiter, 2002, sl. 999–1002.

⁴⁷⁹ CZ–Pu, MS. XVII F 72, ff. F1^v–F4^r, nr. 18.

⁴⁸⁰ RISM 1564³; CZ–ROk, Ms. A V 22 a, b.

⁴⁸¹ CZ–HKm, Ms. II A 37, přív. 6.

⁴⁸² CZ–Bm, A 20.535 (provenience Augustiniáni Brno).

⁴⁸³ CZ–Pu, Ms. XVII F 72, ff. Q3^v–Q4^v, Nr. 49.

⁴⁸⁴ CZ–ROk, Ms. A V 20 a–e, ff. 34^r–35^r (a), 38^r–39^r (b), 36^v–37^v (c), 39^r–40^v (d), 40^r–41^r (e). Tiskem vyšlo až posthumně ve sbírkách RISM 1600¹, 1600² (dochován na českém území) a 1603¹.

v tištěných antologiích, mohla však být zachycena i v dnes ztracených rukopisných pramenech. Stejně tak je tomu v případě RUGGIERA GIOVANNELLIHO. Lze z těchto modelů vyvozovat nějaké další závěry týkající se SPONGOPÆOVA života a tvorby? Je náhoda, že většina SPONGOPÆOVÝCH předloh se nachází v místech, s nimiž bývá spojován (Přeštice, Rokycany, Hradec Králové) a kde lze nalézt i jeho vlastní skladby? Domnívám se, že není, a že bude tudíž v budoucnu možné jak lépe určit chronologii SPONGOPÆOVY tvorby, tak ukázat na úzké vztahy mezi jednotlivými literátskými bratrstvy ve výše jmenovaných lokalitách.

Věnujme nyní pozornost obsahové struktuře graduálu. Cykly mešních officíí jsou řazeny dle postupu církevního roku. Temporál je zastoupen třemi adventními cykly (dvěma latinskými a jedním českým), čtyřmi vánočními (tři latinské, jeden český), tři cykly (dva latinské a jeden český) jsou určeny pro Velikonoce. Nanebevstoupení má pouze jeden cyklus, pro Letnice a Nejsvětější Trojici jsou na výběr dva cykly officíí a slavnost Těla a krve Páně má opět pouze jeden cyklus. Poté následuje sanktorál s officíí *De martyribus Bohemicis* (se začerněnou rubrikou z důvodu zásahu pobělohorské cenzury), officium *De apostolis, Transfigurationis Domini, Assumptionis Mariae, Dedicationis templi, De angelis, Omnium sanctorum a Johannis Hus*. Nechybějí ani cykly pro votivní mše *De Spiritu Sancto* a *De Sancta Cruce*. Mezi jednotlivými officíí se nacházejí samostatně zapsaná mešní ordinária, jež by mohla být alternativami ke mším začleněným do propriálních cyklů. Alternativní výběr je možný v cyklech vánočních, velikonočních a pro svátek JANA HUSA.

Konkordance skladeb směřují nejčastěji ke sbírkám významných literátských bratrstev v Hradci Králové (č. 21, 24, 25, 27, 30, 32–35, 37, 39, 43), Klatovech (č. 9, 20, 21, 27, 35, 36, 43, 44) a Rokycanech (č. 26, 33, 45, 53). V rukopise lze ovšem nalézt i kompozice, jejichž konkordance se v jiných pramenech dosud nepodařilo dohledat (č. 1–8, 10–19, 20, 23, 31, 38, 40, 41, 42, 46–52, 54–59).

Porovnáme-li TRUBKŮV graduál s konkordujícími prameny, dojdeme k několika zjištěním. Rukopisy v Hradci Králové a Klatovech jsou příbuzné z hlediska repertoáru a částečně i z hlediska vnější podoby (rozměry), zatímco rokycanské hlasové knihy – ač repertoárově příbuzné – mají zcela jiný formát a vnější úpravu a reperezentují tak ryze užitkové prameny vzniklé bezesporu v místě užívání. Je tedy možné vůbec nalézt nějakou existující obdobu graduálu TRUBKY Z ROVIN? Jsem přesvědčen, že ano, i když z obsahového hlediska nemá tento pendant s týnským pramenem takřka nic společného. Jedná se o zmiňovanou trojici dochovaných hlasových knih ústeckého literátského bratrstva, jejichž

donátorem byl ABRAHAM HROCH Z MEZILEŠIC (†1596). Oba dva neúplné komplety spojují zejména formální znaky:

- rozměry
- vazba
- tištěná předmluva s kolorovaným erbem
- pražská provenience

Spojistostí mezi oběma prameny je však možno nalézt ještě více. Rytíř ABRAHAM HROCH Z MEZILEŠIC, bakalář pražské univerzity, orátor vyššího soudu Království českého a císařský rada, byl příslušníkem týnské farnosti.⁴⁸⁵ V kostele Panny Marie před Týnem se také dodnes dochoval jeho náhrobek, umístěný vedle hlavního kostelního vchodu. Nelze si nepoložit otázku, zda jde o pouhou náhodu, když tyto dva významní zámožní staroměstští měšťané, pocházející ze stejné farnosti, iniciovali a finančně podporovali vznik nákladných zpěvních knih pro významná literátská bratrstva, byť navzájem vzdálená více než 100 km? I kdybychom připustili, že prameny nemají spoječné ohnisko vzniku, lze na základě výše jmenovaných skutečností spatřovat v ústeckých hlasových knihách jakýsi ideový vzor TRUBKOVA graduálu. V obou případech jde o prezentaci vlastního rodu a jeho důležitosti v kulturním mecenátu. Zda se jedná o pouhou myšlenkovou spřízněnost, či o vědomé soupeření o společenskou prestiž mezi oběma rody, patrně nebude možné z důvodu absence odpovídajících pramenů rozhodnout.

Při posuzování role, jakou hraje graduál TRUBKY Z ROVIN v poznávání hudby a liturgie v předním utrakvistickém chrámu krátce po roce 1600, je nutné mít na paměti širší kontext, v němž rukopis fungoval. Odhalení konkrétních liturgických souvislostí je ovšem poněkud složité, protože pramenná základna buď úplně chybí, nebo není dostatečně zpracována. Velmi výmluvné jsou v tomto ohledu kostelní inventáře, z nichž je předbělohorskému období časově nejbližší soupis z roku 1644.⁴⁸⁶ Reflektuje stav hudebnin na latinské i české kruchtě, kde se v té době nacházely jak prameny jednohlasé hudby (2 antifonáře, 2 žaltáře, 11 graduálů, 6 kancionálů), tak polyfonie (13 kompletů hlasových knih, 3 kancionály). Přestože inventář pochází až z poloviny 17. století, do značné míry zachycuje stav, jaký mohl v kostele panovat

⁴⁸⁵ Srov. *Rukověť*, sv. 2, Praha: Academia, 1966, s. 358. Soupis týnské farnosti z roku 1589 in LADISLAV ŽILKA: *Hospodaření týnské farnosti na Starém Městě pražském koncem 16. a začátkem 17. století*, diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha 1988, s. 153.

⁴⁸⁶ CZ–Pam, Ms. 1641, ff. 9^f–9^v.

před rokem 1620. Potvrzuje tak tezi o užívání hudebních pramenů předbělohorského období hluboko do 17. století. Cenným svědectvím jsou také dobové zprávy zahraničních návštěvníků Prahy, z nichž nejvýznamnější pocházejí z pera anglického cestovatele FYNESA MORYSONA (1591)⁴⁸⁷ a francouzského diplomata PIERRA BERGERONA.⁴⁸⁸ Zejména BERGERON si všiml i hudebního doprovodu mešní liturgie a stejně jako MORYSON konstatoval, že se utrakvistické obřady – kromě četby Písma v češtině – navenek neliší od katolického ritu.⁴⁸⁹

Závěr

Při celkovém hodnocení graduálu VÁCLAVA TRUBKY Z ROVIN lze formulovat následující závěry.

Pramen v sobě skrývá polyfonní repertoár k mešní liturgii a officiu pro celý církevní rok, pokrývá hlavní období temporálu, sanktorál pouze v úzkém výběru. Zachycuje skladby, které stylově spadají do repertoáru ovlivněného vícesborovou technikou, ať už domácí, nebo zahraniční provenience. Mnohé ze zapsaných kompozic jsou v prameni dochovány unikátně. Z kvalitativního hlediska je repertoár graduálu, respektive charakter hudební produkce v Týnském chrámu kolem roku 1600 na úrovni dobového evropského standardu. Začerněné rubriky u svátku JANA HUSA dosvědčují používání rukopisu i po roce 1620. Velkou neznámou zůstává dílna, ve které pramen vznikl. V tomto ohledu jsou totiž dosud předmětem diskuse pouze jednohlasé graduály ze známých dílen, otázka míst a způsobů výroby pramenů obsahující polyfonii zatím položena nebyla.

Obsahový rozbor rukopisu koriguje v některých případech autorskou atribuci obsaženou v rubrikách a identifikuje předlohy jednotlivých mešních ordinárií. Umožňuje tak bližší poznání stylu a charakteru skladeb, jež byly materiálem pro vlastní kompoziční tvorbu domácích autorů. Je tedy nahlédnutím do jejich tvůrčí dílny jaksi „z druhé strany“, protože dochování jediné hlasové knihy názorně ukazuje, jak zlomkový obraz liturgické hudby české renesance lze z takto roztržštěné pramenné základny poskládat. Čím méně hlasově kompletních skladeb umožňujících plnohodnotné analytické uchopení je k dispozici, tím více je nutné klást důraz na heuristickou, bibliografickou a srovnávací práci vedoucí k odhalení

⁴⁸⁷ DAVID R. HOLETON: *Fynes Moryson's Itinerary. A Sixteenth Century English Traveller's Observations on Bohemia, its Reformation, and its Liturgy*, in: ZDENĚK V. DAVID – DAVID R. HOLETON (eds.): *The Bohemian Reformation and Religious Practice*, vol. 5, Praha: Knihovna Akademie věd ČR, 2005, s. 379–411.

⁴⁸⁸ ELIŠKA FUČÍKOVÁ (ed.): *Tři francouzští kavalíři v rudolfínské Praze*, Praha: Panorama, 1989.

⁴⁸⁹ ELIŠKA FUČÍKOVÁ (ed.): *op. cit.*, s. 68.

historických, hudebních, výtvarných, literárních a liturgických souvislostí, jež spojují bohemikální prameny mezi sebou a začleňují hudbu české renesance do dobového kontextu evropské hudební kultury.

Pokusy o srovnání s jinými evropskými prameny ukazují jistou specifičnost a výjimečnost českých zemí v dobové oblibě tvorby vícehlasého propria a s tím spojené výroby rukopisů integrujících kompletní polyfonní hudbu k mešní liturgii. V takové míře, jak ji zachycuje graduál TRUBKY Z ROVIN a jiné bohemikální hlasové knihy, se s podobným repertoárem jinde v Evropě v dané době nesetkáváme. Bez nadsázky evropskou výjimečnost pak dává graduálu TRUBKY Z ROVIN také jeho přímé sepětí s monumentálním epitařem na kruchtě týnského kostela.

Pisatel latinské předmluvy graduálu nebyl příliš daleko od pravdy, když do básně vtělil i dvojverší *Quod laudat praesens, omnis mirabitur aetas* – „*Co dnešní doba chválí, každý věk bude obdivovat*“. Pramen totiž obdiv skutečně vzbuzuje, byť jen jako osamělý a dnes částečně němý svědek bohatého hudebního života v kostele Panny Marie před Týnem kolem roku 1600.

Kapitola 6.

Jezuité a hudební kultura předbělohorské Prahy

Když v dubnu roku 1556 přišlo na pozvání císaře FERDINANDA I. HABSBURSKÉHO prvních dvanáct jezuitů (URSMAR GOISSON, CORNELIUS BROGELMANS, HEINRICH BLYSSEM, PIETER VAN DEN BOSSCHE, WILLEM VAN DER BROECK, JOHAN WY, KASPAR KRIEGER, BALTHASAR SAMMEREIER, FLORIAN WALT, BARTOLOMEO BEDULA, GONSOLVO Z KALÁBRIE a ROGIER Z FLANDER) do hlavního města českého království, nikdo z tehdejších Pražanů patrně netušil, že z této hrstky příslušníků nedávno založeného řádu vyrostе během následujících desetiletí početná komunita, která bude hrát v životě města dosti podstatnou roli.

Vztah prvních jezuitů k hudbě byl ovlivněn osobním postojem zakladatele řádu, SVATÉHO IGNÁCE Z LOYOLY (1491–1556), který zaujímal vůči hudbě poněkud rezervované, byť ne zcela odmítavé stanovisko. Vyplývalo to z jeho představy o prioritách mladého duchovního společenství, jež měly spočívat zejména v pastorači, nikoliv v pravidelné společné modlitbě officia.⁴⁹⁰ Paradoxně největší pastorační potenciál se však skrýval právě v liturgické hudbě, což naštěstí brzo rozpoznala následující generace příslušníků jezuitského řádu. Stejně jako v okolních zemích i v českém království měla krásná hudba mnohem větší účinek než sebelepší kázání, proslovené buď latinsky, německy, nebo lámanou češtinou. To si velmi rychle uvědomili také první jezuité v Praze, a proto se 15. července 1556 (na svátek Rozeslání apoštolů) rozhodli – v rozporu s řádovými předpisy – začít zpívat mešní liturgii.⁴⁹¹

Bývalý dominikánský klášter u kostela sv. Klimenta na Starém Městě pražském, darovaný císařem FERDINANDEM I. jezuitskému řádu, se tak postupně stal nepřehlédnutelným bodem na pomyslné duchovní mapě pražského souměstí a tamější hudba byla spolu s pompézní liturgií a kvalitním školstvím bezesporu jedním z největších lákadel, jimiž jezuité přitahovali čím dál větší počet nekatolických Pražanů.

⁴⁹⁰ K postojům SVATÉHO IGNÁCE Z LOYOLY k hudbě srov. THOMAS D. CULLEY – CLEMENT J. MCNASPY: *Music and the Early Jesuits (1540–1565)*, in: Archivum historicum Societatis Iesu 49, 1971, s. 213–224.

⁴⁹¹ Svědčí o tom dopis URSMARA GOISSONIA adresovaný zakladateli řádu, datovaný v Praze 16. července 1556: „*Gran cosa è de lo desiderio et affectione di questa gente boemica alle cerimonie della chiesa massime lo canto, al quale è tanto attaccata et affectionata che stimano che siamo noua gente, et indegna del sacerdotio o religione christiana, perche non cantemo le vespere et missae. A cui desiderio siamo stati quasi sforzati (per non esser a loro in tanto schandalo et non repugnando maxime al'honor d'Iddio, et essendo da molte persone d'importanza moniti a quello) satisfare, et hauemo cominciato a cantare la messa il giorno de la diuisione delli Apostoli...*“ Srov. *Litterae quadrimestres ex universis praeter Indiam et Brasiliam locis in quibus aliqui de Societate Jesu versabantur Romam missae* (= Monumenta historica Societatis Iesu), sv. 4, Roma: A. Avrial, 1897, s. 410.

Muzikolog zabývající se hudebními aktivitami pražských jezuitů před rokem 1620 se při svém výzkumu musí potýkat především s útržkovitě dochovanou pramennou základnou v důsledku zrušení řádu roku 1773. Přesto se může domácí hudebně historický výzkum pochlubit zejména obsáhlou studií EMILIÁNA TROLDY (1871–1949),⁴⁹² která ani po více než šedesáti letech neztratila nic ze své aktuálnosti. V první části své práce s podtitulem *Hudba v pražské koleji od roku 1556 do roku 1610* výtěžil autor především klementinská diaria, která jsou přirozeně nejvydatnějším pramenem.⁴⁹³ Snesl tak podstatné informace k hudebnímu dění v klementinské koleji a i přes dílčí nepřesnosti a místy těžko přehledný sled jednotlivin lze říci, že pro budoucí výzkum je TROLDOVA studie skvělým výchozím bodem.

TROLDA však nebyl prvním badatelem, který dochovaná klementinská *diaria* využil. Navazoval totiž na jistou výzkumnou tradici zahájenou na počátku 20. století ISIDOREM ZAHRADNÍKEM a CYRILLEM A. STRAKOU.⁴⁹⁴ Ti oba se soustředili především na slavnost Těla a krve Páně roku 1583, u níž je právě hudební složka v záznamech zachycena dosti podrobně.

TROLDŮV výzkum rozvinuly poválečné generace českých muzikologů, bádání se však soustředilo spíše na období 17. a 18. století, pro něž je k dispozici mnohem větší množství pramenů.⁴⁹⁵ Zmínky o hudbě v předbělohorském období je tak nutno hledat i v obecně historické literatuře.⁴⁹⁶ Nejnověji do problematiky vztahu jezuitů k hudbě zasáhla MARKÉTA HOLUBOVÁ svým biografickým slovníkem jezuitských hudebních prefektů.⁴⁹⁷ I když se jedná o práci velmi přínosnou, lze ji na základě pramenných materiálů uložených v římském Archivum Romanum Societatis Iesu (ARSI) v případě klementinské koleje ještě zpřesnit doplněním některých jmen a dat. Proto je v **tabulce 6.1** uveden revidovaný soupis

⁴⁹² EMILIÁN TROLDA: *Jesuité a hudba*, in: Cyril. Časopis pro katolickou hudbu a posvátnou liturgii v Čechách a na Moravě 66, 1940, s. 53–57, 73–78; 67, 1941, s. 2–10, 42–46, 53–63, 106–108.

⁴⁹³ Srov. SOŇA TOMKOVÁ: *Nejstarší dochované diáře jezuitské koleje u sv. Klimenta na Starém Městě pražském (1560–1610). Příspěvek k diplomatice jezuitských kolejních písemností*, in: Bibliotheca Strahoviensis 3, 1997, s. 137–196.

⁴⁹⁴ ISIDOR ZAHRADNÍK: *Obrády velikonoční r. 1582 a slavnost Božího Těla r. 1583 v koleji jezuitské u sv. Klimenta v Praze*, in: Časopis katolického duchovenstva 45, 1904, s. 190–194, 255–258, 306–313; CYRILL A. STRAKA: *Jak slavilo se Boží Tělo v Praze v XVI. a XVII. století*, in: Časopis katolického duchovenstva 57, 1916, s. 161–173, 323–336; CYRILL A. STRAKA: *Kdy a jak se šířila v Čechách instrumentální hudba při církevních bohoslužbách?*, in: Cyril. Časopis pro katolickou hudbu posvátnou v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 38, 1912, s. 50–54.

⁴⁹⁵ SIMONA ROMPORTLOVÁ: *The Reflection of the Monastical Music in Czech Musicology of the Twentieth Century – The Selected Bibliography*, in: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, H 32, 1997, s. 67–81.

⁴⁹⁶ Srov. např. KATEŘINA BOBKOVÁ-VALENTOVÁ: *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, Praha: Karolinum, 2006, *passim*.

⁴⁹⁷ MARKÉTA HOLUBOVÁ: *Biografický slovník hudebních prefektů jezuitského řádu působících v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v letech 1556–1773*, Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2009, 238 s.

klementiských hudebních prefektů pro léta 1560–1618 (mnou doplněná jména a léta jsou kurzívou):

Klementinum		Konvikt	
1560	<i>BALTHASAR SAMMEREIER</i> ⁴⁹⁸		
1562	<i>BALTHASAR SAMMEREIER</i> ⁴⁹⁹		
1562	<i>VALENTINUS KAMPEL</i> ⁵⁰⁰		
1563	VALENTINUS KAMPEL		
1564	MELCHIOR PICHLER		
1564	<i>BALTHASAR SAMMEREIER</i>		
1568–1569	AMBROSIUS ACHIUS	1569	<i>AMBROSIUS KRÁMNOUNIENSIS</i> ⁵⁰¹
1570–1572	MARTINUS DECKER		
1583	VALENTINUS KAMPEL		
1586	JOANNES FRIDERICUS SPEER		
1589	JOANNES FRIDERICUS SPEER		
1597	STANISLAUS WOCIESCOVIUS		
1599	<i>CHRISTOPHOR[US] SCHATAUERUS</i> ⁵⁰²		
1601–1603	JOANNES KADLOVIUS		
1604–1605	VALENTINUS CORONIUS		
1608	WOLFFGANGUS SYLVANUS		
1608–1611	GEORGIUS AULICUS		
1613	<i>JOANNES FABER</i> ⁵⁰³		
1614	MELCHIOR GRODECIUS		
1616	MELCHIOR GRODECIUS		
1618	NICOLAUS BASTEL		

Tabulka 6.1

Díky dosavadnímu bádání tedy máme relativně dobrý přehled o různých příležitostech, při nichž v klementinské koleji i mimo ni zněla hudba. Známe jménem některé osoby, jež měly zajišťování hudebního doprovodu liturgie na starosti. Dokonce víme o poměrně úzkém

⁴⁹⁸ Roma, ARSI, Catalogi triennales, inv. č. Germ. 131 (Germania 1559–1576), f. 307^r.

⁴⁹⁹ Roma, ARSI, Catalogi triennales, inv. č. Germ. 131 (Germania 1559–1576), f. 312^r.

⁵⁰⁰ Roma, ARSI, Catalogi breves, inv. č. Boh. 89 (Bohemia 1559–1572), f. 4^r.

⁵⁰¹ Roma, ARSI, Catalogi breves, inv. č. Boh. 89 (Bohemia 1559–1572), f. 18^r.

⁵⁰² Roma, ARSI, Catalogi breves, inv. č. Austr. 123 (Austria 1590–1621), f. 38^v. HOLUBOVÁ neuvádí v celkovém seznamu, pouze u osobního hesla. Srov. MARKÉTA HOLUBOVÁ: *Biografický slovník hudebních prefektů jezuitského řádu působících v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v letech 1556–1773*, Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2009, s. 127.

⁵⁰³ Roma, ARSI, Catalogi breves, inv. č. Austr. 123 (Austria 1590–1621), f. 204^r.

spojení jezuitského řádu s místodržitelským a později panovnickým dvorem, projevujícím se aktivní účastí dvorských hudebníků během jezuitských obřadů. Pozadu nezůstala v tomto ohledu ani politická reprezentace Starého Města pražského, která klementinské koleji poskytovala městské trubače.⁵⁰⁴

O bohatství tamějšího hudebního života vypovídá také podrobný vizitační protokol klementinské koleje z roku 1583. Přísnému vizitátorovi připadala hudební složka obřadů ve srovnání s řádovými předpisy až příliš rozbujeľá a pro společenství rozvíjející ignaciánskou spiritualitu nevhodná. Ušetřeny nezůstaly ani zvony, jichž bylo na jeho vkus mnoho.⁵⁰⁵ Užití hudebních nástrojů bylo omezeno pouze na největší svátky, stejně tak i zpěv motet, která směla zaznít při mši a nešporách pouze jednou.⁵⁰⁶ Povoleny zůstaly pouze pozouny a cinky, zatímco trubky a smyčce byly z obřadů vyloučeny.⁵⁰⁷ Liturgie Svatého týdne měla být podle vizitátora zbavena přílišné okázalosti, která zastírá její pravou podstatu. V jednoduchém a zbožném obřadu tak rozhodně nebylo místo pro hudební nástroje.⁵⁰⁸

Zdálo by se, že vizitace roku 1583, jejíž nařízení korespondují s dokumenty pocházejícími z ostatních provincií na sever od Alp,⁵⁰⁹ vrátila hudební život klementinské koleje do souladu s rezervovaným postojem prvních jezuitů vůči hudbě. Následující vývoj

⁵⁰⁴ Srov. EMILIÁN TROLDA: *Jesuité a hudba*, in: Cyril. Časopis pro katolickou hudbu a posvátnou liturgii v Čechách a na Moravě 66, 1940, s. 73–75.

⁵⁰⁵ Roma, ARSI, FG Busta N. 164 / 1541/4 (Praga), ff. 17^v–18^r: „[...] 15. *Campanæ collegii non tantum non multiplicentur, sed en iis quatuor, quæ exta[n]t in templo, vetustiores duæ vendantur ad dissolvendum pretii partem illius, quæ nunc conflari compta est, ut in universum sint tres et non plures. Maxima vero, quæ nunc paratur, pulsetur tantum pro concione. Pro sacris quotidianis una tantum pulsetur, et ea sit minima, præterquam pro sacro studiosor[um]. Diebus d[omi]nicis et festis pro tertio pulsu ad missam et ultimo ad vespervas duæ minores pulsari possint. Vesperis pro festo insequentis dies neq[ue] una neq[ue] plures pulsentur, cum id non fiat propter concionem ex usu, sed propter festum tantum; quod campanarum multitudo magis cathedralibus et parochialibus ecclesiis conveniat quam nostris. Pulsentur autem campanæ inferne per funes eis alligatas; ne sit opus ascendere in turrim et ibidem manu campanas impellere propter periculum. Quod si contingat eas in turri debere pulsari, nulla deinceps ratione id permittatur a pueris externis præstari [...].“*

⁵⁰⁶ Roma, ARSI, FG Busta N. 164 / 1541/4 (Praga), f. 18^r: „17. [...] quæ D[ominus] Deus per P. Ignatium s[acrae] mem[ori]æ nobis tradidit, quam per multiplicationes officiorum divinorum et externum circa ea splendorem; non adhibeantur amplius tubicines et fidicines ad officia divina, quæ hæc l[e]dia [?] archi[episcopi]alis magna cum omnium catholicorum ædificatione simplici cantu Gregoriano persolvit. Organa vere pulsantur tantum diebus sollennioribus in Catalogo signatis, moteta non adhibeantur nisi iisdem diebus; et quando usurpantur, in missa quidem unicum sit, in vespervis pro fine et conclusione officii vespertini alterum [...].“

⁵⁰⁷ Roma, ARSI, FG Busta N. 164 / 1541/4 (Praga), f. 53^r: „[...] dispensatur, ut tubæ ductiles et corneæ sole[n]nioribus festis (moderate [...]) adhiberi possint, ut in praxi ecclesiæ annotatu[m] est, ad finem. Nota: q[uod] P. Oliverius prohibuerat, ne adhibetur amplius tubicines et fidicines ad officia divina [...].“

⁵⁰⁸ Roma, ARSI, FG Busta N. 164 / 1541/4 (Praga), f. 18^v: „[...] 19. *Officium Hebdomadæ sanctæ fiat simplex et devote. Quod si musica iudicabitur adhibenda, ea non sit multa neq[ue] adhibeatur ad lamentationes Hieremiæ, nisi forte ad unam, hoc est mediam. Fidicines vero nullo modo [...].“*

⁵⁰⁹ THOMAS FRANK KENNEDY: *Jesuit Colleges and Chapels: Motet Function in the Late Sixteenth and Early Seventeenth Centuries*, in: Archivum historicum Societatis Iesu 65, 1996, s. 206–208.

však ukazuje, že hudební doprovod liturgie byl vedle její vizuální složky nadále tou nejmnocnější pastorační zbraní klementinských jezuitů.

V diariích i v TROLDOVĚ studii se při popisu hudebního doprovodu liturgie objevuje další instituce, jíž se však ze strany hudební historiografie dodnes nedostalo náležité pozornosti. Proto bude tato kapitola zaměřena na pramen, jenž dosud zcela unikl zájmu hudebních vědců, i když je jeho význam pro poznání interakce mezi jezuitským prostředím a pražskou hudební kulturou značný. Řeč bude o pamětní knize mariánské sodality, činné v Klementinu od roku 1575.⁵¹⁰ V literatuře upozornil na tento rukopis několika drobnými studiemi KAREL BERÁNEK,⁵¹¹ díky němuž bylo možné rozpoznat vysokou výpovědní hodnotu pramene i pro muzikologii.

Mariánská sodalita, přesněji řečeno kongregace Neposkvrněného početí Panny Marie, byla oficiálně založena počátkem roku 1575 z podnětu vzešlého o rok dříve od jezuitských alumnů. Sodalita byla zřízena po vzoru kongregace sv. Barbory (*Congregatio Divae Barbarae*) ve vídeňské jezuitské koleji.⁵¹² Kořeny tohoto druhu duchovního společenství však sahají do římského Collegia Romana, kde roku 1563 vznikla pod vedením JEANA LEUNISE (1532–1584) Congregazione della Beatissima Vergine Annunciata, která je považována za první jezuitskou sodalitu, jež se poté stala vzorem pro ostatní koleje. Právě tato uskupení byla jezuiti považována za ohniska duchovní obnovy, v nichž bylo možno naplno uplatňovat ignaciánskou spiritualitu danou řádovými konstitucemi a duchovními cvičeními.⁵¹³

Členství v sodalitě mělo pevná pravidla daná stanovami.⁵¹⁴ Kromě povinnosti každodenní účasti na mši svaté, modlitby breviáře a růžence⁵¹⁵ se měli sodálové během

⁵¹⁰ CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44 (olim Ms. 2109), *Pamětní kniha kongregace Blahoslavené Panny Marie v Praze 1575–1621* (dále jen CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44).

⁵¹¹ KAREL BERÁNEK: *Pamětní kniha Kongregace P. Marie v koleji sv. Klimenta (1574–1621)*, in: ZDEŇKA HLEDÍKOVÁ (ed.): *Traditio et cultus. Miscellanea historica Bohemica Miloslav Vlk, archiepiscopo Pragensi, ab eius collegis amicisque ad annum sexagesimum dedicata*, Praha 1993, s. 129–139; TÝŽ: *De poetis Sodalitatis Beatae Virginis Mariae in Collegio Clementino Pragensi 1575–1618*, in: *Humanistica Lovaniensia* 43, 1994, s. 358–368. Obě studie vyšly souborně in: KAREL BERÁNEK: *Výbor z prací z let 1958–1999*, Praha: Národní archiv, 2005, s. 35–44, 95–104.

⁵¹² Srov. CZ–Pu, Ms. I A 1 (*Historia collegii S. J. Pragensis ad S. Clementem*), f. 12^r: „[...] Anno 1574. sodalitas Conceptionis B[eatae] V[irginis] Mariae in domo convictorum ad imitationem congregationis divae Barbarae convictorum Wienensium [...]“

⁵¹³ Srov. MICHAEL W. MAHER: *Reforming Rome. The Society of Jesus and its Congregations at the Church of the Gesù*, disertační práce University of Minnesota, Minneapolis 1997, s. 24–26 (zde i další literatura).

⁵¹⁴ Srov. KAREL BERÁNEK: *Výbor z prací z let 1958–1999*, Praha: Národní archiv, 2005, s. 96; CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44, ff. 3^r–7^v.

⁵¹⁵ CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44, f. 4^v: „[...] Quando orandum, confitendum, co[m]mun[icandum]. CAPVT VII. Omnes, quib[us] legitimum impedimentum nullum fuerit, quotidie sacrum audient attente ac devote cumq[ue] docenti corporis habitudine utroq[ue] genu flexo, prae[ter]quam ad Evangelia, et in eo quotidie duo saltem rosarii mysteria recitabunt, dieb[us] autem dominicis tria, ut sic unaq[ua]libet hebdomade omnia XV rosarii mysteria absolvant [...]“

sobotních nešpor a mariánských svátků scházet ke zpěvu litanií.⁵¹⁶ Mariánské svátky byly nadto oslavovány zpěvem laud.⁵¹⁷ Součástí duchovní formace sodálů byla i snaha programově se vyhýbat neustálým nástrahám tohoto světa. Zajímavá je v tomto ohledu výslovná zmínka o rozpustilých písních, jichž by se měl příslušník mariánské kongregace vyvarovat.⁵¹⁸

Pamětní kniha kongregace se vedle ostatních aktivit sodality zmiňuje také o hudbě, i když jde vesměs o informace obecného charakteru. Kupříkladu víme, že před volbou představených, která se konala dvakrát ročně, zněl kromě mše buď hymnus *Veni Creator Spiritus*, nebo antifona *Veni Sancte Spiritus*.⁵¹⁹ Jako díkůvzdání pak bylo po skončení ceremonie zpíváno *Te Deum laudamus*, nalezneme i zmínky o účasti nástrojové hudby.⁵²⁰ Běžnou součástí aktivit kongregace byla mše zpívaná ve vlastní kapli, mnohdy s přídomek *solenniter*, což by snad mohlo poukazovat i na užití polyfonie. Moteta ostatně tvořila součást mešní liturgie už před první volbou představenstva dne 20. ledna 1575.⁵²¹

Roku 1577 byla při Vlašské kapli založena druhá mariánská kongregace s titulem Zvěstování Panny Marie, jejíž statuta a funkce se odvíjely od výše zmíněné sodality stejného patrocinia v římském Collegiu Romanu.⁵²² Mezi povinnosti jejích členů patřila každodenní účast na mši svaté, časté přistupování ke svátosti smíření a ke svatému přijímání, dodržování kázně, pěstování mariánské úcty a připomínka zemřelých členů.⁵²³ Ve statutech je dále výslovně zmíněna povinnost ranní modlitby hymnu *Ave maris stella* a odpoledne antifony *Salve Regina*. Pro sobotu a vigilie mariánských svátků pak ještě odpolední recitace, případně zpěv loretánských litaní, k nimž v postě přibyl 51. žalm *Miserere*. Členství v kongregaci nebylo omezeno pouze na alumny jezuitské koleje či příslušníky řádu samotného. Byl o něj zájem i mezi laiky. A právě mezi nimi lze nalézt vedle jiných významných osob také

⁵¹⁶ CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44, f. 6^r: „[...] *dieb[us] quoq[ue] sabbatis [...] et in profestis ac festis, præsertim beatissimæ Dei Genitricis, convenient o[mn]e[s] ad cantandas et recitandas letanias Beatissimæ semp[er] Virginis MARLÆ [...].*“

⁵¹⁷ CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44, f. 7^r: „[...] *diebus B. Virginis Mariæ sacris ornabunt solito celebrius sacellum ibiq[ue] laudes Deiparæ simul o[mn]es decantabunt [...].*“

⁵¹⁸ CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44, f. 5^v: „[...] *fugere omnem improborum societatem, sed iungere se bonis ac Deum timentib[us], fugere o[mn]es peccandi occasiones, utpote tact[us], aspect[us] et audit[us] omnes illicitos, et loca suspecta et lectiones ac cantiones picturasq[ue] lascivas.*“

⁵¹⁹ Srov. *Liber usualis missæ et officii pro dominicis et festis*, Paris: Desclée, 1946, s. 1837–1838: „*Ad invocandum Spiritum Sanctum.*“

⁵²⁰ CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44, f. 13^r: „*TERTIA ELECTIO. ANNO MDLXXV. 25. Decembris. [...] Hinc ad electionem officialium ventum e[st] intersonantibus [...] organis[...].*“

⁵²¹ CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 42, *Pamětní kniha jezuitského konviktu u svatého Bartoloměje na Starém Městě pražském 1561–1688* (dále jen CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 42), p. 30: „*Januarius 20. [1575]. Hora 9. convenerunt in sacello novi sodales novæ congregationis. Celebravit r[everendus] d[ominus] rector et intra missæ sacrificium cantatæ sunt aliquot mutetæ.*“

⁵²² CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44, f. 44^r: „*Regulæ a singulis congregationis gloriosæ Virginis Annunciatæ in collegio cæsareo Societatis Jesu Pragensi sodalibus observandæ.*“

hudebníky z císařského dvora, o čemž domácí ani zahraniční hudební historici dosud neměli potuchy. Setkáváme se tak s osobnostmi, jako je varhaník PAULUS DE WINDE († 1596), „kammermusicus“ DOMINICUS CAPA, basisté SEBASTIAN RÖCKHL († 1594) a blíže neurčený ANDREAS (snad SALCZMAN?) nebo notopisec OSWALDT WALLNER († 1585). Ne všichni do sodality skutečně vstoupili. U basistů zůstalo pouze u počáteční probace, zato WINDE, CAPA a WALLNER byli posléze aktivními členy družiny a dokonce byli voleni do jejího představenstva.⁵²⁴

Co se týká hudebního provozu v kongregaci Zvěstování Panny Marie, je v pamětní knize zmíněn zpěv při mších, litanie a *Miserere*. Obdobně jako u kongregace Neposkvrněného početí je doloženo provozování hudby při volbách představených, zvláště při druhé slavnostní volbě dne 1. května 1580, kde je výslovně uvedeno účinkování nástrojů při zpěvu hymnu *Veni Creator Spiritus*.⁵²⁵ Pokud vezmeme v úvahu, že při obřadu byli osobně přítomni ti nejlepší hudebníci Království, není vyloučeno, že onen „*hymnus pulsatus in organis*“ byl provozován právě příslušníky císařské kapely. Nebylo by na tom ostatně nic divného, neboť císařští hudebníci se dle dostupných pramenů čas od času při podobných příležitostech u jezuitů objevovali.⁵²⁶ Dalším zajímavým, v celkovém kontextu však ne ojedinělým detailem druhé volby je zpěv gratulační básně, jež byla vždy dedikována nově zvolenému předsednictvu.⁵²⁷

Roku 1581 byly obě mariánské sodality sloučeny do jediné s titulem Bratrstvo Blahoslavené Panny Marie. Způsob organizace a povinnosti, stejně jako členská základna, zůstaly v principu zachovány.⁵²⁸ Pamětní kniha poté zaznamenává události až do roku 1614, kdy zápisy končí. V textu lze zachytit časté zmínky o hudbě při mariánských a jiných svátcích (sv. Anna),⁵²⁹ ať už se jedná o mešní liturgii, officium (nešpory, výjimečně kompletář) či paraliturgické formy, jako jsou litanie a procesí.⁵³⁰ Hudba samozřejmě nechyběla ani při

⁵²³ CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44, ff. 44^r–45^r.

⁵²⁴ Srov. **Tabulka 6.3**.

⁵²⁵ CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44, f. 42^v: „*ELECTIO SECVNDA. ANNO D[OMI]NI M. D. LXXX. [...] Die 1.º Maii solenni cum pompa sacrum in sacello n[ost]ro cantatur, in quo sodales omnes communicaverunt. A prandio u[sque] hora 1.ª p[ro]missa oratione soluta a Joanne Heroldo et carmine Græco a Simone Pichtingero electio officialium detricto cum ritu instituitur, in qua (sodalib[us] viginti et uno congregatis) deca[n]tato prius et pulsato in organis hymno Veni Creator etc. Thomas Bartholus primo scrutinio 9 suffragiis præfectus declaratur [...]*“.

⁵²⁶ CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 42, p. 4: „*November 1. [1561]. M. Ludovicus celebravit suas primitias magna cum ædificatione omnium. Adfuerunt etiam imperatorum aliqui cantores, qui cum organis sacrum exornarunt.*“ Srov. též EMILIÁN TROLDA: *Jesuité a hudba*, in: Cyril (výše neuvádíš, sjednotit!) 66, 1940; 67, 1941, *passim*.

⁵²⁷ CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44, f. 42^v: „*[...] atq[ue] his singulis suo ordine electis carmina decantatur gratulatoria [...]*“.

⁵²⁸ Podrobněji KAREL BERÁNEK: *Výbor prací z let 1958–1999*, Praha: Národní archiv, 2005, s. 97–98.

⁵²⁹ CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44, f. 84^v.

⁵³⁰ CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44, *passim*.

volbách představených. Roku 1593 je při slavnostním *Te Deum* výslovně zmíněna i spoluúčast hudebních nástrojů.⁵³¹ Ani v dalších letech nebyla při těchto příležitostech instrumentální hudba (vesměs vyjádřeno spojením „*tubarum clangor*“, „*tubarum applausus*“, „*tubarum concentus*“ nebo „*fidium instrumentorum clangor*“) nijak výjimečná.⁵³² Při volbě představených dne 2. července 1599 se v hymnu dokonce nástroje a zpěv střídaly (formou meziher či provedení *alternatim*).⁵³³

Na vzrůstající význam sodality poukazují seznamy žadatelů o členství, kde nechybí tehdejší intelektuální a společenská elita včetně příslušníků dvora. Nás však zajímají zejména císařští hudebníci, jejichž jména nejsou ve výčtech ničím výjimečným. Především zde nadále velmi aktivně působil varhaník PAULUS DE WINDE, na jehož přimluvu byl roku 1593 do alba kongregace zapsán tehdejší vicekapelník MATTHIAS DE SAYVE (1540/50–1619).⁵³⁴ Téhož léta žádali o členství též trubač GIORGIO ZIGOTTA († 1610) se svou manželkou.⁵³⁵ O dva roky později se stal sodálem tenorista BENEDICTUS SCHEUCHENBERGER.⁵³⁶ „Pro vzácné ctnosti“ byl 8. února 1598 bez předchozí probace přijat mezi jinými i vicekapelník RUDOLFA II. JACOB REGNART (1540/1545–1599).⁵³⁷ V seznamech přijatých členů lze nalézt i příbuzné dvorských hudebníků, může se však také jednat o chybu v křestních jménech; pak by byl výčet „rudolfínských“ sodálů ještě delší.⁵³⁸

Je svým způsobem paradoxní, že až na dvě výjimky (FRANCISCUS MOLLERUS, JOANNES SIXTUS A LERCHENFELS) nebyli rudolfínští hudebníci oficiálně pověřeni péčí o hudbu, ale hierarchicky vyššími (mimohudebními) funkcemi. Proto jejich aktivní hudební účast zůstává v rovině pouhých předpokladů. Role prefektů hudby, respektive kantorů tedy většinou zastávali klementínští alumni (**tab. 6.2**).⁵³⁹ Termín *praefectus musicae* (*rector cantus*, *rector chori*) je v prameni užíván pouze v osmdesátých letech 16. století, zatímco od devadesátých let je s hudební funkcí spojen výraz *cantor*. Podobně jako ostatní oficiálové byli

⁵³¹ CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44, ff. 120^v–121^r: „[...] *Ambrosii et Augustini hymnus a musicis summo cum applausu et tubarum concentu decantandus exciperet* [...]“

⁵³² CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44, ff. 126^v (1594), 144^v (1596), 151^r (1596), 156^r (1597), 172^v (1598), 177^v (1599), 184^v (1600), 189^v (1601), 218^v (1606), 221^r (1606).

⁵³³ CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44, ff. 177^v: „*Mox tubarum clangor perstrepere. Sodales laetitia gestire, gaudio exultare et novo rectori novam provinciam congratulari: hymnus TE DEUM LAVDAMVS iucundissimis vocibus intersonantibus organis laetissime decantari, quae quidem omnia maiorem in modum solennitatem nostram auxerunt et collocupletarunt.*“

⁵³⁴ CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44, f. 123^v.

⁵³⁵ Tamtéž.

⁵³⁶ CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44, f. 133^r.

⁵³⁷ CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44, f. 166^r.

⁵³⁸ WOLFGANGUS ZANGIUS (1581), FERDINANDUS SAIUE (1595), FERDINANDUS SALE (1597).

⁵³⁹ Srov. **Tabulka 6.2**.

i hudební prefekti voleni dvakrát ročně, přičemž úkoly si mezi sebe dělili *praefectus musicae primus* a *praefectus musicae secundus*.

Rok	Jméno	Funkce
1582	GASPAR GRUBIUS	praefectus musicae
1583	MARTINUS PFEIFFERUS	praefectus musicae
1584	WENCESLAUS BROSIUS	praefectus musicae primus
1584	SYLVESTER EGIDII	praefectus musicae secundus
1584	WENCESLAUS LIBERTINUS	praefectus musicae primus
1584	MARTINUS PFEIFFERUS	praefectus musicae secundus
1585	CHRISTOPHORUS CANZELIUS	praefectus musicae secundus
1585	SYLVESTER EGIDII	praefectus musicae
1585	JOANNES HETZLER	praefectus musicae primus
1585	WENCESLAUS LIBERTINUS	praefectus musicae
1586	SYLVESTER EGIDII	rector cantus (praefectus musicae)
1586	MARTINUS MEILANDUS	praefectus musicae
1587	WENCESLAUS LIBERTINUS	praefectus musicae primus
1587	UDALRICUS MISLOVITIUS	praefectus musicae secundus
1587	NICOLAUS PRAUSS	rector chori (praefectus musicae)
1587	CHRISTOPHORUS TANCELIUS	rector chori (praefectus musicae)
1593	SIMON BROSIUS	cantor
1593	FRANCISCUS MOLLERUS	cantor
1593	JOANNES SIXTUS [A LERCHENFELS?]	cantor
1593	DANIEL UNGARUS	cantor
1594	SIMON BROSIUS	cantor
1594	JOANNES MICHAELIUS	cantor
1594	FRANCISCUS MOLLERUS	cantor
1594	DANIEL UNGARUS	cantor
1595	CASPARUS ARSENIUS	cantor
1595	SEBASTIANUS WANIEK	cantor
1596	JACOBUS BESKONIUS	cantor
1596	FRIDERICUS BRENNER	cantor
1596	SEBASTIANUS WANIEK	cantor
1597	CASPARUS ARSENIUS	cantor
1597	JOANNES HAGELIUS	cantor
1597	JOANNES WILHAUERUS	cantor
1598	MICHAEL JANUS	cantor
1598	MICHAEL PETRI	cantor
1598	FRIDERICUS PRENNERUS	cantor
1598	GALLUS ZEIDLHUBER	cantor
1599	SIMON MOLLERUS	cantor
1600	JOANNES CHRISTOPHORUS EBERLIN	cantor
1601	JOANNES DUDECIUS	cantor
1601	DAVID MARTINIDES	cantor
1602	GREGORIUS LUPIUS	cantor
1602	DAVID MARTINIDES	cantor
1603	JOANNES PEITUS	cantor
1603	ADAMUS POLONIDES	cantor
1604	JOANNES PEITUS	cantor
1604	JOANNES ZEBOROWSKY	cantor
1605	WENCESLAUS METELKA	cantor

1606	WENCESLAUS SEBASTIANUS LANIONIS	cantor
1607–1608	JOANNES FLAXIUS	cantor
1608	LUCAS WINKLERUS	cantor
1609–1610	JOANNES PERESS	cantor
1611	CYPRIANUS HANELIUS	cantor
1612	JOANNES PARIX	cantor
1612	CYPRIANUS PETRIDES	cantor

Tabulka 6.2

Mnozí z těchto prefektů byli básnický činní (UDALRICUS MISLOVITIUS, NICOLAUS PRAUSS, FRANCISCUS MOLLERUS, JOANNES MICHAELIUS, GALLUS ZEIDLHUBER, JOANNES PARIX), někteří později dosáhli významných duchovních hodností (svatovítsí kanovníci CASPARUS ARSENIUS a SIMON BROSIUS).

Při četbě pamětní knihy neodbytně vyvstává otázka, jaká hudba vlastně v kongregační kapli zněla. Nalézt na ni odpověď je úkol velmi nesnadný, ne-li nemožný. Podle všeho se totiž nedochoval žádný dobový ani jiný inventář hudebnin jak z majetku sodality, tak i samotné klementinské koleje. Není pochyb o tom, že kongregace měly své vlastní archivy, po nichž dnes nezbyly takřka žádné stopy.⁵⁴⁰ Proto jsme odkázáni pouze na analogie a hypotézy vycházející ze zápisů v pamětní knize. Z výše uvedených citací vyplývá, že hudební složka tvořila téměř vždy nedílnou součást kongregačních shromáždění jakéhokoliv druhu. Šlo o hudbu jednohlasou i polyfonní, mnohdy s podílem nástrojů (varhany, dechy, smyčce). Není vyloučeno, že při setkáních kongregace zněla vlastní hudba sodálů z řad rudolfínské kapely. Okruh autorů a skladeb ale mohl být i širší. Na jejich charakter poukazuje například tištěná sbírka *Thesaurus litaniarum*, vytvořená hudebním prefektem mnichovské jezuitské koleje GEORGIEM VICTORINEM.⁵⁴¹ Tisk, vydaný roku 1596 mnichovským nakladatelem ADAMEM BERGEM, obsahuje na šest desítek mariánských litanií více než třicet autorů (mj. PHILIPPA DE MONTE, JACOBA REGNARTA, FRANCESCA SALEHO nebo TIBURTIA MASSAINA) a je věnován mariánským kongregacím v Mnichově, Halle, Regensburgu, Luzernu, Fribourgu a v dalších městech. Právě jmenované případy jsou však pouze hypotetické. Existují tedy nějaká hmatatelnější svědectví?

Jeden konkrétnější doklad se nám přece jen zachoval. V hudebním oddělení Národní knihovny ČR v Praze je uložen tisk páté knihy mší GIOVANNIHO PIERLUIGIHO DA PALESTRINA (1525/26–1594) z roku 1590, ke kterému je připojen rukopisný přívazek, obsahující čtyři

⁵⁴⁰ Srov. KAREL BERÁNEK: *Výbor prací z let 1958–1999*, Praha: Národní archiv, 2005, s. 99.

⁵⁴¹ RISM 1596².

anonymně zapsané pětihlasé mariánské antifony – *Alma Redemptoris Mater*, *Ave Regina cælorum*, *Regina cæli* a *Salve Regina*.⁵⁴² Tisk nese ex libris klementinské koleje – „*Cæs. Col. S. J. Pragæ ad s. Clem.*“. I když se jedná až o pozdější přepis, mohlo by to nasvědčovat, že tisk nebyl získán až druhotně koupí či jiným způsobem. Úpravy hřbetu, stará signatura a další indicie by mohly vést k činnosti P. CHRYSOTOPERA MIKLISE, jenž byl klementinským knihovním prefektem v letech 1748–1757.⁵⁴³

PALESTRINOVA sbírka zahrnuje ordinaria pro čtyři (*Æterna Christi munera*, *Iam Christus astra ascenderat*, *Panis quem ego dabo*, *Iste Confessor*), pět (*Nigra sum*, *Sicut lilium inter spinas*) a šest hlasů (*Nasce la gioia mia*, *Missa sine nomine*).

Rukopisný přívazek, který je tvořen jedním kvinternem, má jeden filigrán.⁵⁴⁴ Při bližším ohledání však lze zjistit, že byl původně rozsáhlejší, neboť z něj byl vyříznut blíže neurčitelný počet listů, jejichž zbytky jsou ve hřbetu dosud patrné. To dosvědčuje i fakt, že konec tří spodních hlasů antifony *Salve Regina* je připsán pozdější rukou na zadním přidešti. Celkem je možno rozeznat čtyři písácké ruce. Vzhledem k tomu, že filigrán nelze přesněji datovat a notopis nenese výrazně individuální rysy, lze přívazek časově zařadit zatím jen přibližně na přelom 16. a 17. století. Na základě srovnání s konkordujícími prameny bylo možné odhalit dosud anonymního autora mariánských antefon, jímž je italský skladatel ORFEO VECCHI (c1551–1603), *maestro di cappella* katedrály v severoitalském Vercelli (1582–1586) a poté v milánském kostele Santa Maria della Scala in San Fedele (1586–1603).⁵⁴⁵ Antifony tvoří součást autorova tisku *Psalmi integri in totius anni solemnitatibus*, vydaného FRANCESCEM TINIM v Miláně roku 1596.⁵⁴⁶ Lze je však nalézt i ve dvou rukopisech.⁵⁴⁷ Není jistě bez zajímavosti, že oba tyto konkordující prameny pocházejí ze Štýrského Hradce, jeden

⁵⁴² CZ–Pu, 59 A 10 471 (RISM P 670); PETR DANĚK: *Tisky vokální polyfonie, rané monodie, hudební teorie a tabulatur v Čechách (1500–1630). Soupis dochovaných a v Čechách uložených tisků*, disertační práce, Praha: Univerzita Karlova, 2005, s. 67. PETRU DAŇKOVÍ jsem také zavázán za upozornění na tento pramen. Srov. též BŘETISLAV PRINC: *Mariánská moteta z konvolutu 59 A 10 471 uloženého v Národní knihovně v Praze*, seminární práce Univerzity Karlovy, Praha 2006, 46 s.

⁵⁴³ ZDENĚK TOBOLKA: *Národní a universitní knihovna v Praze, její vznik a vývoj. I, Počátky knihovny až do r. 1777*, Praha: SPN, 1959, s. 48, 56–57.

⁵⁴⁴ CHARLES MOÏSE BRIQUET: *Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier des leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600*, sv. 1, Leipzig: Karl W. Hiersemann, 1923, var. sim. 1010. Datace – Ljubljana 1573, Brixen 1578–1586, Villach 1586, Klagenfurt 1586–1589, Arnoldstein 1590/1591). Var sim. 1021 [Brno (?1588)]. Identický filigrán nenalezen.

⁵⁴⁵ Srov. heslo „Vecchi, Orfeo“ in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 26, London: Macmillan, 2001, s. 368–369; heslo „Vecchi, Orfeo“ in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Personenteil*, sv. 16, Kassel: Bärenreiter, 2006, sl. 1374–1376.

⁵⁴⁶ RISM V 1057.

⁵⁴⁷ A–Gu, Ms. 8, ff. 22^v–24^r (*Salve Regina*), 65^v–66^r (*Alma Redemptoris Mater*), 104^v–106^r (*Regina cæli*); SI–Lng, Ms. 344, ff. 273^v–274^r (*Alma Redemptoris Mater*), 276^v–277^r (*Ave Regina cælorum*), 281^v–282^r (*Regina cæli*), 284^v (*Salve Regina*).

z nich – datovaný do let 1586–1587 – dokonce patřil tamější jezuitské koleji (založena 1574). Druhý byl napsán roku 1616 pro lublaňského biskupa TOMAŽE HRENA (1560–1630), císařského zástupce právě ve Štýrském Hradci v letech 1614–1621.⁵⁴⁸ Zdá se, že rukopisná dochování v jezuitských kolejích jsou dřívější než VECCHIHO tisk, s nímž však tradují některé chyby. Na základě srovnání pražského a štýrského znění lze říci, že vznikla nezávisle na sobě z různých předloh. Pražský zápis antifony *Salve Regina* je nadto poněkud kuriózní. Vzhledem k tomu, že poslední list zachycující tenor, quintus a bas byl utržen, rozhodli se zpěváci chybějící hlasy (s textem *Et Jesum...*) doplnit na přideštlí. Písař však předlohu neměl k dispozici, a proto oněch osm žádoucích taktů třech spodních hlasů dokonponoval tak, jak mu jejich melodické obrysy uvízly v paměti. Výsledek sice nelze měřit s originálem, nicméně svůj účel jistě splnil. Vrátime-li se ovšem k „autorskému“ znění a pokusíme-li se tento cyklus antifon stylově zařadit, náleží k repertoáru ovlivněnému reformami Tridentského koncilu. Faktura je víceméně homofonní, s imitací se setkáme jen výjimečně, deklamativní charakter jeví známky snahy o maximální srozumitelnost textu.

Výše zmíněné čtyři mariánské antifony tvoří součást modlitby kompletáře.⁵⁴⁹ Příslušníci jezuitského řádu sice neměli povinnost společné modlitby v chóru, řídili se však dle officia v římském breviáři. Doklady o zpívané modlitbě kompletáře nalezneme i v pamětní knize mariánské sodality.⁵⁵⁰ Tato skutečnost společně s dalšími pramennými svědectvími vede k hypotéze, že dochovaný konvolut by bylo možné spojit právě s hudebními aktivitami Bratrstva Blahoslavené Panny Marie.

Nejstarší dochovaná pamětní kniha klementinské mariánské sodality představuje významný a dosud opomíjený pramen, který poodhaluje další souvislosti hudebních aktivit jezuitského řádu s kulturou předbělohorské Prahy. Je připomínkou, že téma hudby u jezuitů nebylo ani zdaleka vyčerpáno a že si zaslouží další výzkum. Absenci přímých pramenů bude v budoucnu nutno nahradit hledáním analogií s podobnými uskupeními ve střední Evropě a zejména v Římě, neboť je možno se opřít o jasné doklady snah o centralizaci a jednotnou organizaci uvnitř jezuitského řádu.⁵⁵¹ Hudební život v sodalitě se neodehrával pouze za zdmi kaple, ale mířil i do ulic při procesích a dalších pobožnostech. Mezi aktivní členy patřili vedle císařských hudebníků (**tab. 6.3**) též význační měšťané, šlechtici a duchovní elita Království. A

⁵⁴⁸ Srov. EDO ŠKULJ: *Hrenove korne knjige*, Ljubljana: Družina, 2001, 183 s.

⁵⁴⁹ *Liber usualis missæ et officii pro dominicis et festis*, Paris: Desclée, 1946, s. 273–276.

⁵⁵⁰ CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44, ff. 13^v (1575), 147^r (1596).

⁵⁵¹ MAX WITTWER: *Die Musikpflege im Jesuitenorden unter besonderer Berücksichtigung der Länder deutscher Zunge*, Greifswald: Universität Greifswald, 1934, s. 112–113.

tak jak byla sodalita ohniskem rekatolizace, tak také mohla být jedním z center šíření hudby, ať už renesančního či nově nastupujícího raně barokního stylu.

Podobně jako v případě jezuitských sodalit v předbělohorské Praze bude nutno postupovat i při výzkumu veškerých jezuitských hudebních aktivit. Vedle dokladů archivní povahy se nám totiž ze sledovaného období dochovalo poměrně málo hudebních pramenů.⁵⁵² Pečlivě zpracovaný hudební život římských jezuitských kolejí tak může sloužit jako výchozí bod pro hledání analogií a přemýšlení nad možnostmi dalšího směru výzkumu.⁵⁵³ Nejsou to však pouze římské koleje, jimž bude nutno věnovat pozornost. Srovnání se nabízí kupříkladu s kolejí ve Štýrském Hradci, která sice byla založena až roku 1574, nicméně se dochovala relativně bohatá sbírka s ní spojených hudebních pramenů.⁵⁵⁴ Mezi skladateli je zastoupeno velmi mnoho osobností spojených s habsburským dvorem (PIETRO ANTONIO BIANCO, JEAN DE CHAYNÉE, JOHANNES DE CLEVE, GIOVANNI BATTISTA GALENO, SIMONE GATTO, CARL LUYTHON, PHILIPPE DE MONTE, ANIBALE PADOVANO, GEORG PRENNER, FRANZ SALE, ERASMUS a LAMBERT DE SAYVE, FRANCESCO STIVORI, JACOBUS VAET ad.), což svědčí o tom, že jezuitský řád byl ve střední Evropě úzce svázán s panující habsburskou dynastií a tyto svazky lze pozorovat i na skladbě repertoáru dochovaných hudebních pramenů. Můžeme se proto domnívat, že podobná situace panovala i v Praze, na což ostatně poukazují zmínky v diariích i výše probíraná pamětní kniha klementinské mariánské sodality.

⁵⁵² Srov. s. 87.

⁵⁵³ Srov. THOMAS D. CULLEY: *The Influence of the German College in Rome on Music in German-Speaking Countries during the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, in: *Analecta musicologica* 7, 1969, s. 1–35; 9, 1970, s. 20–63.

⁵⁵⁴ A–Gu, Ms. 8, 11, 12, 13, 14, 15, 82, 89, 97, 2064. Srov. ANTON KERN: *Die Handschriften der Universitätsbibliothek Graz*, sv. 1, Leipzig 1942, *passim*; HELMUT FEDERHOFER: *Zur Musikpflege der Jesuiten in Graz im 17. Jahrhundert*, in: *Aus Archiv und Chronik. Blätter für Seckauer Diözesangeschichte* (Graz) 2, 1949, s. 126–136.

Jméno	Funkce v císařské kapele	Funkce v sodalitě	Roky
DOMINICUS CAPA	Kammermusikant, Trompeter	duodecemvir	1579 (přijat), 1581
ZACHARIAS CRUCIGER	Basist	duodecemvir	1600, 1601, 1602
JOHANNES CHRISOSTOMUS KILIANUS	Kaplan, Tenorist	substitutus	1592
THOMAS MASSINUS	Sängerknabenpräzeptor	secretarius	1594
FRANCISCUS MOLLERUS	Sängerknabe (1591)	sacristanus tertius	1592
		cantor	1593, 1594, 1595
		assistens secundus	1596
JACOBUS REGNART	Vizekapellmeister		1598 (přijat)
SEBASTIANUS [RÖCKHL]	Basist	pouze žádost	1579
ANDREAS [SALCZMAN?]	Basist	pouze žádost	1579
MATTHIAS DE SAYVE	Vizekapellmeister		1593 (přijat)
HENRICUS SCHMIDL	Kaplan, Tenorist	rector	1609
BENEDICTUS [SCHEUCHENBERGER]	Tenorist		1595 (přijat)
JOANNES SIXTUS [A LERCHENFELS?]	Kaplan	cantor	1593
OSWALDUS WALLNER	Notist	duodecemvir	1580 (přijat), 1581
PAULUS DE WINDE	Organist	duodecemvir	1581, 1592, 1593
		assistens primus	1580, 1581, 1592, 1593, 1594
GEORGIUS ZIGOTTA	Trompeter, Obersttrompeter	pouze žádost	1593

Tabulka 6.3⁵⁵⁵

⁵⁵⁵ Názvy hudebnických funkcí uvádím podle JAROSLAVA HAUSENBLASOVÁ: *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576–1612* (= Fontes historiae artium, 9), Praha: Artefactum, 2002, s. 379–393; k rudolfínské kapele též ALBERT SMIJERS: *Die kaiserliche Hofmusik-Kapelle von 1543–1619*, in: *Studien zur Musikwissenschaft* 6, 1919, s. 139–186; 7, 1920, s. 102–142; 8, 1921, s. 176–206; 9, 1922, s. 43–81; CARMELO PETER COMBERIATI: *Late Renaissance Music at the Habsburg Court*, New York: Gordon and Breach Science Publishers, 1987, 241 s.; DUŠAN ŠLOSAR – MILOŠ ŠTĚDRŮN: *Z údobí rudolfínské kapely některá česká jména*, in: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*, H 18, 1983, s. 31–33.

Závěr

Dospíváme-li k závěru, neznamená to, že bychom dané téma beze zbytku vyčerpali. Z navrhovaného schématu výzkumu byl do jisté míry pojednán bod A.I.1 (písemnosti institucionálního původu), dále A.I.4 (hudební prameny) a konečně B.II.1c (církevní řády a jejich hudební činnost). Jak bylo řečeno v úvodu, čas ještě nedozrál k syntéze, jež by adekvátním způsobem zobrazovala bohatství a různorodost pražské hudební kultury v letech 1526–1620, a proto bude prozatím nutné postupovat metodou hloubkových sond do vybraných problémových okruhů. V tomto ohledu mohou být velkým stimulem existující práce zahraničních muzikologů, které vedle srovnání nabízejí i metodologickou inspiraci.

Spíše než definitivní řešení problémů tak výsledky této disertační práce ukazují, kam by měl směřovat budoucí výzkum, založený na koncepční práci s nesmírně širokou a rozmanitou pramennou základnou. Zejména v nehudebních pramenech zůstává dosud ukryto množství cenných svědectví o dobovém hudebním životě na Starém Městě pražském. Jejich získávání je však pomyslným hledáním jehly v kupce sena, kdy každý poznatek je navíc vykoupen časově náročným pramenným studiem. Třetí kapitola ukázala, že samotné excerpcce plní svou funkci až v okamžiku, kdy jsou zasazeny do širšího kontextu, umožňujícího jejich zhodnocení a srovnání s obdobným materiálem z jiných měst. Jedním z velkých badatelských úkolů bude další prověřování teze o pražské provenienci některých dochovaných polyfonních rukopisů a případné odhalení profesionální dílny, která je produkovala. Za tímto účelem bude nutné provést detailní srovnávací výzkum pokud možno všech dochovaných pramenů a pokusit se dosud nepříliš rozvíjenou hudebněpaleografickou problematiku postavit na solidní základ. Srovnatelným problémem je hudební aktivita v nemnoha katolických církevních institucích nejen na Starém Městě pražském, ale v celém pražském souměstí (katedrála, kláštery). Doposud totiž badatelům hudba katolické menšiny povětšinou splývala se dvorem císaře RUDOLFA II. Jak je vidět na výzkumu hudebního života u klementinských jezuitů, není sice tato teze daleko od pravdy, ale ne vždy je možné automaticky počítat s tak úzkým propojením jako v případě Tovaryšstva Ježíšova.

Bibliografie

I. Prameny nehudební

a) nevydané

- CZ–Pa, fond Pražské arcibiskupství, Ms. B 41/3. *Registra záduší kostela svatého Martina (1600–1672)*
- CZ–Pa, fond Salbuchy, sign. Sal 12a. *Kniha opisů erbovních privilegií (1580–1597)*
- CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 42. *Pamětní kniha jezuitského konviktu u svatého Bartoloměje na Starém Městě pražském 1561–1688*
- CZ–Pa, Jesuitica, Ms. 44 (olim Ms. 2109). *Pamětní kniha kongregace Blahoslavené Panny Marie v Praze 1575–1621*
- CZ–Pam, Ms. 1064. *Kniha svědomí Starého Města pražského 1602–1604*
- CZ–Pam, Ms. 1173. *Kniha inventářů Starého Města pražského 1584–1597*
- CZ–Pam, Ms. 1174. *Kniha inventářů Starého Města pražského 1596–1618*
- CZ–Pam, Ms. 1175. *Kniha inventářů Starého Města pražského 1615–1627*
- CZ–Pam, Ms. 1640. *Registra památná kostela Panny Marie před Týnem 1586–1643*
- CZ–Pam, Ms. 1641. *Inventář věcí kostelních Panny Marie před Týnem 1653–1677*
- CZ–Pst, Ms. DU II 11. *Diarium collegii Societatis Iesu Pragensis (Clementini) 1560–1583. Opis pořízený Cyrilem Strakou OPraem.*
- CZ–Pu, Ms. I A 1. *Historia collegii S. J. Pragensis ad S. Clementem ann. 1555–1610 nec non 1618 et 1620 auctoribus patribus eiusdem Societatis*
- IT–R, ARSI, inv. č. Germ. 131. *Catalogi triennales (Germania 1559–1576)*
- IT–R, ARSI, inv. č. Boh. 89. *Catalogi breves (Bohemia 1559–1572)*
- IT–R, ARSI, inv. č. Austr. 123. *Catalogi breves (Austria 1590–1621)*
- IT–R, ARSI, FG Busta N. 164 / 1541/4 (Praga)

b) vydané

- KAREL BERÁNEK (ed.): *Manuál rektora se jmény studentů zapsaných ve ztracené matrice Univerzity Karlovy v Praze v letech 1560–1582. Poznamenání jmen*

profesorův a jiných preceptorův v učení pražském z roku 1604, 2 sv., Praha: Univerzita Karlova, 1981

- KAREL BERÁNEK: *Bakaláři a mistři promovaní na filozofické fakultě Univerzity Karlovy v letech 1586–1620*, Praha: Univerzita Karlova, 1988, 256 s.
- JAROSLAV ČECHURA – ZDENĚK HOJDA – MARTINA NOVOZÁMSKÁ: *Nájemníci na Starém Městě pražském roku 1608. Rekonstruovaná edice shořelého rkp. 324 z Archivu hl. m. Prahy podle opisu uloženého v Archivu Národního muzea* (= Documenta Pragensia, monographia, 3), Praha: Scriptorium, 1997, 188 s.
- JOSEF JIREČEK (ed.): *Paměti nejvyššího kancléře Království českého Viléma hraběte Slavaty od l. 1608 do 1619* (= Staré paměti dějin českých, 1), 2 sv., Praha: I. L. Kober, 1866–1868
- *Litterae quadrimestres ex universis praeter Indiam et Brasiliam locis in quibus aliqui de Societate Iesu versabantur Romam missae* (= Monumenta historica Societatis Iesu), 7 sv., Madrid – Roma: A. Avrial, 1894–1932
- JAROSLAV PÁNEK (ed.): *Václav Březan. Životy posledních Rožmberků*, 2 sv., Praha: Svoboda, 1985
- MIROSLAV TRUC (ed.): *Album Academiae Pragensis Societatis Iesu 1573–1614 (1565–1624)*, Praha: Univerzita Karlova, 1968, xxxi, 129 s.

II. Prameny hudební

a) nevydané

- A–Gu, Ms. 8. *Sborová kniha z majetku jezuitské koleje ve Štýrském Hradci*
- A–Gu, Ms. 11. *Sborová kniha z majetku jezuitské koleje ve Štýrském Hradci*
- A–Gu, Ms. 12. *Sborová kniha z majetku jezuitské koleje ve Štýrském Hradci*
- A–Gu, Ms. 13. *Sborová kniha z majetku jezuitské koleje ve Štýrském Hradci*
- A–Gu, Ms. 14. *Sborová kniha z majetku jezuitské koleje ve Štýrském Hradci*
- A–Gu, Ms. 15. *Sborová kniha z majetku jezuitské koleje ve Štýrském Hradci*
- A–Gu, Ms. 82. *Sborová kniha z majetku jezuitské koleje ve Štýrském Hradci*
- A–Gu, Ms. 89. *Sborová kniha z majetku jezuitské koleje ve Štýrském Hradci*
- A–Gu, Ms. 97. *Sborová kniha z majetku jezuitské koleje ve Štýrském Hradci*

- A–Gu, Ms. 2064. *Sborová kniha z majetku jezuitské koleje ve Štýrském Hradci*
- A–Wn, Ms. 15.509. *Tzv. Rybářovský graduál*
- CZ–Bsa, Ms. G 10/1400. *Rukopisná loutnová tabulatura FERDINANDA HOFMANNA Z GRÜNBÜHELU A STRECHAU*
- CZ–Bu, Ms. Mus. 4 577.948. *Missa VIII vocum super Iniquos odio habui ... Lucae Marentii*
- CZ–HKm, Ms. II A 7. *Kodex Speciálník*
- CZ–HKm, Ms. II A 16a–b. *Hlasové knihy z majetku literátského bratrstva v Hradci Králové (Discantus, Bassus)*
- CZ–HKm, Ms. II A 23. *Hlasová kniha z majetku literátského bratrstva v Hradci Králové (Altus)*
- CZ–HKm, Ms. II A 24. *Hlasová kniha z majetku literátského bratrstva v Hradci Králové (Discantus)*
- CZ–HKm, Ms. II A 25. *Hlasová kniha z majetku literátského bratrstva v Hradci Králové (Bassus)*
- CZ–HKm, Ms. II A 30. *Hlasová kniha z majetku literátského bratrstva v Hradci Králové (Discantus)*
- CZ–CHrm, Ms. 27409. *Graduál kostela svatého Jiljí*
- CZ–K, Ms. III. S 17.1/391. *Sborová kniha českokrumlovské prelátské knihovny*
- CZ–K, Ms. III. S 17.2/391. *Sborová kniha českokrumlovské prelátské knihovny*
- CZ–KLm, Ms. 75. *Hlasová kniha literátského bratrstva v Klatovech (Bassus)*
- CZ–KLm, Ms. 76. *Hlasová kniha literátského bratrstva v Klatovech (Tenor)*
- CZ–KRa, Ms. M I–1. *Graduál kostela svatého Haštala*
- CZ–Pam, Ms. 1870. *Graduál TRUBKY Z ROVIN (Quinta vox)*
- CZ–Pam, Ms. 7847. *Kancionál Betlémské kaple*
- CZ–Pkřiž, Ms. sine sign. *Tzv. Unhošťský rorátník*
- CZ–Pmp, Ms. IV/C–D/1. *Týnský misál*
- CZ–Pnm, Ms. I A 15. *Graduál literátů kostela svatého Michala*
- CZ–Pnm, Ms. II B 4. *Graduál (Kaple Božího Těla?)*
- CZ–Pnm, Ms. XVI G 17. *Procesionál JIŘÍKA Z PROSTĚJOVA*
- CZ–Pnm, Ms. AZ 4. *Hlasová kniha kostela svatého Martina Ve zdi*

- CZ–Pnm, 98 B 46. *Konvolut hudebně teoretických traktátů z knihovny MATOUŠE PHILOMATA DAČICKÉHO*
- CZ–Pst, Ms. DF II 40. *Nápěvy k rorátům, prokládané v tisku „Rorate aneb Starobylé Spjwanj, Praha 1617“*
- CZ–Pst, Ms. DF IV 3. *Rorate*
- CZ–Pst, Ms. DF IV 29. *Rorate*
- CZ–Pu, Ms. VI B 24. *Graduál kostela svatého Haštala*
- CZ–Pu, VI C 20a. *Tzv. Rackův rukopis*
- CZ–Pu, Ms. VII A 16/11. *Zlomek liturgické knihy (graduál kostela svatého Mikuláše na Starém Městě pražském?)*
- CZ–Pu, Ms. XII A 21. *Graduál kostela svatého Mikuláše*
- CZ–Pu, Ms. XVII A 40. *Tzv. Graduál obce Staroměstské*
- CZ–Pu, Ms. XVII A 41. *Graduál MAGDALENY OD ZLATÉ HVĚZDY*
- CZ–Pu, Ms. XVII B 19. *Graduál literátů kostela svatého Havla*
- CZ–Pu, Ms. XVII B 21. *Graduál JAKUBA SKLENÁŘE*
- CZ–Pu, Ms. XVII E 29. *Rorate LORENCE BENJAMÍNA VODHÁJE*
- CZ–Pu, MS. XVII F 72. *Hlasová kniha motet literátského bratrstva svaté Barbory v Přesticích*
- CZ–Pu, Ms. XXIII B 8. *Graduál SIXTA Z OTTERSODORFU (3. díl)*
- CZ–Pu, Ms. Křiž. XVIII A 6. *Tzv. Křižovnický graduál (2. díl)*
- CZ–Pu, Ms. Křiž. XVIII A 7. *Tzv. Křižovnický graduál (1. díl)*
- CZ–Pu, Ms. 11 B 41. *Konvolut tisků italské monodie FRANCISCA GODEFRIDA TROILA Z LESSOTHU*
- CZ–Pu, Ms. 59 r 483. *Hlasová kniha z majetku literátského bratrstva v Ústí nad Labem (Quinta vox)*
- CZ–Pu, Se 1337. *Konvolut polyfonních tisků a rukopisu z vlastnictví JIŘÍHO CAROLIDA Z KARLSPERKA*
- CZ–Pu, 59 A 10 481. ORLANDO DI LASSO: *Patrocinium musices*, München 1575
- CZ–Pu, 59 A 10 482. ORLANDO DI LASSO: *Patrocinium musices*, München 1576
- CZ–ROk, Ms. A V 19b. *Hlasová kniha z majetku literátského bratrstva v Rokycanech (Discantus)*

- CZ–ROk, Ms. A V 20 a–e. *Hlasové knihy z majetku literátského bratrstva v Rokycanech (Bassus, Tenor, Septima Vox, Vagans, Altus)*
- CZ–ROk, Ms. A V 22. *Hlasové knihy z majetku literátského bratrstva v Rokycanech (Discantus, Sexta Vox)*
- CZ–ROk, Ms. A V 37 a–e. *Hlasové knihy z majetku literátského bratrstva v Rokycanech (Bassus primus, Tenor secundus, Primus altus, Secundus altus, Cantus secundi chori)*
- CZ–UL, Ms. DK 184. *Hlasová kniha z majetku literátského bratrstva v Ústí nad Labem (Discantus)*
- CZ–UL, Ms. DK 185. *Hlasová kniha z majetku literátského bratrstva v Ústí nad Labem (Altus)*
- CZ–UL, Ms. STB 1148. *Hlasová kniha z majetku literátského bratrstva v Ústí nad Labem (Bassus)*
- D–B, Ms. Bohn 96. *Hlasové knihy z majetku Biblioteki Uniwersyteckiej Uniwersytetu Wrocławskiego, nyní v Staatsbibliothek zu Berlin, Preußischer Kulturbesitz, Musikabteilung mit Mendelssohn-Archiv*
- D–B, Ms. Bohn 105. *Varhanní part z majetku Biblioteki Uniwersyteckiej Uniwersytetu Wrocławskiego, nyní v Staatsbibliothek zu Berlin, Preußischer Kulturbesitz, Musikabteilung mit Mendelssohn-Archiv*
- GB–Lbl Ms. Add. 16.175. *Graduál SIXTA Z OTTERSODORFU* (1. díl)
- H–Bn Ms. mus. Bártfa 18, Koll 1. *Hlasové knihy z majetku kostela svatého Jiljí v Bardejově*
- PL–GD, Ms. 4006. *Hlasové knihy z majetku kostela svatého Bartoloměje v Gdaňsku (Discantus, Altus, Tenor, Bassus, Quinta Vox, Octava Vox)*
- PL–GD, Ms. 4012. *Varhanní part z majetku kostela svatého Bartoloměje v Gdaňsku (?)*
- SI–Lng, Ms. 344. *Sborová kniha z majetku TOMAŽE HRENA*

b) vydané

- CZ–K, Ms. 9. MARTIN HORYNA (ed.): *22 vícehlasých hymnů z rukopisu Kaplanské knihovny v Českém Krumlově č. 9, 1540–1600 (= Monumenta musicæ antiquæ*

Bohemiæ meridionalis, 1), České Budějovice: Státní vědecká knihovna, 2000, xxvi, 88 s., 11 s. příl.

- CZ–Pnm, Ms. AZ 33. JAN BAŤA (ed.): *Kutnohorský kodex (Praha, Národní muzeum – České muzeum hudby, sign. AZ 33)* (= Clavis monumentorum musicorum Regni Bohemiæ, A I), Praha: Koniasch Latin Press, 2008, xxxviii, 242 s.
- CZ–Prachatice, Ms. I–B–2. MARTIN HORYNA (ed.): *Prachatický kancionál (1610). Cantilenæ piae 4, 5, 6 et 8 vocum. Kritická edice* (= Monumenta musicæ antiquæ Bohemiæ Meridionalis, 3), České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2005, xlv, 296 s.
- CZ–Pu, Ms. XI B 1a–e; CZ–Pst, Ms. DA II 3. JAROMÍR ČERNÝ: *Hudba české renesance. Výběr polyfonních skladeb 16. stol. z rukopisů St. knihovny ČSR (XI B a, b, c, d) a Památníku nář. písemnictví (D. A. II. 3)*, Praha: Státní knihovna ČSR, 1982, lv, 67 s.
- CZ–Pu, Ms. XXIII F 174. JIŘÍ TICHOTA (ed.): *Loutnová tabulatura psaná Mikulášem Šmalem z Lebendorfu*, Praha: Pragopress, 1969, 34 s., faksimile.
- CZ–Pu, Ms. 59 r 5117. MARTIN HORYNA (ed.): *Heinrich Isaac (ca 1450–1517). Missa Presulem ephebeatum*, Praha: Národní knihovna České republiky, 2002, xxxii, 31 s.
- CZ–Pu, 59 A 10 471. FRANZ XAVER HABERL (ed.): *Giovanni Pierluigi da Palestrina. Werke XIV*, Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1882, vi, 139 s.
- PL–PE, Ms. 306. ADAM SUTKOWSKI A KOL. (eds.): *The Pelplin Tablature* (= Antiquitates musicæ in Polonia, 1–10), 10 sv., Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt; Warszawa: PWN, 1963–1970

III. Notové edice

- KONRAD AMELN A KOL. (eds.): *Leonhard Lechner, Werke*, 14 sv., Kassel: Bärenreiter, 1954–1998
- RAFFAELE CASIMIRI A KOL. (eds.): *Giovanni Pierluigi da Palestrina. Le opere complete*, 32 sv., Roma: Fratelli Scalera, 1939–1987
- FRANZ XAVER HABERL A KOL. (eds.): *Giovanni Pierluigi da Palestrina. Werke XIV*, Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1862–1907
- SIEGFRIED HERMELINK A KOL. (eds.): *Orlando di Lasso. Sämtliche Werke. Neue Reihe*, Kassel: Bärenreiter, 1956–

- JANEZ HÖFLER – ROGER JACOB (eds.): *Dominici Phinot Opera omnia* (= Corpus mensurabilis musicae, 59), 5 sv., [S. l.]: American Institute of Musicology – Hänslers-Verlag, 1972–1982
- MILOSLAV KLEMENT (ed.): *Simon Bar Jona Madelka. Septem psalmi pœnitentiales quinque vocibus exornati*, Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2007, xv, 127 s.
- LEWIS LOCKWOOD (ed.): *Vincenzo Ruffo, Seven Masses. Part II: Four Later Masses* (= Recent Researches in the Music of the Renaissance, 33), Middleton: A–R Editions, 1979, 118 s.
- BERNHARD MEIER (ed.): *Cipriani Rore Opera omnia* (= Corpus mensurabilis musicae, 14), 8 sv., [S. l.]: American Institute of Musicology, 1956–1977
- BERNHARD MEIER – ROLAND JACKSON (eds.): *Luca Marenzio, Opera omnia* (= Corpus mensurabilis musicae, 72), 7 sv., Neuhausen–Stuttgart: American Institute of Musicology, 1976–2000
- KATHERINE POWERS (ed.): *Musica spirituale, libro primo (Venice 1563)* (= Recent Researches in the Music of the Renaissance, 127), Madison: A–R Editions, 2001, xxxvii, 155 s.
- HERMANN RAU (ed.): *Johann Knöfel. Cantus choralis*, München: Strube Verlag, 2001, 287 s.
- ALBERT SEAY (ed.): *Jacobi Arcadelt Opera omnia* (= Corpus mensurabilis musicae 31), 10 sv., [S. l.]: American Institute of Musicology, 1965–1970
- JITKA SNÍŽKOVÁ (ed.): *Česká polyfonní tvorba*, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958, 107 s.
- MILENA SRŠŇOVÁ – MARTIN HORYNA (eds.): *Andreas Chrysoponus Gevicens. Bicinia nova 1579. Dvojhlásé zpěvy s nástroji ad lib.* (= Thesaurus musicae Bohemiae, Seria A), Praha: Editio Supraphon, 1989, xxxix, 211 s.
- MILTON STEINHARDT (ed.): *Jacobus Vaet. Sämtliche Werke* (= Denkmäler der Tonkunst in Österreich, 98, 100, 103/104, 108/109, 113/114, 116, 118, 145), 8 sv., Graz: Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1961–1988
- EDO ŠKULJ (ed.): *Iacobus Gallus. Selectiores quædam missæ. Liber I–III* (= Monumenta artis musicae Sloveniæ, 18–20), 3 sv., Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1991

IV. Elektronické zdroje

- JAN BAŤA: *Tzv. Foliant Trubky z Rovin. Stručný popis a nastolení otázek*. Dostupné na internetu: <http://acta.musicologica.cz> (č. 3/2007)
- LIMUP – Liturgical Manuscripts of Utraquist Provenience. Dostupné na internetu: <http://www.clavmon.cz/limup>
- Motet Online Database. Dostupné na internetu: <http://www.arts.ufl.edu/motet>

V. Literatura

- JAN BAŤA: *Literátské bratrstvo u Matky Boží před Týnem v letech 1550–1627*, seminární práce Univerzity Karlovy, Praha 2000, 80 s.
- JAN BAŤA: *Literátské bratrstvo u Matky Boží před Týnem v letech 1550–1627. Příspěvek k poznání hudebního života Prahy na přelomu 16. a 17. století*, in: JITKA BAJGAROVÁ – RÓBERT BAYER (eds.): *Miscellanea z výročních konferencí ČSHV 1999 a 2000*, Praha: Česká společnost pro hudební vědu, 2001, str. 9–13
- JAN BAŤA: *Kutnohorský kodex*, diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha 2003, 111 s., příl.
- JAN BAŤA: *Luca Marenzio and the Czech Lands*, in: *Hudební věda* 46, 2007, s. 117–126
- JAN BAŤA: *Quod laudat praesens, omnis mirabitur aetas. Graduál Trubky z Rovin, jeho repertoár a evropský kontext*, in: JAN BAŤA et al. (ed.): *Littera Nigro scripta manet. In honorem Jaromír Černý (= Clavis monumentorum musicorum Regni Bohemiae, S II)*, Praha: Koniasch Latin Press, 2009, s. 126–152
- RŮŽENA BAŤKOVÁ A KOL.: *Umělecké památky Prahy. Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady (Praha I)*, Praha: Academia, 1998, 839 s.
- IGOR BELZA: *Istorija češskoj muzykalnoj kultury*, sv. 1, Moskva: Muzgiz, 1959, 329 s.
- FRANTIŠEK BENEŠ: *Misál Týnský*, in: *Památky. Listy pro archæologii a historii* 9, 1871–1873, sl. 397–406
- KAREL BERÁNEK: *Pamětní kniha Kongregace P. Marie v koleji sv. Klimenta (1574–1621)*, in: ZDEŇKA HLEDÍKOVÁ (ed.): *Traditio et cultus. Miscellanea historica*

Bohemica Miloslav Vlk, archiepiscopo Pragensi, ab eius collegis amicisque ad annum sexagesimum dedicata, Praha 1993, s. 129–139

- KAREL BERÁNEK: *De poetis Sodalitatis Beatæ Virginis Mariæ in Collegio Clementino Pragensi 1575–1618*, in: *Humanistica Lovaniensia* 43, 1994, s. 358–368
- KAREL BERÁNEK: *Výbor prací z let 1958–1999*, Praha: Národní archiv, 2005, 275 s.
- JIŘÍ BERKOVEC: *Kvodlibetní disputace o hudbě na pražské universitě počátkem 15. století*, in: *Hudební věda* 24, 1987, s. 137–141
- HEINRICH BESSELER: *Umgangsmusik und Darbietungsmusik im 16. Jahrhundert*, in: *Archiv für Musikwissenschaft* 16, 1959, s. 21–43
- *Bible. Český ekumenický překlad, Bible kralická. Česká synoptická Bible [v rozsahu celého vydání Bible kralické z roku 1613]*, Praha: Česká biblická společnost, 2008, xv, 2285 s.
- KATEŘINA BOBKOVÁ-VALENTOVÁ: *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, Praha: Karolinum, 2006, 280 s.
- EMIL BOHN: *Die musikalischen Handschriften des XVI. und XVII. Jahrhunderts in der Stadtbibliothek zu Breslau. Ein Beitrag zur Geschichte der Musik im XVI. und XVII. Jahrhundert*, Breslau: Julius Hainauer, 1890, xvi, 423 s.
- IGNACE BOSSUYT: *De componist Alexander Utendal (ca. 1543/15454–1581). Een bijdrage tot de studie van de Nederlandse polyfonie in de tweede helft van de zestiende eeuw* (=Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Schone Kunsten, Jg. 45, Nr. 36), Brussel: Paleis der Academiën, 1983, 200 s.
- EDMUND A. BOWLES: *Musical Ensembles in Festival Books, 1500–1800. An Iconographical & Documentary Survey* (= *Studies in Musicology* 103), Ann Arbor: UMI Research Press, 1989, xxii, 583 s.
- ZLATA BRÁTKOVÁ: *Pražské knihy svědomí z konce 16. století*, in: *Pražský sborník historický* 31, 2000, s. 5–36
- CHARLES MOÏSE BRIQUET: *Les filigranes. Dictionnaire des marques du papier*, 4 sv., Leipzig: Karl W. Hiersemann, 1923
- PAVEL BRODSKÝ: *Katalog iluminovaných rukopisů Knihovny Národního muzea v Praze*, Praha: Koniasch Latin Press, 2000, xlviii, 489 s.

- JAROSLAV BUŽGA: *Prag*, in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Allgemeine Enzyklopädie der Musik*, sv. 10, Kassel: Bärenreiter, 1962, sl. 1572–1594
- JAROSLAV BUŽGA: *Prag*, in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Allgemeine Enzyklopädie der Musik. Zweite, neubearbeitete Ausgabe*, Sachteil, sv. 7, Kassel: Bärenreiter, 1997, sl. 1776–1792
- JAROSLAV BUŽGA – JAN KOUBA – EVA MIKANOVÁ – TOMISLAV VOLEK: *Průvodce po pramenech k dějinám hudby. Fondy a sbírky uložené v Čechách*, Praha: Academia, 1969, 323 s.
- JAROSLAV BUŽGA – ADRIENNE SIMPSON: *Prague (Cz. Praha)*, in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 15, London 1980, s. 192–201
- JAROSLAV BUŽGA – ADRIENNE SIMPSON – JITKA SLAVÍKOVÁ: *Prague (Cz. Praha)*, in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, sv. 20, New York 2001, s. 266–275
- CARMELO PETER COMBERIATI: *Late Renaissance Music at the Habsburg Court. Polyphonic Settings of the Mass Ordinary at the Court of Rudolf II (1576–1612)* (= Musicology Series, 4), New York: Gordon and Breach Science Publishers, 1987, xix, 241 s.
- THOMAS D. CULLEY: *The Influence of the German College in Rome on Music in German-Speaking Countries during the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, in: *Analecta musicologica* 7, 1969, s. 1–35, 9, 1970, s. 20–63
- THOMAS D. CULLEY: *Jesuits and Music: I. A Study of the Musicians Connected with the German College in Rome during the 17th Century and of their Activities in Northern Europe*, Rome – St. Louis: Jesuit Historical Institute, 1970, 401 s.
- THOMAS D. CULLEY: *Musical Activity in Some Sixteenth Century Jesuit Colleges, with Special Reference to the Venerable English College in Rome from 1579 to 1589*, in: *Analecta musicologica* 19, 1980, s. 1–29
- THOMAS D. CULLEY – CLEMENT J. MCNASPY: *Music and the Early Jesuits (1540–1565)*, in: *Archivum historicum Societatis Iesu* 40, 1971, s. 231–245
- JIŘÍ ČAREK: *Z dějin staroměstských domů. Mezi Melantrichovou a Železnou ulicí*, in: *Pražský sborník historický* 15, 1982, s. 5–43
- JIŘÍ ČAREK: *Z dějin staroměstských domů. Ze Železné ulice na začátek Celetné*, in: *Pražský sborník historický* 17, 1984, s. 5–43

- JIŘÍ ČAREK A KOL.: *Městské a jiné úřední knihy archivu hlavního města Prahy (Přehled)*, Praha: Archivní správa ministerstva vnitra ČSR, 1956, 228 s.
- GRACIÁN ČERNUŠÁK: *Prague (Praha)*, in: *Grove's Dictionary of Music and Musicians. Fifth edition*, sv. 6, London 1954, s. 907–912
- FRANTIŠEK ČERNÝ (ed.): *Dějiny českého divadla I. Od počátků do sklonku 18. století*, Praha: Academia, 1968, 425 s.
- *Československý hudební slovník osob a institucí*, 2 sv., Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963–1965
- FRANK A. D'ACCONE: *The Civic Muse. Music and Musicians in Siena during the Middle Ages and the Renaissance*, Chicago: University of Chicago Press, 1997, xxiii, 862 s.
- PETR DANĚK: *Rukopisná část konvolutu Se 1337*, diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha 1981, 198 s.
- PETR DANĚK: *Málo známý pramen vokální polyfonie rudolfínské éry*, in: *Hudební věda* 20, 1983, s. 257–265
- PETR DANĚK: *Nototiskařská činnost Jiřího Nigrina*, in: *Hudební věda* 24, 1987, s. 121–140
- PETR DANĚK: *Die rudolfínische Musikkapelle und die böhmische Musikkultur*, in: *Prag um 1600. Beiträge zur Kunst und Kultur am Hofe Rudolfs II.*, Freren 1988, s. 39–44
- PETR DANĚK: *Tisky vokální polyfonie pražské provenience do roku 1620*, in: *Documenta pragensia* 10/1, 1990, s. 219–237
- PETR DANĚK: *Valerius Otto Lipsiensis – „Fürstlich Lichtenbergischer Organist in Prag“*, in: VALERIUS OTTO: *Newe Paduanen, Galliarden, Intradan und Currenten, Nach Englischer und Frantzösischer Art. à 5*, Praha: Editio Simiae ludentes, 1993, s. iv–xii
- PETR DANĚK: *Musica Noster Amor – hudba rudolfínské Prahy*, in: ELIŠKA FUČÍKOVÁ A KOL. (eds.): *Rudolf II. a Praha. Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy. Katalog vystavených exponátů*, Praha: Správa Pražského hradu, 1997, s. 318–341
- PETR DANĚK: *Rudolfínská Praha jako hudební centrum*, in: *Opus musicum* 32, 2000, s. 15–25

- PETR DANĚK: *Tisky vokální polyfonie, rané monodie, hudební teorie a tabulatur v Čechách (1500–1630). Soupis dochovaných a v Čechách uložených tisků*, disertační práce Univerzity Karlovy, Praha 2005, 118 s., příl.
- GOTTFRIED JOHANN DLABACŽ: *Allgemeines historisches Künstler–Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*, 3 sv., Prag: Gottlieb Haase, 1815
- MARINA DMITREVA-EINHORN: *Ephemeral Ceremonial Architecture in Prague, Vienna and Cracow in the Sixteenth and Early Seventeenth Centuries*, in: J. R. MULRYNE – ELIZABETH GOLDRING (eds.): *Court Festivals of the European Renaissance. Art, Politics and Performance*, Aldershot: Ashgate, 2002, s. 363–390
- FRANK DOBBINS: *Music in Renaissance Lyons*, Oxford: Clarendon Press, 1992, xii, 424 s.
- JAROSLAV DOUŠA: *Seznamy staroměstských konšelů z let 1547–1650*, in: *Pražský sborník historický* 14, 1981, s. 65–119
- JAROSLAV DOUŠA: *Staroměstští konšelé v jiných funkcích městské samosprávy v letech 1571–1602 a 1630–1650*, in: *Documenta Pragensia* 15, 1997, s. 43–74
- RICHARD VAN DÜLMEN: *Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly*, Praha: Dokořán, 2002, 117 s.
- ROBERT EITNER: *Biographisch–bibliographisches Quellen–Lexikon der Musiker und Musikgelehrten der christlichen Zeitrechnung bis zur Mitte des neunzehnten Jahrhunderts*, 10 sv., Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1900–1904
- FRANTIŠEK EKERT: *Posvátná místa král. hl. města Prahy. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlavním městě království Českého*, 2 sv., Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1883
- HELMUT FEDERHOFER: *Zur Musikpflege der Jesuiten in Graz im 17. Jahrhundert*, in: *Aus Archiv und Chronik. Blätter für Seckauer Diözesangeschichte (Graz)* 2, 1949, s. 126–136
- MARTHA FELDMAN: *City Culture and the Madrigal at Venice*, Berkeley: University of California Press, 1995, xxxi, 473 s.
- IAIN FENLON: *Music and Patronage in Sixteenth-Century Mantua*, 2 sv., Cambridge: Cambridge University Press, 1980–1982

- MICHAL FIALA: *Tři studie k české renesanční heraldice. Znaký měšťanů Starého Města Pražského v letech 1526-1618 ve světle salbuchů*, in: *Heraldická ročenka* 20, 1993, s. 3–32; 21, 1994, s. 3–87
- ALEXANDER J. FISHER: *Music and Religious Identity in Counter-Reformation Augsburg, 1580–1630*, Aldershot: Ashgate, 2004, xv, 345 s.
- JANA FOJTÍKOVÁ: *Hudební doklady Husova kultu z 15. a 16. století. Příspěvek ke studiu husitské tradice v době předbělohorské*, in: *Miscellanea musicologica* 29, 1981, s. 51–145
- ELIŠKA FUČÍKOVÁ (ed.): *Tři francouzští kavalíři v rudolfínské Praze*, Praha: Panorama, 1989, 133 s.
- JONATHAN GLIXON: *Honoring God and the City. Music at the Venetian Confraternities, 1260–1807*, New York: Oxford University Press, 2003, x, 372 s.
- BARRY F. H. GRAHAM: *Bohemian and Moravian Graduals 1526–1620*, Turnhout: Brepols, 2006, 641 s.
- HYNEK GROSS: *Inventář bývalého kláštera ve Zlaté Koruně sepsaný po smrti opata Melichara Hölderla r. 1608*, in: *Sborník Historického kroužku* 27, 1926, s. 68–122
- *Grove's Dictionary of Music and Musicians. Fifth edition*, 10 sv., London: Macmillan, 1954
- PIERRE GUILLOT: *Les jésuites et la musique. Le Collège de la Trinité à Lyon 1565–1762*, Liège: Mardaga, 1991, 285 s.
- ROBERT MARIA HAAS: *Die Grundsteinlegung der evangelischen Salvatorskirche 1611 mit der Weihmotette von Martin Krumboltz*, in: PAUL NETTL (ed.): *Hundert Türme. Ein Buch vom alten Prag*, Prag: Bücherstube, 1929, s. 126–146
- BARBARA HELEN HAGGH: *Music, Liturgy, and Ceremony in Brussels, 1350-1500*, 2 sv., disertační práce University of Illinois, Urbana – Champaign 1988
- KARLA HÁJKOVÁ: *Počiatky nototlače v Čechách a na Morave*, diplomová práce Masarykovy univerzity, Brno 1999, 167 s.
- JAROSLAVA HAUSENBLASOVÁ: *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576–1612* (= *Fontes historiae artium*, 9), Praha: Artefactum, 2002, 574 s.
- JAROSLAVA HAUSENBLASOVÁ – MICHAL ŠRONĚK: *Urbs aurea. Praha císaře Rudolfa II.*, Praha: Gallery, 1997, 256 s.

- DAVID R. HOLETON: *Fynes Moryson's Itinerary. A Sixteenth Century English Traveller's Observations on Bohemia, its Reformation, and its Liturgy*, in: ZDENĚK V. DAVID – DAVID R. HOLETON (eds.): *The Bohemian Reformation and Religious Practice*, vol. 5, Praha: Knihovna Akademie věd ČR, 2005, s. 379–411
- MARKÉTA HOLUBOVÁ: *Biografický slovník hudebních prefektů jezuitského řádu působících v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v letech 1556–1773*, Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2009, 238 s.
- MARTIN HORYNA: *Hudba a hudební život v Českém Krumlově v 15. a 16. století*, 2 sv., diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha 1980
- MARTIN HORYNA: *Hudba a hudební život v Českém Krumlově do poloviny 16. století*, in: *Miscellanea musicologica* 31, 1984, s. 265–306
- MARTIN HORYNA: *Vícehlasá hudba v Čechách v 15. a 16. století a její interpreti*, in: *Hudební věda* 43, 2006, s. 117–134
- MARTIN HORYNA: *Studie a edice k dějinám české hudby 15. a 16. století*, disertační práce Univerzity Karlovy, Praha 2008, 156 s.
- KAREL HRDINA: *Studenti z českých zemí na vysokých školách v cizině*, in: *Věstník České akademie věd a umění* 28–29, 1920, s. 32–66
- MIROSLAV HROCH A KOL.: *Úvod do studia dějepisu*, Praha: SPN, 1985, 304 s.
- KONŠTANTÍN HUDEC: *Hudba v Banskej Bystrici do 19. storočia*, Liptovský Mikuláš: Tranoscus, 1941, 210 s.
- MARTA HULKOVÁ: *Hudobný život v spišských mestách koncom 16. a v 17. storočí*, in: *Hudební věda* 26, 1989, s. 18–27
- KAREL CHYTIL: *Malířstvo pražské XV. a XVI. věku a jeho cechovní kniha staroměstská z let 1490–1582* (= Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, tř. I, č. 36), Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906, 353 s.
- JOSEF JANÁČEK: *Obrázek ze života rudolfínské Prahy*, Praha: Orbis, 1958, 217 s.
- PAVEL JIRÁK: *Hudební Praha v době Rudolfa II. ve světle pramenů a literatury*, diplomová práce Univerzity J. E. Purkyně, Brno 1978, 126 s.
- THOMAS FRANK KENNEDY: *Jesuits and Music: The European Tradition 1547–1622*, disertační práce University of California, Santa Barbara 1982, x, 291 s.

- THOMAS FRANK KENNEDY: *Jesuits and Music: Reconsidering the Early Years*, in: *Studi musicali* 17, 1988, s. 71–100
- THOMAS FRANK KENNEDY: *Jesuit Colleges and Chapels: Motet Function in the Late Sixteenth and Early Seventeenth Centuries*, in: *Archivum historicum Societatis Iesu* 65, 1996, s. 197–213
- ANTON KERN: *Die Handschriften der Universitätsbibliothek Graz*, sv. 1, Leipzig 1942, 432 s.
- JAN KILIÁN: *Kropáčové z Krymlova. Z bohatých měšťanů pauperizovanými rytíři*, in: *Pražský sborník historický* 35, 2007, s. 79–114
- FIONA LOUISE KISBY (ed.): *Music and Musicians in Renaissance Cities and Towns*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001, xiv, 188 s.
- *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století*, Praha: Komise pro knihopisný soupis českých a slovenských tisků, 1925–1967
- LUDWIG RITTER VON KÖCHEL: *Die kaiserliche Hof-Musikkapelle in Wien von 1543 bis 1867 nach urkundlichen Forschungen*, Wien: Beck, 1869, 160 s.
- KAREL KONRÁD: *Dějiny posvátného zpěvu staročeského od 15. věku do zrušení literátských bratrstev. I. část, XV. věk a dějiny literátských bratrstev*, Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1893, xvi, 502 s., příl.
- JAN KOUBA: *Nejstarší české písňové tisky do roku 1550*, in: *Miscellanea musicologica* 32, 1988, s. 21–92
- MARTINA KRATOCHVÍLOVÁ: *K provenienci Křižovnického a Staroměstského graduálu*, in: *Umění* 53, 2005, s. 323–334
- MARIE KUČEROVÁ – JOSEF VÁLKA: *Odras náboženského zápasu 16. století v hudebním životě moravských měst*, in: *Hudební věda* 24, 1987, s. 141–146
- RENÁTA KUKLOVÁ: *Hudba v Banské Bystrici v XVI. a XVII. století*, diplomová práce Masarykovy univerzity, Brno 1996, 86 s.
- HEINRICH KUNSTMANN: *Die Nürnberger Universität Altdorf und Böhmen. Beiträge zur Erforschung der Ostbeziehungen deutscher Universitäten*, Köln: Böhlau, 1963, xi, 263 s.
- FRANTIŠEK KUTNAR – JAROSLAV MAREK: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, 3. vyd., Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 1087 s.

- LUDMILA KYBALOVÁ: *Pražské zvony*, Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1958, 190 s., 58 s. obr. příl.
- LUDMILA KYBALOVÁ – RADEK LUNGA – PETR VÁCHA: *Pražské zvony*, Praha: Rybka Publishers, 2005, 349 s.
- JOHN LANDWEHR: *Splendid Ceremonies, State Entries and Royal Funerals in the Low Countries 1515–1791. A Bibliography*, Nieuwkoop: B. de Graaf, 1971, 206 s.
- FRANÇOIS LESURE (ed.): *Écrits imprimés concernant la musique* (= RISM BVI¹⁻²), 2 sv., München: G. Henle, 1971
- *Liber usualis missæ et officii pro dominicis et festis*, Paris: Desclée, 1946, xlix, 1921 s.
- BOHUMÍR LIFKA: *Exlibris a supralibros v českých korunních zemích v letech 1000 až 1900*, Praha: Spolek sběratelů a přátel exlibris v Praze, 1980, 229 s., příl.
- HARRY B. LINCOLN: *The Italian Madrigal and Related Repertories. Indexes to Printed Collections, 1500–1600*, New Haven: Yale University Press, 1988, ix, 1139 s.
- HARRY B. LINCOLN: *The Latin Motet. Indexes to Printed Collections, 1500–1600* (= Musicological Studies, 59), Ottawa: Institute of Mediaeval Music, 1993, x, 835 s.
- JIŘINA LIŠKOVÁ: *Hudební život v Praze v období renesance. Stav bádání*, proseminární práce Univerzity Karlovy, Praha 1987, 37 s.
- LEWIS LOCKWOOD: *The Counter-Reformation and the Masses of Vincenzo Ruffo* (= Studi di musica veneta, 2), Wien: Universal-Edition, 1970, 290 s.
- LEWIS LOCKWOOD: *Music in Renaissance Ferrara 1400–1505. The Creation of a Musical Centre in the Fifteenth Century*, Oxford: Clarendon Press, 1984, xxii, 355 s.
- MICHAEL W. MAHER: *Reforming Rome. The Society of Jesus And its Congregations at the Church of the Gesù*, disertační práce University of Minnesota, Minneapolis 1997, xiii, 587 s.
- VLADIMÍR MAŇAS: *K typologii pramenů hudebně topografického bádání v 17. století*, in: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, H 36–37, 2001–2002, s. 73–86
- KATEŘINA MAÝROVÁ: *Hudební prameny literátského bratrstva v Rokycanech ze XVI. a začátku XVII. století*, 2 sv., diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha 1980
- KATEŘINA MAÝROVÁ: *Compositions for Double-Choirs (Cori spezzati Compositions) in Bohemia at the Turn of the 16th and 17th Centuries: The State of Manuscripts and*

- Printed Sources and the Problems of Migration of Double-Choir-Singing*, in: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Philosophica-Aesthetica 17, 1998, s. 123–140
- KATEŘINA MAÝROVÁ: *I „cori spezzati“ nelle terre ceche tra il XVI e il XVII secolo, le fonti e i modelli ispiratori italiani: il repertorio italiano dei „cori spezzati“ conservato in Bohemia*, in: Italia e Boemia nella cornice del Rinascimento europeo, Firenze: Leo S. Olschki, 1999, s. 237–260
 - KATEŘINA MAÝROVÁ: *German Composers in the Rokycany Music Collection from the Second Half of the 16th Century to the First Third of the 17th Century*, in: ERIK FISCHER (ed.): *Musik-Sammlungen. Speicher interkultureller Prozesse, Teilband A*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2007, s. 133–154
 - GEORGE ALBERT MICHAEL: *The Parody Mass Technique of Philippe de Monte*, 2 sv., disertační práce New York University, New York, 1959
 - JAKUB MICHL: *Simon Bariona Madelka Oppoliensis*, seminární práce Univerzity Karlovy, Praha, 2006, 58 s.
 - MONIKA MRÁZKOVÁ (ed.): *Soupis bibliografií pragensií*, Praha: Státní knihovna ČSR, 1988, 12 s.
 - IVAN MUCHKA A KOL.: *Rudolfínská Praha 1576–1612. Průvodce* (= Edice Detail, 5), Praha: Středoevropská galerie a nakladatelství, 2006, 251 s.
 - ROBERT ARPÁD MURÁNYI: *Thematisches Verzeichnis der Musiksammlung von Bartfeld (Bártfa)* (= Deutsche Musik im Osten, 2), Bonn: Gudrun Schröder Verlag, 1991, xxxv, 446 s.
 - *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Allgemeine Enzyklopädie der Musik*, 16 sv., Kassel: Bärenreiter, 1949–1986
 - *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Allgemeine Enzyklopädie der Musik*, 2. vyd., 29 sv., Kassel: Bärenreiter; Stuttgart: Metzler, 1994–2007
 - KAREL NAVRÁTIL: *Osudy kostela, fary a školy u sv. Haštala v Starém Městě Pražském* [!], Praha: Rohlíček a Sievers, 1861, 58 s.
 - VLADIMÍR NĚMEC: *Pražské varhany*, Praha: František Novák, 1944, 342 s., 64 s. obr. příl.
 - *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, 20 sv., London: Macmillan, 1980
 - *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second edition*, 29 sv., London: Macmillan, 2001

- THOMAS A. NOBLITT: *A Polyphonic Gradual for the Literary Brotherhood at the Church of St. Michael in Opatovice, Prague*, in: MARTIN STAEHELIN (ed.): *Gestalt und Entstehung musikalischer Quellen im 15. und 16. Jahrhundert* (= Quellenstudien zur Musik der Renaissance, 3; Wolfenbütteler Forschungen, 83), Wiesbaden: Harrassowitz, 1998, s. 213–223
- ZDENKO NOVÁČEK: *Hudba v Bratislave*, Bratislava: Opus, 1978, 634 s.
- JANA NOVOTNÁ: *Vícehlasá zpracování mešního propria v období české renesance*, 2 sv., diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha 1983
- JANA NOVOTNÁ: *Vícehlasá zpracování mešního propria v období české renesance*, in: *Miscelanea musicologica* 33, 1992, s. 9–31
- BOHUMIL NUSKA: *Typologie českých renesančních vazeb. Terminologie, slohové určování a datování materiálu*, in: BOHUMIL NUSKA (ed.): *Historická knižní vazba. Sborník příspěvků k dějinám vazby a k metodice ochrany historických knižních vazeb III–IV*, 1964–1965, 1965, s. 19–145
- THOMAS NOEL O'REGAN: *Sacred Polychoral Music in Rome 1575–1621*, 2 sv., disertační práce Oxford University, Oxford 1988
- THOMAS NOEL O'REGAN: *Institutional Patronage in Post-Tridentine Rome. Music at Santissima Trinità dei Pellegrini 1550–1650* (= RMA Monographs, 7), London: Royal Musical Association, 1995, ix, 117 s.
- *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopædie obecných vědomostí*, 28 sv., Praha: J. Otto, 1888–1909
- WALTER PASS: *Thematischer Katalog sämtlicher Werke Jacob Regnarts (ca. 1540–1599)* (= *Tabulæ musicæ austriacæ*, 5), Wien: Böhlau, 1969, 244 s.
- WALTER PASS: *Musik und Musiker am Hof Maximilians II.* (= *Wiener Veröffentlichungen zur Musikwissenschaft* 20), Tutzing: Hans Schneider, 1980, 428 s.
- *Pazdírkův hudební slovník naučný II. Část osobní*, sv. 1, Brno: O. Pazdírek, 1937, 614 s.
- JIŘÍ PEŠEK: *Melantrišská pozůstalost z roku 1586*, in: *Documenta Pragensia* 1, 1980, s. 87–101
- JIŘÍ PEŠEK: *Pražské knihy kšaftů a inventářů. Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské*, in: *Pražský sborník historický* 15, 1982, s. 63–92

- JIŘÍ PEŠEK: *Tiskárna a sklad knih mistra Daniela Adama z Veleslavína*, in: Zprávy Archivu Univerzity Karlovy 4, 1982, s. 64–79
- JIŘÍ PEŠEK: *Z pražské hudební kultury měšťanského soukromí před Bílou Horou*, in: Hudební věda 20, 1983, s. 242–256
- JIŘÍ PEŠEK: *Postavení hudebního života v měšťanské kultuře předbělohorských Čech*, in: Hudební věda 24, 1987, s. 147–159
- JIŘÍ PEŠEK: *Jiří Melantrich z Aventýna. Příběh pražského arcitiskaře* (= Slovo k historii 32), Praha: Melantrich, 1991, 40 s.
- JIŘÍ PEŠEK: *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547–1620. Všední dny kulturního života*, Praha: Univerzita Karlova, 1993, 159 s.
- JOSEF PEŠEK – MATĚJ MAŘÍK: *Dějiny Akademického gymnasia v Praze*, Praha: Akademické gymnasium, 1927, 280 s.
- VÁCLAV PLOCEK: *Catalogus codicum notis musicis instructorum qui in Bibliotheca publica Rei Publicae Bohemicae Socialisticae in Bibliotheca Universitatis Pragensis servantur*, 2 sv., Praha: Academia, 1973
- EMANUEL POCHE A KOL.: *Čtvero knih o Praze. Praha na úsvitu nových dějin*, Praha: Panorama, 1988, 699 s.
- DANUTA POPINIGIS – DANUTA SZLAGOWSKA: *Musicalia Gedanenses. Rękopisy muzyczne z XVI i XVII wieku w zbiorach Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk. Katalog* (= Kultura Muzyczna Północnych Ziem Polski, 4), Gdańsk: Akademia Muzyczna im.Stanisława Moniuszki w Gdańsku, 1990, 553 s.
- BŘETISLAV PRINC: *Mariánská moteta z konvolutu 59 A 10 471 uloženého v Národní knihovně v Praze*, seminární práce Univerzity Karlovy, Praha 2006, 46 s.
- LILIAN P. PRUETT: *Sixteenth-Century Manuscripts in Brussels, Berlin and Vienna. Physical Evidence as a Tool for Historic Reconstruction*, in: Revue belge de musicologie 50, 1996, 73–92
- BARBARA PRZYBYSZEWSKA-JARMIŃSKA: „*Missa super Iniquos odio habui a 8*“ – *warszawska msza w formie echa Luki Marenzia?*, in: Muzyka 49, 2004, s. 3–39
- LEO VAN PUYVELDE: *L'Ommegang de 1615 à Bruxelles*, Bruxelles: Editions du Marais, 1960, 36 s.
- RUDOLF QUOIK: *Die Prager Kaiserorgel*, in: Kirchenmusikalisches Jahrbuch 36, 1952, s. 35–46

- RUDOLF QUOIK: *Der Orgelbau in Böhmen und Mähren*, Mainz: Rheingold-Verlag, 1966, xii, 211 s.
- JAN RACEK: *Italská monodie z doby raného baroku v Čechách*, Olomouc: Nakladatelství Velehrad, 1945, 31 s.
- JAN RACEK: *Česká hudba od nejstarších dob do počátku 19. století*, 1. vydání, Praha – Brno: Svaz československých skladatelů a hudebních vědců, 1949, 209 s., příl.
- JAN RACEK: *Česká hudba od nejstarších dob do počátku 19. století*, 2. vydání, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958, 333 s., příl.
- *Hugo Riemanns Musik Lexikon*, 11. vyd., 2 sv., Berlin: Max Hesse Verlag, 1929
- *Riemann Musik Lexikon*, 12. vyd., 3 sv., Mainz: Schott, 1959–1967
- KARL RIESS: *Musikgeschichte der Stadt Eger im 16. Jahrhundert*, Brünn: Verlag Rudolf M. Rohrer, 1935, 144 s.
- ERWIN W. RICHTER: *Geschichte der Musiknotendrucks in den böhmischen Ländern*, disertační práce Univerzity Karlovy, Praha 1933, 28 s.
- ALENA RICHTEROVÁ: *Einige Überlegungen zur Literatur über die Geschichte von Feierlichkeiten in Prag zwischen dem 15. und 17. Jahrhundert*, in: *Berichte und Beiträge des Geisteswissenschaftlichen Zentrums Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas 5*, Leipzig: GWZO, 1999, s. 111–142
- *RISM-Bibliothekssigel. Gesamtverzeichnis*, München: G. Henle; Kassel: Bärenreiter, 1999, xviii, 137 s.
- SIMONA ROMPORTLOVÁ: *The Reflection of the Monastical Music in Czech Musicology of the Twentieth Century – The Selected Bibliography*, in: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, H 32, 1997, s. 67–81
- *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, založili ANTONÍN TRUHLÁŘ a KAREL HRDINA, pokračovali JOSEF HEJNIC a JAN MARTÍNEK, 6 sv., Praha: Academia, 1969–1982
- FRANTIŠEK RUTH: *Kronika královské Prahy a obcí sousedních*, 3 sv., Praha: Pavel Körber, 1903–1904
- RICHARD RYBARIČ: *Renesančné mesto ako hudobnokultúrny organizmus*, in: *TÝŽ: Dejiny hudobnej kultúry na Slovensku I. Stredovek, renesancia, barok*, Bratislava: Opus, 1984, s. 39–45

- ANTONÍN RYBIČKA: *Tři staročeské kancionály, nacházející se v c. k. dvorské bibliotéce Viedeňské. III. Kancionál Rybářovský od sv. Kříže Většího v Praze*, in: Památky archæologické a místopisné 12, 1865, s. 84–88
- ANTONÍN RYBIČKA: *O bývalých společnostech čili kůrech literátských*, in: Památky archæologické a místopisné X, 1878, sl. 719–734
- ERNST RYCHNOVSKY: *Ein deutsches Musikkollegium in Prag im Jahre 1616*, in: Zeitschrift der Internationalen Musikgesellschaft 6, 1904/1905, s. 20–24
- JULIE RYCHTEROVÁ: *Pražané na přelomu středověku a novověku. Život a kultura pražských měšťanů v 2. polovině 15. a v 16. století*, Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 1997, 67 s.
- WALTER SALMEN: *Musikleben im 16. Jahrhundert* (= Musikgeschichte in Bildern, III/9), Leipzig: VEB Deutsche Verlag für Musik, 1976, 211 s.
- AUGUST SEDLÁČEK: *Hrady, zámky a tvrze království českého*, 15 sv., 3. vyd., Praha: Argo, 1996
- JIŘÍ SEHNAL: *Hudební zájmy královského rychtáře v Uherském Hradišti v roce 1632*, in: Hudební věda 24, 1987, s. 63–72
- WALTER SENN: *Musik und Theater am Hof zu Innsbruck: Geschichte der Hofkapelle vom 15. Jahrhundert bis zu deren Auflösung im Jahre 1748*, Innsbruck: Österreichische Verlagsanstalt, 1954, xx, 447 s.
- HERBERT SCHLUSCHE: *Stadtpfeifer und Instrumentenbauer in Olmütz im 16. Jahrhunderts*, disertační práce Univerzity Karlovy, Praha 1942, v, 82 s.
- *Slovník české hudební kultury*, Praha: Editio Supraphon, 1997, 1035 s.
- ALBERT SMIJERS: *Die kaiserliche? Hofmusik-Kapelle von 1543–1619*, in: Studien zur Musikwissenschaft 6, 1919, s. 139–186; 7, 1920, s. 102–142; 8, 1921, s. 176–206; 9, 1922, s. 43–81
- JITKA SNÍŽKOVÁ: *Pavel Spongopeus Jistebnický – mistr známý i neznámý*, in: Zprávy Bertramky, č. 58, 1969, s. 5–9
- JITKA SNÍŽKOVÁ: *Die kalixtinische Messe gegen Ende des 16. Jahrhunderts*, in: Colloquium Musica Bohemica et Europæa, Brno 1972, s. 89–97
- JITKA SNÍŽKOVÁ: *Der vergessene tschechische Komponist Paulus Spongopaeus*, in: Kirchenmusikalisches Jahrbuch 60, 1976, s. 38–40

- JITKA SNÍŽKOVÁ: *Málo známí čeští skladatelé konce 16. století*, in: Hudební věda 17, 1980, s. 53–59
- JITKA SNÍŽKOVÁ: *Česká vánoční hudba*, in: VÁCLAV FROLEC A KOL.: *Vánoce v české kultuře*, Praha: Vyšehrad, ¹1988, s. 131–193; ²1989, s. 131–193; ³2001, s. 111–158
- DANA SOUŠKOVÁ: *Pavel Spongopaeus Jistebnický. Příspěvek k poznání života a tvorby*, 2 sv., diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha 1984
- MILENA SRŠŇOVÁ: *Ondřej Chrysoponus Jevíčský. Příspěvek k poznání hudební tvorby v Čechách v 2. polovině 16. století*, 2 sv., diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha, 1978
- MILENA SRŠŇOVÁ: *Ondřej Chrysoponus Jevíčský a jeho moteta*, in: Hudební věda 20, 1983, s. 22–39
- THEODORA STRAKOVÁ: *Vokálně polyfonní skladby na Moravě v 16. a na počátku 17. století. 3. Hudební instituce na Moravě a jejich repertoár*, in: Časopis Moravského muzea. Vědy společenské 68, 1983, s. 149–180
- CYRILL A. STRAKA: *Kdy a jak se šířila v Čechách instrumentální hudba při církevních bohoslužbách?*, in: Cyril. Časopis pro katolickou hudbu posvátnou v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 38, 1912, s. 50–54
- CYRILL A. STRAKA: *Jak slavilo se Boží Tělo v Praze v XVI. a XVII. století*, in: Časopis katolického duchovenstva 57, 1916, s. 161–173, 323–336
- THEODORA STRAKOVÁ: *Hudební život v Kroměříži v době předbělohorské*, in: Zpravodaj Společnosti pro starou hudbu 1986, č. 3, s. 21–26
- REINHARD STROHM: *Music in Late Medieval Bruges*, Oxford: Clarendon Press, 1985, ²1990, x, 273 s.
- MARTINA ŠÁROVCOVÁ: *Rébus Unhošťského rorátníku. K provenienci, objednavatelům a dataci iluminovaného hudebního pramene z počátku 17. století*, in: Umění 58, 2010, č. 6, s. 388–402
- JINŘICH ŠEBÁNEK: *Desetipanský úřad Starého Města pražského a jeho knihy. Z dějin městské správy a diplomatiky městských knih*, in: Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy 5, 1932, s. 767–929
- JOSEF ŠEBESTA: *Camillo Zanotti. Il primo Libro de Madrigali a Cinque Voci (Venetia M.D.L.XXXVII). Nové poznatky k životu a dílu málo známé osobnosti na císařském*

dvoře Rudolfa II. v Praze, s kompletní edicí první knihy madrigalů, diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha, 2002, 196 s.

- JOSEF ŠEBESTA: *Luteránská hudba v Praze v předbělohorském období. Tři skicy* [!] *z hudebního života rudolfínské Prahy*, disertační práce Univerzity Karlovy, Praha 2006, 102 s., příl.
- JOSEF VÍTĚZSLAV ŠIMÁK: *Studenti z Čech, Moravy a Slezska na německých universitách v XV.–XVIII. století*, in: Časopis Musea Království českého 79, 1905, s. 290–297, 419–424; 80, 1906, s. 118–123, 510–539
- EDO ŠKULJ: *Hrenove korne knjige*, Ljubljana: Družina, 2001, 183 s.
- DUŠAN ŠLOSAR – MILOŠ ŠTĚDRŮN: *Z údobí rudolfínské kapely některá česká jména*, in: Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, H 18, 1983, s. 31–33
- MAGDALENA ŠOLCOVÁ: *Nototiskař Mikuláš Straus. Charles Luython: Missa V. Vocum. Super Ne tiemas Maria (edice mše)*, Anonym: *Gratulatio (transkripce jednolistu)*, seminární práce Univerzity Karlovy, Praha 2004, 82 s.
- MICHAL ŠRONĚK – JIŘÍ ROHÁČEK – PETR DANĚK: *Václav Trubka z Rovin – studie o měšťanském mecenátu v rudolfínské Praze*, in: Umění 47, 1999, s. 295–308
- DAGMAR ŠTEFANCOVÁ: *Zaniklé chrámy – živá hudba*, Praha: České muzeum hudby, 2007, 24 s.
- MILOSLAV ŠTUDENT: *Na loutnu hráti se učím... (Poznámky k hudebnosti šlechtického rodu Hoffmanů z Grünbühelu na přelomu 16. a 17. století)*, in: Opus musicum 22, 1990, s. 107–117
- FERDINAND TADRA: *Sborové literátův čili kůry literácké v Čechách*, in: JOSEF SRB – FERDINAND TADRA (eds.): *Památník pražského Hlaholu. Na oslavu 25leté činnosti spolku*, Praha 1886, s. 1–72
- JOSEF TEIGE: *Seznamy měšťanů pražských I. Staré Město 4. Od r. 1490–1550*, in: *Almanach královského hlavního města Prahy na rok 1904*, Praha: Nákladem důchodův Obce královského hlavního města Prahy, 1904, s. 37*–77*
- JOSEF TEIGE: *Seznamy měšťanů pražských I. Staré Město 5. Od roku 1551–1620*, in: *Almanach královského hlavního města Prahy na rok 1905*, Praha: Nákladem důchodův Obce královského hlavního města Prahy, 1905, s. 101*–157*
- JOSEF TEIGE: *Základy starého místopisu pražského (1437–1620)*, 2 sv., Praha: Nákladem Obce královského hlavního města Prahy, 1910–1915

- ZDENĚK TOBOLKA: *Národní a universitní knihovna v Praze, její vznik a vývoj. I. Počátky knihovny až do r. 1777*, Praha: SPN, 1959, 169 s., příl.
- VÁCLAV VLADIVOJ TOMEK: *Dějepis města Prahy*, 12 sv., Praha: V komisi u Františka Řivnáče, 1855–1901
- VÁCLAV VLADIVOJ TOMEK: *Starý hudební spolek v Praze*, in: *Dalibor* 3, 1860, s. 3–4
- SOŇA TOMKOVÁ: *Nejstarší dochované diáře jezuitské koleje u sv. Klimenta na Starém Městě pražském (1560–1610). Příspěvek k diplomacie jezuitských kolejních písemností*, in: *Bibliotheca Strahoviensis* 3, 1997, s. 137–196
- MARIE TOŠNEROVÁ (ed.): *Průvodce po rukopisných fondech v České republice. Díl II. Rukopisné fondy archivů v České republice*, Praha: Archiv Akademie věd České republiky, 1998, 340 s.
- JAROMÍRA TROJANOVÁ: *Soupis hudebních rukopisů z fondů Státní vědecké knihovny v Brně*, 2 sv., Brno: Státní vědecká knihovna v Brně, 1990
- EMILIÁN TROLDA: *Kališnická hudba v Rakovníce*, in: *Věstník musejního spolku královského města Rakovníka a politického okresu rakovnického* 22, 1932, s. 34–40
- EMILIÁN TROLDA: *Kapitoly o české mensurální hudbě*, in: *Cyril. Časopis pro katolickou hudbu a posvátnou liturgii v Čechách a na Moravě* 59, 1933, s. 4–7, 27–31, 52–56, 74–78
- EMILIÁN TROLDA: *Jesuité a hudba*, in: *Cyril. Časopis pro katolickou hudbu a posvátnou liturgii v Čechách a na Moravě* 66, 1940, s. 53–57, 73–78; 67, 1941, s. 2–10, 42–46, 53–63, 106–108
- JOSEF TRUHLÁŘ: *Katalog českých rukopisů C. k. veřejné a universitní knihovny pražské*, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906, xi, 196 s.
- MIROSLAVA URBANOVÁ: *Šestipanští úředníci Starého a Nového Města pražského v letech 1547–1628*, in: *Documenta Pragensia* 1, 1980, s. 102–125
- JARMILA VACKOVÁ: *Podoba a příčiny anachronismu*, in: *Umění* 16, 1968, s. 379–393
- LADISLAV VACHULKA: *Na chrámovém kůru*, in: JAN BRANBERGER (ed.): *Dějiny světové hudby slovem, obrazem a hudbou*, Praha: Sfinx, 1939, s. 277–282
- DAGMAR VANIŠOVÁ: *Literáti latinského kůru v Lounech před rokem 1620*, in: *Sborník Okresního archivu Louny I*, 1985, s. 43–48

- PAVEL VLČEK A KOL.: *Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov*, Praha: Academia, 1996, 639 s.
- PAVEL VLČEK A KOL.: *Umělecké památky Prahy. Malá Strana*, Praha: Academia, 1999, 685 s.
- PAVEL VLČEK A KOL.: *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany*, Praha: Academia, 2000, 521 s.
- TOMÁŠ VOJTĚCH: *Česká historiografie a pozitivismus. Světonázorové a metodologické aspekty*, Praha: Academia, 1984, 164 s.
- RADIM VONDRÁČEK: *Knižní vazba (styl a ornament)*, in: ELIŠKA FUČÍKOVÁ A KOL. (eds.): *Rudolf II. a Praha. Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*, Praha: Správa Pražského hradu, 1997, s. 340–344
- LUDMILA VRKOČOVÁ: *Praha*, in: JIŘÍ FUKAČ – JIŘÍ VYSLOUŽIL – PETR MACEK (eds.): *Slovník české hudební kultury*, Praha 1997, s. 722–730
- THIEMO WIND: *Musical Participation in Sixteenth-Century Triumphal Entries in the Low Countries*, in: *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* 37, 1987, s. 111–169
- ZIKMUND WINTER: *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku. Díl první* (= Spisy musejní, 163), Praha: Matice česká, 1890, xvi, 795 s.
- ZIKMUND WINTER: *Měšťanské libráře v XV. a XVI. věku*, in: *Časopis Musea Království českého* 66, 1892, s. 65–79, 281–292
- ZIKMUND WINTER: *Pražské obrázky. Historické kresby a novelly*, Praha: Otto, 1893, 223 s.
- ZIKMUND WINTER: *Ze staré Prahy. Historické obrázky*, Praha: Otto, 1894, 227 s.
- ZIKMUND WINTER: *Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století*, 2 sv., Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1895–1896, 1026 s.
- ZIKMUND WINTER: *O životě na vysokých školách pražských knihy dvojce. Kulturní obraz XV. a XVI. století*, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1899, 614 s.
- ZIKMUND WINTER: *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. století. Kulturně historický obraz*, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1901, 821 s.

- ZIKMUND WINTER: *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách. 1526–1620*, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909, 749 s.
- ZIKMUND WINTER: *Český průmysl a obchod v XVI. věku*, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1913, 681 s.
- ZIKMUND WINTER: *Miniatury. Humoresky a studie historické*, Praha: Otto, s. a., 191 s.
- ZIKMUND WINTER: *Staropražské novelly ze XVI. a XVII. věku*, Praha: Otto, s. a., 238 s.
- MAX WITTWER: *Die Musikpflege im Jesuitenorden unter besonderer Berücksichtigung der Länder deutscher Zunge*, Greifswald: Universität Greifswald, 1934, 143 s., příl.
- ISIDOR ZAHRADNÍK: *Obřady velikonoční r. 1582 a slavnost Božího Těla r. 1583 v koleji jezuitské u sv. Klimenta v Praze*, in: *Časopis katolického duchovenstva* 45, 1904, s. 190–194, 255–258, 306–313
- ERNEST ZAVARSKÝ: *Beiträge zur Musikgeschichte der Stadt Kremnitz (Slowakei)*, in: *Musik des Ostens* 2, 1963, s. 112–125; 3, 1965, s. 72–89; 4, 1967, s. 117–125; 7, 1975, s. 7–173
- ERNEST ZAVARSKÝ: *Príspevok k dejinám hudby v Kremnici od najstarších čias do roku 1650*, in: *Hudobný archiv* 2, 1977, s. 9–121; 3, 1981, s. 287–385; 4, 1981, s. 131–202
- BOHDAN ZILYNSKYJ: *K starší fázi vývoje literárských bratrstev na Novém Městě pražském*, in: *Hudební věda* 24, 1987, s. 154–161
- FRANTIŠEK ZUMAN: *České filigrány XVI. století*, in: *Památky archeologické* 32, 1922–1923, s. 277–286
- FRANTIŠEK ZUMAN: *Papír. Historie řemesla a výrobní techniky*, příloha časopisu *Papír a celulóza*, 1983, 272 s.
- LADISLAV ŽILKA: *Hospodaření týnské farnosti na Starém Městě pražském koncem 16. a začátkem 17. století*, diplomová práce Univerzity Karlovy, Praha 1988, 183 s.